

پوشاک ایلام و چادر نشینان و روسایان ایران

نوشته

جلیل ضیاءدین

رئیس مرزبانی مردم نشینان

لذات آریه - وزارت - و هنر و هنر

۱۳۴۶ هـ

دکتر خوب دهر با بنان همشایان لکھنؤ رند کامینیت - را

سرسار از معرفت می خواهم در آرزو دارم در هر اعدای

که انجامی دهم سرافراز باشی

پیر
خلیلا صبریا
۱۲۷۶

(شکل ۱) دختری کُرد از حوالی قصر شیرین .

شکل پوشاک و تنوع آنها (در کم و زیادی یا بلندی و کوتاهی) تابع وضعیت مخصوص منطقه‌ایست که مردمش روی حفاظت از گرما و سرما، یا توجه به اعتدال هوا، وادار به ایجاد آنها میشوند.

.....
بر همین زمینه و اصل، در نجد ایران نیز انواعی پوشاک بوجود آمده است که در کمتر سرزمینی اینچنین تنوع مشخص از هم، وجود دارد.

.....
هم‌اکنون کشور ما با داشتن بیش از بیست نوع پوشاک مردان و زنان، دارای سرمایه‌ای کم‌نظیر است.

يك نگاه عمومی به پهنه‌ی این سرزمین (که از نظر تنوع پوشاک به يك سالن مد جهانی مانند است) روشن میکند که مردم این مرز و بوم تا چه حد سلیقه نشان داده‌اند و بعنوان جلوه‌گری، تا چه اندازه بر اصل پوشاک افزوده، آنرا آراسته یا گاهی پیراسته‌اند.

شاید اگر مدیست‌های جهان با خبر شوند که چنین مایه و منبع الهامی در این سرزمین وجود دارد، چه بسا با استفاده و الهام‌گیری از انواع این پوشاک، پوشاکهای با شکل تازه‌تری به جهانیان عرضه کنند.

شگفت در این است که، ارتباط مداوم مردم این سرزمین با هم، هنوز نتوانسته است این بستگی آنان به سلیقه‌ی بومی‌شان را از میانه چنان بردارد که

بی‌نشانه یا تحت نفوذ و تقلید بنظر برسند ، البته این هست که عده‌ی کم ساکن میان گروه‌های بزرگ ، از پوشاك همجواران ، برداشت‌های مناسب ذوق و نیاز خود کرده‌اند ولی گروه‌های بزرگ همیشه حدود سلیقه‌ی خود را در نظر داشته‌اند و به استفاده از پوشاك محلی خود قناعت نموده‌اند . (مثلاً میدانیم که ، کُردها هنوز پوشاك اصلی خود را دارند ، و لرها ، یا که بلوچ‌ها و قشقایی‌ها و گیلک‌ها ، هنوز از پوشاك محلی خود استفاده میکنند) و اینهمه تماس‌ها در سلیقه‌ی اقوام بزرگ و مختلف ما رخنه‌ی قابل ذکر نکرده ، اساس پوشاك بومی و محلی ما را بهم نزده است . .

این پوشاكها ، همه و همه یادآور پوشاكهای دوران گذشته‌ی ماست و به آنها بستگی دارد .

باینکه میدانیم بر مبنای تأثیر روابط عمومی ، این اختلاف فاحش پوشاك بتدریج کم خواهد شد ، و زمانی دیرتر از میانه برخوردار خواهد خواست ، اینک جای بسی خوشوقتی است که اینچنین سرمایه‌ای بزرگ برای ما برجاست .

با بودن اینهمه زمینه و مایه ، ایران را میتوان به يك موزه‌ی بزرگ پوشاك شبیه دانست که ساکنینش (چون مانکن‌های لباس) در زندگانی روزانه خود پوشاك محلی‌شان را عرضه میکنند ، و ما که تماشاگر این موزه‌ی بزرگ هستیم می‌بینیم که : پوشاك مردان کُرد در سه منطقه‌ی کُردنشین کردستان ، کرمانشاهان و آذربایجان غربی با کمی تفاوت یکی میباشد ، ولی پوشاك بانوانشان با هم تفاوت روشن دارد ؛ و مردم گیلان زمین ، تنکابن و مازندران تا مرز ترکمانان ، پوشاكشان بهم شبیه است ، و پوشاك بانوان گیلک در اینمیان دارای تنوع و جلوه‌ای خاص است ، و می‌بینیم که پوشاك بانوان شمال‌خراسان ، در رنگ آمیزی چون پَرطاووس رنگ برنگ است و پوشاك مردان شرق خراسان در ابهت کمی از پوشاك بانوانشان ندارد ؛

و پوشاك مردم تربت‌جام ، باخَرز ، خواف و قائنات را می‌بینیم ، که با

پوشاک بلوچ‌ها وجه اشتراکی دارد، و پوشاک بانوان بلوچ، با آنهمه نقش و نگارهای پُرکار و دقیق، عجیب و جدآمیز است و بانوان بنادر جنوب ایران را می‌بینیم، که با آن پوشاک سبک وزن، و چادر توری سیاه، چون پروانه‌های ظریف سیاهی هستند (که بر بالهای سیاه خود خطوط زرد و قرمز دارند) یا، که پوشاک بانوان قشقائی در فارس بنظر پرشکوه است، و از آن بختیاری‌ها رنگین، با نشاط و ساده می‌باشد.

ما، در این موزه‌ی بزرگ که یک میلیون و ششصد و چهل و هشت هزار کیلومتر مربع مساحت دارد، فقط پوشاک متنوع و مجلل نمی‌بینیم، بلکه دنیائی از زیور همه‌جور و همه‌رنگ می‌بینیم که آرایش اینهمه پوشاک‌هاست.

در سراسر ایران‌زمین، زنی را نمیتوان یافت که خود را به زیوری نیاراید.

یک بانوی کُرد (چه ساکن غرب ایران و چه شرق «در شمال خراسان»)

مانند هر بانوی گیلانی یا ترکمانی، یا قشقائی و بندری و بلوچی، از فرق سر تا به پا، دارای انواع زیور: از یاره، سینه‌ریز، تاج، گوشواره، انگشتری، خلخال و دیگر زیورها است؛ و همه‌ی آنها چون به پیکر این بانوان جلوه‌گر، آرایش یابد، نمایشی توأم با زیبایی و گیرائی فراهم می‌آورد (شکل ۲).

.....

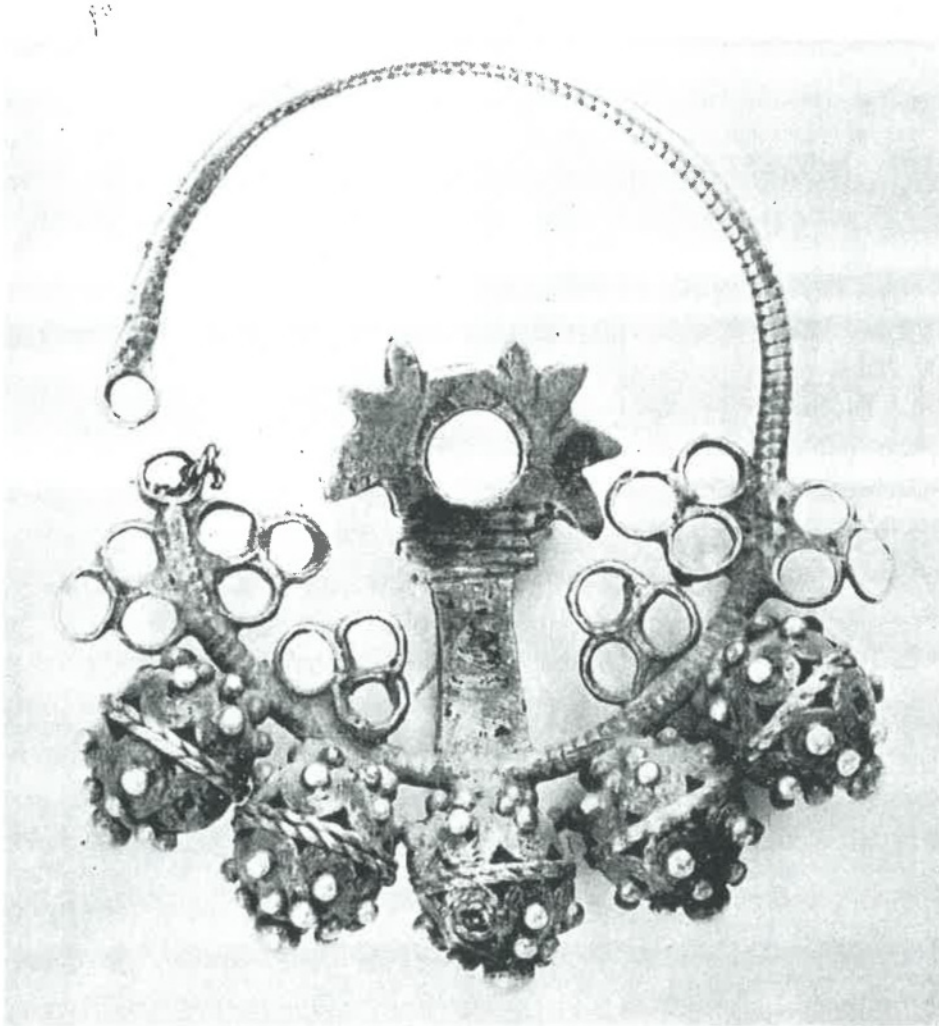
زرگران با ذوق ما نیز، گوئی از عطش و هوس تنوع‌طلبی و تمامی ناپذیر زنان این مرز و بوم آگاهی داشته‌اند که از همان گذشته‌های دور تاکنون، بنای کار را چنان گذارده‌اند که میل خودآرائی آنان را با بوجود آوردن زیورهای جالب روزافزون، برانگیخته‌اند (شکل‌های ۳ و ۴).

کرد و کار این زیورها شاید در این اواخر چنان که باید گاهی ظریف نبوده باشد، ولی ترکیب عمومی و بومی آن (مخصوصاً از آن ترکمن‌ها، بلوچ‌ها

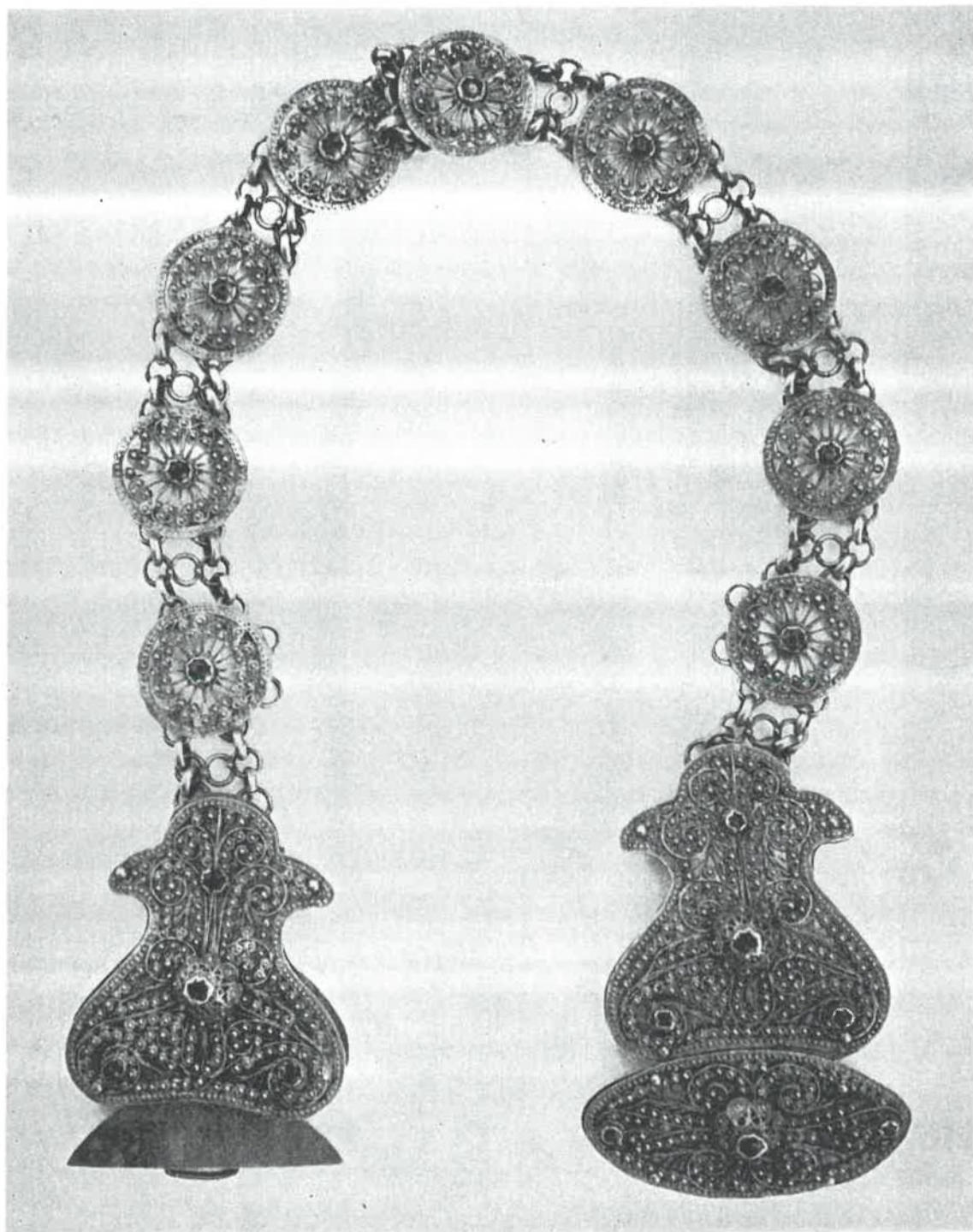

(شکل ۲) بانویی از کردهای شادلو ؛ در بجنورد .

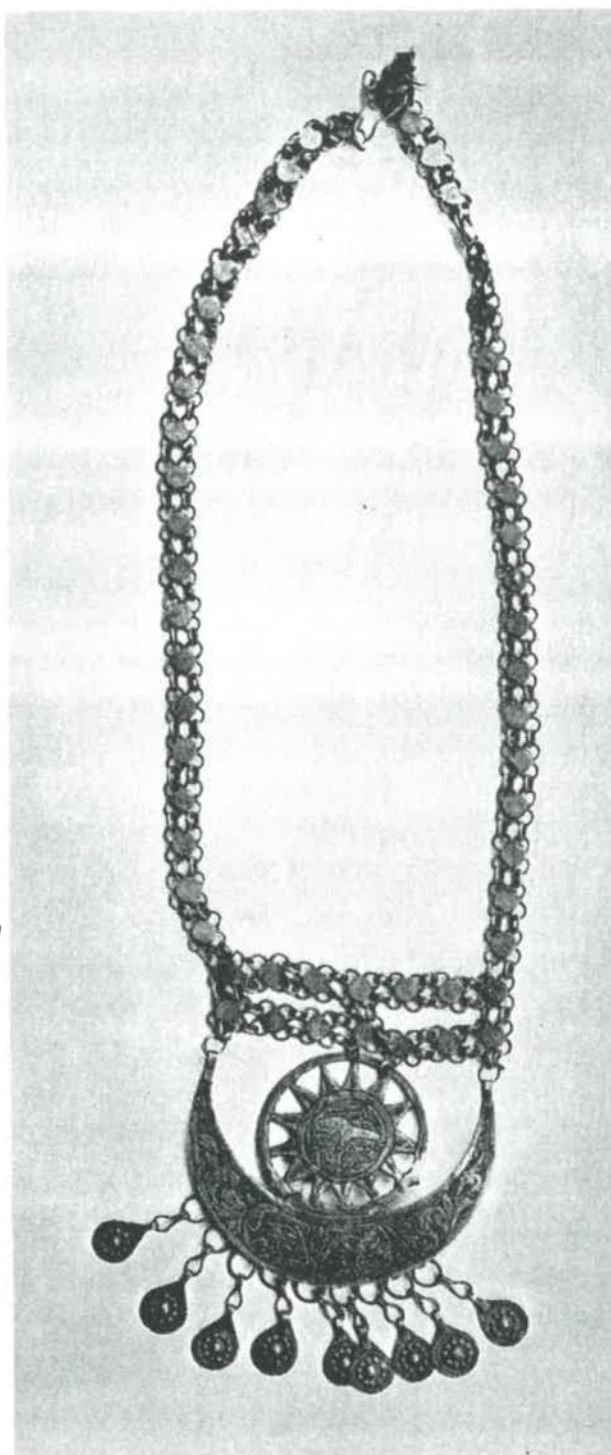
و کُردها) برای بوجود آوردن ترکیب‌های تازه‌ای (که دلپذیرتر باشد) الهام‌بخش است (شکل ۵) .

(شکل ۳) گوشواره‌ی بانوان ساکن جنوب ایران . این عکس دوبرابر خود گوشواره بزرگ شده است .

(شکل ۴) کمر بند ایلی بچگانه .

(شکل ۵) پیشانی بند بانوان کرد .

چگونگی و چندگونگی پوشاک مردم ما

باتوجه به نمای کلی پوشاک مردم ما (در عصر حاضر) ایلها ، چادرنشینان و روستائیان ما دارای چندین گونه پوشاک اند که از لحاظ شکل عمومی مشخص میباشند ، بطوریکه میشود هر یک آنها را جداگانه نامگذاری کرد : مانند پوشاک کردها ، لرها ، قشقاییها ، بلوچها ، خراسانیها ، ترکمانها ، گیلکها ، مازندرانیها و یا بندریها (که ساکنین با سابقه‌ی بنادر جنوب ما به این نام مشهورند) .

بااینکه گفته شد پوشاک مردم ما ، در هر منطقه‌ای اختصاصی است باید بدانیم : که اگر این مناطق برای وجود گروه بزرگ و خاصی بنام آن گروه نامیده شده‌اند ، بهمین‌رو خالی از مردم دیگر ما نمی‌باشند . بلکه دیگران نیز هر یک با پوشاک معمول خود در آن نقاط بکسب و کار و گشت و گذارند . در کردستان و کرمانشاهان علاوه بر کردها ، لرها نیز سکونت دارند ، یا در آذربایجان علاوه بر ساکنان اصلی (ترک‌زبانها) کردها ، ارامنه و آسوری‌ها نیز هستند ، و در خراسان ، بلوچها و زابلیها نیز زندگانی میکنند (و همچنین است در دیگر نقاط ایران) و این امر بهرجهت سبب تأثیر متقابل (هرچند که اندک باشد) میشود و باعث برداشت پوشاک و سلیقه می‌گردد . جای این برداشت‌ها را (که کدام از دیگری بیشتر متأثر شده است) بخوبی میتوان تمیز داد : مانند اینکه مردم طالش از پوشاک مخلوط ساکنین آذربایجان شرقی و مردم کوهستان گیلان برداشت کرده‌اند ، و زابلیها از پوشاک بلوچها و خراسانیها ، و تنکابنی‌ها از پوشاک گیلک‌ها و مازندرانیها ، و خوزها از مخلوطی از پوشاک همجواری خود (کردها ، لرها و ساکنین آنسوی مرز خاکی ما) بهره گرفته‌اند .

گاهی نیز زیور خاص برخی، مخصوص برخی دیگر شده و بنام آنان هم معروف

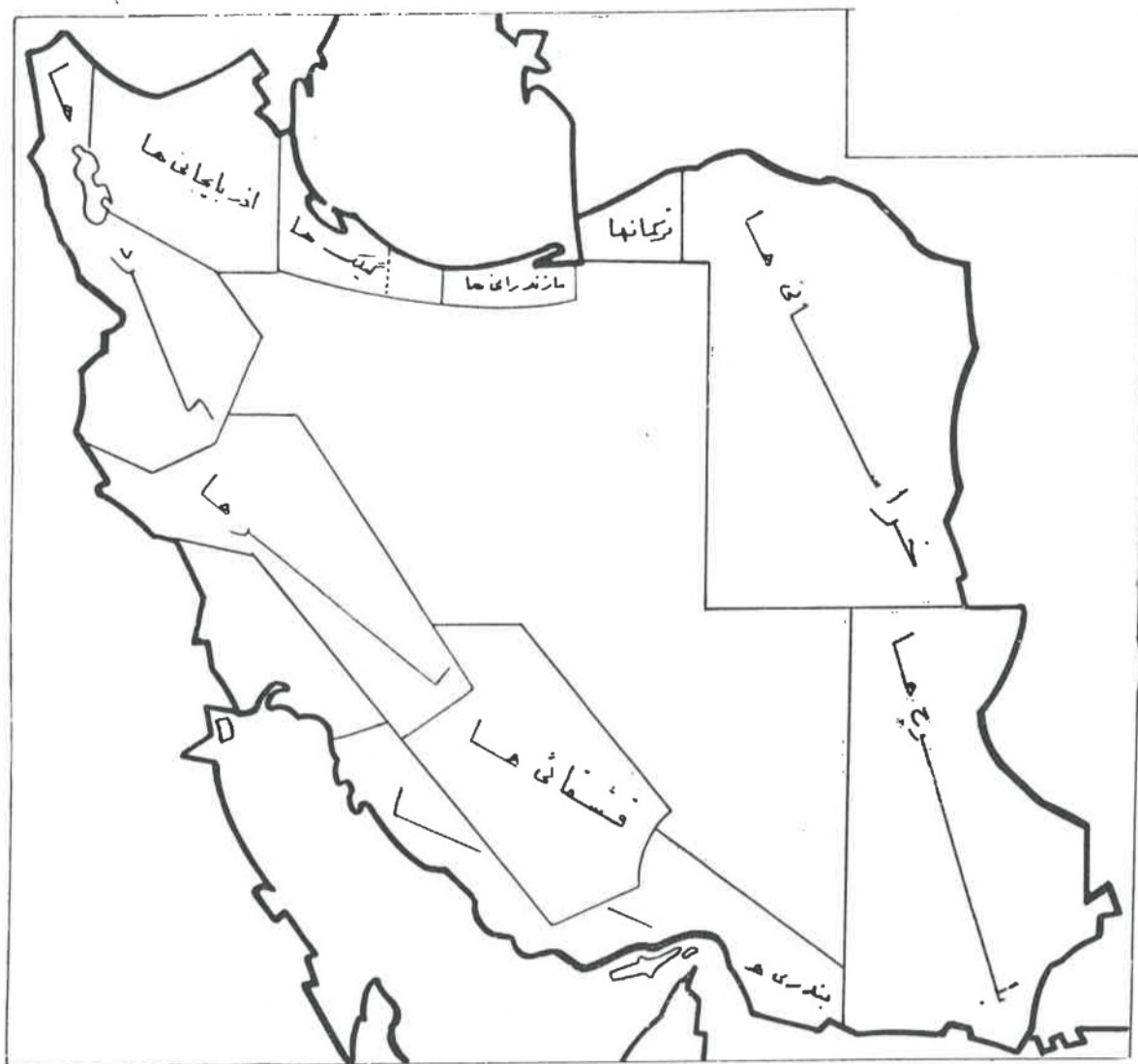
گشته است (چنانکه برخی زیور ترکمانی « که در ویژه بودن آنها حرفی نیست » زیور کُردهای ساکن شمال خراسان نیز میباید؛ یا زیور بلوچی، که مورد استفاده‌ی بانوان کُرد و بانوان ساکن سراسر سواحل جنوبی کشور ما نیز قرار میگیرد). در واقع مرزهای اختصاصی درهم شکسته و یا در حال درهم شکستن است، و چه بسا که هرچه زودتر پوشاک متنوع مردم ما بعلت رخنه‌ی زندگانی نو، دیگر بکار نخواهند رفت و همان در موزه‌ها جایگزین شده بنمایش خواهند بود.

همچنین است وضعیت اقلیت‌های زردشتی و ارامنه. با اینکه هنوز گروهی از این دو اقلیت بعلت بستگی بیشترشان به آداب و رسوم و سنت‌های گذشته، از پوشاک سابقشان دست برنداشته‌اند و از آنها با جزئی تغییر (ساده کردن یا کم کردن) هنوز استفاده میکنند، باز، نسل تازه تحت تأثیر و کشش زندگانی نو، پیرو مد روز است.

.....

کتاب حاضر (که برای عرضه‌ی پوشاک ایلها، چادرنشینان و روستائیان ما اختصاص یافته) بدیهی است که جای توجه به بسیاری از مسائل دیگر را ندارد. در اینجا فقط پوشاک مورد استفاده و معمول عصر حاضر مردم ما (آنها که از لحاظ شکل دارای خصوصیت و اصالت‌اند) بررسی شده است و درباره‌ی چگونگی و تحول پوشاک مردان شهرهای بزرگ و یا بانوان ما (که پیرو مد روزند) در کتابی دیگر که در دست تهیه است بحث شده است؛ و روشن است که چه بسا مسائل مربوط بمردم ما (از لحاظ مردم‌شناسی، فرهنگ عامه، اختصاصات محلی) « خاصه نامهای اختصاصی و فراوان پوشاک و ابزار زندگانی ما » وجود دارد که روی هر یک باید جداگانه بررسی نمود و برداشتهای مناسب کرد.

(شکل ۶) نمودار جای سکونت مردم ما (از لحاظ وحدت پوشاک)

(شکل ۷) نمودار جای طبیعی سکونت مردم ما (از لحاظ وحدت پوشاک)

پوشاك كردها

كردها در چهار منطقه‌ی كردستان، كرمانشاهان، آذربایجان غربی و خراسان شمالی سکونت دارند و به این طریق، از مرز شمالی آذربایجان غربی به جنوب تا به سامان لرستان شمالی (که حوالی کوههای ملایر و بروجرد است) منطقه‌ای بزرگ را (به اضافه‌ی خراسان شمالی) اشغال کرده‌اند .

مسلماً در وضع و شکل پوشاك كردهای مناطق سه گانه‌ی آذربایجان غربی، كردستان و کرمانشاهان، فرقهائی وجود دارد، ولی نزدیکی و شباهت بیشتر پوشاك مردم این سامان با هم، چنان است که این فرقه‌های كوچك، مانع در يك رده گذاردن پوشاك آنان با هم نیست . (مگر پوشاك كردهای قوچان و بجنورد در خراسان که اصولاً شکلی دیگر دارند) .

با این تفصیل، میتوان پوشاك كردها را (از لحاظ وجود اختلافهائی که در آنها گفته آمد) در چهار نوع شناخت: كردستانی، کرمانشاهانی، آذربایجانی، قوچانی .

پوشاک کردستانی کردها

مردمی که از این پوشاک استفاده میکنند ، در منطقه‌ی کردستان (که مرکز آن سنندج است) سکونت دارند ، و کردستان در میان آذربایجان و همدان و کرمانشاهان و عراق عرب واقع است .

پوشاک بانوان کردستان

بانوان این سامان (و پیرامون نزدیکش) دارای یازده تکه پوشاک اساسی میباشند که عبارتند از :
جفتی کفش ، شلوار ، زیر پیراهن ، پیراهن ، جلیتنقه ، قبا ، یل ، دستمال سه گوش زینتی ، عمامه ، روسری یا گاهی سربند (که خود چندین تکه میباشد) .
(شکل ۸) .

کفش بانوان کردستان

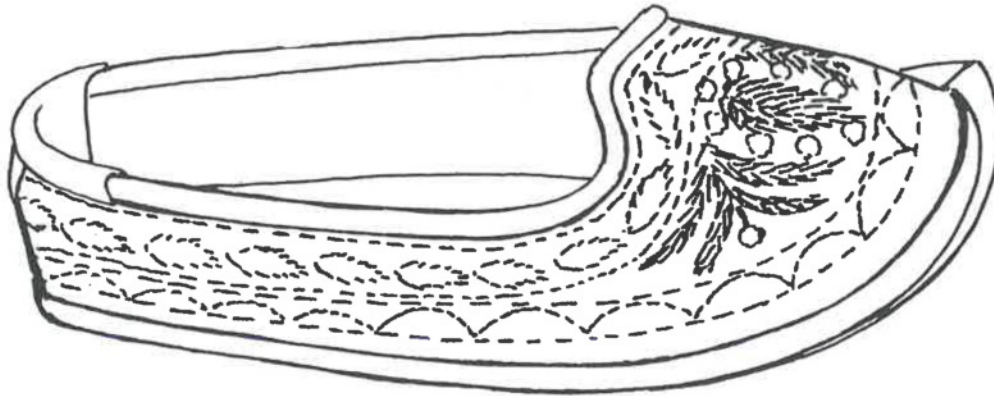
کفش بانوان این سامان ، از تیماج الوان یا چرم خام با طرحی ساده ، و نوک پنجه‌ای اندک برگشته میباشد . رویه‌ی کفش را معمولاً با نخهای الوان ابریشمی نقش بندی و گلدوزی میکنند . (شکل ۹)

شلوار بانوان کردستان

شلوار ، دارای دو ساقه و یک میانساق پهن چهارگوش است . کمر این شلوار لیفهایست و دمپای ساقها نیز لیفهای میباشد و بوسیله‌ی بندی در حدود میچ پا جمع میشود . از لیفهای کمر به پائین ، به پهنای بیست سانت پارچه‌ای به شلوار دوخته میشود که معمولاً آنرا سفید انتخاب میکنند ، و بقیه (ساقها و میانساق) از پارچه‌های ساتن و گاهی گلدار تهیه میشود . (شکل‌های ۱۰ و ۱۱) .

(شکل ۸) پوشاک بانوان کردستان .

(شکل ۹) کفش بانوان کردستان .

زیر پیراهن بانوان کردستان

زیر پیراهن یا زیرپوش را معمولاً از چلوار تهیه میکنند و دارای برشی ساده و بلند است و تا پشت پا میرسد . آستینش دارای برش معمولی است و در میچ دست با دگمه بسته میشود .

پیراهن بانوان کردستان

پیراهن ، تمام قد و بلند است ، و از زیر بغل ، مخروطی شکل بسوی پائین پهن میشود . قسمت جلوی آن ، از حدود زیر سینه بپائین تا به انتهای دامن به پهنای سینه ، مزین به پولک‌های آرایشی گرد فلزی است ، و نصفی جلو و پائین دامن (از پهلوئی تا پهلوئی دیگر) نیز پولک آرایشی دارد ، و از همین نوع پولک (البته ریزتر) بر روی سینه‌ی پیراهن ، نقش بندی میکنند و پیرامون نقش را نیز با یراق‌ها میدوزند . (این کار آرایش و نقش بندی را به صورتهای متنوع انجام میدهند) . یقه‌ی پیراهن ، گرد است (شکل ۱۲) .

آستین پیراهن ، شکلی خاص دارد . این نوع آستین را (که شرح آن خواهد

آمد) سنبوسه‌ای^۱ می‌نامند. معمولاً به دور مچ دست و روی دم‌آستین قبا یا (کت) این سنبوسه را می‌پیچند ولی در مواقع پایکوبی و جشن، آنرا باز کرده، آویخته نگاه میدارند و مانند دستمالی بلند در حرکات رقص بکار می‌برند.

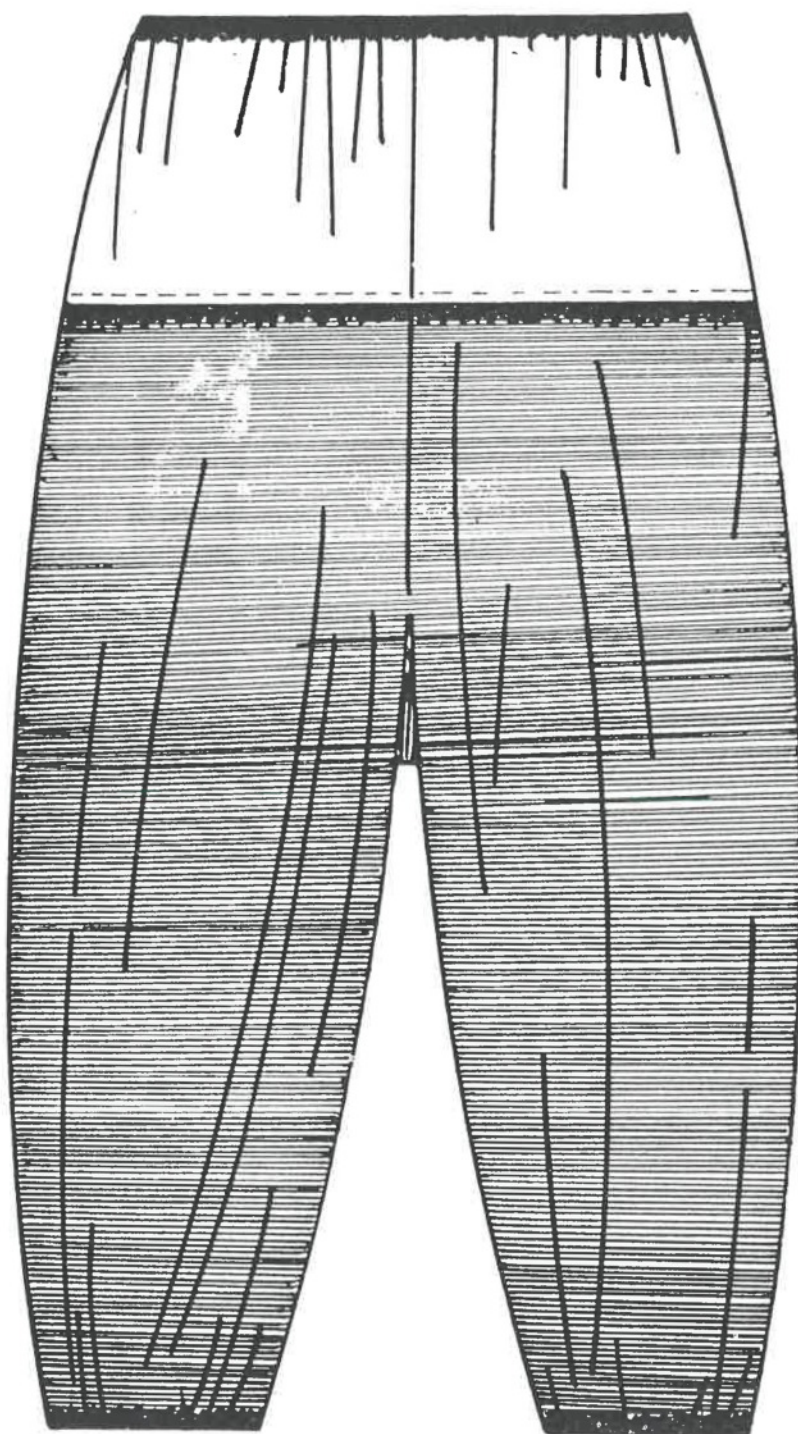
دوره‌ی لبه‌ی این سنبوسه‌ی بلند، نیز پولک دوزی میشود (و گاهی نیز ساده است). انتخاب رنگ پیراهن، اصولاً بستگی به سلیقه‌ی پوشنده‌ی آن دارد (که چه آرایشی، بر چه زمینه‌ای میخواهد). جنس پیراهن، ابریشمی دستباف یا پارچه‌ی آماده در بازار است.

آستین سنبوسه‌دار

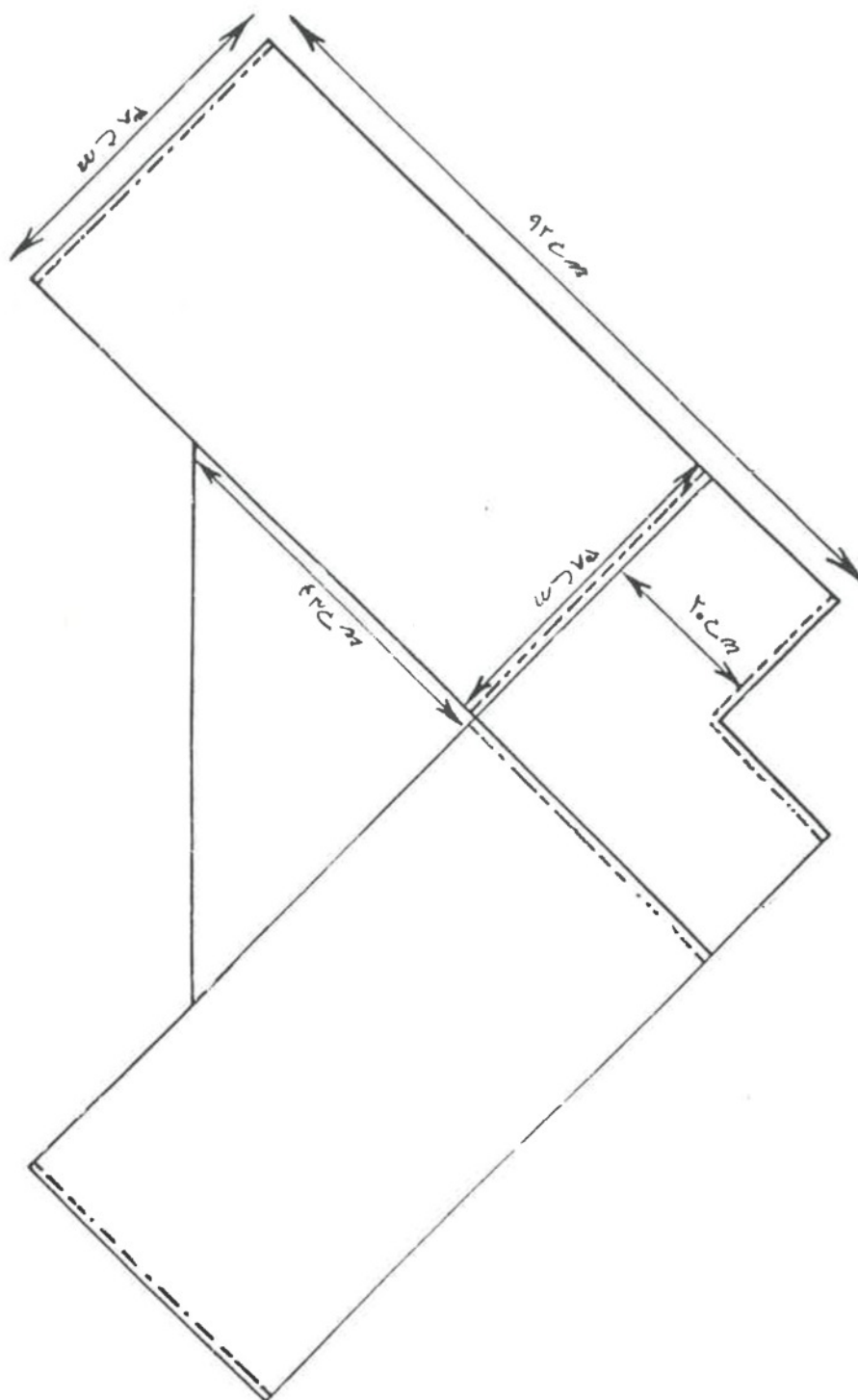
این آستین سنبوسه‌دار، آستینی است که علاوه بر وضع ساده‌ی خود، زائده‌ای با بُرشی خاص دارد. این زائده، پارچه‌ای ذوزنقه‌شکل است که یک پهلوی آن قائم است (طبق شکل ۱۳). قاعده‌ی کوچک (AB) به اندازه‌ی یک زیر بغلی پیراهن، از درازای آستین کوتاهتر بریده میشود؛ و قاعده‌ی پائینی (CD) را آن اندازه دراز میگیرند که وقتی به آستین وصل میکنند در حالت آویخته، بر سطح زمین نساید. بلندی ذوزنقه نیز به درازای قاعده‌ی کوچک (AB) میباشد. گوشه‌ی پائینی سمت چپ (C) را به سوی گوشه‌ی بالائی سمت راست (B) برده، خط (AC) را بر خط (AB) منطبق میکنند و سپس دوضلع (AB) و (AC) را بر دو درز آستین پیراهن میدوزند (طبق شکل ۱۴).

گاهی هم، سنبوسه را به طریق دیگری بُرش زده میدوزند. در این یکی، شکل پارچه، لوزی میباشد (طبق شکل ۱۵). لوزی (AOA'O) در حول (OO) تا زده میشود و سپس لبه‌های (AO) و (A'O) در محل (AO) بر آستین پیراهن دوخته میشود.

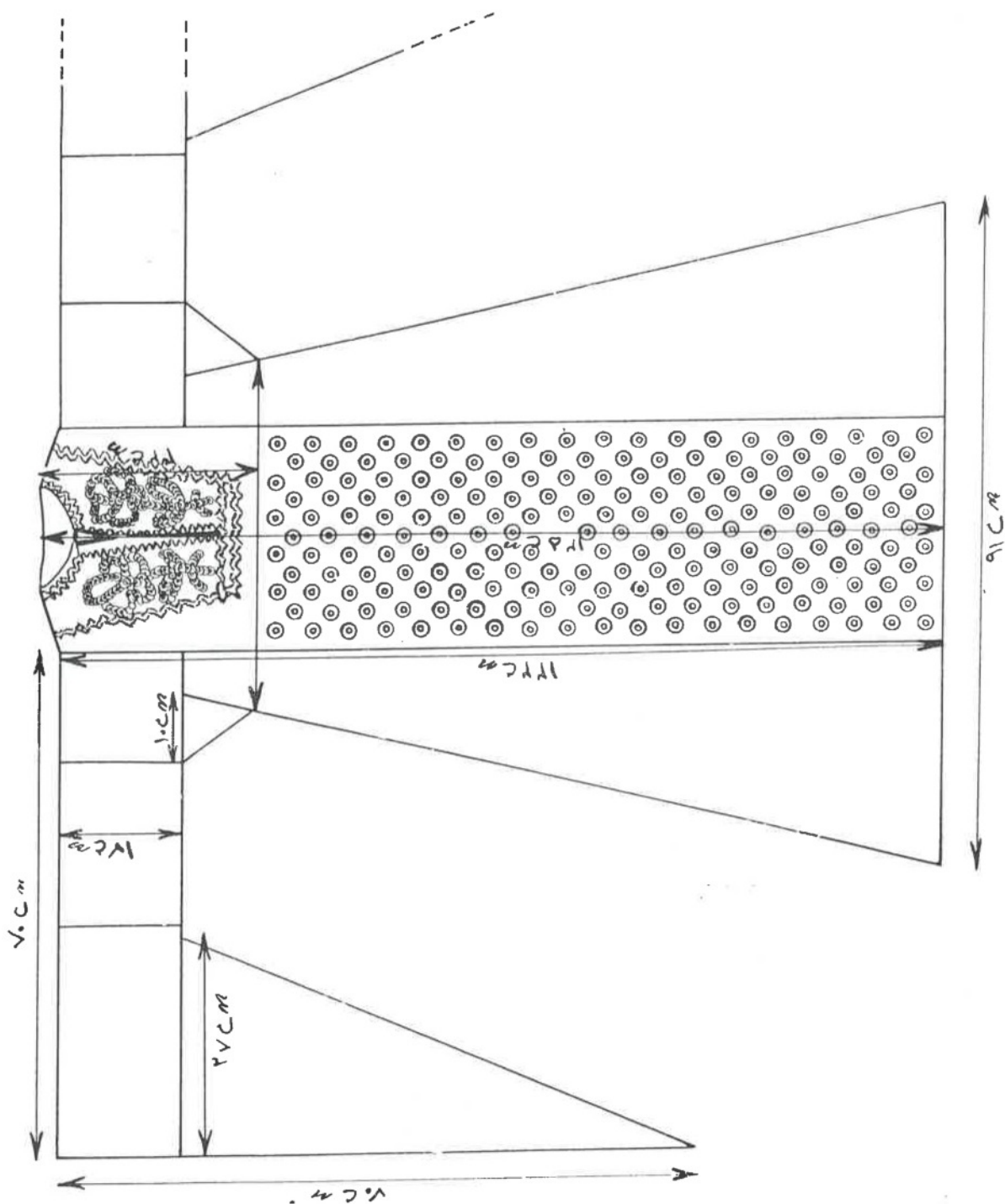
۱ - سنبوسه (Sanbusa) هرچیز سه‌گوش عموماً مثلث. لچک زنان خصوصاً (فرهنگ فارسی معین).

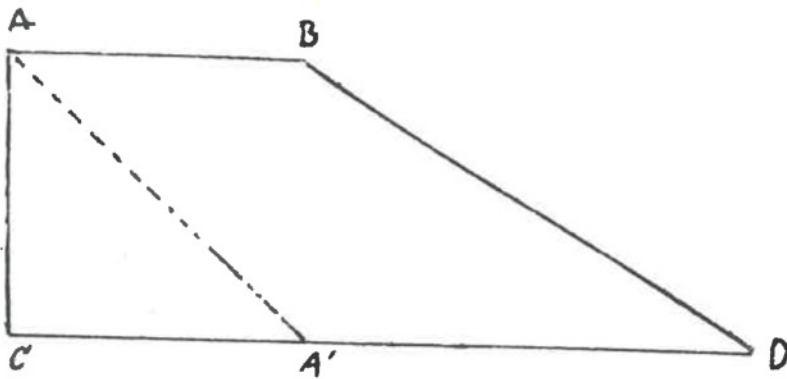
(شکل ۱۰) طرح شلوار بانوان کردستان درحالت پوشیده و کمپای جمع شده .

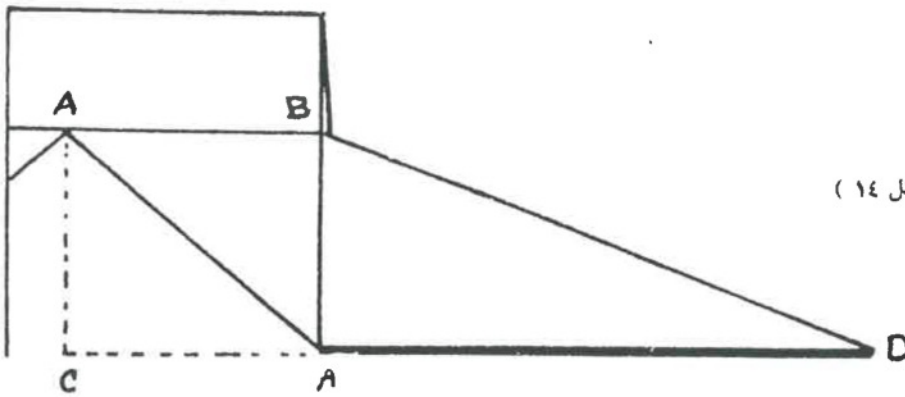
(شکل ۱۱) طرح شلوار بانوان کردستان با دمپای لیفته‌ای (در حالت باز شده) .

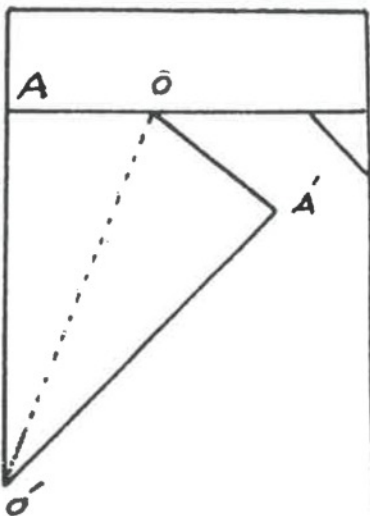
(شكل ۱۴) پيراهن بانوان كردستان .

(شکل ۱۳)

(شکل ۱۴)

(شکل ۱۵)

جلیتقه‌ی بانوان کردستان

جلیتقه‌ی بانوان کردستان از مخمل‌های الوان دوخته میشود و دارای یراقهای پهن، نوارها و پولک‌های فراوان زیبوری است و معمولاً دو حاشیه‌ی جلوی جلیتقه، از سر شانه تا به پائین و پهلوهای آن پُر از سکه‌ها و زیورهای طلا و نقره میباشد (شکل ۱۶).

قبای بانوان کردستان

قبای بانوان کردستان مانند پیراهنشان تمام قد تا به پشت پا ست و بر روی پیراهن پوشیده میشود.

در محل اتصال یقه، دگمه و قیطانی دوخته‌اند که یقه را بهم می‌پیوندند، و قبا جز این، دگمه‌ای ندارد. از کمرگاه به پائین، در طرفین، دارای جیب است، و همچنین در طرفین پائین دامن، چاک دارد.

بر کناره‌ی آستر قبا (پیرامون دامن و سراسر کناره‌ی قبا تا به یقه «خود یقه همچنین») حاشیه‌ای مشکی به پهنای سه سانت میدوزند و آستر گوشه‌ی دامن را زیکزاک، حاشیه میدهند (البته اینکار را بانوانی که علاقمند به ابراز سلیقه میباشد بیشتر انجام میدهند).

آستین قبا، معمولی و ساده است، و برگردانی کوچک بر دم مچ آن میدهند (شکل ۱۷).

بُرش بَر قبا، طوری است که در حالت پوشیده و ایستاده، دائم از هم بدور میمانند. جنس پارچه‌ی این قبا از زری و گلدار است و رنگ آن اغلب متنوع است. (بانوان کردستان، گاهی نیز از یکل یا «کت» استفاده میکنند که شرح آن در جای خود خواهد آمد).

دستمال زینتی

این دستمال زینتی پارچه‌ای از جنس توری و سه گوش است و به رنگهای مختلف انتخاب میشود.

روی آن را نقوشی هندسی با نخ‌های طلائی تعبیه میکنند. دو گوشه‌ی این دستمال را می‌تابند، و چون طنابی بطول در حدود یک متر در می‌آورند، و با نخ طلائی روی آنرا می‌پیچند و متناسب با آرایشی که میخواهند، آنرا بر روی شانه و بازوی راست یا چپ می‌افکنند و انتهای دو گوشه را نیز با یک دور به دور گردن پیچیدن، در پشت گردن گل‌گرم می‌زنند (شکل ۱۸).

عمامه‌ی بانوان کردستان

عمامه‌ی بانوان کردستان، از دو قسمت تشکیل شده است:

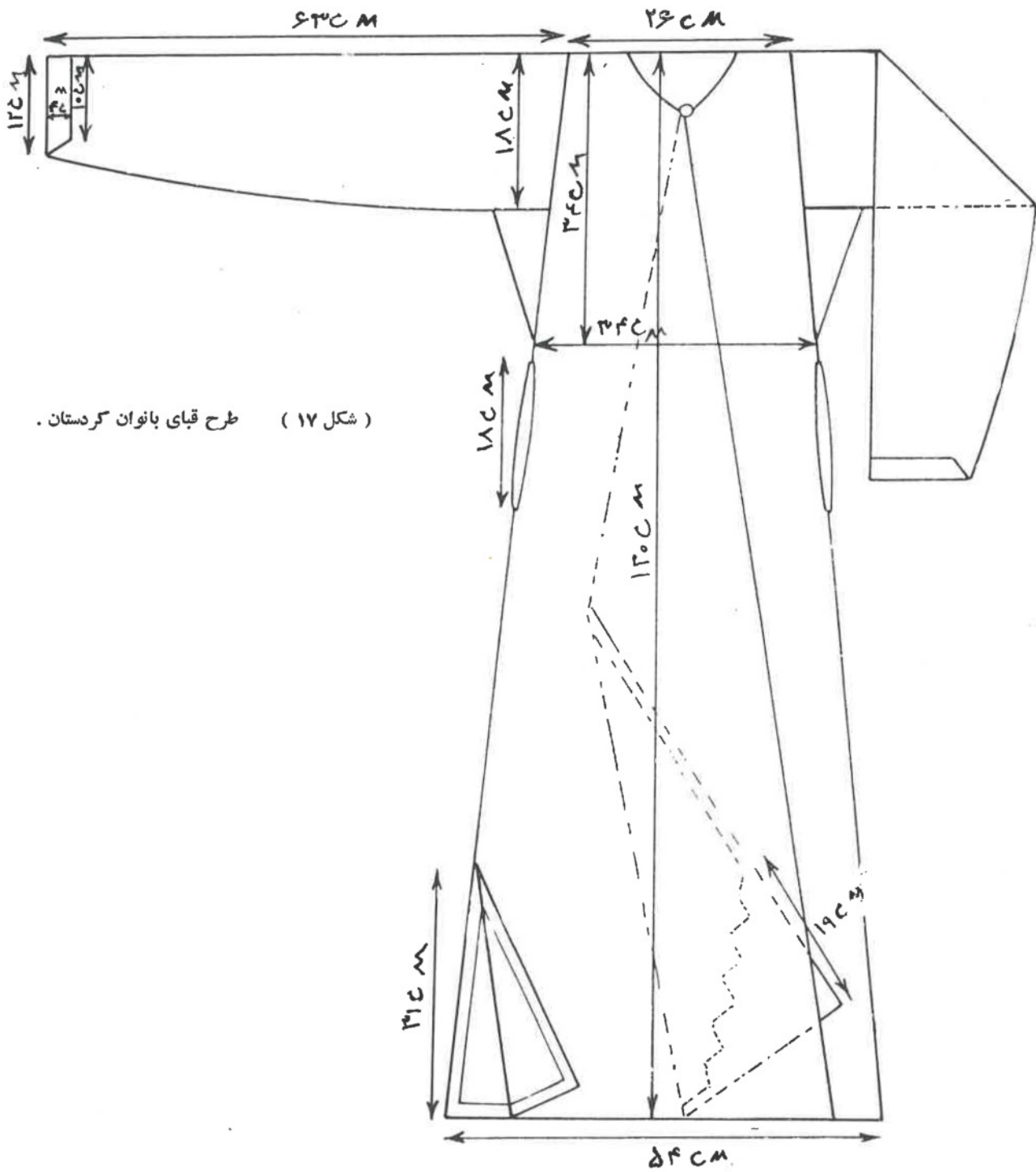
الف - کلاه‌ی کوتاه با کتلیگی مسطح و پولک دوزی شده، (شکل ۱۹).
ب - مقداری پارچه‌ی مشکی لوله‌شده (که لفاف را لوله کرده در داخل آن نهاده‌اند).

این پارچه‌ی لوله‌ای مشکی را بر دوره یا بدنه‌ی کلاه (با توجه به شکل خاص دادن) بر رویهم انباشته و با سنجاق‌های بلند ته گرد، بهم می‌پیوندند، و دنباله‌ای پارچه‌ای در پشت سر، از آن می‌آویزند (شکل‌های ۲۰ و ۲۱).

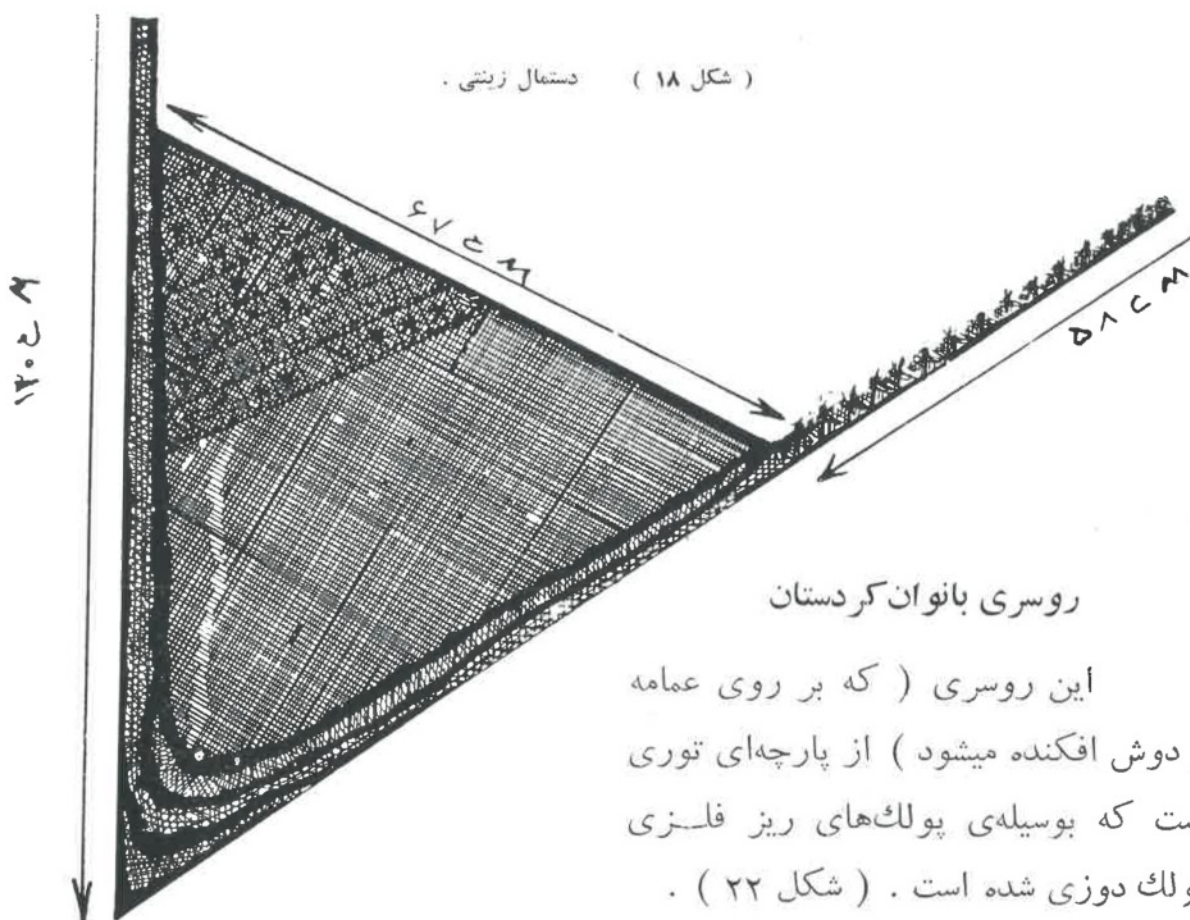
پیرامون عمامه را نیز با زیورهای گوناگون آرایش میدهند، و برای اینکه عمامه درست بر سر قرارگیرد و نیفتد، رشته‌هایی از زیور را از زیر چانه گذرانیده، به دو پهلو، عمامه وصل میکنند (ولی امروزه، چون تهیه‌ی اینگونه عمامه‌ها وقت زیادی میگیرد و از حوصله و اقتضای زندگانی روزانه بیرون است، کمتر مورد استعمال دارد و بیشتر، از دستمال‌های مشهور به کلاغی استفاده میکنند).

(شکل ۱۶) نقاشی جلیتقه‌ی بانوان کردستان .

(شکل ۱۷) طرح قبای بانوان کردستان .

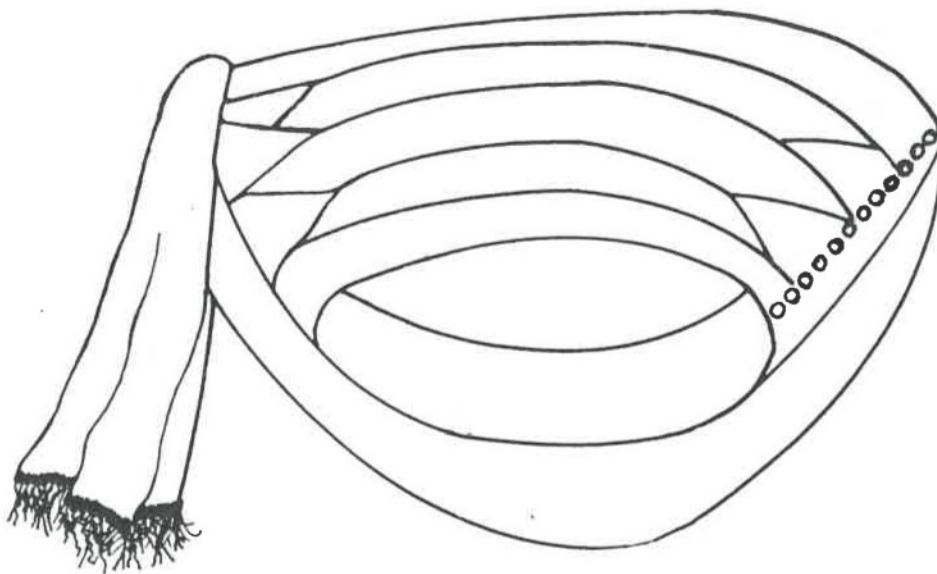
سربند بانوان کردستان

سربند ، معمولاً از چندین پارچه‌ی ابریشمی (کلاغی) با زمینه‌ی سیاه و گل‌های زرد و سفید تشکیل میشود . طرز بستن آن بر سر ، در نزد زنان ، بستگی به سلیقه و طرز آرایش آنان دارد ، ولی معمولاً بطریق زیر آنها را بر سر مرتب میکنند :

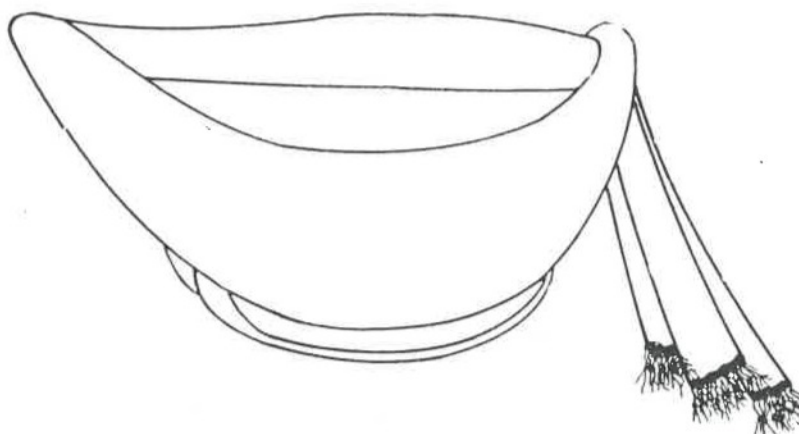
(کلاغی چهار گوشه‌ی مشکی‌ای را تازده سه گوشه میسازند ، وسط آنرا به پیشانی می‌نهند ، و دو گوشه‌ی آنرا به پشت می‌برند ، و پس از رد کردن آن گوشه‌ها از هم ، دوباره بسوی پیشانی برمیگردانند ، و زیادی گوشه‌ها را در لای تاهای کلاغی فرو کرده و میدارند) . گاهی بر روی این سربند ، چندین کلاغی دیگر می‌پیچند تا با ابهت‌تر باشد ، و از آن زیورهای نیز می‌آویزند . کلاغی‌ها معمولاً ریشه‌دار میباشند .

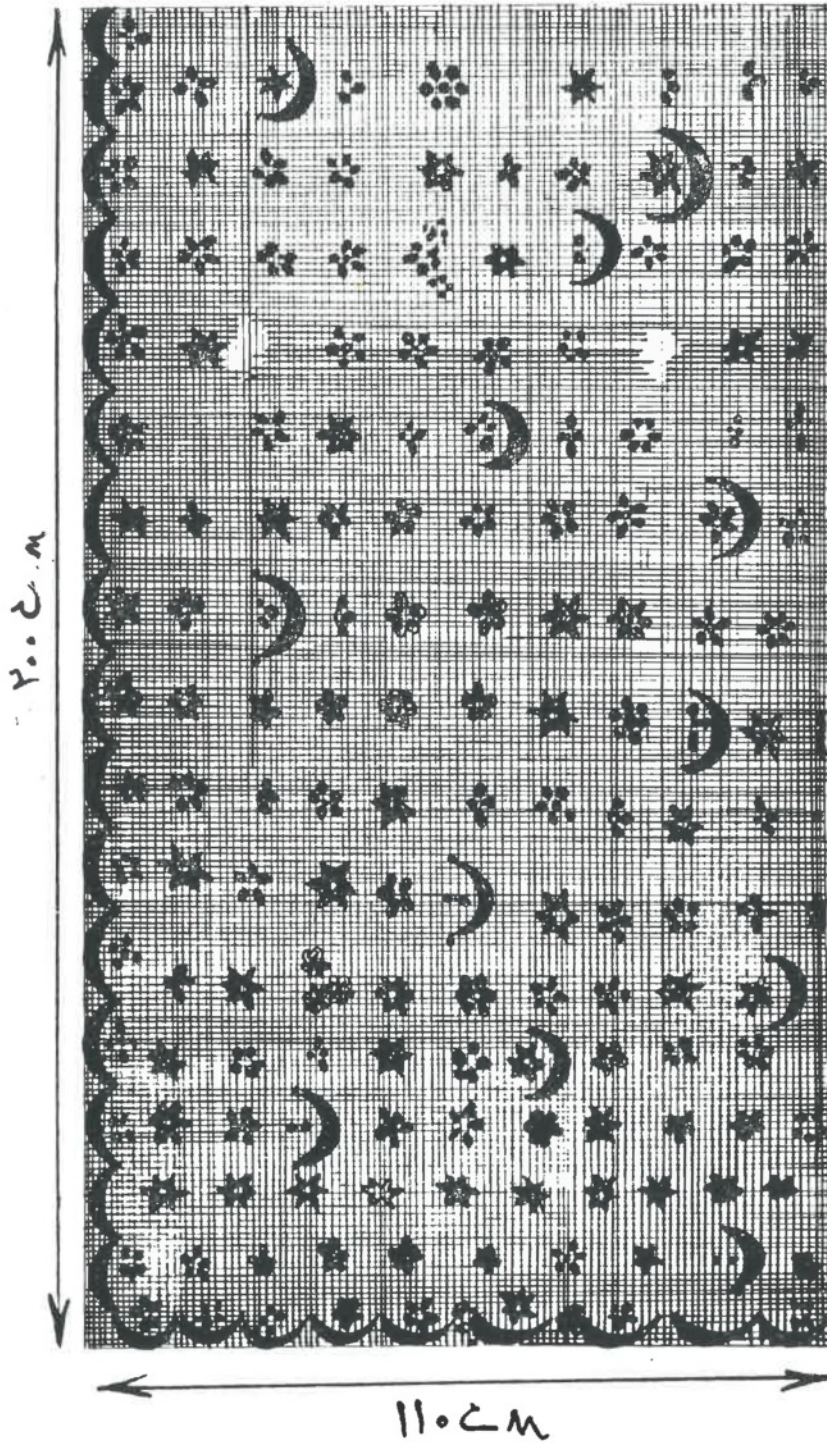
(شکل ۱۹) نقاشی عمامه‌ی بانوان کردستان (از بخش کلگی).

(شکل ۴۰) عمامه‌ی بانوان کردستان از پهلوی راست و داخل .

(شکل ۴۱) عمامه‌ی بانوان کردستان از پهلوی چپ .

(شکل ۴۲) روسری بانوان کردستان .

پوشاک کرمانشاهانی کردها

منطقه‌ی کرمانشاهان (که مرکز آن کرمانشاه است و در جنوب کردستان و شمال لرستان قرار دارد) با اینکه دارای مردمی مختلف با خصوصیات و گویش‌های متنوع است بخش شمالی آنرا کردها و جنوبی را لرها اشغال کرده‌اند . بانوان این منطقه ، موهای سر خود را چون دیگر بانوان کرد یا بلوچ و ترکمان ، اغلب بصورت گیسوان ریز می‌بافند و گاهی آنها را از میان گیسو بندهای نقره‌ای که معمول بانوان کرد و بلوچ و ترکمان است می‌گذرانند (شکل ۲۳) . گاهی نیز موها را شانه زده به دو طرف صورت ، افشان میکنند (شکل ۲۴) .

پوشاک بانوان کرمانشاهان

پوشاک اساسی بانوان کرد منطقه‌ی کرمانشاهان شامل نه تکه است که عبارتند از: سربند ، زیرپوش ، پیراهن ، جلپتقه ، نیم‌تنه (یَل) قبا ، روپوش ، شلوار و کفش .

سربند بانوان کرمانشاهان

سربند بانوان این منطقه ، پُر پشت‌است و از چندین دستمال بزرگ کلاغی ریشه‌دار تشکیل شده است . این دستمال‌ها را معمولاً بر دوره‌ی کلاهی که گاه شبیه عرقچین است می‌پیچند (کلاهِک مذکور ممکن است چندین تَرک یا بدون تَرک ، ساده و دوره گیرد باشد) (شکل‌های ۲۵ و ۲۶) .

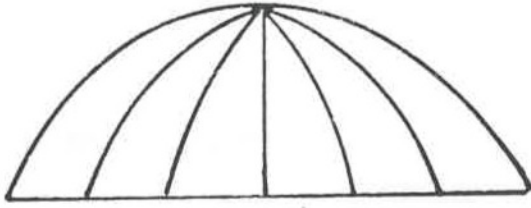
پس از آنکه موی سر را شانه زدند و به دو بَر صورت رها کردند و سربند اولی

(شکل ۴۳) گیسویند بانوان کرد و ترکمان .

(شکل ۳۴) نقاشی پوشاک بانوان کرد کرمانشاهان .

(شکل ۲۶) کلاهک کردی .

(شکل ۲۵) کلاهک کردی .

را (به طرزى که در پوشاک بانوان کردستان به آن اشاره شد) بستند ، کلاغی‌های دیگر را بر رو ، و پیرامون هریک دیگر (رهاتر) می‌پیچند و دنباله‌ای نیز از آن بر پشت سر می‌آویزند (شکل ۲۷) .

در این سربند ، کلاغی آخرین و روئی را چنان ترتیب می‌دهند که ریشه‌های آن به وضع مطلوبی در جلو و پیرامون سر ، جلوه‌گری کند (شکل ۲۸) .

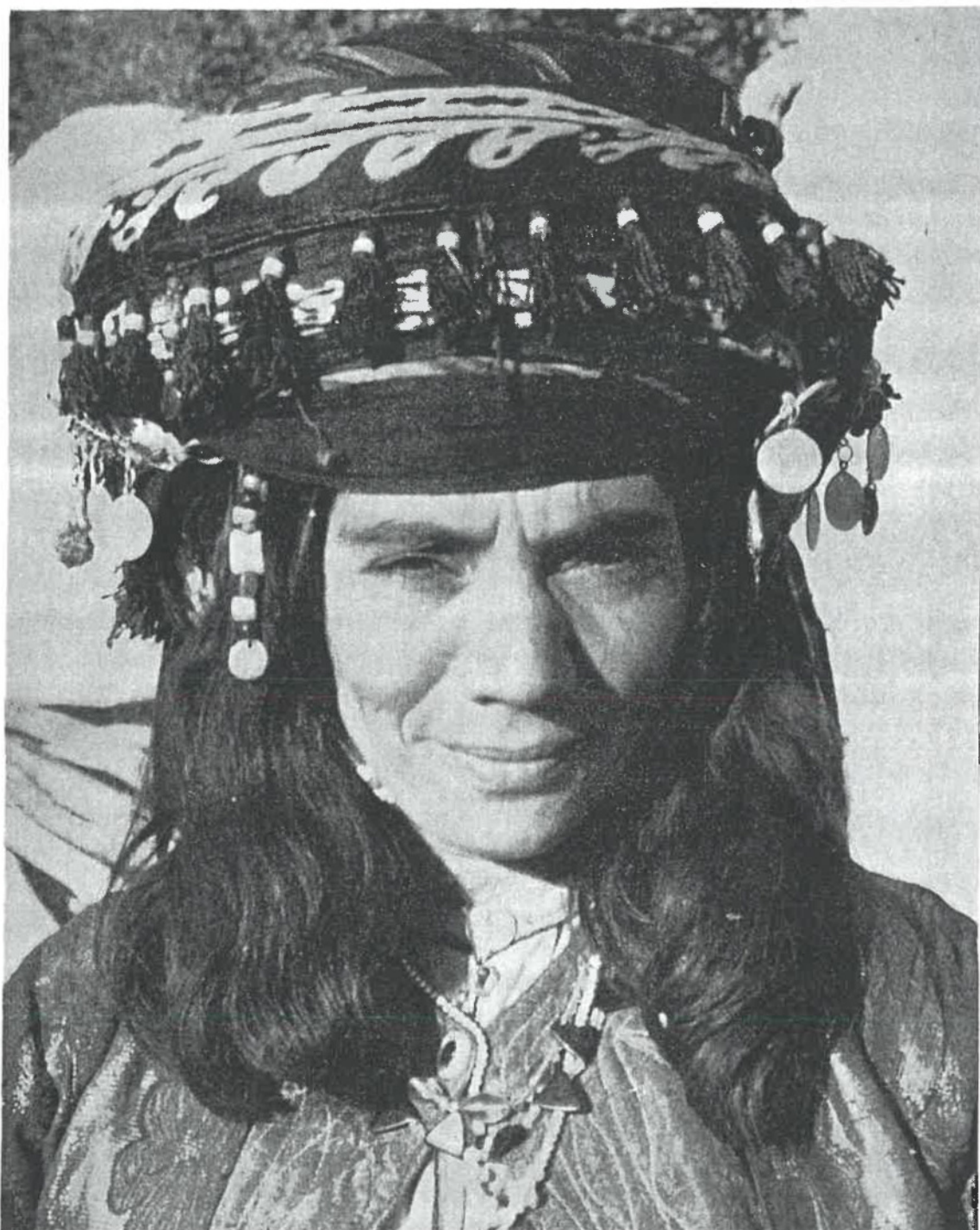
گاهی نیز بانوان ساکن مناطق کردستان و کرمانشاهان (بویژه دختران و نوعروسان) بجای سربند ، از کلاهک یا عرقچین منجوق دوزی شده‌ای استفاده میکنند که وسیله‌ی دلخواهی برای انباشتن زر و زیور و یا سکه‌آرائی فراوانی بر آنست (شکل‌های ۲۹ و ۳۰) .

زیرپوش بانوان کرمانشاهان

زیر پوش یا زیر پیراهن بانوان این سامان ، ساده و بلند است و تا پشت پا میرسد . جنس آنرا اغلب از پارچه‌هایی از نوع چلوار انتخاب میکنند . آستینش دارای برشی ساده است و میچ آن با دگمه بسته میشود ، یقه‌ی گرد آن نیز با دگمه جمع میشود .

(شکل ۲۷) در این عکس دو بانوی کرمانشاهانی را می بینیم که هریک سر بند را به نوعی بسته اند .

(شکل ۲۸) نمای جلوی سر بند يك بانوی کرمانشاهانی .

(شکل ۲۹) کلاهک منجوق دوزی شده وسکه دار بانوئی کرد (ساکن میان کرمانشاهان و کردستان) .

(شکل ۳۰) کلاهک منجوقدوزی شده وسکه‌دار شکل ۲۹

پيراهن بانوان کرمانشاهان

پيراهنشان، بلند و گشاد است و معمولاً آنرا از پارچه‌های گلدار تهيه ميکنند . يقه‌ی پيراهن ، از جلو تا زير سينه باز است ، و شکل يقه سه گوش ميباشد . آستين ، راسته و بي سر آستين و ساده است ، گاهی سر آستين به آن ميدهند (و در اينصورت با دگمه بسته ميشود) برخي از زنان ، پيراهن خود را از مخمل‌های رنگارنگ انتخاب ميکنند . (شکل‌های ۳۱ و ۳۲) .

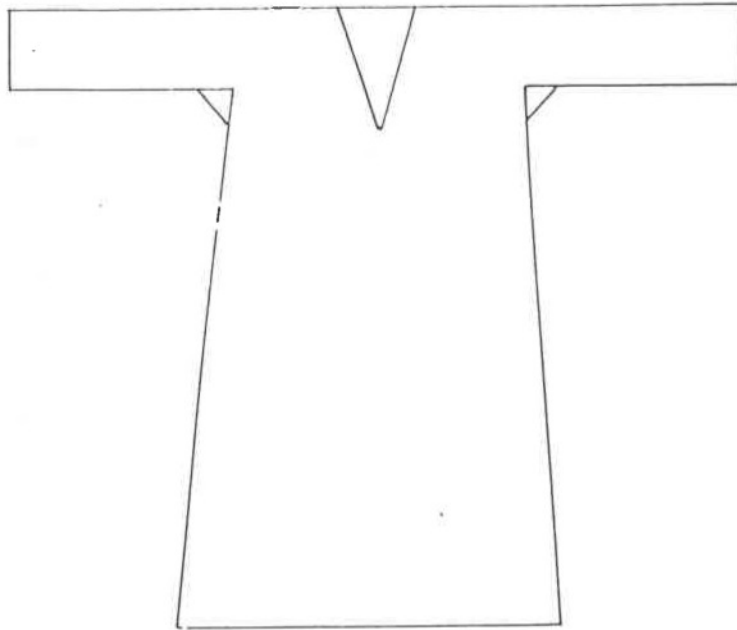
جلیتقه‌ی بانوان کرمانشاهان

يکي از پوشاك بسيار مجلل بومي و مورد علاقه‌ی بانوان كُرد ، جلیتقه است ، زيرا علاوه بر رنگ و بُرش و وضع تزئينی خاص خود ، به بانوان كُرد امکان استفاده از زيورهای گوناگون را ميدهد .

اين تن پوش بي آستين ، با قد کوتاهش (که تا کمر گاه ميرسد) هميشه از مخمل‌های الوان تهيه ميشود ، و دارای آستر و گاهی هم لفاف است و يقه‌ی آن سه گوش و گاهی دارای برگردان است . بر کناره‌های جلیتقه (از بالای يقه تا به گوشه‌ها و پهلوها) به پهنای سه انگشت ، يراقدوزی و نوار دوزی ميشود ، و بانوان كُرد نيز بر روی اين تزئينات سکه‌ها و زيورهای فراوان نصب ميکنند (ديده شده است که گاهی ، يك بانوی كُرد چندین كيلو زر و زيور و سکه‌های طلا و نقره ، از فرق سر تا پيا ، بخود آويخته است) جلیتقه ، چون در اين سامان بهتر تهيه ميشود ، به نواحی ديگر كُردنشين نيز برده ميشود (شکل‌های ۳۳ - ۲۷ - ۱۶ و ۱) .

نیم‌تنه (يکل)

يکل بانوان كُرد اين منطقه (که قدش چون قد جلیتقه کوتاه است ، و آستينش

(شکل ۳۱) طرح پیراهن بانوان کرمانشاهان .

نیز بجه دست میرسد) از لحاظ شکل اساسی ، تفاوتی با یکه‌های بانوان دیگر ندارد (جز اینکه دم آستین‌های برخی ، در برخی مناطق ، ممکن است ساده یا با سنبوسه‌های کوتاه باشد) یا اینکه سراسرکناره‌ی یکه دارای نوارهای الوان و یراق باشد .

آستین یکه بانوان کردها عموماً بدون سنبوسه است و فقط بر دم آستین ، چاکی کوتاه دارد ، و بعنوان تزئین ، برخی جاهای آنرا چرخدوزی میکنند (شکل ۳۴) . کناره‌های یکه در حالت پوشیده دائماً از هم باز است . پارچه‌ی یکه را همیشه از جنس مرغوب مخمل یا پارچه‌های زری انتخاب میکنند .

(شکل ۳۳) بانوان کرمانشاهانی که پیراهن‌های گلداز و مخملی پوشیده‌اند .

(شکل ۳۳) جلیتقی بانوان کرمانشاهان بر پیکر دختری کرمانشاهانی .

(شکل ۳۴) بانوان کرمانشاهانی (که نیم تنه یا «یل» را پوشیده دارند)

قبای بانوان کرمانشاهان

قبای بانوان این سامان ، مانند پیراهنشان تمام قد ، بلند است و تا پشت پایشان میرسد . رویه‌ی آن اغلب از مخمل‌های الوان تهیه میشود و دارای آستری از جنس پارچه‌های گلدار میباشد .

قسمت جلوی دامن از پائین تا زیر سینه ، از هم باز است و بحوالی پهلوها می‌ایستد ولی در روی سینه لبه‌های آن بهم میرسد .

طبق معمول ، بر این لبه‌های قبا در روی سینه ، سکه‌ها و زیورها را می‌آویزند و به این وسیله نیز زمینه‌ی دیگری برای جلوه‌گری بدست می‌گیرند . (شکل‌های ۳۵-۳۴ و ۲۴) .

روپوش بانوان کرمانشاهان

روپوش ، چادری است از پارچه‌ی ابریشمی مشکی ، بدرازای دو متر و پهنای کمتر (که معمولاً آنرا از درازا بر پشت و گرده می‌افکنند و دو گوشه‌ی بالائی آنرا بجلو آورده در پیش روی سینه گره می‌زنند) (شکل ۳۶) .

شلوار بانوان کرمانشاهان

شلوار بانوان کرد این سامان ، همان شلوار معمول میان دیگر زنان کرد است : (لیفهای ، با دو ساق بلند تا بمچ پا ، و میانساق چهارگوشه و پهن ، و دمپای جمع شده « بوسیله‌ی بند » بر دور مچ پا) (شکل ۳۷) .

کفش بانوان کرمانشاهان

گو اینکه بانوان کرد (چون همه‌ی زنان دیگر ایران) امروزه گرایش زیادی

(شکل ۳۵)
 قباى بانوان کرمانشاهان

به کفش‌های شهری پیدا کرده‌اند و کفش‌های بومی خودشان، دیگر جلوه‌ای برای‌شان ندارد، و هر نوع کفش را که جلب نظر کند مورد استفاده قرار می‌دهند، با این وصف پای پوش معمول

و بومی بانوان کرمانشاهان همان کفش دست‌باف رنگین است که به گیوه‌ی کرمانشاهی مشهور است (شکل ۳۸) .

(شکل ۳۶) بانوئی کرمانشاهانی که روپوش بر دوش افکنده دارد .

(شکل ۳۷) چگونگی شلوار دویانوی کرد پیرامون سقز .

(شکل ۳۸) نقاشی کفش بومی مشهور به گیوه‌ی کرمانشاهی .

پوشاک کردهای ساکن آذربایجان

کردها در آذربایجان نیز (بخش غربی آن) با طوایف مختلف و با نامهای بیشمار سکونت دارند . آذربایجان غربی منطقه ایست که از شمال و شمال غرب محدود است به رودخانهی ارس و مرز ترکیه ، مشرق به آذربایجان شرقی و دریاچهی رضائیه ، جنوب به کردستان تا حوالی سقز ، مغرب به مرز ترکیه و عراق عرب .

.....
 اساس پوشاک کردها در این سامان با دیگر کردها یکی است . اختلاف شکل پوشاک ، بسیار ناچیز است و از نظر کلی مورد اعتنا نیست ؛ در پوشاک بانوان کرد این منطقه در دو مورد تغییری به چشم میخورد : یکی طرز استفاده از کلاه و روسری و سربند ؛ و دیگری آستین پیراهن (که ممکن است سنبوسه دار یا بدون آن باشد) (شکل ۳۹) .

پوشاک بانوان کرد آذربایجان غربی

پوشاک بانوان این منطقه شامل هشت تکهی اساسی میباشد که عبارتند از : کلاه ، روسری ، سربند ، پیراهن ، شال کمر ، یکل (یا ، ارخالق) ، شلوار و کفش . (در استفاده از جلپتقه نیز گاهی غافل نمی مانند) .

کلاه بانوان کرد آذربایجان غربی

کلاه بانوان این سامان ، شکل گرد و کتلی مسطح دارد . آنرا با مقوا میسازند و همه جای آنرا با مخمل های الوان روکش میکنند و به داخل آن نیز آستر میدهند . روی کتلی کلاه ، نقشهائی را ایراقدوزی و پولک دوزی میکنند (شکل های ۴۰ - ۴۱ و ۴۲) .

روسری بانوان کُرد آذربایجان غربی

روسری ، عبارت از يك دستمال بزرگ توری است که گلداری یا ساده و ضمناً سه گوش میباشد و دو ضلع آن ریشه‌دار است . درازی هر ضلع دو متر و چارک و گاهی بیشتر است .

این روسری را بر روی کلاه می‌اندازند و دو گوشه‌ی ریشه‌دار آنرا (که بر روی شانه می‌افتد) در جلوی سینه جمع میکنند و از حلقه‌ای چوبی (که معمولاً بدون نقش و گل و بوته نیست) میگذرانند و دنباله‌ی دراز آنرا به دو شکل روی بدن ترتیب داده می‌آویزند :

الف - دنباله‌ی دراز گوشه‌های روسری را بر روی شانه می‌اندازند و در پشت گردن و گرده ، گره زده آزاد ، رها میکنند .

ب - یا ، يك گوشه را به پشت برده جلو می‌آورند و با گوشه‌ی جلوئی گره زده می‌آویزند (گاهی نیز در پهلو می‌آویزند) (کُردنشین‌های جنوب آذربایجان غربی معمولاً به این طریق از روسری استفاده میکنند (شکل‌های ۴۳ و ۴۴) .

سربند بانوان کُرد آذربایجان غربی

سربند ، چون همه‌ی سربندهای کُردی ، از پارچه‌ی مشکی مشهور به (کلاغی) است که برخی از بانوان کُرد (چون بانوان ایل « زرزا » ساکن حوالی بخش جنوبی رضائیه) آنرا بر روی روسری (که بر کلاه است) بر بدنه‌ی کلاه می‌پیچند (رجوع شود به شکل ۳۹) .

پیراهن بانوان کُرد آذربایجان غربی

پیراهن بانوان کُرد این سامان ، نیز مانند پیراهن بانوان دیگر کُرد ، تمام‌قد ، بلند

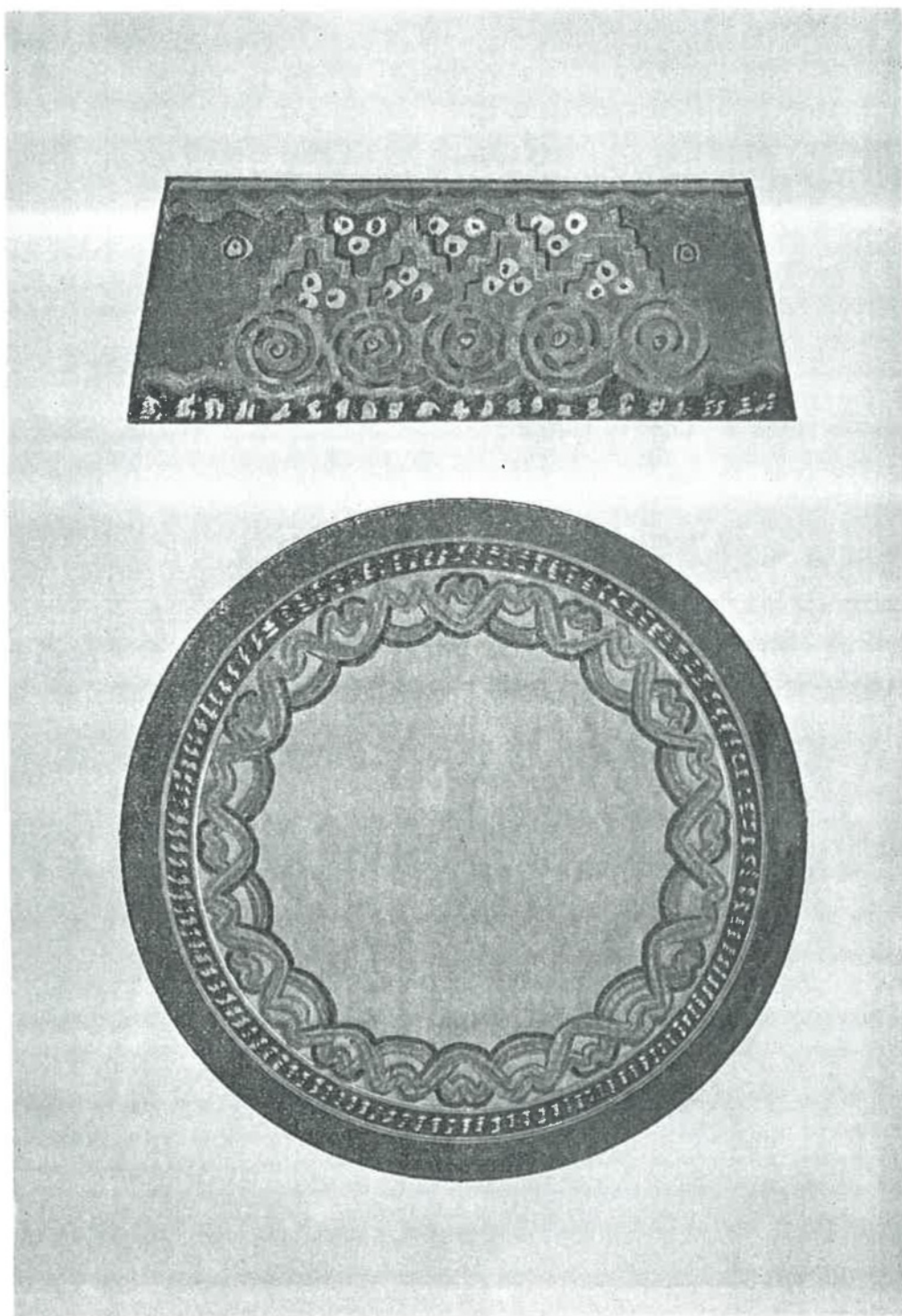
(شکل ۳۹) نقاشی پوشاک بانوان ایل زرزا در آذربایجان غربی .

(شکل ۴۰) نقاشی کلاه بانوان کرد آذربایجان غربی .

(شکل ۴۱) بانوان کرده آذربایجان غربی ، ساکن پیرامون سردشت .

(شکل ۴۳) کلاه بانوان کرد آذربایجان غربی با طرحی دیگر .

و گشاد است ، و دارای بالاتنه‌ی بلند ساده و پائین تنه‌ی پرچین است : (چین‌های پیراهن بر خلاف پیراهن‌های معمول « که ممکن است از زیر پستان‌ها یا کمر شروع شود » از حوالی بالای ران به پائین شروع میشود) .

آستین پیراهن ، اگر بدون سنبوسه باشد تا مچ دست ، ساده خواهد بود (آستین سنبوسه‌دار معمولاً در غیر مواقع لزوم بر مچ دست بسته است ، یا اینکه گوشه‌ی هر آستین را به دیگری گره میزنند و از روی دوش به پشت گردن می‌اندازند . پیراهن‌ها ، معمولاً دارای یقه‌ای گرد است و شکافی در جلو تا به میانه‌ی پستان‌ها دارد ، و جنس آن را نیز طبق معمول از پارچه‌های گلدار و رنگین انتخاب می‌کنند (شکل‌های ۴۵ و ۴۶) .

شال کمر بانوان کرد آذربایجان غربی

شال کمر بانوان کرد ، بیش از دو متر درازا و در حدود یک متر و بیشتر پهنا دارد و اغلب ، آنرا از پارچه‌های گلدار و خوشرنگ انتخاب می‌کنند و گاهی نیز آنرا دو تا ، میزنند که پهنای عرض آن نصف شود (در این صورت زنجیری بستن شال به کمر از نظر استحکام مناسب‌تر است) گاهی ، این شال کمرها در پهنای دو انتهای خود ریشه دارند .

زنجیری بستن چنین است : شال کمر را از ناحیه‌ی پشت به جلو آورده یکدور از هم (بشکل قلاب) میگذرانند و سپس به پشت برده ، ساده از هم رد میکنند ، دوباره به جلو آورده عمل را تکرار میکنند تا همه‌ی شال ، به کمر بسته شود (شکل‌های ۴۷ و ۴۸) .

.....

بانوان کرد ، این شال کمر را برخلاف مردانشان (که محکم به کمر می‌بندند)

رها تر بدور خود می‌پیچند .

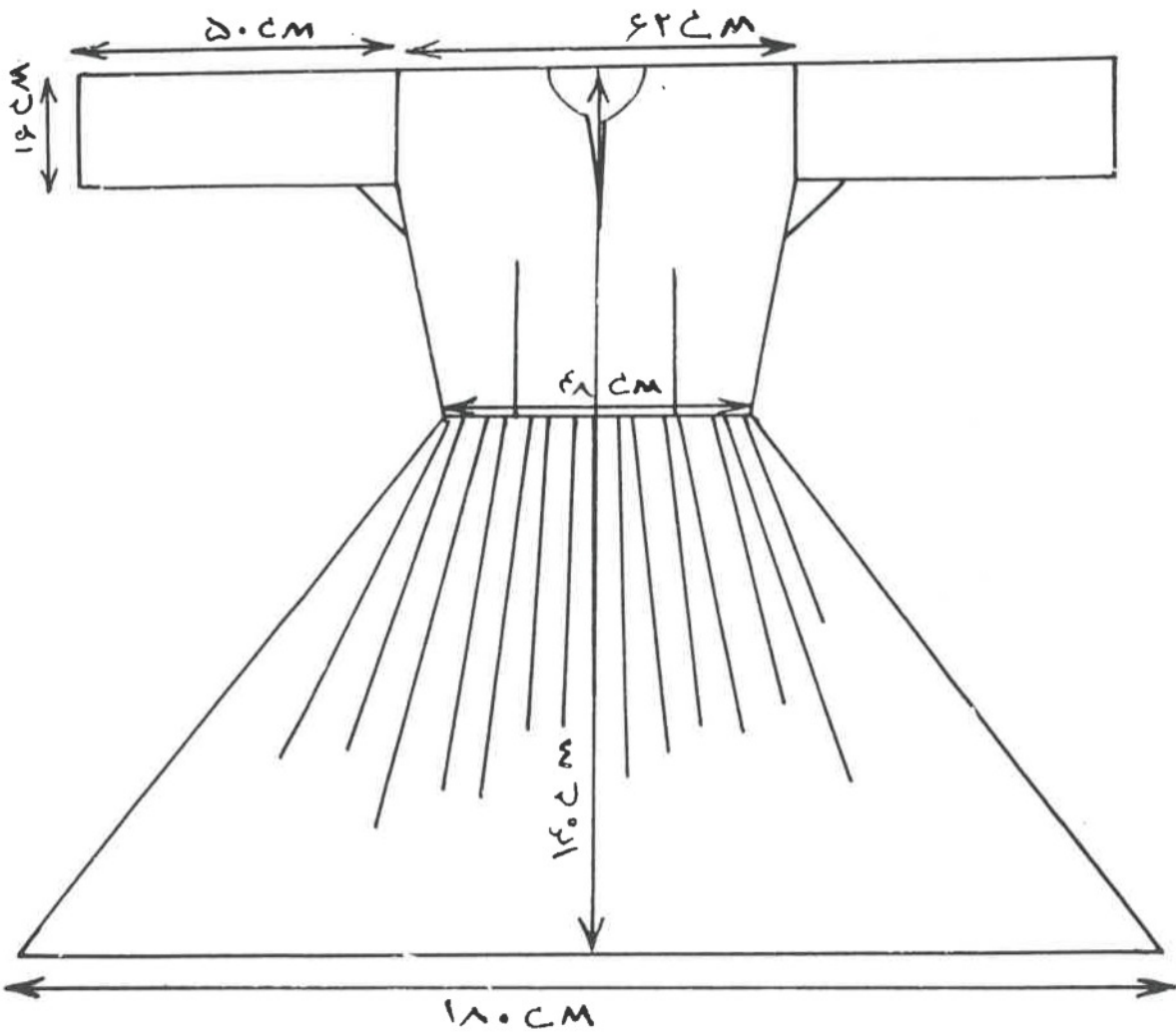
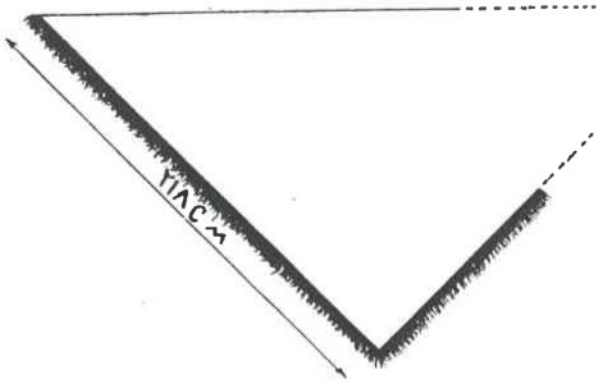

(شکل ۴۳) بانوی کرد آذربایجان غربی با نمایش طرز استفاده از روسری .

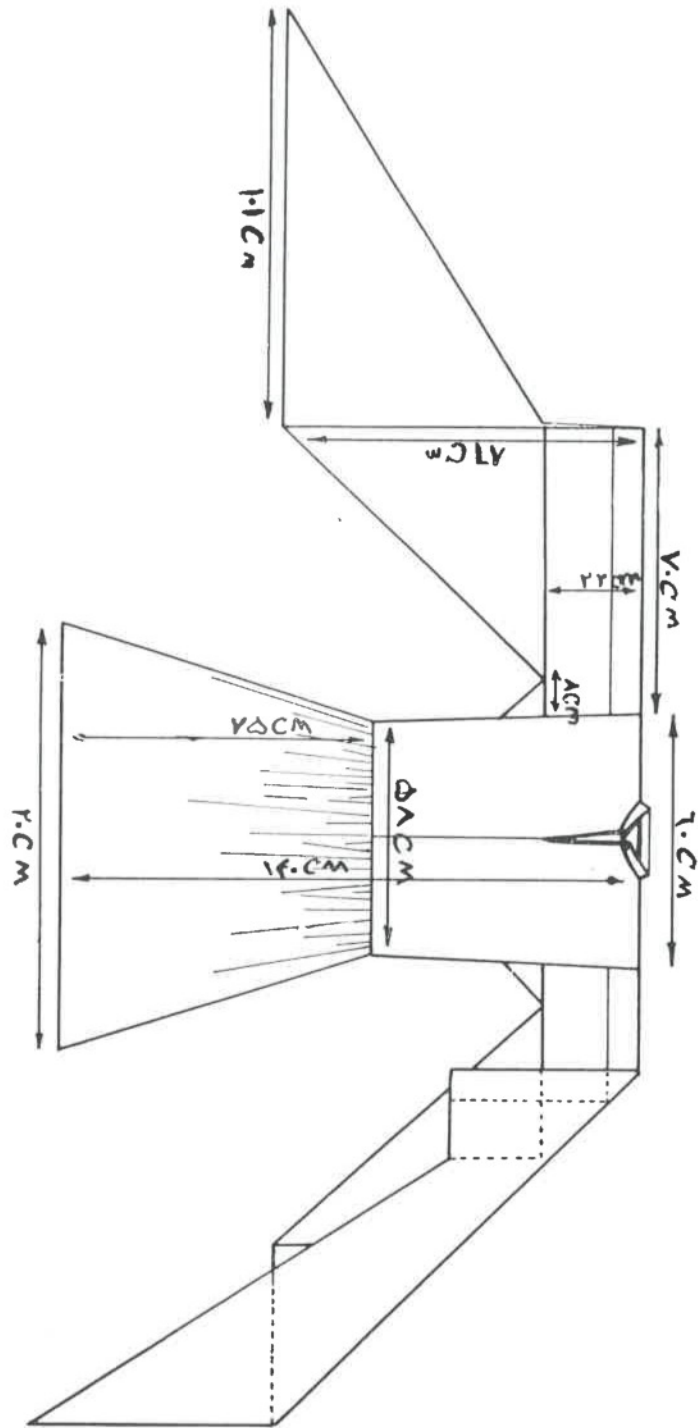

(شکل ۴۴)

روسری بانوان کرد آذربایجان غربی .

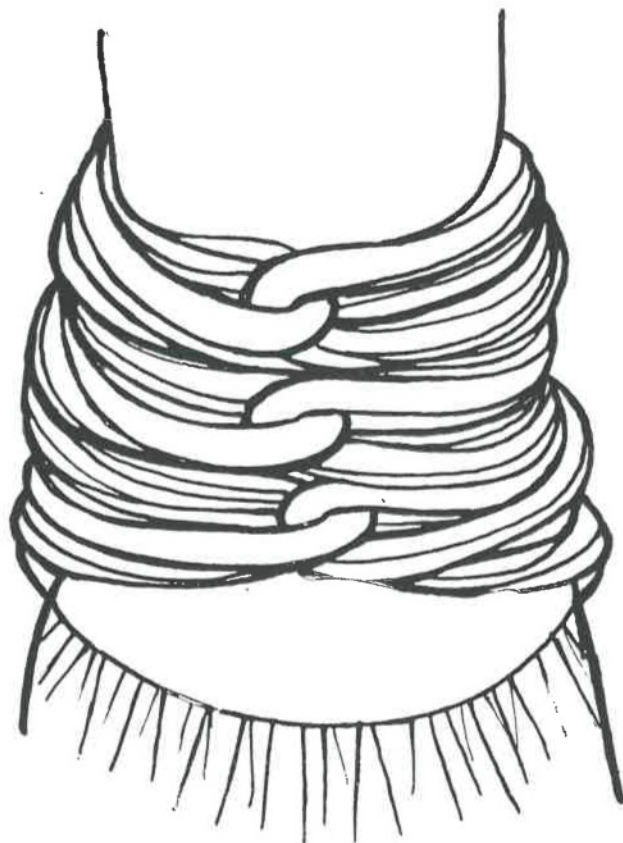

(شکل ۴۵) طرح پیراهن بدون سنبوسه‌ی بانوان کرد آذربایجان غربی .

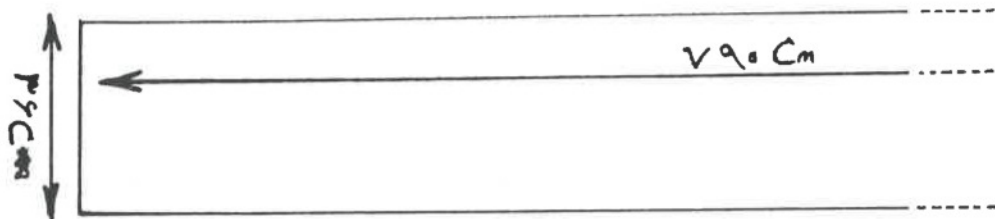

(شکل ۴۹) پیراهن ستوندار بافران گرد آذربایجان غربی .
 این نوع پیراهن در حوالی بخش جنوبی رضایه بیشتره میان ایل زرترا معمول است .

(شکل ۴۷) طرز بستن شال به کمر .

(شکل ۴۸) اندازه و طرح شال کمر بانوان کرد آذربایجان غربی .

یَل (ارخالق)

یَل یا ارخالق در این ناحیه ، همان یَل یا (کُت) است که بانوان دیگر کرد از آن می‌پوشند : قدش همچنان کوتاه و تا کمر گاه است . آستینش ساده میباشد و در محل میچ ، درزی باز دارد ، و در انتهای دو پهلوی خود (در پائین) بُرشی زائد به بیرون و منحنی دارد که بالای این زائده محل تهیگاه را مجسم میسازد .
جنس این ارخالق را معمولاً از مخمل‌های الوان انتخاب میکنند (شکل ۴۹) .

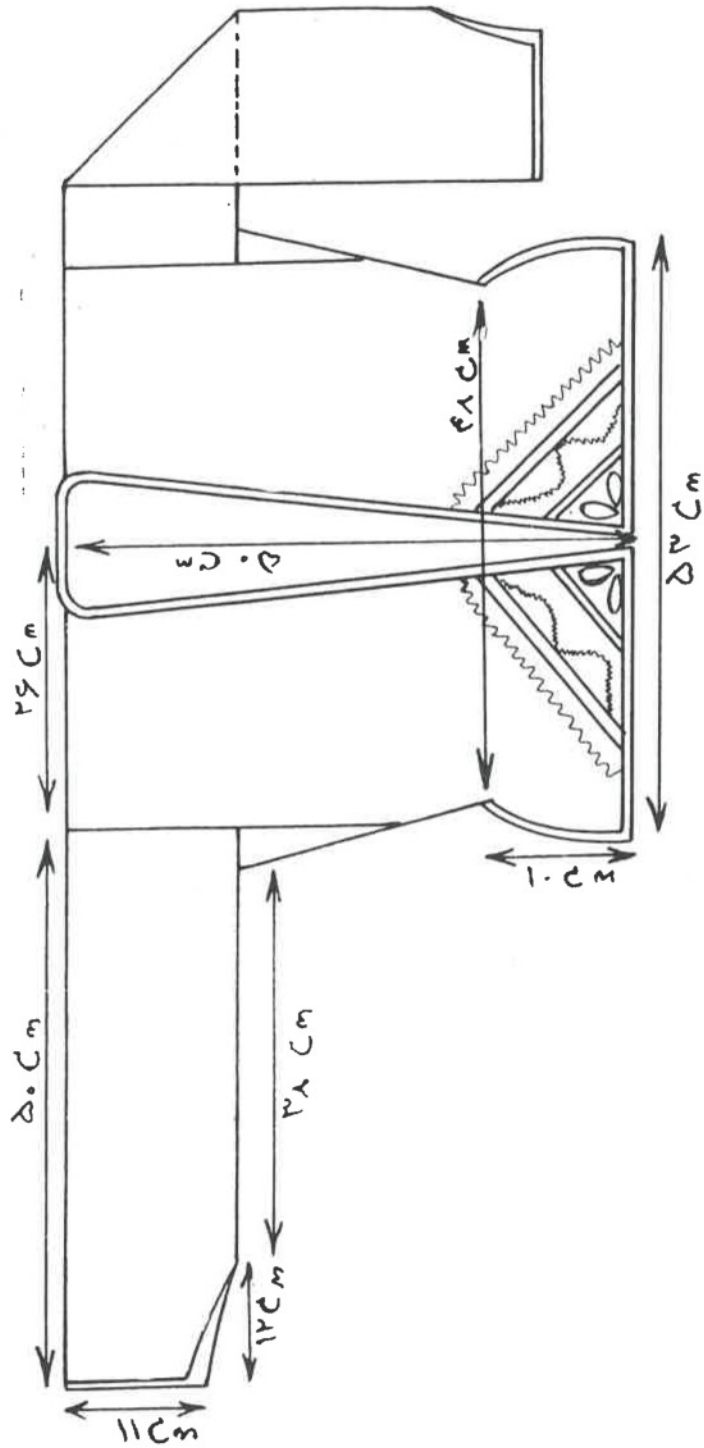
شلوار بانوان کرد آذربایجان غربی

شلوار بانوان این سامان ، نظیر همان شلوارهایی است که زنان مناطق دیگر کُردنشین دارند (لیفهای و گشاد است و دارای دو ساق پهن و میانساقی چهارگوش میباشد که از اواسط درازای ساق‌ها به بالا و میان دو ساق وصل میشود) .
دمپای شلوار نیز بوسیله‌ی بند ، بر میچ یا جمع میگردد . (شکل ۵۰) .

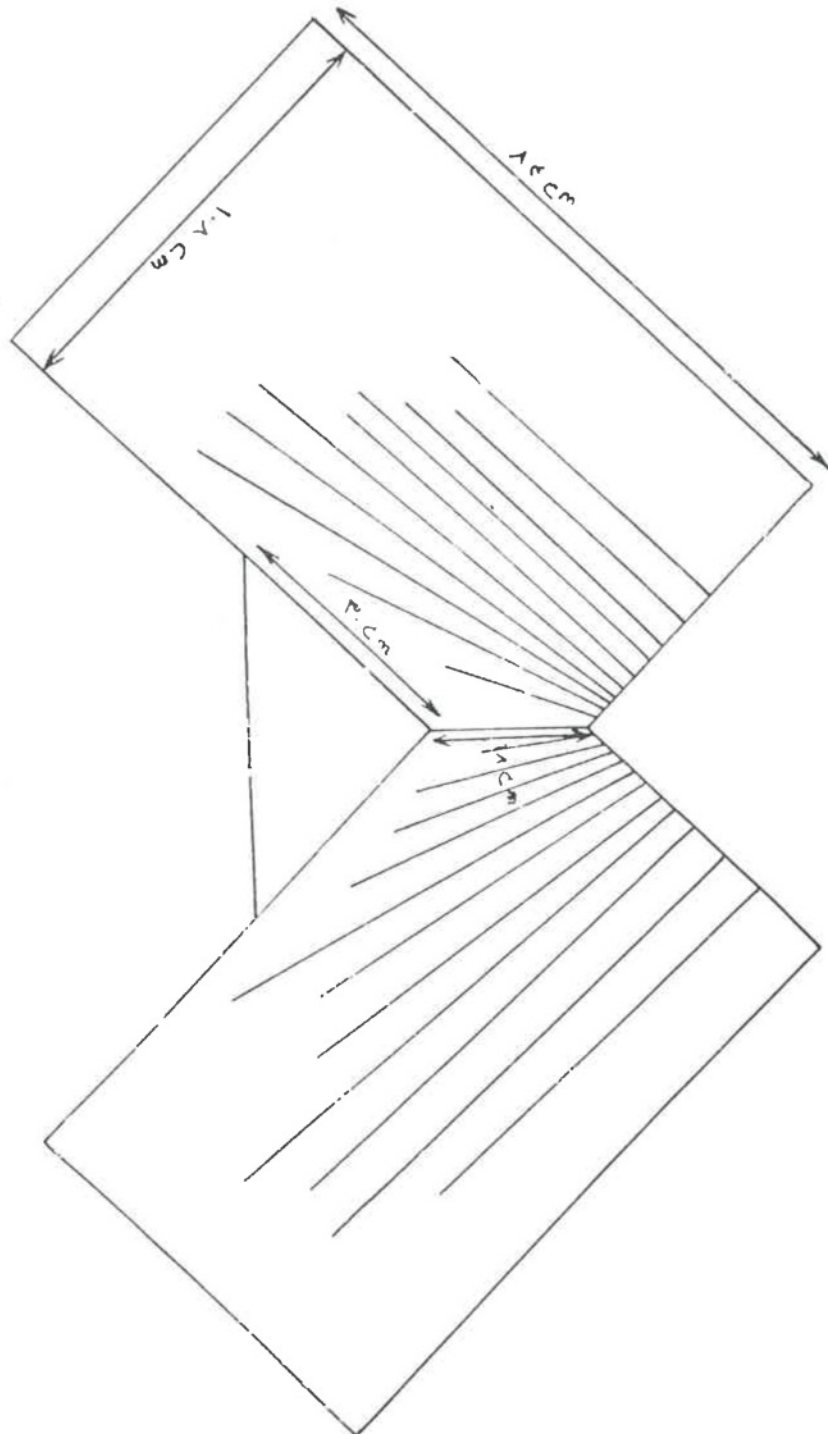
کفش بانوان کرد آذربایجان غربی

کفش بومی بانوان ، از چرمی است رنگی و یک تکه که از کف پا ، دوره به بالا می‌آید و روبه‌ی آن بر پشت پا با نخ‌های ابریشمی ضخیم و الوان زه کشی میشود ، و معمولاً بر نوک پنجه و جلوی دهانه‌ی کفش ، منگوله‌هایی ابریشمین میدوزند . (شکل ۵۱) .

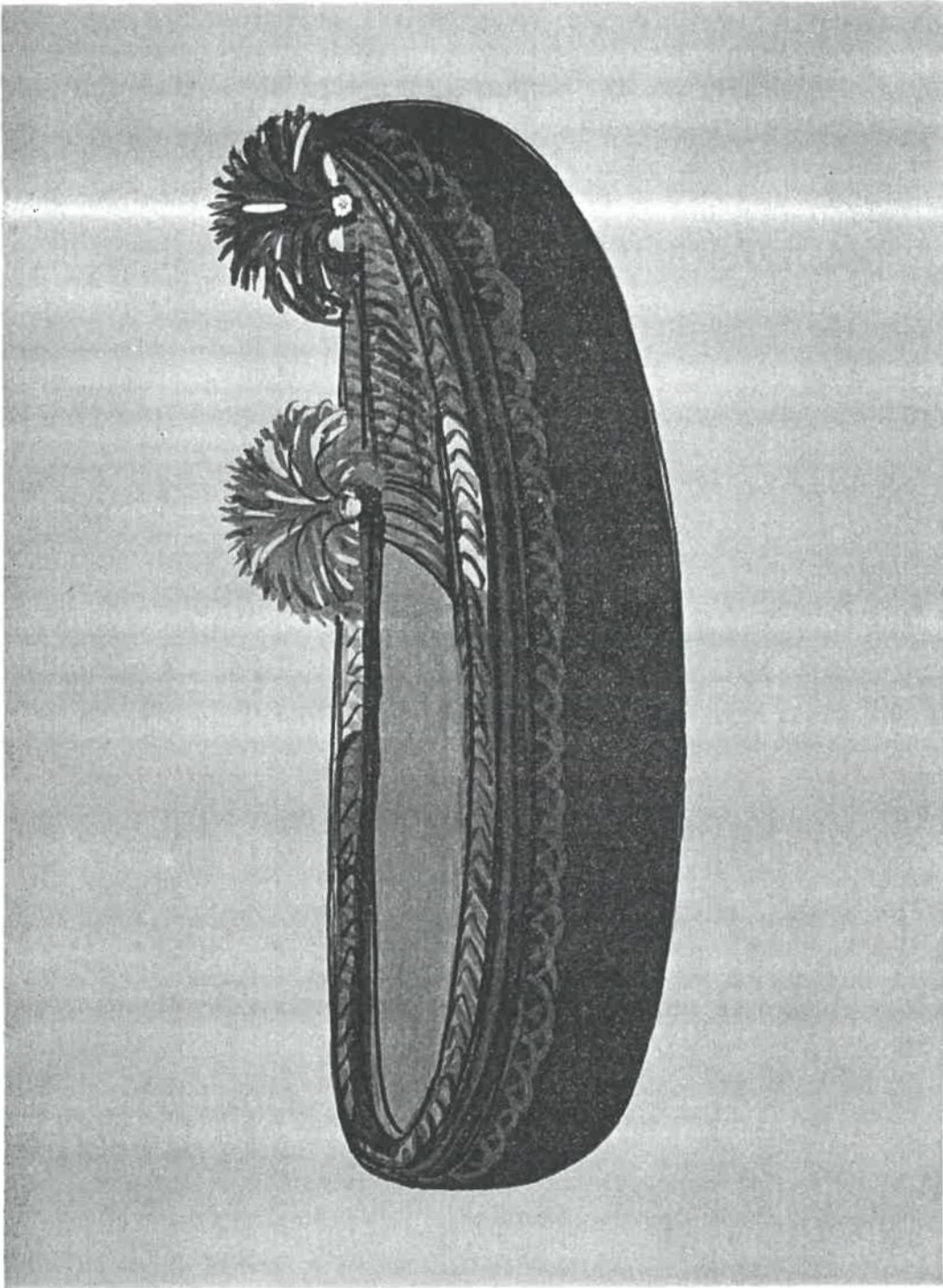

(شکل ۴۹) ارخاق بانوان کتر آذربایجان غربی .

(شکل ۵۰) طرح شلوار بانوان کرد آذربایجان غربی .

(شکل ۵۱) کفش بانوان کرد آذربایجان غربی .

بانوان کُرده این سامان، نوعی پوشاک روئی نیز دارند که میتوان آن را نوعی قبا یا در اصل بعلت نازک بودنش چون پیراهن، رو پیراهنی دانست. فرق این قبا با دیگر قباها در این است که شکل جلوی سینه‌ی آن سه گوش بر رویهم می‌آید و بوسیله‌ی بند در پشت و کمر بسته میشود. از کمر پپائین، دوکناره‌ی قد قبا به پهنا‌ی جلوی بدن، از هم فاصله دارند. جنس این قبا، از نوع گلدار نیز انتخاب میشود. (شکل ۵۲).

(شکل ۵۲) قبا‌ی ویژه‌ی بانوان و دختران کُرده آذربایجان غربی .

پوشاك كردهاى ساكن شمال خراسان

كردهاى اين سامان (كه از پيرامون كالات تا غرب بجنورد سكونت يافته‌اند) از دو ايل بزرگ و مشهور زعفرانلو و شادلو متشكل‌اند ، و مانند كردهاى مناطق وسيع كردنشين ، داراى طوايف فراوان با نامهاى بشمارند .
 بقرار نوشته‌ها و گفته‌ها (كه درستي يا نادرستي آنها لطمه‌اى به اصل مقصود « كه پوشاك است » نمى‌زند) در عهد صفويه ، از غرب ايران به اين سامان كوچانده شده‌اند .
 زعفرانلوه‌ها در قوچان و شادلوه‌ها در بجنورد سكونت كردند .
 پوشاك اين دو ايل هر دو بر يك زمينه و طرح است ولى شادلوه‌ها در بجنورد ، زودتر خود را با زندگاني جديد آشنا كرده‌اند و در پوشاك خود دست برده ساده‌ترش كرده‌اند ، و زعفرانلوه‌ها در قوچان ، پوشاك خود را همچنان اصيل و دست نخورده نگاهداشته‌اند و ازينرو چشمگيرتر است و ميتوان پوشاك ساكنين قوچان و پيرامون آنرا شاخص پوشاك اصيل كردهاى شمال خراسان دانست .

پوشاك قوچانى بانوان كرد شمال خراسان

پوشاك قوچانى بانوان كرد ، مجموعاً هشت تکه است كه عبارتند از: كفش موسوم به (كومخ^۱) جوراب پشمى ، شلپنه (دامن) پيراهن ، جليتنقه ، روسرى ، سربند و چادر .
 (شكل ۵۳) .

كفش قوچانى بانوان كرد

كفش قوچانى بانوان كرد (كه موسوم است به كومخ) شبیه نعلين نوك برگشته‌ى پاشنه‌دارى است (كه شايد در حدود صد سال پيش معمول بانوان ما بوده است .)

جنس آن از تیماج الوان مخصوصاً سبز است (که بانوان کُرد این ناحیه به این رنگ دلبستگی بیشتری نشان میدهند) رویه‌ی کفش و کناره‌ی روی پاشنه را با نخ‌های الوان ابریشمی گلدوزی می‌کنند (شکل ۵۴) .

جوراب قوچانی بانوان کُرد

جورابی که بانوان کُرد این ناحیه به پا می‌کشند، خود از پشم گوسفند (با نقش‌هایی دلپذیر و جالب) می‌بافند. ساقه‌ی آن کوتاه است و تا به وسط ساق پایشان میرسد (شکل ۵۵) .

(شلیته) دامن قوچانی بانوان کُرد

بانوان کُرد ساکن نواحی شمال خراسان، چون کردهای غرب و شمال غربی ایران، پیراهن بلند به تن ندارند، بلکه پاچین یا شلیته‌ای دارند که روی آن پیراهنی که چندان بلند نیست و قسمت بیشتری از دامن یا شلیته را مینمایاند، می‌پوشند .

شلیته، طبق معمول، از ده تا دوازده متر پارچه‌ی گلدار خوش نقش و رنگ تشکیل شده است. بالای شلیته لیفه دارد، و گاه تا یک سوم قد دامن را از پائین زری - دوزی و نوار دوزی میکنند .

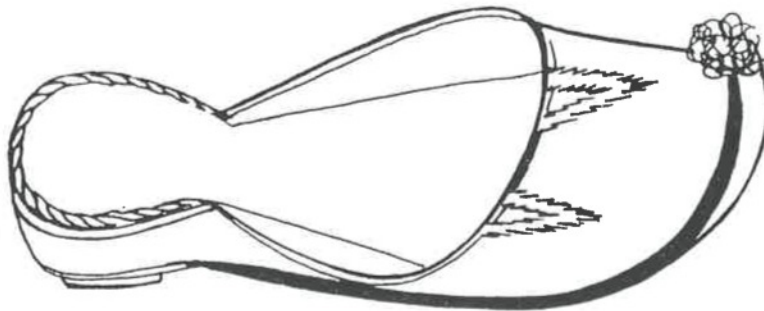
زنان سالخورده، دارای شلیته‌ای بلندترند و تا به وسط ساق پایشان میرسد، ولی شلیته‌ی جوانسالان کوتاه‌تر است و به حدود بالای زانو و زانویشان میرسد. (شکل ۵۶) .

پیراهن قوچانی بانوان کُرد

پیراهن بانوان این نواحی دارای تزئینات زیاد است. قد آن، از حدود وسط

(شکل ۵۳) نقاشی پوشاک قوچانی بانوان کرد .

(شکل ۵۴) کفش موسوم به کومخ بانوان کرد قوچان .

بدن ، اندکی به پائین میگرداید .
 پارچه‌ی پیراهن ، گلداز است . یقه‌اش گرد و آستینش با سر دست است (وسر دست همیشه دارای تزئیناتی از نوارهای زری میباشد) .
 پیش‌سینه را اغلب ، با نوارهای الوان افقی و عمودی تزئین میکنند ، و از حدود کمر به پائین را (جائیکه قسمت دامن پیراهن شروع میشود « و دارای شکل مخروط ناقص است ») اغلب در دو یا سه رج و بیشتر ، بطور افقی نوار دوزی میکنند و ریشه‌هایی الوان از پائین همان نوارها می‌آویزند . دو طرف این دامن پیراهن را معمولاً در حدود ده سانتیمتر چاک میدهند (شکل ۵۷) .

جلیتقه‌ی قوچانی بانوان کرد

جلیتقه‌ی قوچانی ، مانند پیراهن ، دارای جلوه و شکوهی بومی است ، و طبق معمول کردها ، زمینه‌ی آن از مخمل‌های الوان انتخاب میشود ، و تا ممکن است همه جای آن را به کمک انواع نوارهای رنگارنگ زری ، و یراقها تزئین میکنند ؛ و بعلاوه ، سکه‌های فراوان به آن می‌آویزند . با این‌وصف ، جلوه و نمای پیراهن مجلد بانوان این ناحیه را ندارد (شکل ۵۸) .

روسری قوچانی بانوان کرد

روسری بانوان کرد این سامان ، از پارچه‌های گلداز و چهارگوش است ، اغلب با زمینه‌ی روشن و نقش‌های خودنما ، و بطول و عرض در حدود یکمتر و چارک (گاهی اندک بیشتر یا کمتر) .

دو طرف این روسری را ریشه میدهند و روسری را تقریباً سه‌گوش و لچکی میکنند و پس از بر سرگذازدن (به نحوی که ریشه‌های دو سمت روسری در پائین آویخته بماند) يك گوشه‌ی آنرا به بغل سربند فرو کرده وامیدارند (شکل ۵۹) .
(سربند « که همان دستمال کلاغی معروف است » در محل پیشانی به دور سر پیچیده میشود و روسری را از افتادن باز میدارد) .

چادر قوچانی بانوان کرد

چادر قوچانی بانوان کرد ، از نوع پارچه‌های مشکی دبیت ، بطول و عرض در حدود دو متر است که دو گوشه‌ی آنرا دو رج (با فاصله) نوار دوزی وریشه‌دوزی میکنند .

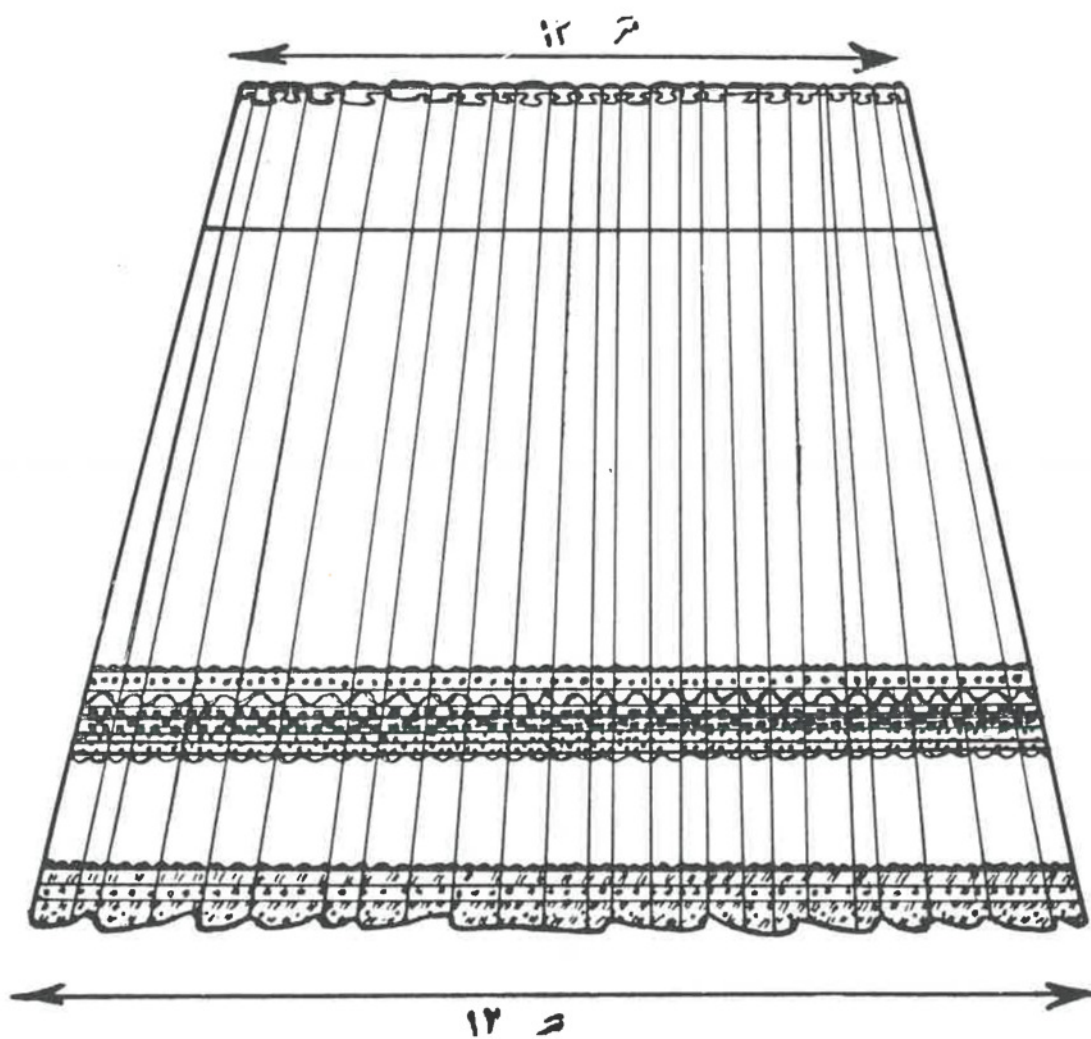
چادر را نیز چون روسری بصورت سه‌گوش و لچکی ناقص در آورده ، روی روسری ، بر سر می‌نهند ، و جلوی چادر را (جایی که روی سر است) در حدود چهار انگشت پهنا ، به بالا تا زده روی سر می‌خوا بانند و به اینطریق ، وزن و تعادل چادر را روی سر نگاه میدارند تا نیفتد .

(ریشه‌ی چادر نیز از دو سوی شانه و بازو بر پشت می‌افتد) (شکل ۶۰) .

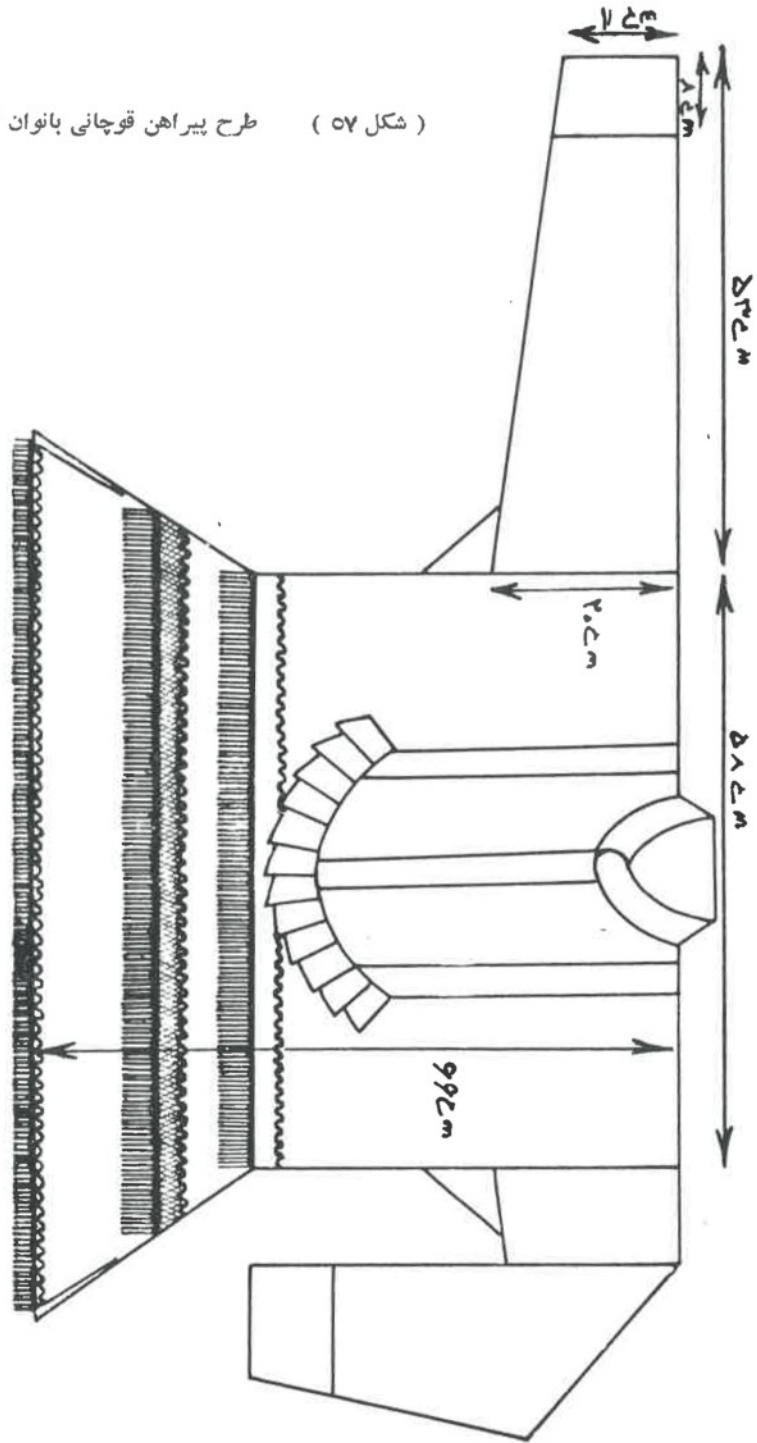

(شکل ۵۵) جوراب پشمی و قوچانی بانوان کرد.

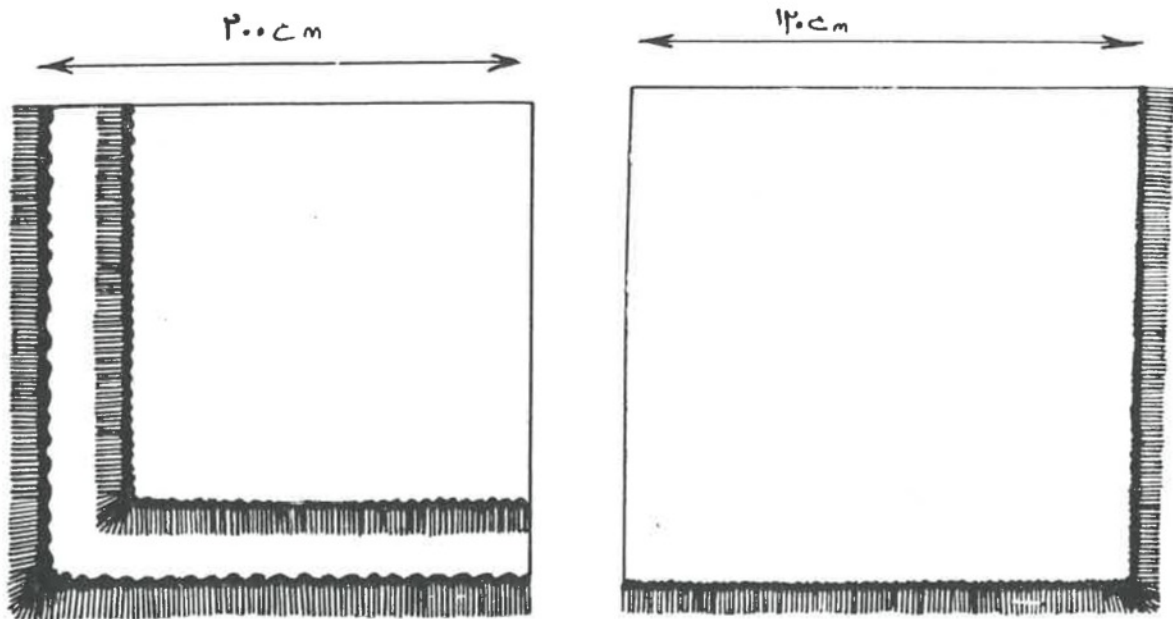
(شکل ۵۶) طرح شلیته‌ی قوچانی بانوان کرد .

(شکل ۵۷) طرح پیراهن قوچانی بانوان کُرد .

(شکل ۵۸) جلیتقه‌ی بانوان کُرد قوچان .

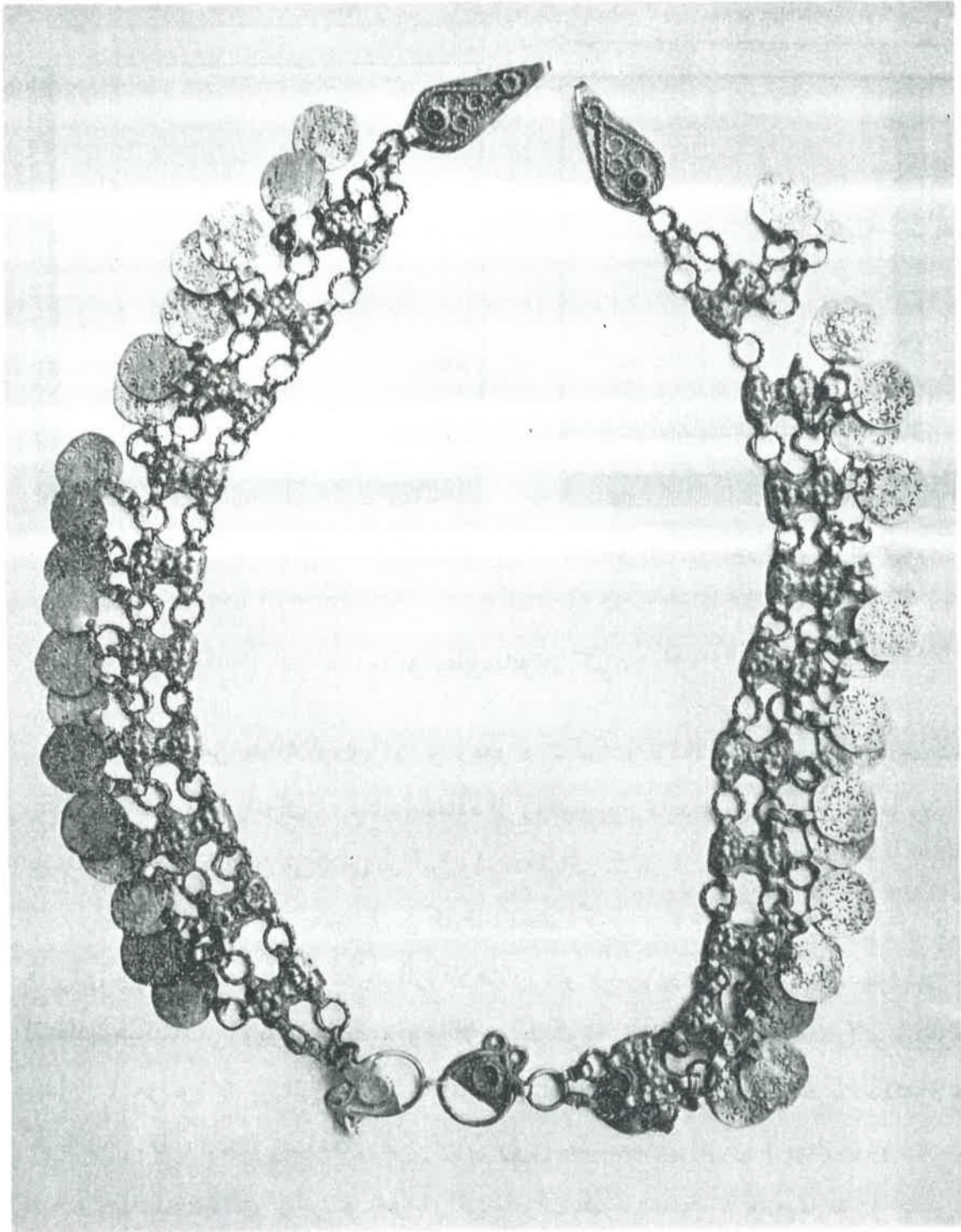
(شکل ۶۰) چادر قوچانی بانوان کرد .

(شکل ۵۹) روسری قوچانی بانوان کرد .

زیورهای بانوان کرد

هیچ چیز به اندازه زر و زیور و تزئینات پوشاک ، زنان ما را خوشحال و ذوق زده نمی کند. بانوان کرد در استفاده از زر و زیور شاید میان دیگر زنان ما ، سرآمد باشند (و حتی با زنان ترکمان در این راه ، همپائی کنند) .

بانوان کرد ، از همه چیزی که قابل جلوه گری و تزئین باشد (حتی خرمهرها « برای خود و کودکانشان ، به پیشانی کلاهشان ، و بر روی جیب جلپتقه‌های خودشان ») استفاده میکنند . آویزهای نقره و طلا بر بناگوش (آویخته از کلاهک) و زیورهای پیشانی (موسوم به پیشانی بند) دستبندهای متنوع از عقیق و کهربا و نقره ، سینه‌ریزهای گوناگون ، قاب دعاها و سکه‌های فراوان بر روی جلپتقه‌های الوان (چنانکه نوشته شد) همه و همه ، وسیله‌ی تزئین و خودآرایی بانوان کرد است . (و میشود که گاهی يك بانوی کرد ، چندین کیلو زر و زیور بخود آویخته باشد !) (شکل ۶۱) .

(شکل ۶۱) زیور روکلاهی بانوان کرد .

پوشاک مردان کرد

پوشاک مردان کرد، در مناطق کردنشین کرمانشاهان، کردستان و آذربایجان همگی یکسان است (جز اینکه در میان کردهای این سامان، برخی‌ها چون ایل هَرکی دارای پوشاک تابستانی نیز میباشند و این از لحاظ شکل با پوشاک معمول وزمستانی کردها اختلاف دارد).

همچنین است پوشاک مردان کرد ساکن نواحی شمال خراسان، که نیز با پوشاک کردهای مناطق سه‌گانه فرق دارد.

پوشاک مردان کرد مناطق سه‌گانه از دوازده تکه تشکیل شده است و عبارتند از: عرقچین، کلاه، سربند، پیراهن، کت، (در سه نوع)، پَسْتَنک°، شلوار، جوراب، کفش، شال‌کمر (و کت و شلوار تابستانی) (شکل ۶۲).

✱

(شکل ۶۴) یکی از مردان متشخص کرد پیرامون مهاباد .

عرقچین مردان کُرد

عرقچین مردان کُرد را که از نخ یا ابریشم است بانوان کُرد میبافند، و اینان گاهی بکمک سلیقه‌ی بومی خود نقوشی بسیار دلچسب در آن کار میزنند (شکل ۶۳). برخی از مردان کُرد، از عرقچین استفاده میکنند و برخی دیگر، از کلاه‌هی (که مخروطی‌شکل است و آن را از پارچه میدوزند و به آن آستر میدهند و میان رویه و آستر را لفاف کلفت می‌گذارند و این سه را با هم چرخدوزی میکنند) و در این وضعیت چون پنبه دوزی بنظر می‌آید (شکل ۶۴).

بالای این کلاه مخروطی (که به شب کلاه مانند است) منگوله‌ای از یکدسته نخ ابریشمی الوان کار میگذارند (شکل ۶۴).

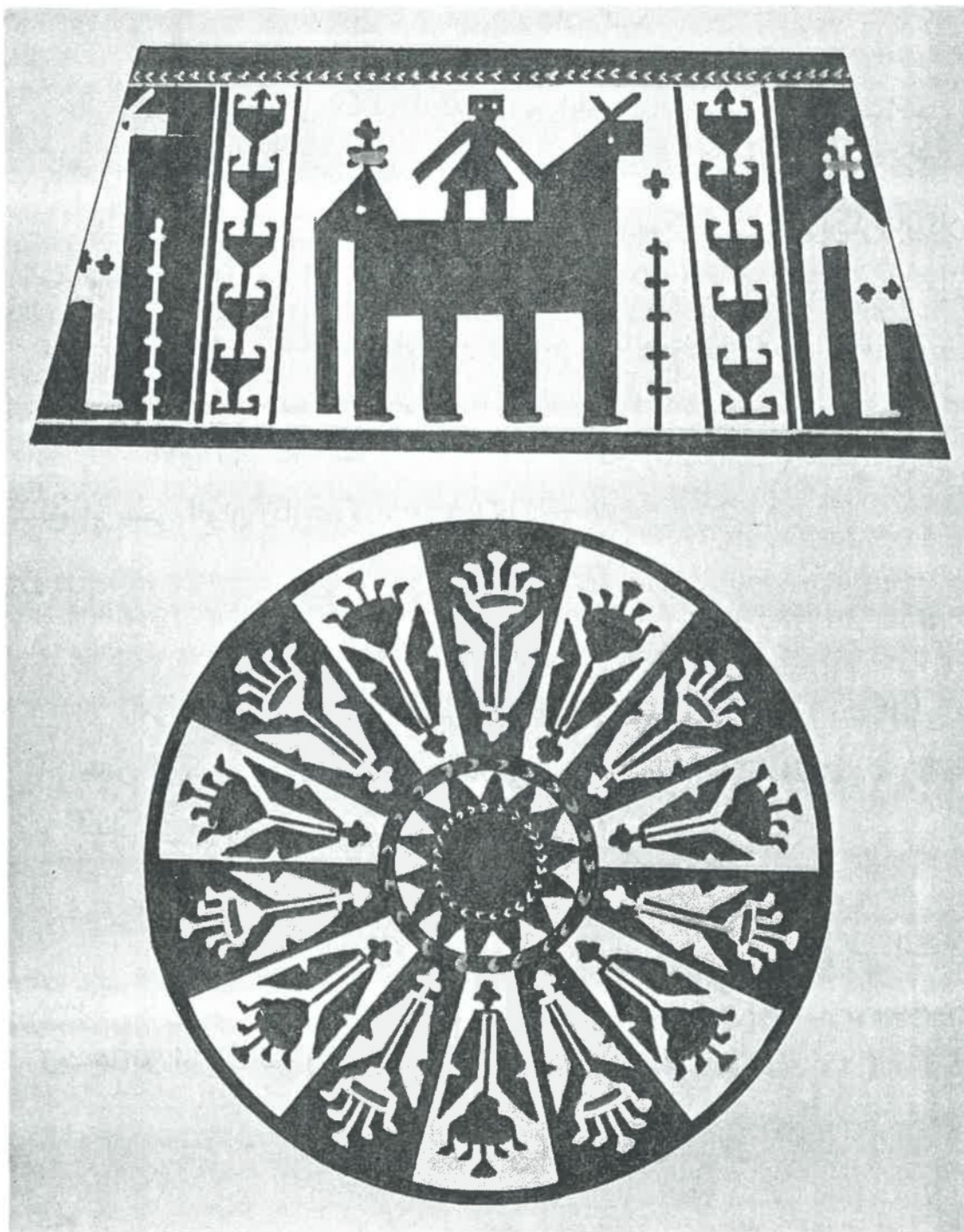
سربند مردان کُرد

مردان کُرد، بر دوره‌ی عرقچین یا کلاه مخروطی خود، دستمالهای متعددی از جنس ابریشمی مشکی مشهور به کلاغی می‌پیچند. از سربندهای به رنگ روشن و گلدار نیز فراوان استفاده میکنند (شکل ۶۵).

همه‌ی این سربندها ریشه دارند. گاهی آنرا رها تر به سر می‌بندند. وقتی بخواهند از چند دستمال یا سربند برای پیچیدن دور سر استفاده کنند معمولاً دنباله‌ی هر یک از آنها را به دیگری گره میزنند و آنچنان ترتیب میدهند که ریشه‌ها در اطراف سر و صورت آویخته، جلوه‌گری کنند (شکل ۶۶).

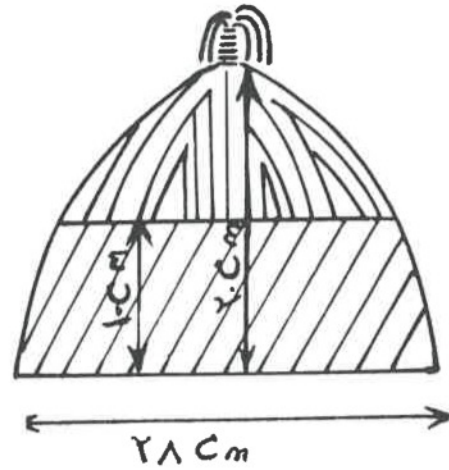
پیراهن مردان کُرد

بطور کلی پیراهن‌های مردان کُرد سنبوسه دارد (مگر برخی مواقع که بجای سنبوسه دستمالی بدور آستین می‌بندند) (شکل ۶۲).

(شکل ۶۳) عرقچین دستباف ، کار بانوان کرد .

يقه‌ی آنها گيرد است ، و جا دگمه را گاهي در پهلوئ گردن و گاهي نيز در جلوي آن تعبيه ميکنند . قد پيراهن ، معمولي است . سنبوسه‌های آستين ، در پيراهن مردان نيز به دو شکل تهيه و دوخته ميشود : نوعي ، سنبوسه‌اش مانند پيراهن بانوان كردستان است (رجوع به شكل ۱۲) كه از اواسط قد آستين شروع ميشود . (شكل ۶۷)

(شكل ۶۴) كلاه مخروطي مردان كرد .

و نوع ديگر ، سنبوسه‌اش بلافاصله

از زير بغل آستين شروع ميگردد ، در آن يك ، قد سنبوسه بلندتر از پيراهن است ، و در اين يك کوتاه است و همقد پيراهن ميباشد . (شكل ۶۸) .

كتهای مردان كرد

مردان كرد داراي سه نوع كت ميباشند :

نوعی از آن چون پيراهن روئی افسران ما ، دوجيب درجلوي سينه و بعلاوه ، دو جيب در پهلوها دارد . يقه‌ی كت ، نيز چون يقه‌ی پيراهن افسري بر دور گردن استوار است ، و دو برر كت تا پای يقه بر روی هم می‌آيد و از بالا تا وسط كمر با دو رج دگمه بوضع عمودي بسته ميشود .

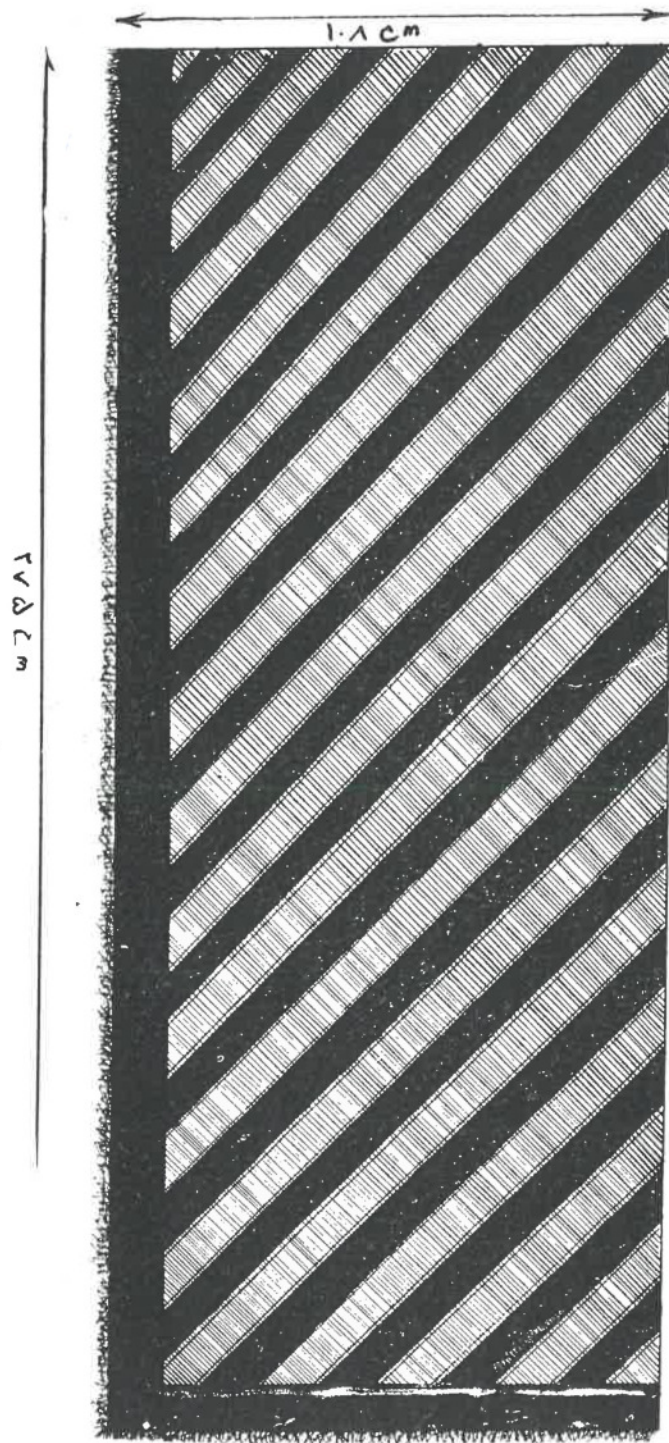
دو پهلوئ دامن كت ، تا حدود كمر چاك دارد . آستينش معمولي است و دم

آستين (طرفی از آن كه بسوی بدن است) نيز چاك دارد .

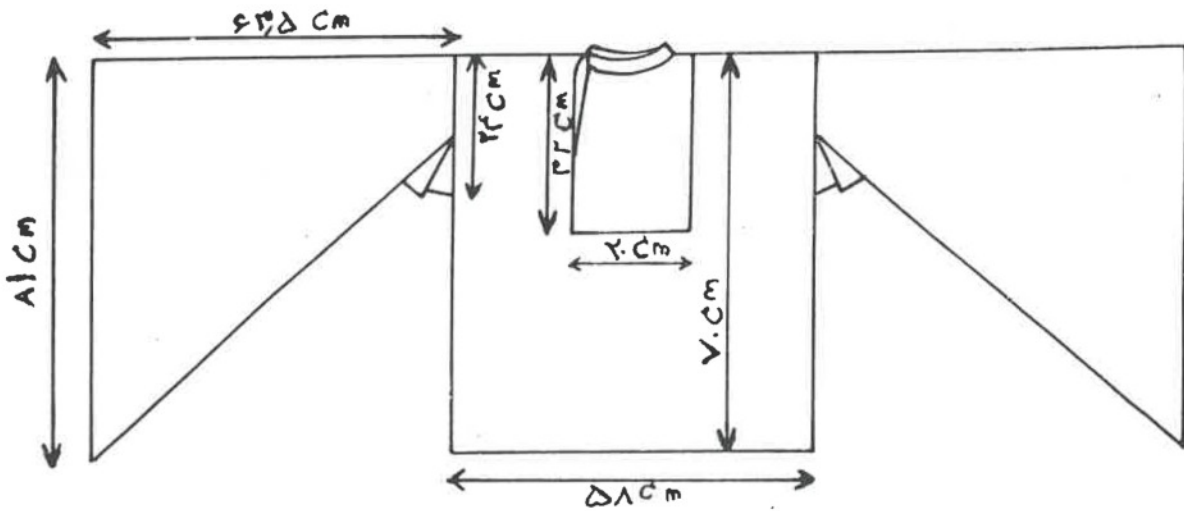
قيد كت ، از كتهای معمولي اندكي بلندتر است . پارچه‌های كت را اغلب ،

(شکل ۶۵) یکی از مردان متشخص کرد با سرپند به رنگ روشن .

(شکل ۶۶) روسری یا سربند مردان کردها .

(شکل ۶۸) طرح پیراهن سنپوسه‌دار مردان کُرد (از نوع دوم) .

از پارچه‌های وطنی و گاهی از پارچه‌های خارجی انتخاب میکنند (شکل‌های ۶۹ و ۷۰) .

نوع دوم ، کُتی است با مشخصات کُت اول (مگر در یقه‌ی آن که تفاوتی دارد) . یقه‌ی این کُت ، در پائین یقه‌ی اصلی ، برگردانی اضافی دارد (شکل ۷۱) .
نوع سوم ، کُتی است پنبه‌دوزی شده ، با شکل یقه‌ی نظیر کُت‌های قبلی (بدون برگردان اضافی نوع دوم) .

قَدِ این کُت ، آستین و شکل عمومی آن ، چون کُت‌های نوع اول و دوم است ، ولی بَر این یک با آن دو ، تفاوتی دارد : در این یکی ، هر بَری از جلوی یقه ، اوریب بسوی پهلوها تا پائین متمایل است ، و بر روی دیگری (که با همین تمایل بر روی جلوی بدن چسبیده) قرار می‌گیرد (شکل‌های ۷۲ و ۷۳) .
(از نوع کُت اول ، نیز پنبه دوزی کرده می‌پوشند (شکل ۷۴) .

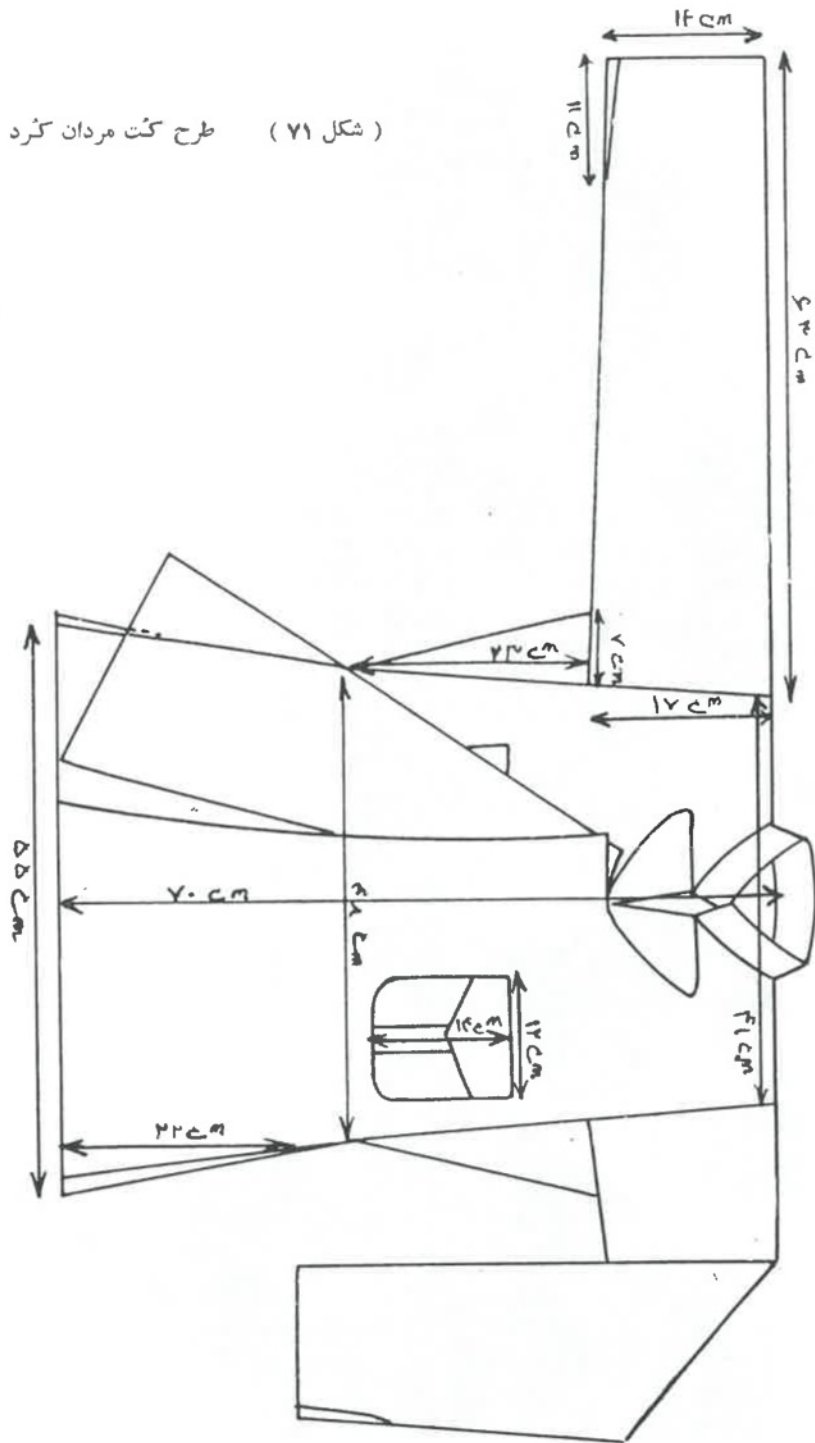
پَسْتَك° مردان کُرد

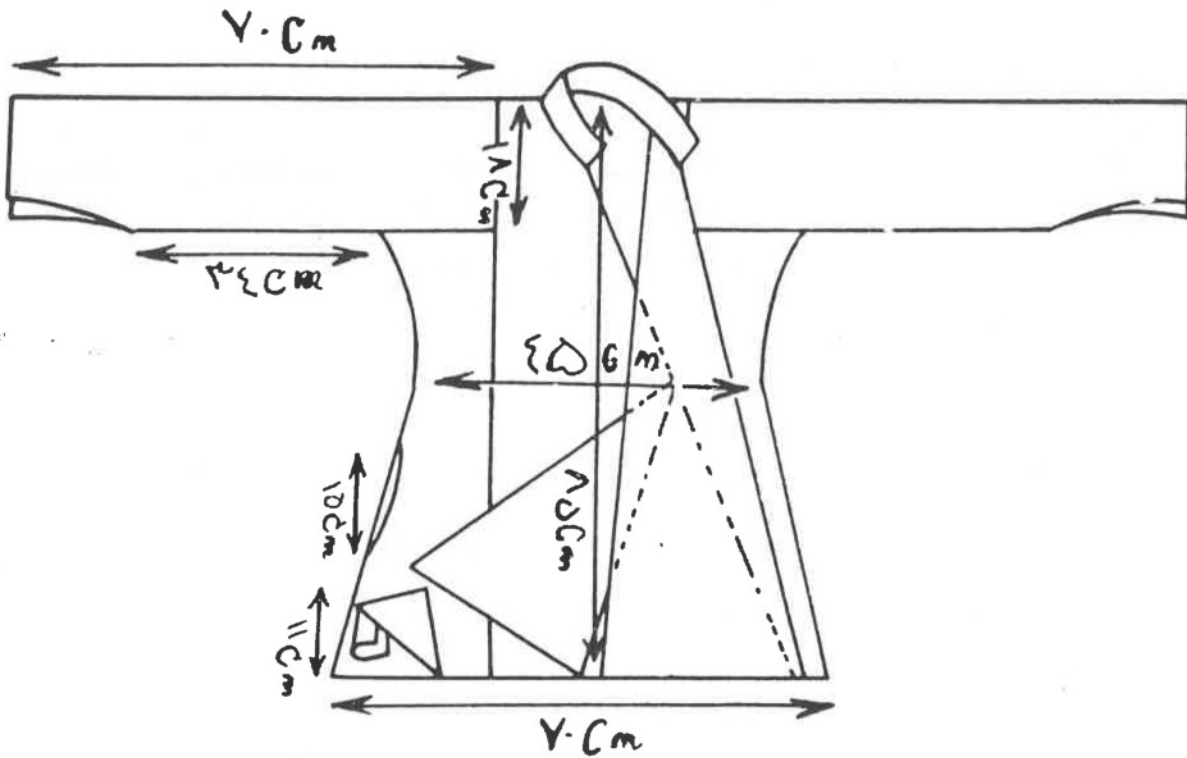
پَسْتَك° Pastak پوشاکی مانند جلیتفه است و از تکه پارچه‌های ضخیم‌بافت

(شکل ۷۰) یکی از مردان کرد کشاورز (که کت از نوع اول دربر دارد) .

(شکل ۷۱) طرح کُت مردان کُرَد (از نوع دوم) .

(شکل ۷۴) طرح کت مردان کرد (از نوع سوم) .

ونمد تهیه میشود و مجموع تکه‌های آن - ۱۰ - تاست . شش‌تای آنها بعرض در حدود ۷ سانت و طول ۲۵ سانت است (که هر سه تکه از آنها در یک پهلوی پستک قرار میگیرند ، و چهار تای دیگر بعرض در حدود ۱۴ سانت و طول نیم متر است که دوبدو ، در جلو و پشت سینه قرار میگیرند .

شکل عمومی پستک چون جلیتقه‌های معمولی است (جز اینکه در این، دگمه بکار نمی‌رود و یا بطریقی دیگر بسته نمیشود ، و جلویش همیشه باز میماند . در قسمت پشت نیز از پائین چاک دارد (شکل‌های ۷۴ - ۷۵ و ۷۶) .

شلوار مردان کرد

شلوار مردان کرد ، در واقع هیچ فرقی با شلوار بانوان کرد ندارد (جز اینکه مردان ، جنس پارچه‌را ضخیم انتخاب میکنند و بانوان ، از پارچه‌های لطیف

و گلداز استفاده مینمایند . همچنین ، میانساق شلوار مردان گاهی از پائین ساقهای شلوار شروع میشود و ضمناً پهن تر است) و گرنه ، اساس بُرش و دوخت شلوار مردان کُرد با شلوار بانوان ، مشترك است (شکل های ۷۷ و ۷۸ « و رجوع شود به شکل های دیگر همین کتاب - ۱۰ - ۱۱ - ۳۷ - ۵۰ - ۶۲ - ۶۵ و ۷۳ ») .

جوراب مردان کُرد

جوراب مردان کُرد را بانوانشان از پشمهای الوان (و از همان که خود می پوشند) برای مردانشان نیز می بافند (شکل ۷۹) .
مردان کُرد در تابستان از جورابهای نخی نیز استفاده میکنند .

کفش مردان کُرد

کفش مردان کُرد معمولاً از چرم خام بی رنگ یا رنگی است (که از زنجان و همدان تهیه می کنند) . ولی امروزه از کفشهای دوخت باصطلاح شهری بیشتر استفاده میکنند (شکل های ۸۰ و ۸۱) .

شال کمر مردان کُرد

شال کمر مردان کُرد ، چون شال کمر بانوانشان میباشد (با همه ی مشخصات : از نظر پهنا و طرز بستن بکمر) .
پهنای شال کمر (در صورت دولا بودن) در حدود ۳۰ سانت است (و در صورت يك عرض و يك لا بودن) در حدود ۶۰ سانت میباشد ؛ ولی طول شال کمر مردان از ۹ متر بحدود ۱۸ تا ۲۰ متر نیز میرسد .
مردان کُرد ، شال کمر خود را از جنس پارچه های گلداز انتخاب میکنند و آن را اغلب بشکل زنجیری بکمر می بندند . (رجوع شود بشکل ۴۷) .

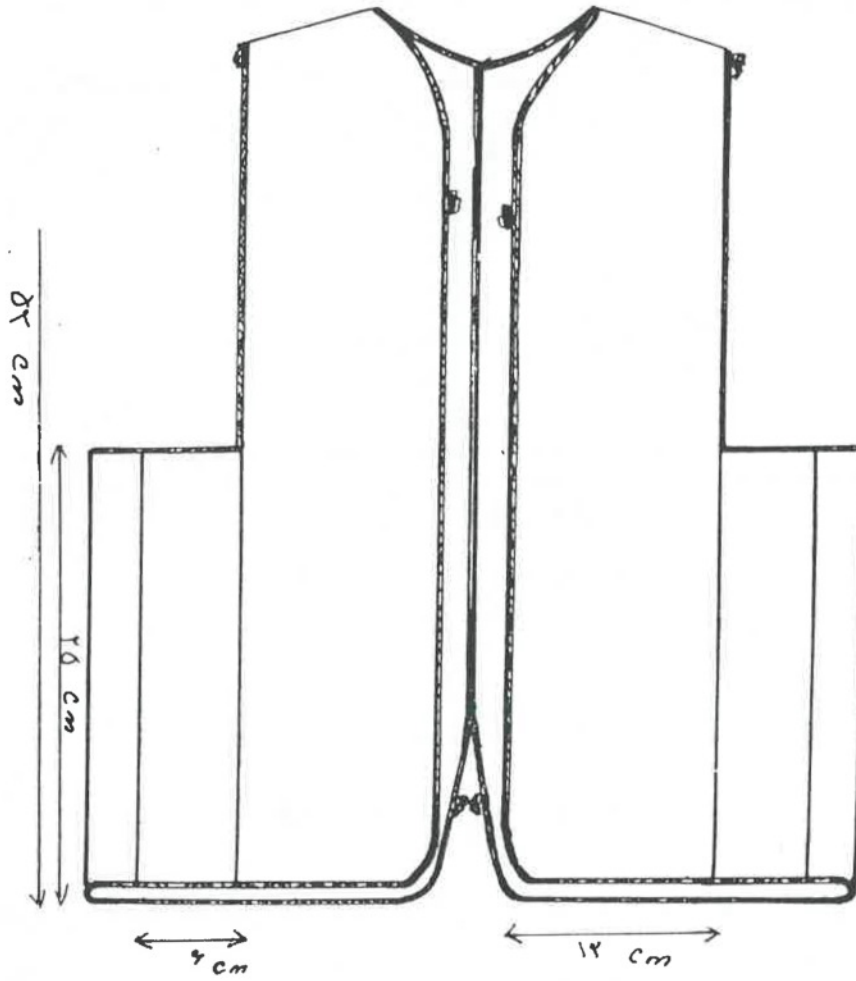
(شکل ۷۳) نقاشی پوشاک عمومی مردان کرد .

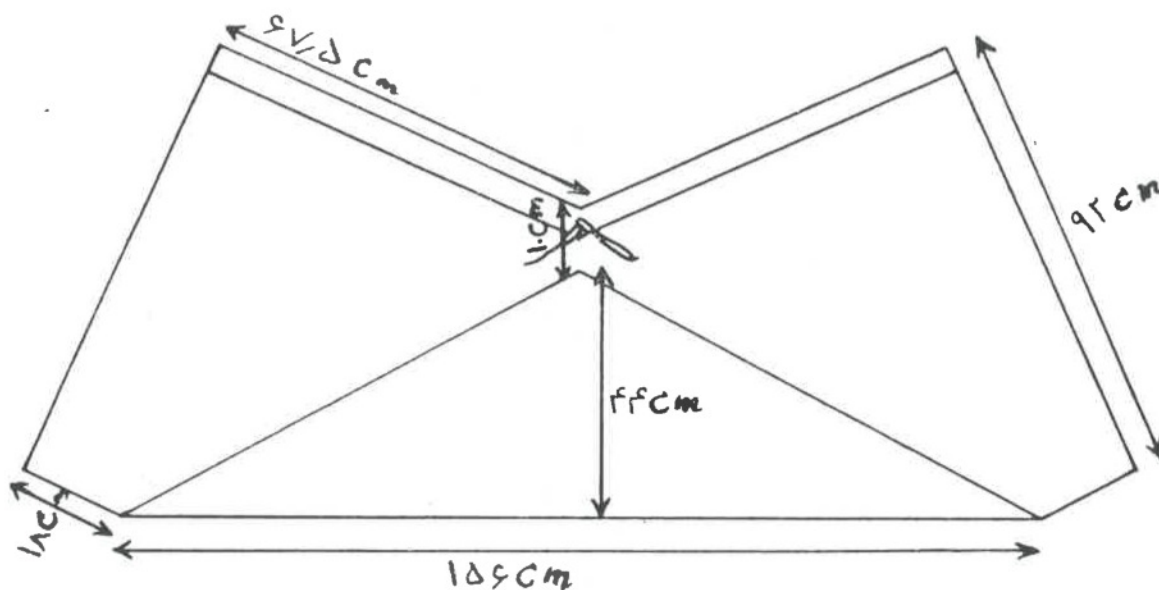
(شکل ۷۴) کت از نوع اول پنبه‌دوزی شده‌ایکه کشاورز کرد سمت چپ آنرا دربردارد .

(شکل ۷۵) پستک موصوف که مردی کرد آنرا دربردارد .

(شکل ۷۶) طرح پستک مردان کردها .

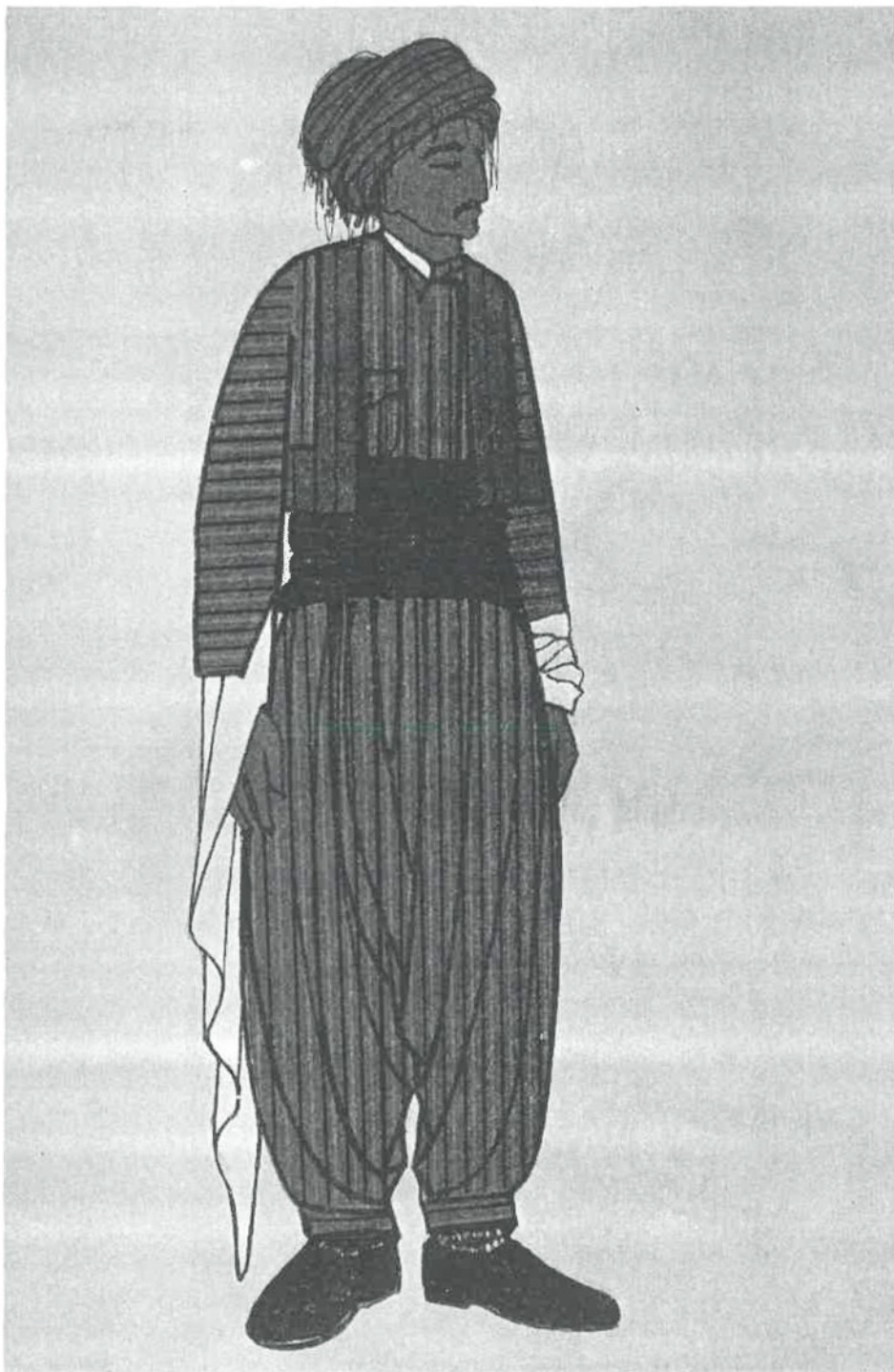
(شکل ۷۷) طرح شلوار مردان کرد .

پوشاک تابستانی مردان کرد

مردان کرد مناطق کردستان و کرمانشاهان ، از پارچه‌های نازکتر و روشن‌تر برای پوشاک تابستانی استفاده میکنند ، و شکل پوشاک مردان کرد در این فصل با پوشاک زمستانی آنان فرق ندارد (مگر در آذربایجان غربی که برخی از ایلها « چون ایل هرکی » که پوشاک تابستانی مخصوصی دارند : و آن ، شلواری است راسته (از پارچه‌های نازک راه راه) و کتی از همان جنس (جلو باز ، و بدون یقه) (شکل ۸۲) .

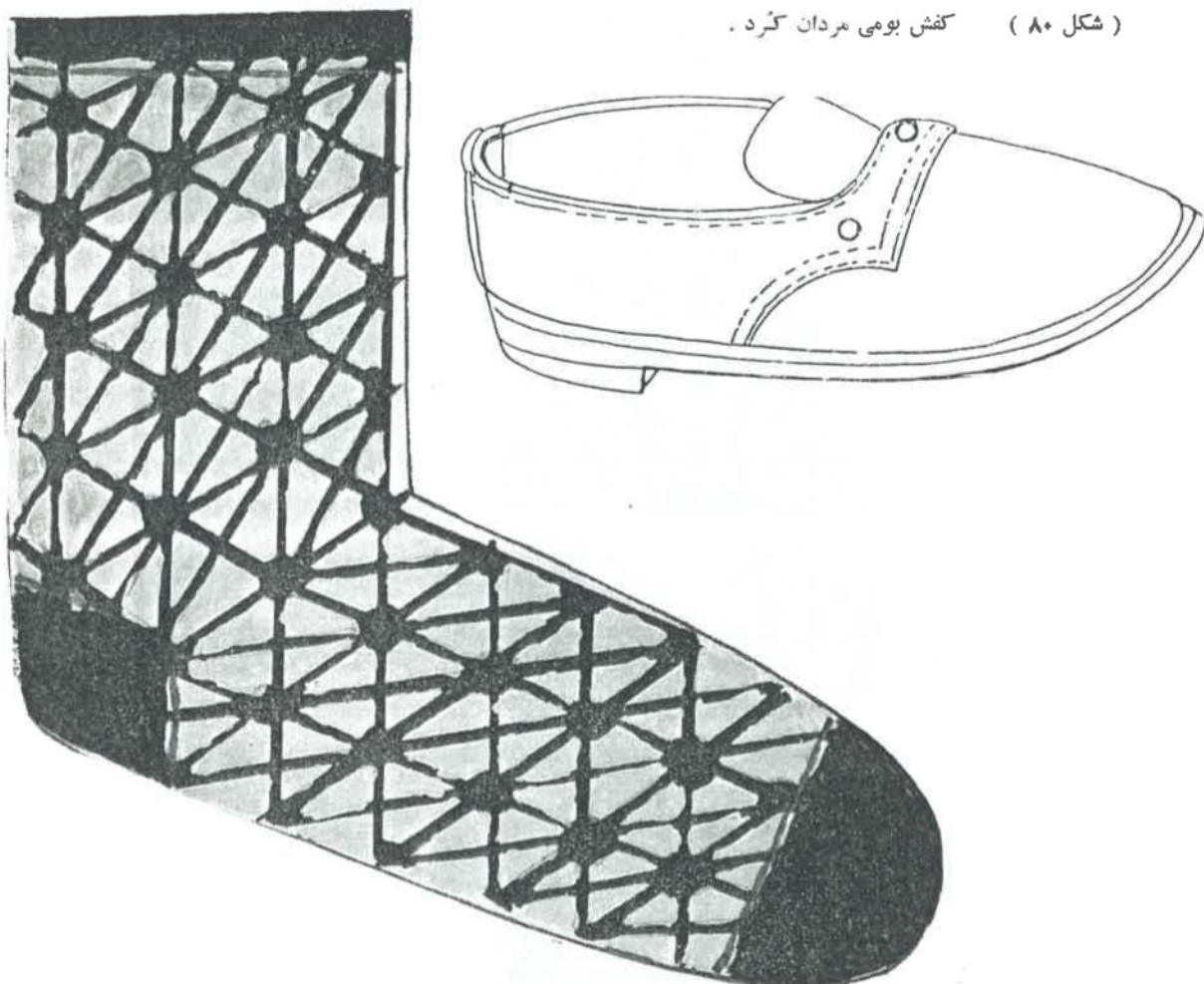
شلوار تابستانی مردان کرد

شکل عمومی شلوار تابستانی چنین است :

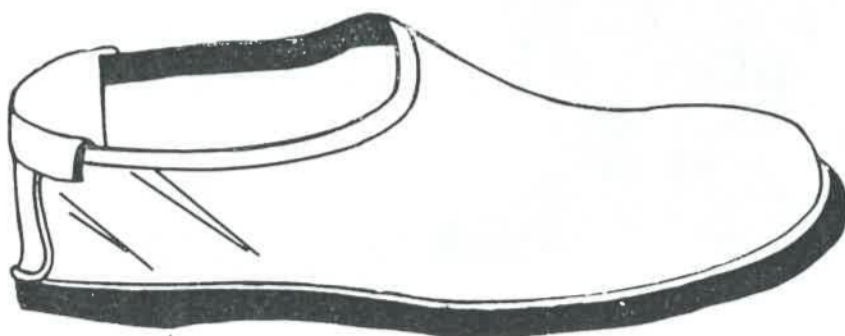

(شکل ۷۸) پوشاک عمومی مردان کرد وشلوار موصوف .

(شكل ۸۰) كفش بومي مردان كُرد .

(شكل ۷۹) جوراب پشمي مردان كُرد .

(شكل ۸۱) كفش بومي مردان كُرد .

(شکل ۸۲) پوشاک تابستانی مردان کرد ایل هَترکی .

بخش مجاور دو ساق شلوار (که میان دو پا قرار دارند) يك تکه بوده از یکسر دمپا به بالا رفته ، پس از گرفتن طول کافی و مناسب ، بسوی دیگر ساق پا سرازیر میشود (شکل ۸۳) .

ساق‌های بیرونی شلوار ، از دو جانب بر این ساق داخلی دوخته میشود ؛ و در بالا (کمرگاه) به آن لیفه میدهند .

دمپای شلوار را با نخ رنگی یکدست ، به پهنای سه انگشت ، برای تزئین ، چرخدوزی میکنند (و بر اطراف شکاف جیب شلوار نیز مانند دمپای آن چرخدوزی میکنند) (شکل ۸۴) .

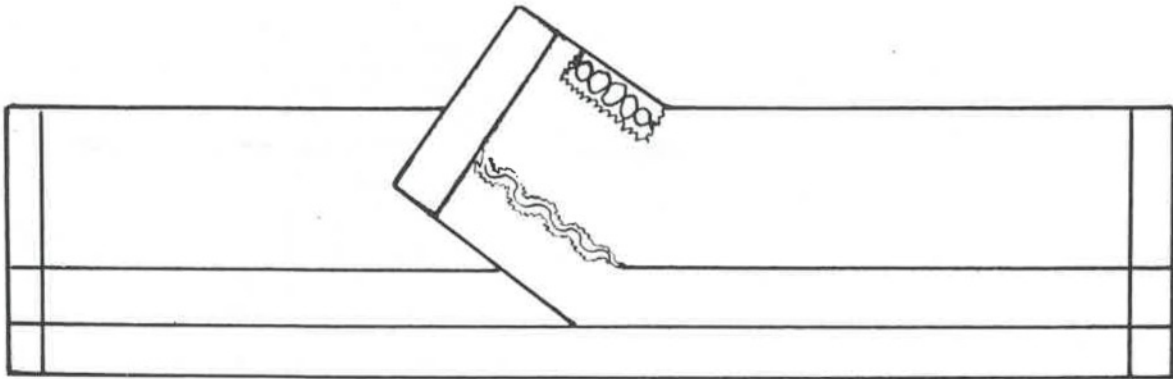
کت تابستانی مردان کرد

کت ، شکلی ساده دارد . بره‌های آن راست بی‌آئین بُرش گرفته است . بر روی این لبه‌های کت ، از حدود کمر بی‌الا تا حوالی پشت گردن (و همچنین بر سر شانه‌های کت « چون رو دوشی » همانند دمپای شلوار) چرخدوزی میشود .

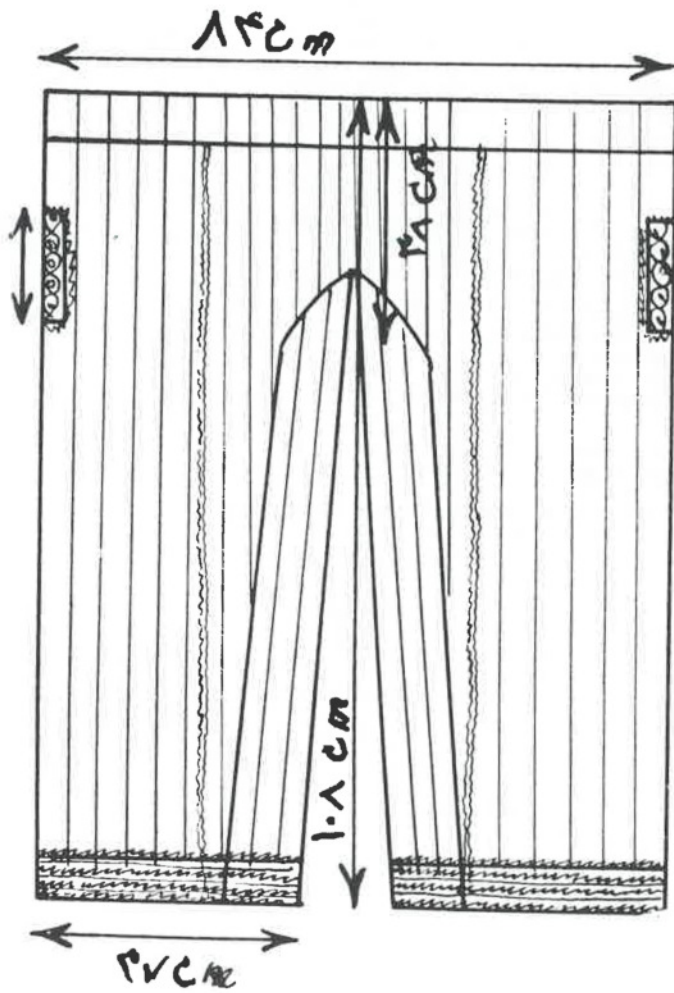
دو پهلو ، پشت و دم آستین کت را چاک میدهند . مردان ایل هرکی ، این کت را (که بدون آستر است) معمولاً بر روی يك کت دیگر از نوع کت‌های اول و دوم کردی می‌پوشند (شکل‌های ۸۵ و ۸۶) .

(بقیه‌ی پوشاک « از سربند و کفش و جزراب و شال و پیراهن » همان‌هاست که کردهای مناطق سه‌گانه می‌پوشند) .

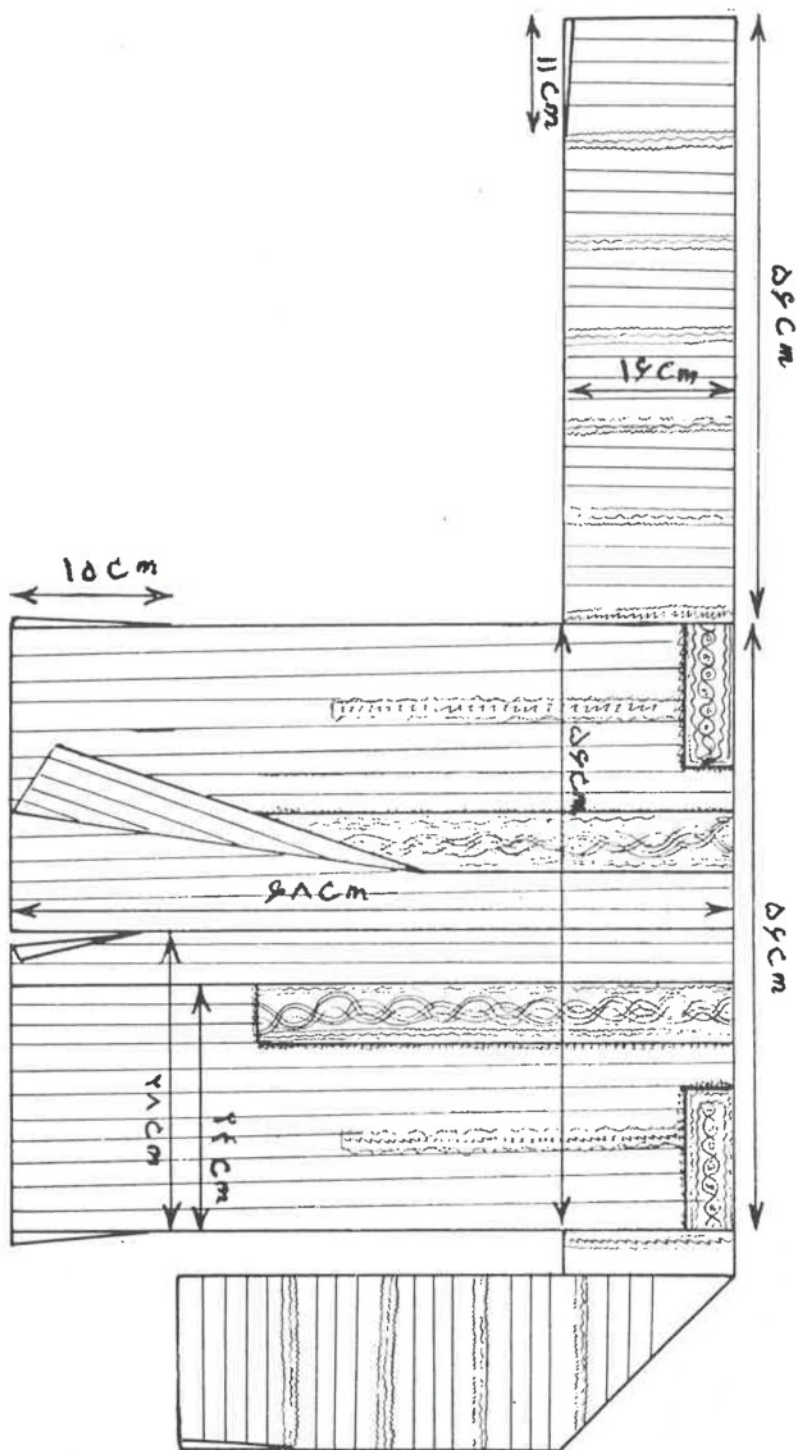
*

(شکل ۸۳) نمای يك تکه‌ای ساق داخلی شلوار تابستانی مردان کرد .

(شکل ۸۴) شلوار تابستانی مردان کرد .

(شکل ۸۵) طرح کت تابستانی مردان کرد هترکی .

(شکل ۸۶) مردان کُرد هَترکی که پوشاک تابستانی دربردارند .

پوشاک مردان کُرد ساکن شمال خراسان

مردان کُرد ساکن نقاط قوچان، شیروان، بجنورد در شمال خراسان، از نظر پوشاک عموماً تابع پوشاک قوچانی میباشند، و در این میان مردمی هم یافت میشوند که احیاناً فقط از سربندهای مردم شرق خراسان بطور دائم استفاده کنند.

پوشاک قوچانی مردان کُرد

این پوشاک شامل: کلاه (نمدی و پوستی)، پیراهن، قبا، شلوار، پتاه، جوراب و کفش (چاروق) است. (شکل ۸۷).

کلاه قوچانی مردان کُرد

کلاه قوچانی، دو نوع نمدی و پوستی است:
کلاه نمدی را از پشم شتر میمالند و هیئت عمومی آن بشکل ازگیل است (شکل ۸۸).

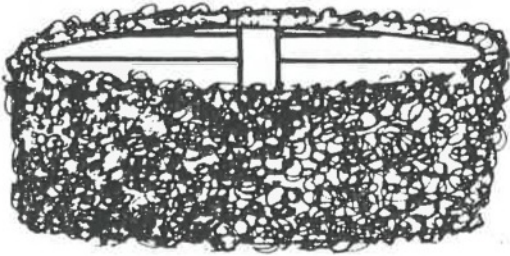
کلاهی دیگر دارند که موسوم است به قره کُل (Ghara-col) و از پوست سیاه بَره تهیه میکنند.

این کلاه (که بشکل استوانه‌ای کوتاه است) دارای کُنگی مسطحی است و اغلب، آنرا با پارچه‌ی قرمز خوشرنگ می‌پوشانند. به کلاه قره کُل، آستر میدهند (شکل ۸۹).

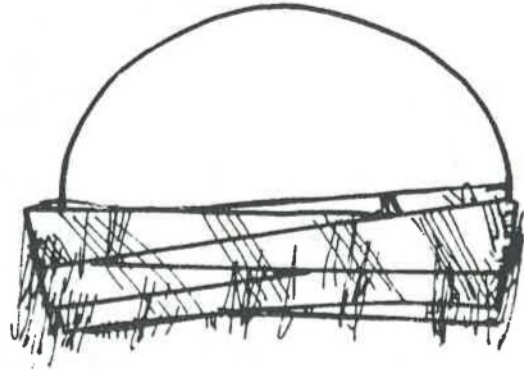
(کلاه نمدی را وقتی که بر سر میگذارند، پارچه‌ای کلاغی بدور آن «در محل بالای پیشانی و لبه‌ی نمد، و دوره‌ی سر» می‌پیچند) (رجوع شود بشکل ۸۸).

(شکل ۸۷) پوشاک قوچانی مردان کرد .

(شکل ۸۹) کلاه قره کئل قوچانی .

(شکل ۸۸) کلاه نمدی قوچانی .

پیراهن قوچانی مردان کرد

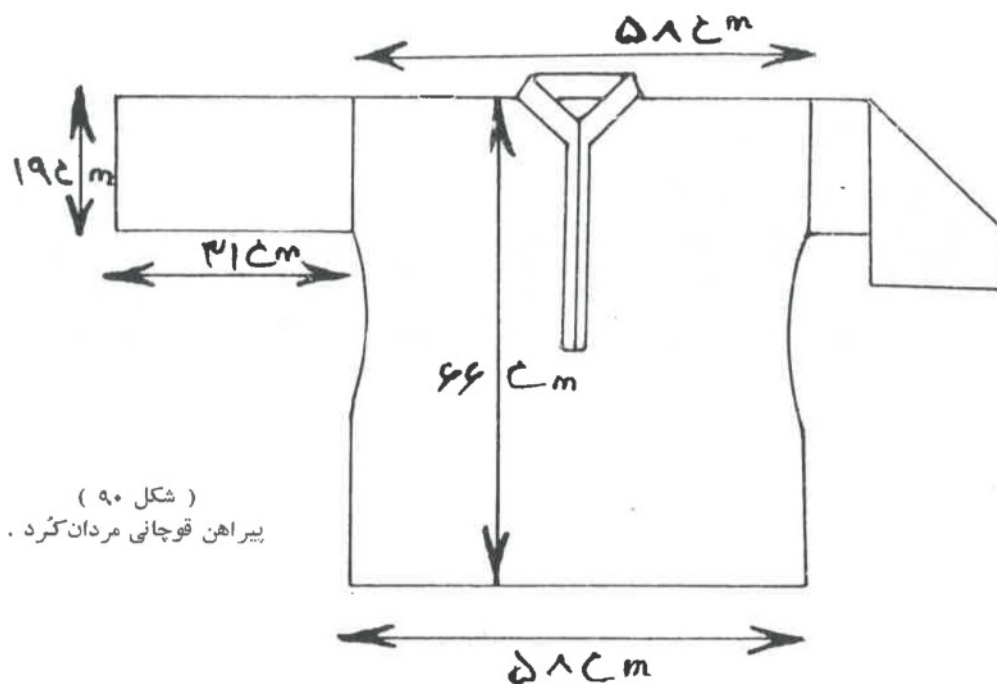
پیراهن مردان کرد این ناحیه ، اغلب به رنگ قرمز تند و گاهی سفید و بدون گل و بوته و ساده است . قد آن به اندازه ی پیراهن معمولی مردان و یقه اش گرد و جلو باز است . آستینش ساده و راسته میباشد . گاه میشود که دامن پیراهن را داخل شلوار کنند (شکل ۹۰) .

شلوار قوچانی مردان کرد

شلوار مردان کرد این سامان ، دارای شکلی ساده بوده لیفهای میباشد ، و دو ساق مخروطی ناقص ، با یک میانساق دارد که در جائی (اندک از زانو بیالا) به ساقهای شلوار دوخته میشود . هیچگونه تزئینی ندارد و معمولاً آن را از جنس پارچه های مشکی مخطط یا ساده چون دیت انتخاب میکنند . (شکل ۹۱) .

جوراب قوچانی مردان کرد

جوراب قوچانی مردان کرد به وسیله ی بانوانشان بافته میشود ، و گاه نقشهائی

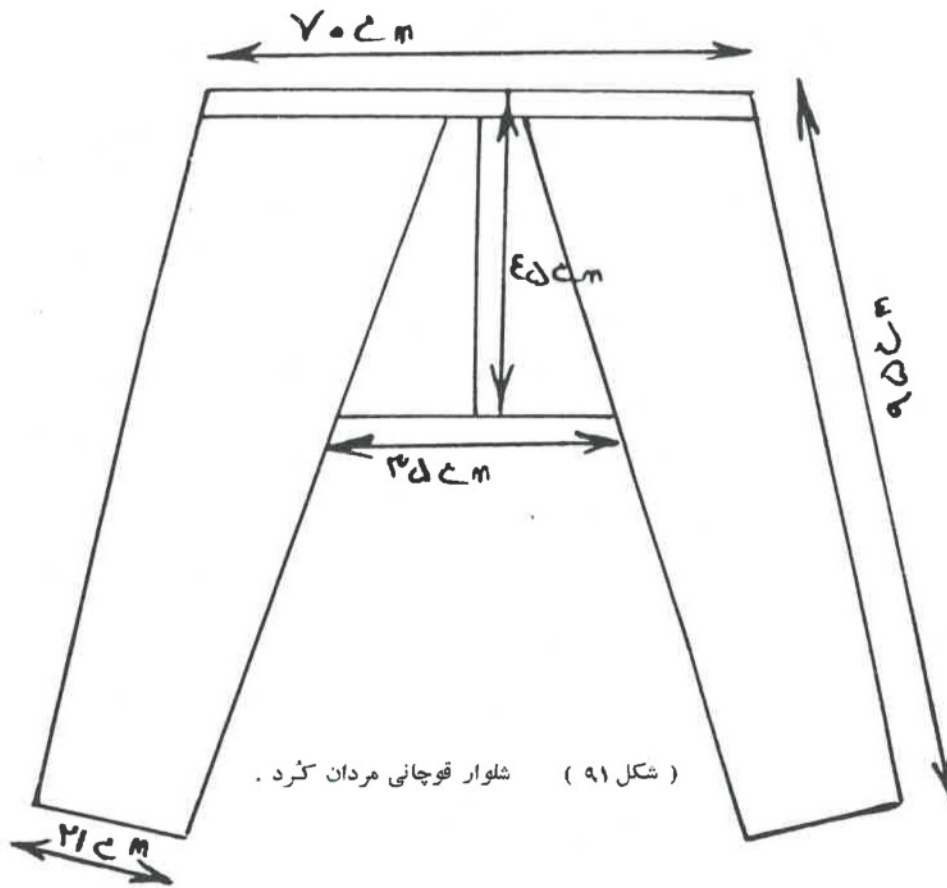

(شکل ۹۰)
بیراهن قوچانی مردان کُرد .

گیرا در آن می‌اندازند . مردان ، دمپای شلوارشان را همیشه داخل ساق جوراب میکنند و روی آن را پتاوه می‌بندند (برای دیدن نوع جوراب قوچانی رجوع شود به شکل ۵۵) .

پتاوه‌ی قوچانی مردان کُرد

پتاوه یا میچ پیچ (ساق بند) پارچه‌ای کتانی و سفید است که بانوان کُرد آنرا می‌بافند . هر پتاوه در حدود یکمتر و گاه کمتر درازا و در حدود ۲۰ سانت و گاه بیشتر ، پهنا دارد . در یکسر این کتان ، به آن اندازه درازا که یکدور میچ پا را بپوشاند ، نقوش تزیینی جالب و چشم‌گیر می‌بافند . مردان ، این پتاوه را بر روی جوراب و دمپای شلوار (که داخل ساقه‌ی جوراب میکنند) می‌پیچند (به نحوی که نقش آن در آخرین دور پیچیده شود و بر دوره میچ و ساق پا بنظر برسد) . روی پتاوه را با ریسمانی نازک (رنگین یا ساده) می‌بندند . (شکل ۹۲) .

کفش (چاروق) قوچانی مردان کرد

چاروق مردان کرد (که شهر قوچان تنها جای تهیه و دوختن آنست) بسیار جالب است و هیئتی پرابهت و تزئینی و کاملاً بومی دارد . در سابق ، پوشیدن آن بصورت هرچه مزین تر ، بسیار معمول بود ولی اینک بآنصورت کمتر رومی آورند و به کفشهای شهری بیشتر رو کرده اند در واقع ، وضع طوری است که ایجاب میکند آنرا هرچه ساده تر برگذار کنند و از مقدار چرمهای اضافی و تزئینات فراوان آن بکاهند . ولی آنکه مجلل است و گاه و بیگاه در دکان چاروق دوزان دیده میشود (و از طرف خانزادگان و جوانان با نشاط سفارش داده شده است) هیئتش چنین است :

يك تکه چرم خام حنائی رنگ است که از کف پا به اطراف بالا آمده ، بر پشت پا و بسوی قوزکها جمع شده است . در پشت پاشنه‌ی پا نیز ، یکسره تا بیالای میچ ، بلندی گرفته است .

پنجه‌ی کفش بر گشته ، و بر روی جلوی سینه‌ی کفش خوابیده است . بر روی این چرم یکپارچه ، تکه چرمی دیگر (با وسعتی کمتر) میدوزند که بلندی دیواره‌ی اطراف آن ، اندک است . بقیه‌ی دیواره‌ی چرم اولی که نمایان است ، محل تزئینات و گل و برگ سازی با نخ‌های الوان و زری میباشد . این چاروق قاعدتاً با این هیئت ، سنگین است و برای اینکه از پا نیفتد ، در دو جا ، بندهای چرمی (برای بندشدن پیا) در آن تعبیه کرده‌اند : یکی بر بالای پشت پاشنه‌ی چاروق و دیگری در دو بغل آن (که این يك ، سگك دار است) . (شکل ۹۳) .

قبای قوچانی مردان کُرد

قبای مردان این سامان ، از پارچه‌های پشمی دستباف کم عرضی است که بانوان کُرد آنها را می‌بافند . این پارچه‌های کم عرض را پهلوی هم میدوزند و بُرش میزنند . قبا ، دارای قدی بلند تا پائین زانو و بدون یقه‌ی برگردان است ، و دو بُر قبا ، اوریب بسوی پهلوهای بدن متمایل است و بر رویهم می‌افتند . کمر قبا را نسبتاً باریک میگیرند ولی از کمر پائین ، دامن قبا پهن میشود . قبا در دو پهلو جیب و در پائین دامن خود نیز چاک دارد . آستین آن ساده است و بسوی میچ دست که میرود کم عرض‌تر میشود . دم آستین نیز چاک دارد (شکل ۹۴) .

مردان کُرد این سامان معمولاً کمربندی چرمی هم دارند که گاهی بر روی پیراهن یا قبا بر میان می‌بندند .

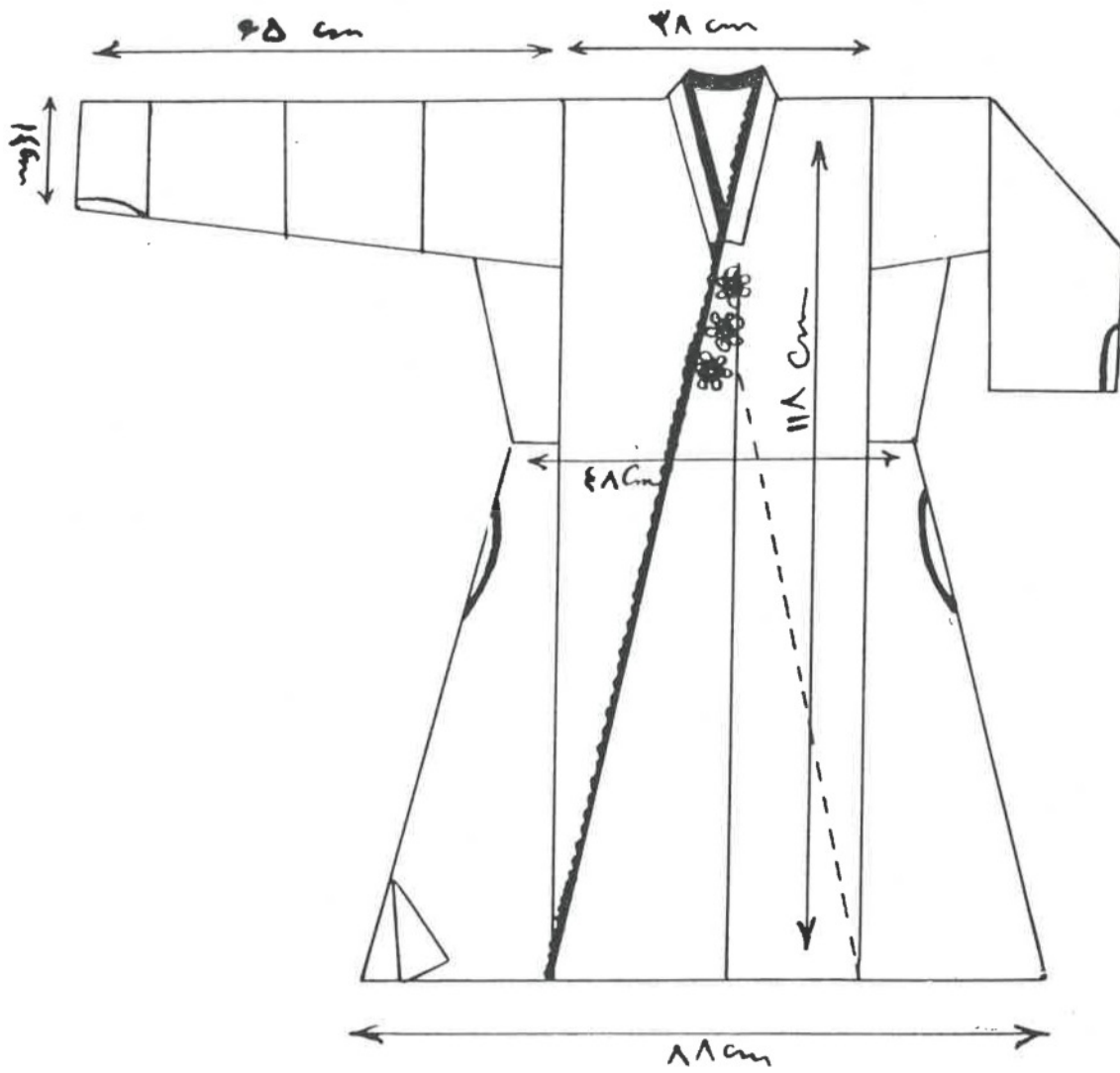

(شکل ۹۲) پستاوهی قوچانی مردان کرد .

(شکل ۹۳) چاروق قوچانی مردان کرد .

(شکل ۹۴) طرح قبای قوچانی مردان کرد .

لُرها و لُرستان بزرگ

لُرستان ، این منطقه‌ای که در جهت شمالغربی - جنوبشرقی قرار دارد ، درازای وسعت آن در حدود سه برابر پهناي آنست ، و از سوی شمال ، به منطقه‌ی همدان و کرمانشاهان ، و جنوب به خوزستان ، و غرب ، یکسر به عراق عرب وصل است ، و در سراسر شرق ، از حوالی شرقی ملایر و بروجرد بسوی الیگودرز ، فریدن ، نجف‌آباد ، و بخش غربی شهرضا و سمیرم ، تا بحوالی اردکان و کازرون و بخش شمالی فارس ، امتداد دارد .

این منطقه‌ی بزرگ را سه‌گروه نامی از لُرهای لُرستان شمالی و بختیاری و بویراحمدی (که همگی دارای ایل‌های بیشمار با نامهای فراوانند) زیر سکونت خود دارند .

پوشاک لُرهای بخش شمالی (بر اثر همجواری) یادآور پوشاک کُردهای صفحات کرمانشاهان است (نظیر پوشاک ساکنان بروجرد و ملایر) .

ساکنان بخش جنوبی و جنوبی‌تر لُرستان (چون بختیاری‌ها و بویراحمدیها) از این مسئله به‌دورند و پوشاک آنان با کمی اختلاف ، با پوشاک لُرهای ساکن مناطق میانی لُرستان بزرگ ، شباهت کامل دارد ، و صورت واحد پیدا میکند . با اینکه اصل مجاورت ، تمایلات را به یاری امکانات بسوی خواستها میکشاند ، و براین مبنا ، توانگران ایل ، با استفاده از مجاورت شهرهای بزرگ همیشه به دنبال تقلید از پوشاک شهریها هستند ، و میشود که برخی پوشاک بومی را کنار گذارده باشند ، با این وصف ، امروزه از نحوه‌ی پوشش و توجه به برخی از پوشاک فعلی لُرها ، میتوان هیئت خاص لُری آنان را شناخت ، و به آنان ، در داشتن پوشاک مخصوص ، شخصیت داد .

پوشاک بانوان نر

با توجه به جوانب تأثیر و رعایت واقعیت ، پوشاک بانوان لرستان شمالی ، شامل قسمت‌های زیر است :

کلاهاک و روسری ، پیراهن ، شلوار ، جلیتقه ، کت (پَل) و کلنجه Kolanja سرداری و پاپوش (شکل ۹۵) .

کلاهاک و روسری بانوان نر

بانوان نر ، از پارچه‌های کم عرض و لفافدار، کلاهاکی تهیه میکنند ، و به دوره‌ی آن دستمال (روسری کلاغی) می‌بندند .

این روسریهای ریشه‌دار را (که گلداز و الوان و همچین سیاه و سفید نیز میباشند) به نحوی بر دوره‌ی سر می‌پیچند که پُر پشت باشد و هرچه ممکن است آویزهای فراوان و بلند داشته باشد (شکل‌های ۹۶ و ۹۷) .

بانوان نر، گیسوان خود را در پشت سر می‌بافند ، ولی در دوپهلوی چهره و جلوی بناگوش و بر دوش ، انبوهی از موهای خود را افشان میکنند و به این طریق : (با انبوهی موها ، و پرپشتی روسری‌ها و آویزهای زیاد آنها ، در حوالی سر و صورت) ابهت و گیرائی خاصی به وجود می‌آورند ، خاصه که طبق معمول ، بر این روسریهای خود زر و زیور و سکه‌هایی بیاویزند (شکل ۹۸) .

بانوان نر ، روسریهای خود را به انواع مختلف بر سر می‌پیچند و نمونه‌ی آنها را در شکل‌های (۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ و ۱۰۱) میتوان دید .

(شکل ۹۵) نقاشی پوشاک بانوان نثر .

پیراهن بانوان لثر

پیراهن بانوان لثر، دارای بُرشی ساده، بلند و گشاد است و یقه‌ای گرد و بهم آمده دارد و با دگمه بسته میشود. جلوی پیراهن از زیر گلو تا حدود پستانها چاک دارد (این چاک، گاهی از چال جلوی گردن راست به پائین و بهم آمده است و گاهی از پهلوهای گردن، سه گوش پائین می‌آید).

تنه‌ی پیراهن، گاهی بُرش راست دارد و گاهی نیز از زیر بغل اوریب بسوی پائین دامن، پهن میشود (شکل ۱۰۲).

آستین پیراهن، دارای سر دست شکافدار و بی‌دگمه میباشد. پارچه‌ی پیراهن، همیشه از نوع گلداز و الوان است (شکل ۱۰۳ - ۱۰۱ - ۱۰۰ - ۹۹ و ۹۸).

(گاه، این پیراهن از مخمل تهیه میگردد، و روی سر دست و دور شکاف آن، و دورهی دامن آن را نیز یراقدوزی میکنند).

در سابق، پیراهن بانوان لثر (چون نوپوشان امروزی یا چون پیراهن بانوان زردشتی) از پارچه‌های رنگ برنگ ترکیب میشد، به این طریق که هر بخش از پیراهن را به رنگی انتخاب میکردند (شکل ۱۰۴).

بانوان لثر، اصولاً از دو پیراهن بر رویهم استفاده میکنند. پیراهن زیرین (که بمنزله‌ی زیر پیراهنی آنان است) دارای بُرشی ساده و بلند میباشد، و آن را معمولاً از جنس تافته انتخاب میکنند.

شلوار بانوان لثر

شلوار بانوان لثر، از لحاظ بُرش وضعی خاص دارد: قسمت بالای آن، گشاد و، هم پهن است و دارای لیفه در کمر میباشد.

(شکل ۹۶) یکنوع روسری بانوان لُر .

دو ساق مایل به بیرون دارد که بصورت مخروطی ناقص ، قسمت پهن آن در پائین بخش بالائی شلوار دوخته میشود . این دوساق در بخش بالای خود ، بفاصله‌ای از همدیگر قرار میگیرند ، و این فاصله ، خود بمنزله‌ی میانساقی میان آندو میباشد . شلوار بانوان لُر ، از لحاظ ترکیب و جنس پارچه ، دو قسمتی و دو رنگ است : معمولاً از دمپا تا حدود بالای زانو برنگی است (که کم و بیش بر آن نقشبندی و نوار دوزی میکنند) و قسمت بالاتر برنگی دیگر و گلدار است (این ، شلوار

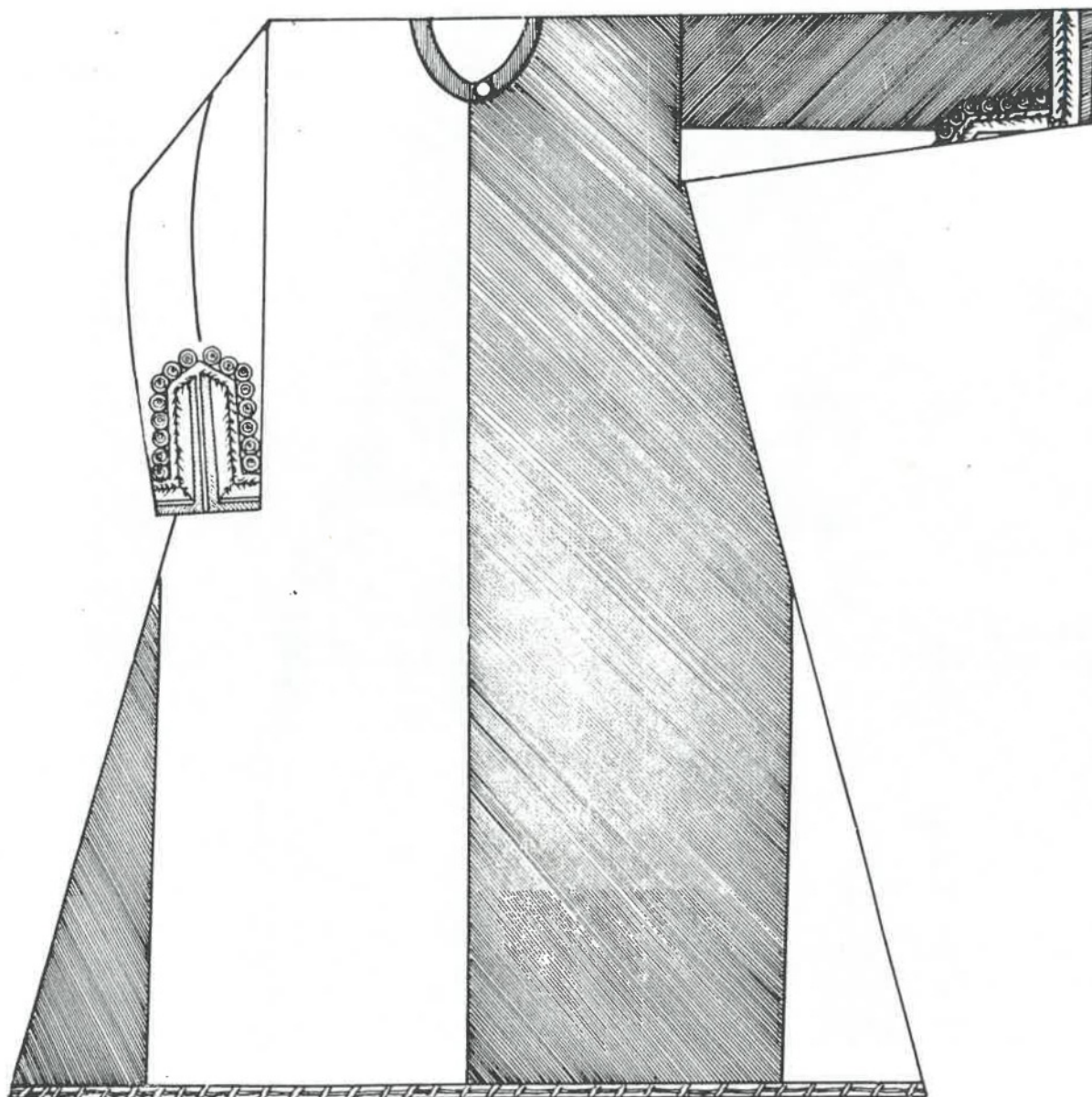
(شکل ۹۷) نوعی دیگر از روسریهای بانوان شر .

(شکل ۱۰۰) بانوئی نر که سریندش را بطرزی جز دوبانوی دیگر بسته است .

(شکل ۱۰۱) بانوان لرها که سربندهایشان را بطرزی جز سه بانوی دیگر بسته‌اند .

(شکل ۱۰۲) طرح پیراهن بانوان نر .

(شکل ۱۰۳) بانوئی نر که پیراهن گلدار دربر دارد .

(شکل ۱۰۴) نقاشی پوشاک عمومی و پیراهن چند رنگی بانوان نثر .

نسبتاً ساده‌ی آنان است) شلوار مجلل بانوان لُر (که در گذشته بیشتر معمول بوده است نیز دو قسمتی بوده ولی قسمت پائین آنرا (که از مخمل‌های الوان می‌گرفته‌اند) بر دمپایش، یراقدوزی و نوار دوزی و نقشبندی مفصل می‌کرده‌اند (و این تزئینات تا بحدود وسط ساق و زیر زانو می‌رسیده است) .

در بخش جلوی دمپای شلوار، ریشه‌هایی میداده‌اند که بر پشت پا و پا پوش میریخته است (شکل‌های ۱۰۵ و ۱۰۶) .

جلیتقه‌ی بانوان لُر

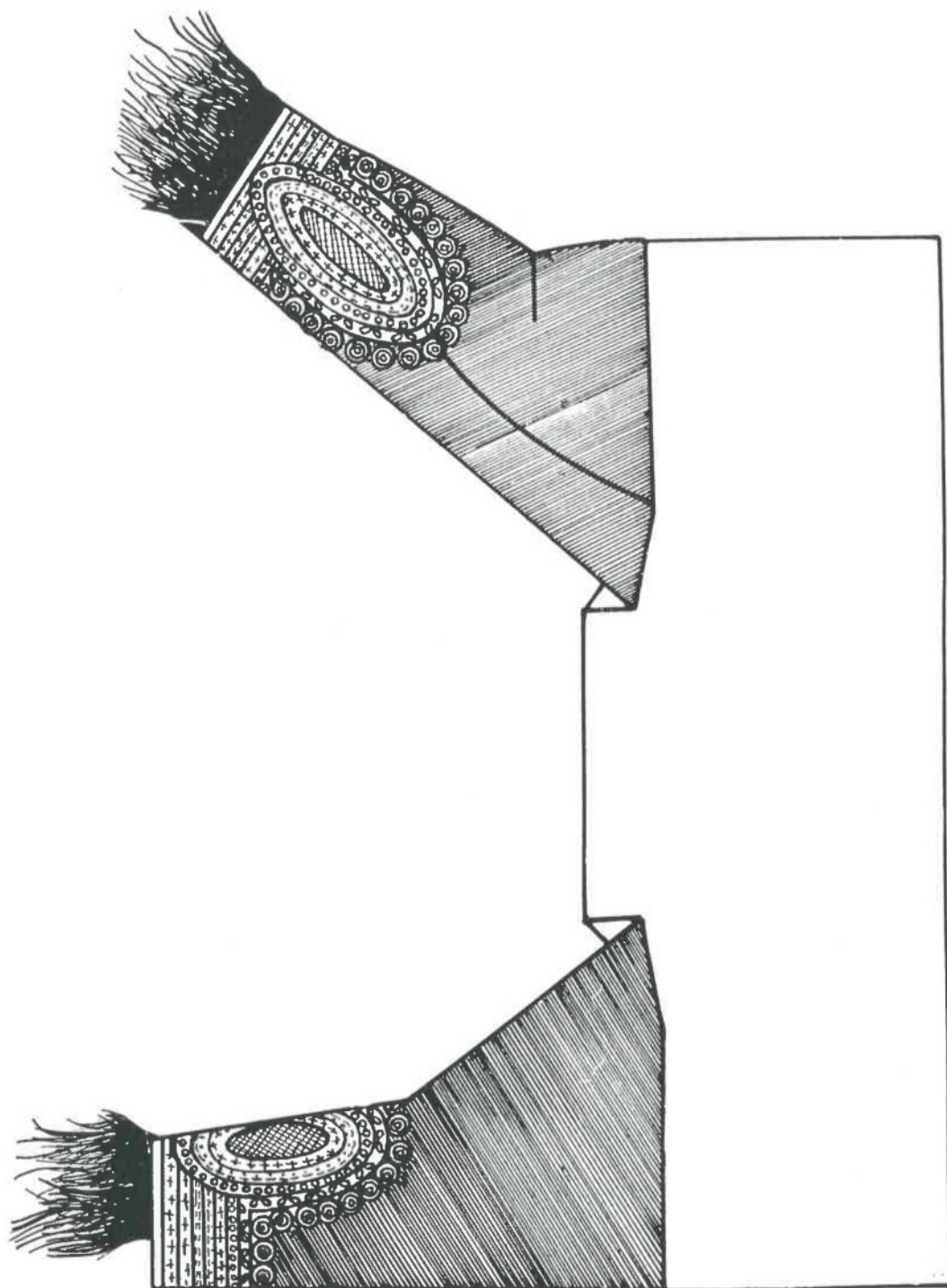
جلیتقه، طبق معمول، از لحاظ بُرش و ساختمان، در میان تمام ایل‌ها یکی است (گاهی، در برخی‌ها تزئینات کمتر و در دیگرها بیشتر است) .
جلیتقه‌ی بانوان لُر در بخش جلو، همیشه باز است و دگمه ندارد، ولی در تمام بخش جلوی آن یراقدوزیهای مفصل دارد (شکل‌های ۱۰۳ - ۱۰۱ و ۹۹) .

کُت (یَل) بانوان لُر

بانوان لُر دو نوع کُت دارند :

یکی، همان کُت معمولی است که نیم تن را می‌پوشاند و زر و زیور و نوار دوزی ندارد و با دگمه‌ها در جلوی بدن بسته میشود ؛
و دیگری، کُتی است مخملی که در محل به آن کُلَنجَه می‌گویند (Golanja) کُلَنجَه، چون کُت معمولی است ولی در جلوی بدن بسته نمیشود و رهاست و یقه‌اش باز است . یقه و لبه‌های کُلَنجَه و دم آستین و دوره‌ی شکاف آن یراقدوزی و نواردوزی میشود .

۱ - کُلَنجَه kolanja : نوعی جلیتقه زنانه است که بانوان عشایر بتن میکنند، جنس آن مخمل است و جاشیهای رنگارنگ دارد و اطراف آنرا سکه‌های نقره میدوزند (فرهنگ لری) .

(شکل ۱۰۵) طرح شلوار بانوان نر .

(شکل ۱۰۶) نقش کدماپی شلوار بانوان نثر .

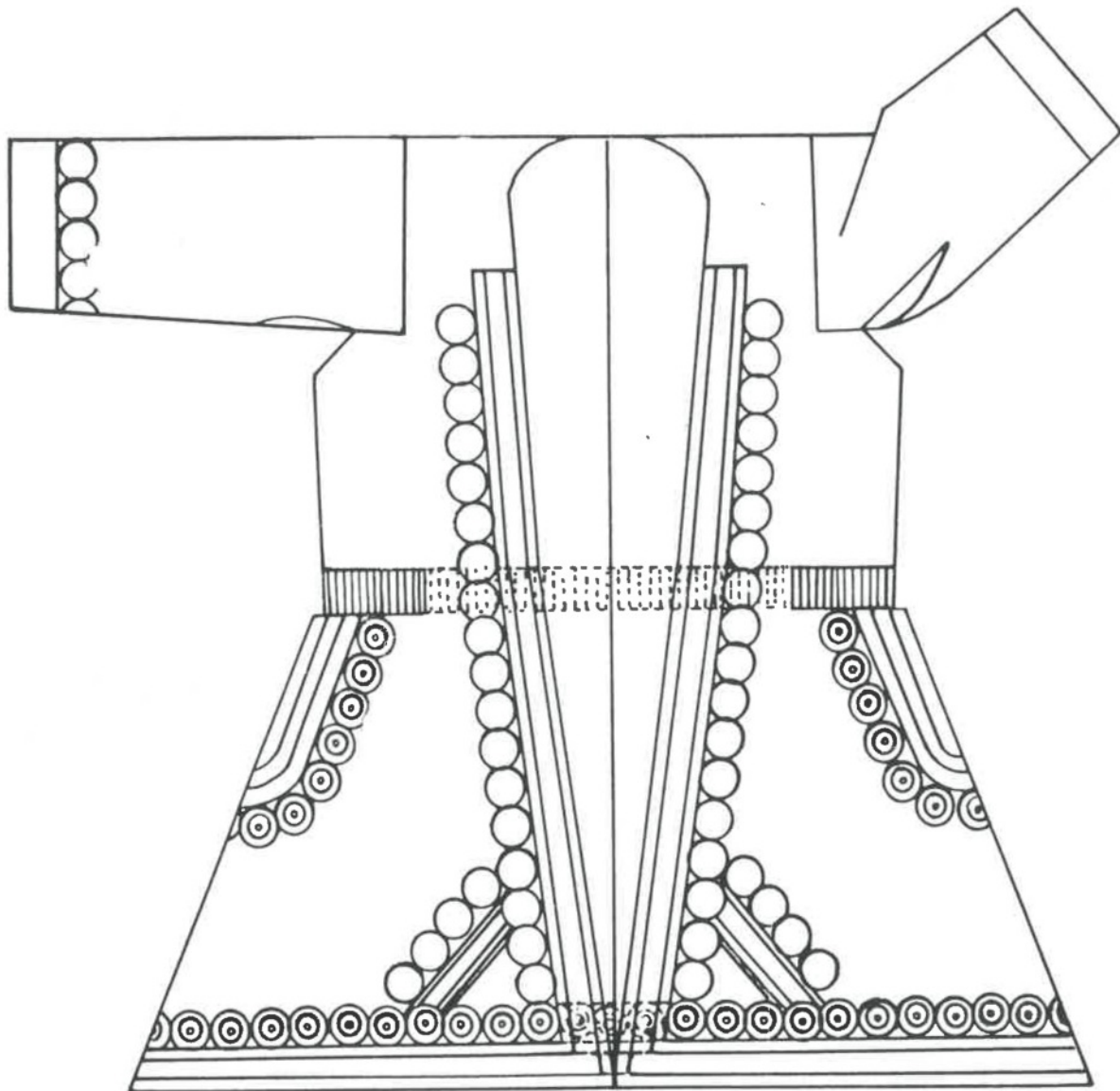
سرداری بانوان نر

سرداری بانوان نر ، پوششی است بلند تا به پشت پا ، دارای کمرچین ، جلوی آن آزاد و رها ، بدون دگمه ، با آستینی تا آرنج کوتاه و آنرا اغلب از مخمل‌های الوان مشکی - سبز و قرمز تهیه میکنند و کناره‌های سرداری و دوره‌ی دامن و آستین آنرا نیز ، به پهنای دو سه انگشت یراقدوزی و نوار دوزی میکنند . (در گذشته ، سرداری بانوان نر از پارچه‌های ترمه تهیه میشده است) (شکل ۱۰۷) .

کفش بانوان نر

طبق معمول ، کفش بانوان نر از دوخته‌های چرمی محلی است (خرم‌آباد و بروجرد) ولی ، اغلب از دوخته‌های کرمانشاهان و گیوه‌های معروف آنجا و گاهی از گیوه‌های شیرازی استفاده میکنند .

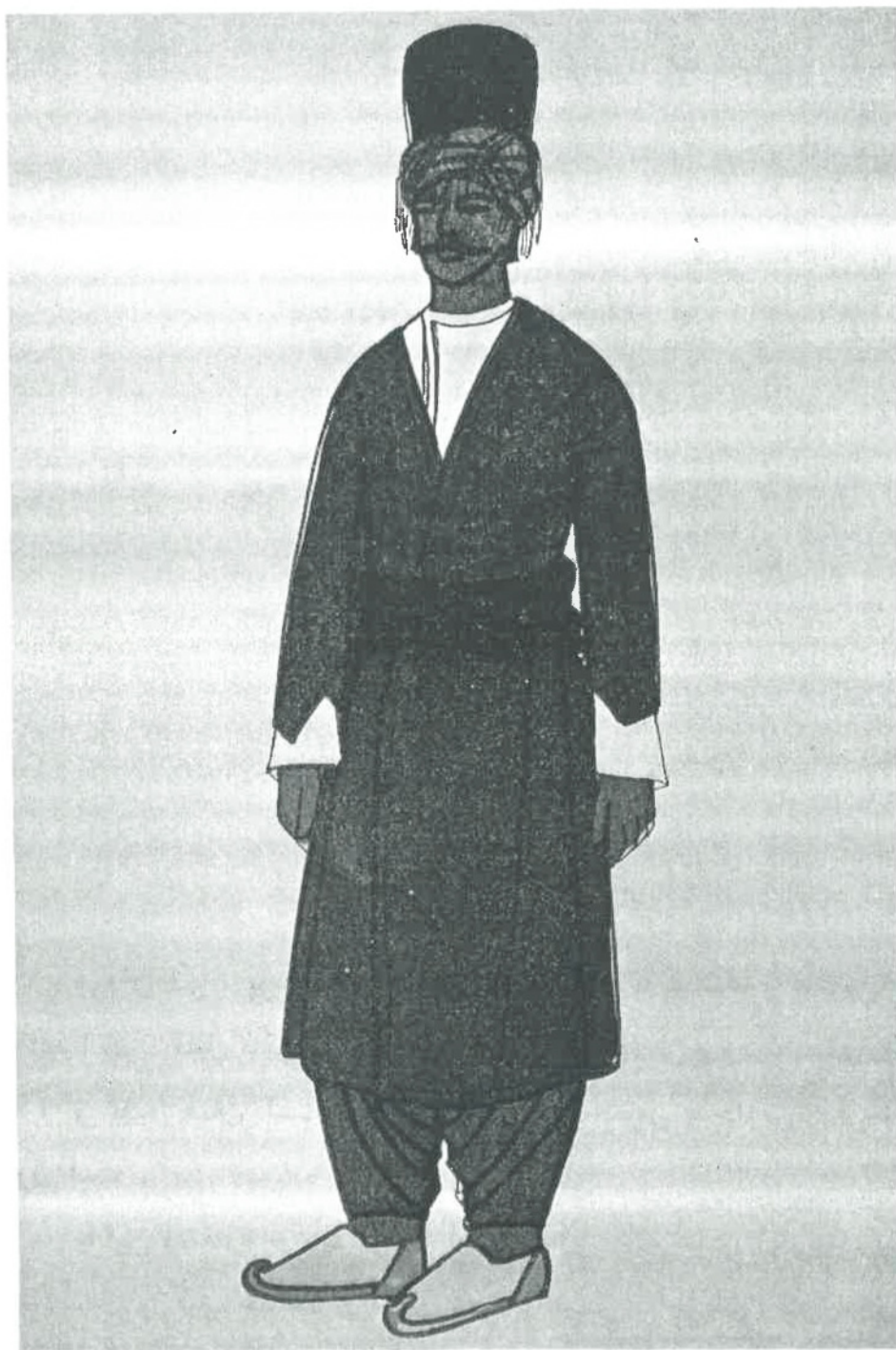

(شکل ۱۰۷) طرح سرداری بانوان نثر .

پوشاک مردان لُر

مردان لُر ، پوشاکشان عموماً ساده است و به بهانه‌ها و عناوین مختلف ، تزئین برنداشته است . قابل ذکر اینست که ، شلوار آنان به طرح و هیئت شلوار کُردها گرایش دارد ، و بقیه همان است که در بخش‌های جنوبی و جنوبی‌تر لرستان بزرگ نیز متداول است .

با این وصف ، پوشاک مردان لُر ، شامل : کلاه نمدی با سربند ، پیراهن ، شلوار ، ستره ، شال و گیوه میباشد (شکل ۱۰۸) نیز ، چوپانان لُر ، شولائی از جنس پارچه‌ی ضخیم باف و کلفت دارند که مورد استفاده‌ی کُردها و مردم دور و بر ، هم میباشد (شکل ۱۱۲) .

(شکل ۱۰۸) پوشاک مردان تر .

کلاه مردان لُر

کلاه لرها از نمد ساخته و پرداخته میشود . بلندی این کلاه هرچه بیشتر باشد ، ابهت آن با داشتن يك جفت سبیل مردانه‌ی سبتر و پُرپشت بیشتر است . بلندی کلاه از حدود ۲۵ تا ۲۸ سانتیمتر است و کَلگی آن مسطح و گاه اندك محَدَب است . هیئت عمومی کلاه لرها یادآور کلاه داریوش در نقوش تخت جمشید است .

لرها ، رنگ کلاه را اغلب مشکی انتخاب میکنند (شکل ۱۰۹) .

پائین کلاه را (جائیکه بر پیشانی قرار دارد) دستمال کلاغی ریشه‌دار می‌بندند و ریشه‌های آنرا در اطراف سر و صورت می‌آویزند .

پیراهن مردان لُر

پیراهن مردان لُر ، بُرشی ساده دارد ، آستینش راسته و گاه با سر دست است (و با دگمه بسته میشود) .

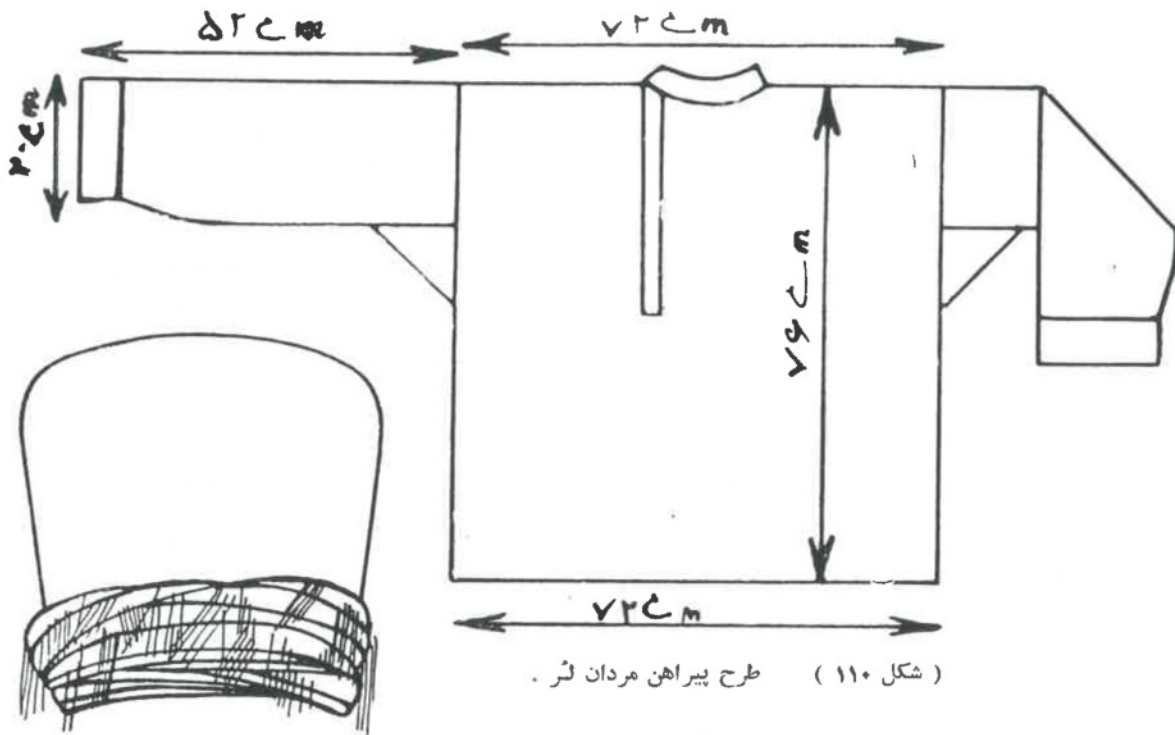
یقه‌ی آن گاهی در پهلوی گردن و گاه در جلو قرار دارد . چاک پیراهن (چه در جلو و چه در کنار سینه باشد) معمولاً تا حدود زیر سینه باز است .

رنگ پیراهن ، اغلب سفید و گاهی رنگین انتخاب میشود (شکل ۱۱۰) .

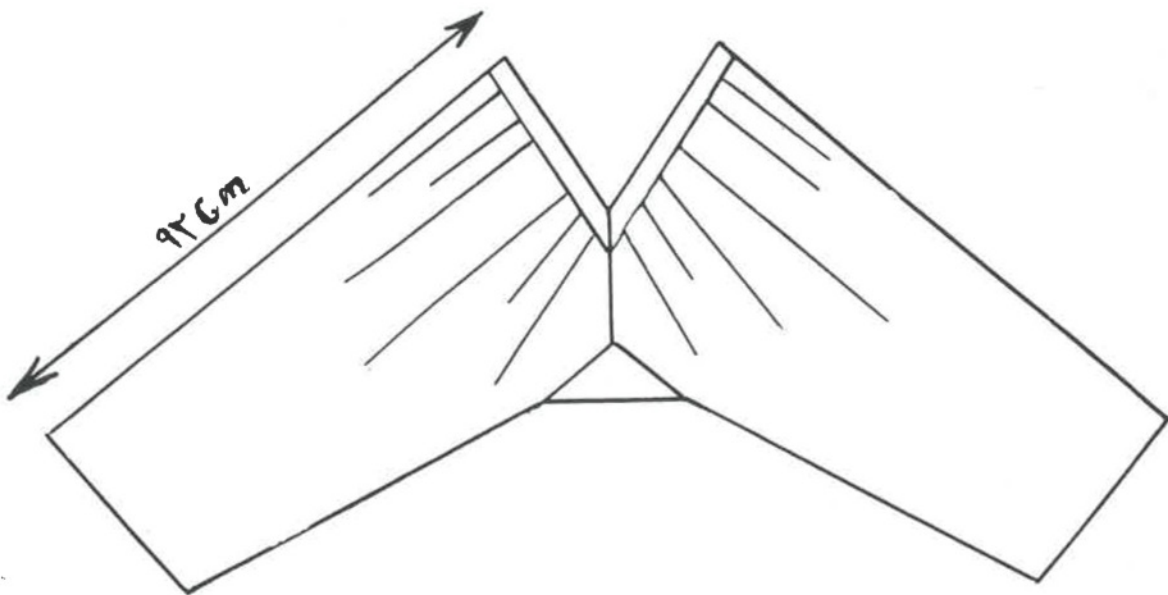
شلوار مردان لُر

شلوار مردان لُر ، در بخش شمالی لرستان به هیئت شلوار مردان کُرد ، دارای کمپائی تنگتر از قسمت بالای آن (بخش ران) است ولی عموماً شلواری گشاد است .

کمر آن ، لیفه دارد ، و اغلب به رنگ مشکی انتخاب میشود (شکل ۱۱۱) .

(شکل ۱۰۹) طرح کلاه مردان نر.

(شکل ۱۱۱) طرح شلوار مردان نر.

سُتره‌ی مردان لُر

سُتره که روپوش مردان لُر است دارای طرحی ساده و بلند تا به وسط ساق پا می‌باشد. جلوی آن باز است، و در دو پهلو جیب دارد، بدون یقه‌ی برگردان و بی‌دگمه است، و فقط به وسیله‌ی شال کمر نگاهداری می‌شود و دامن‌های آن بر رویهم می‌آیند.

شال کمر مردان لُر

مردان لُر نیز چون مردان کُرد، شال کمری گلدار، کم عرض ولی طویل (به درازای در حدود دوازده متر و بیشتر)، دارند که روی سُتره به دور کمر می‌پیچند.

کفش مردان لُر

کفش مردان لُر، همان گیوه‌ی محلی و یا گیوه‌ی بافت و ساخت کرمانشاهان است که مورد استفاده قرار می‌گیرد. (باید توجه داشت که امروزه دوزندگان کفش یا دیگر اصناف، با تهیه‌ی اجناس شهری، مردم بومی را وادار به تغییر سلیقه‌ی شهری نموده‌اند، ازینرو، میان تمام ایل‌های ایران «ضمن بکار بردن کفش‌های بومی» کفش‌های با دوختی نخاله «به تقلید از کفش‌های شهری» مورد استفاده قرار می‌گیرد).

۱- سُتره Sotra = آنچه بدان پوشیده شوند (فرهنگ معین). سُتره Setra قبای مخصوص مردان عشایر (فرهنگ لری).

(شکل ۱۱۴) شولای چوپانان نر

پوشاك بختيارى‌ها

بختيارى‌ها (كه در بخش جنوبى لرستان بزرگ و ميان منطقه‌ى محدود به : اردكان و كوه گيلويه و بهبهان ، رامهرمز ، شوشتر ، دزفول ، لرستان شمالى و عراق - ايران سكونت دارند) طبق نوشته‌ى در تاريخ جغرافيايى خوزستان بنقل از تاريخ گزيده و شرفنامه ، طايفه‌اى از كرده‌ها ميباشند ، ولى آنچه هست اينست كه بختيارى‌ها در لرستان زندگانى ميكنند و تحت تاثير آداب و رسوم لثرى (با اينكه خود لثرها را طايفه‌اى از كرده‌ها ميدانند) پوشاكشان به لثرى نزديكتر و شبیه‌تر است . در پوشاك بانوان بختيارى نيز (كه مخلوطى مشخص و جدا ميباشد) آثارى از پوشاك كرده‌ى ديده نميشود . بنابر اين ، پوشاك بختيارى‌ها را (بويژه از آن مردانشان را) بايد لثرى شناخت .

پوشاك بانوان بختيارى

بانوان بختيارى داراى يك كلاهك (نيمه عرقچين) ، يك روسرى بنام مينا ، يك پيراهن بلند ، تنبان (شليته) يكجفت گيوه‌ى برازنده ، يكل (يا ، كُت) و چادرى تورى ميباشند (شكل ۱۱۳) .

كلاهك بانوان بختيارى

كلاهك بانوان بختيارى از پارچه‌هاى الوان و مخمل دوخته ميشود . بَرش آن ، دو تکه‌اى است : يكى در پشت و ديگرى در بالاى سر قرار ميگيرد . بخش پشت سرى ، پارچه‌اى بشکل نيمدايره است كه دنباله‌اى پهن دارد و اين دنباله ، تا بنزديك پائين گردن ميرسد .

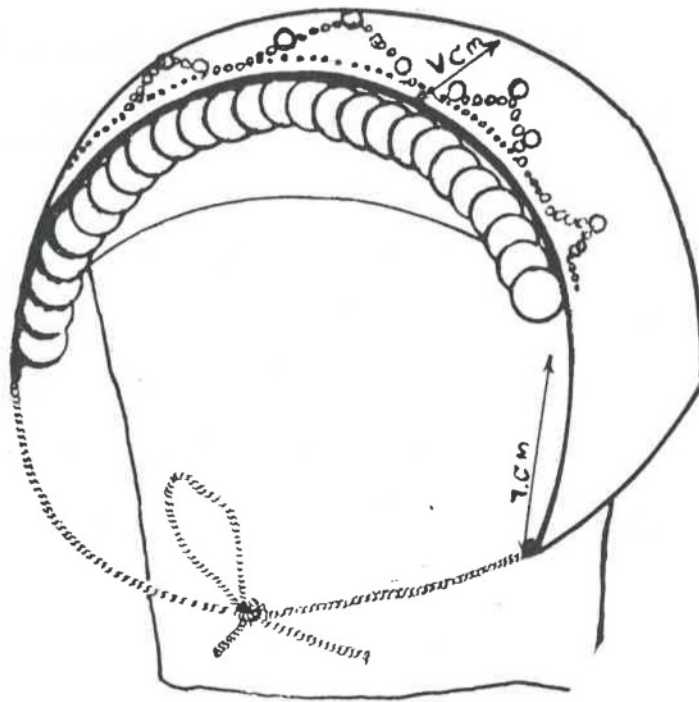
روى خط نيمدايره را پارچه‌اى ديگر به پهناى چهار انگشت ، لب بلب گردانده و دوخته‌اند (اين قسمت بر روى سر و در حدود بالاى پيشانى قرار ميگيرد ، و بر آن ، زر و زيور و سكه‌هاى تزئينى فراوان و منجوق‌دوزى ميکنند) . برگوشه‌هاى كلاهك ، بندى دوخته‌اند كه بزير چانه مى‌اندازند تا كلاهك بر روى سر ، استوار بماند (شكل‌هاى ۱۱۴ و ۱۱۵) .

روسرى بانوان بختيارى

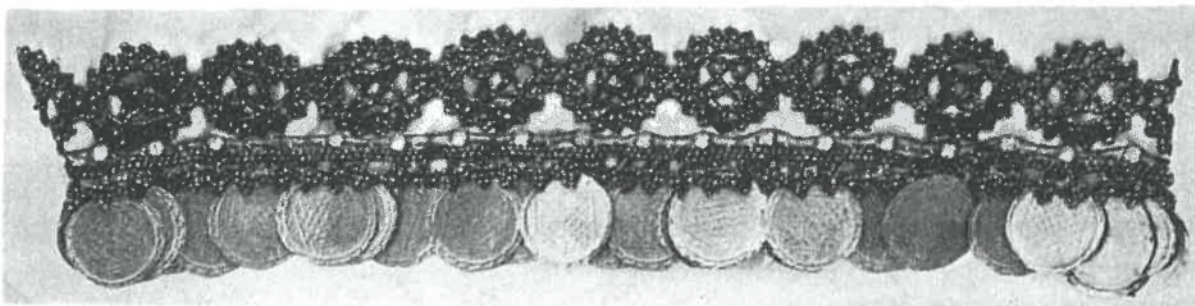
روسرى بانوان بختيارى كه مشهور به مينااست ، يك روسرى كم عرض در حدود يك متر و طول سه متر و نيم است كه روى كلاهك بر سر مى‌نهد . رنگ آن هميشه ساده ، (بدون گل و بوته) ولى الوان است . طول مينا را معمولاً چند بار در پشت سر تا ميزنند (بطوريكه چند لا ميشود) و يكبار (آخرين قسمت مينا را در جلوى صورت از زير چانه مى‌گذرانند و گوشه‌ى آنرا در كلاهك (كه زير مينا قرار دارد)

(شکل ۱۱۳) نقاشی پوشاک بانوان بختیاری .

(شکل ۱۱۴) کلاهک بانوان بختیاری .

(شکل ۱۱۵) زیور جلوی کلاهک بانوان بختیاری .

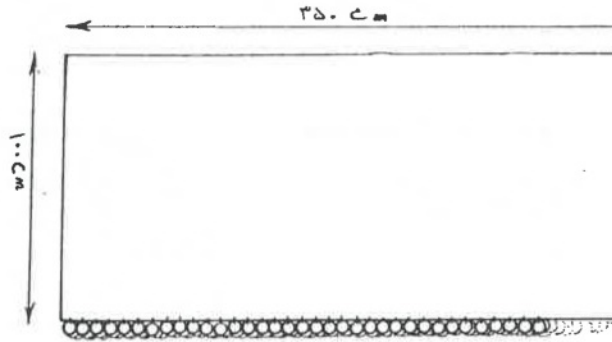
با سنجاق محکم میکنند. در اینحالت، روسری در پهنای خود بر روی سینه و جلوی بدن و همچنین در پشت سر و کمر گاه افتاده است و درازای بخش پائین مینا (که برای قشنگی مملو از سکه‌های تزئینی است) گرداگرد بدن در حدود کمر گاه جلوه‌گری میکند. ضمناً برای اینکه مینا از سر نیفتد با سنجاقهای بلند آنرا به کلاهک درز میگیرند؛ و همچنین، رشته‌ای تزئینی متشکل از منجوق‌ها و سکه‌های تزئینی از زیر چانه میگذرانند و از دو طرف در بالا، بر روی مینا و کلاهک محکم بند میکنند. روسری مینا، با طرز بسته شدن آن بر سر، وضعی خاص دارد و ویژه‌ی بانوان بختیاری است و در نزد بانوان دیگر ایرانی مرسوم نیست (شکل ۱۱۶).

پیراهن بانوان بختیاری

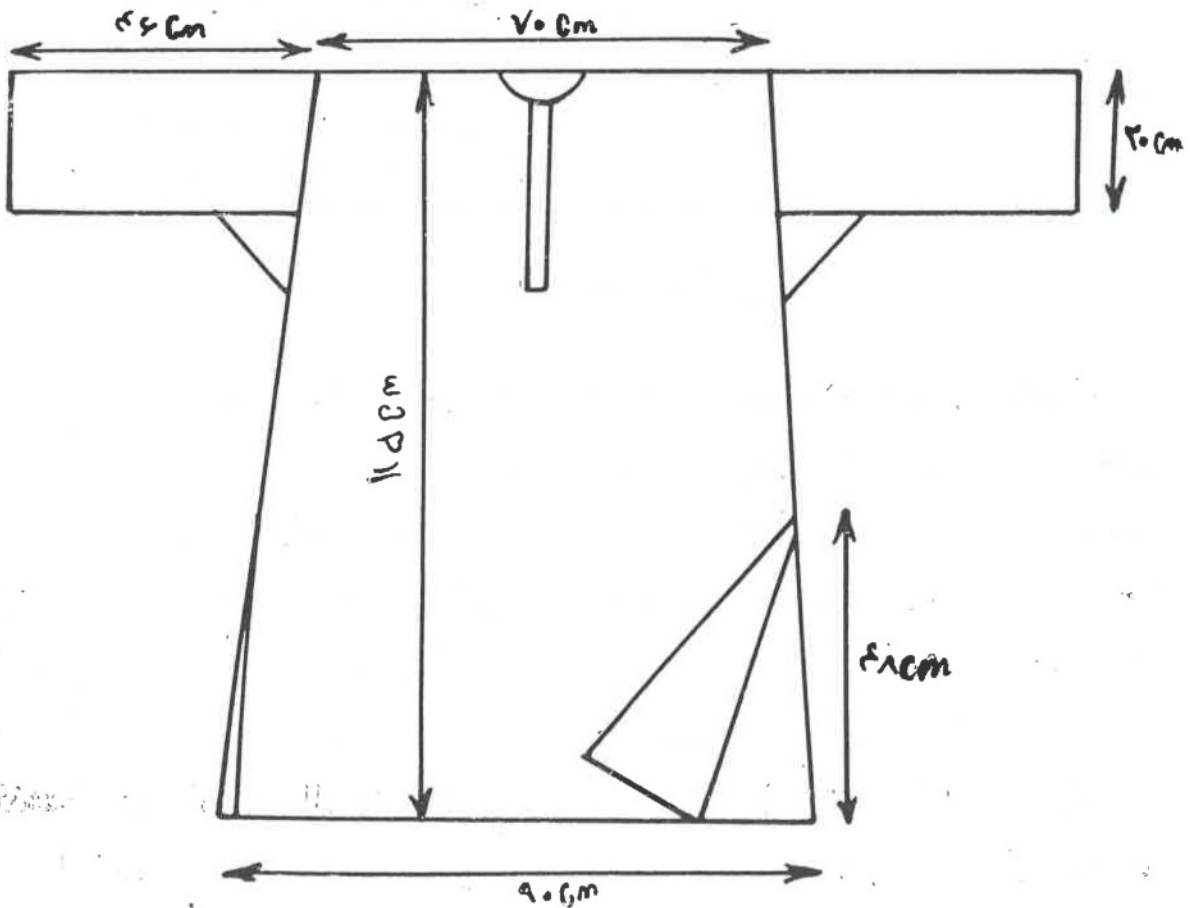
پیراهن بانوان بختیاری دارای بُرشی ساده است. آستینش راسته و با زیربغلی است. یقه‌ی آن گرد و جلو باز است. قد آن تا به وسط ساق پا میرسد و در دو پهلو از پائین دامن تا حدود کمر، و گاه اندک پائین‌تر، چاک دارد. جنس پارچه، از ساتن رنگی و اغلب بدون گل و بوته میباشد. گاهی بر دامن آن در جلو، تزئیناتی از نوع پولک دوزی یا سکه‌های تزئینی تعبیه میکنند (پوشیدن این نوع پیراهن‌ها در نزد بانوان فارس « قشقای‌ها » نیز مرسوم است). (شکل ۱۱۷).

تنبان (شلیته)ی بانوان بختیاری

تنبان، شلیته‌ای لیفهدار و پُرچین است (مقدار پارچه‌ی آن از شش متر کمتر نمیباشد). این تنبان، همیشه از مخمل‌های خوشرنگ و الوان و گاهی در زمینه‌ی خود، گل و بوته‌دار تهیه میشود (شکل ۱۱۸).

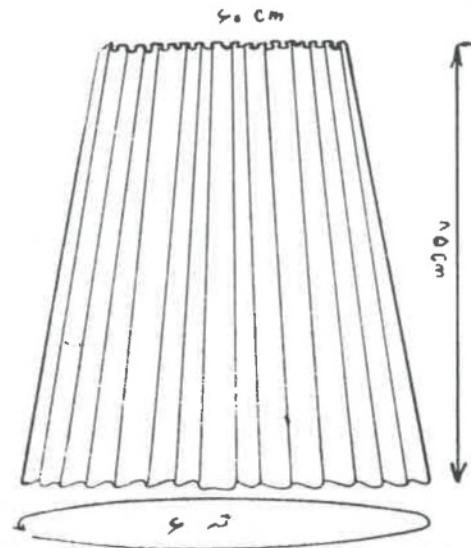
(شکل ۱۱۶) مینا (روسری بانوان بختیاری)

(شکل ۱۱۷) طرح پیراهن بانوان بختیاری

یل یا (کت) بانوان بختیاری

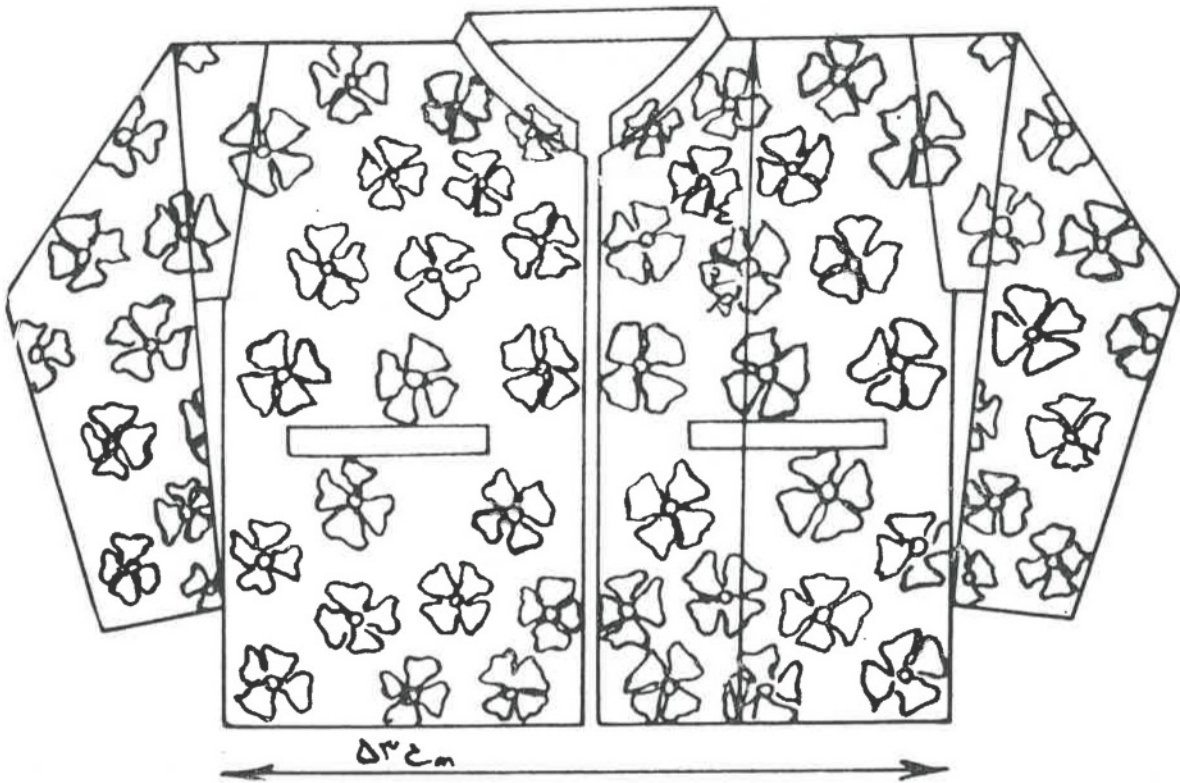
بانوان بختیاری ، یلی نیز دارند که طبق معمول از مخمل گلدار یا ساده ، گاهی با سر دست مزین و با یقه‌ای ایستاده و گاه خوابیده میباشد و در جلو با دگمه بسته میشود و آنرا بر روی پیراهن می‌پوشند (شکل ۱۱۹) .

(شکل ۱۱۸) تنبان بانوان بختیاری .

چادر بانوان بختیاری

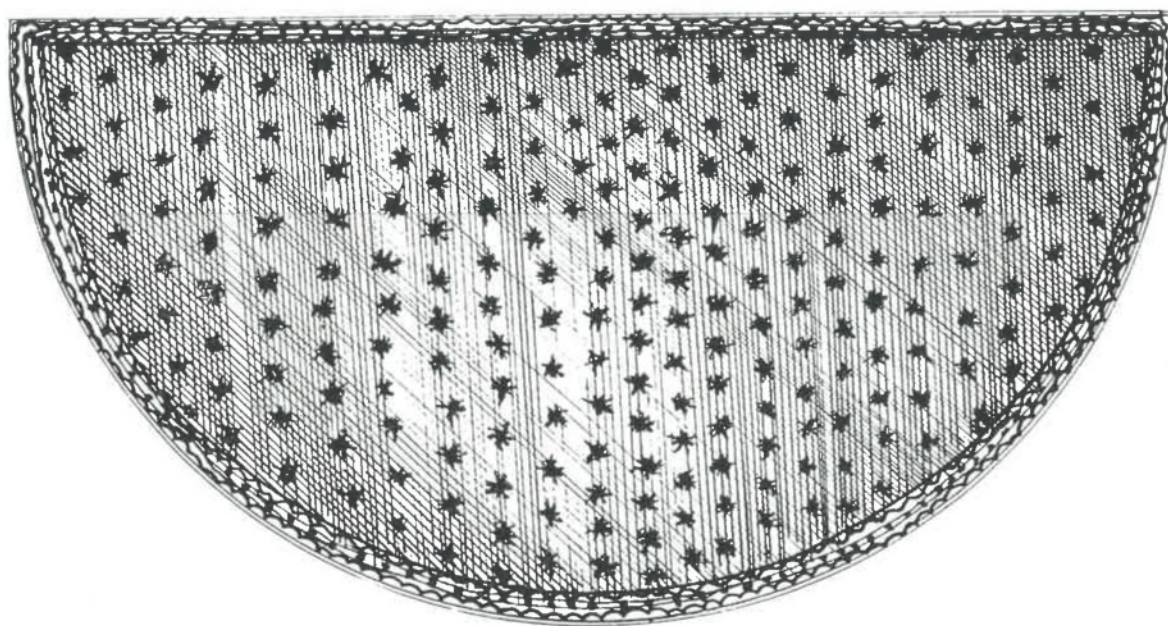
پوشش دیگری که وضع بانوان بختیاری را مشخص میکند انتخاب چادر آنان است . این چادر از جنس پارچه‌ی توری و گاه مزین به تارها و نقش‌ها و حاشیه‌های زرین است ، و همچنین سراسر کناره‌های چادر ، اغلب دارای زر و زیور و سکه‌های تزئینی میباشد . هیئت عمومی زنان بختیاری با این پوشاک و چادر توری و تزئینات آن ، یادآور پوشاک دوران گذشته و استفاده‌جوئی از همجواری با دیگران است . پوشاک بانوان بختیاری ، رویهم رفته (با حفظ شخصیت محلی) آمیخته‌ایست از پوشاک گذشته‌ی همجواری شمالی خود اصفهان و پیرامون آن (از نظر اینکه زمانی پایتخت و محل اجتماع سلیقه بوده) و نیز بخش جنوبی خود ، فارس (بکمک رابط بزرگ ایل قشقائی) (شکل ۱۲۰) .

(شکل ۱۱۹) یکل بانوان بختیاری .

پاپوش بانوان بختیاری

پاپوش بانوان بختیاری، گیوه‌هایی از نوع گیوه‌های شیراز است که در محل تهیه میشود و یا از اصفهان و شیراز فراهم میگردد، و زن و مرد از آن استفاده میکنند. (ضمناً نباید فراموش کرد که بعلاّت تأثیر همجواری، از مورد استفاده قرار دادن کفش‌های شهری « یا ، کفش‌های دوخت محلی بتقلید از کفش‌های شهری » دریغ ندارند) .

(شکل ۱۳۰) چادر بانوان بختیاری .

پوشاک مردان بختیاری

مردان بختیاری ، با هیئتی شبیه‌تر به لرها دارای کلاهی از نمد ، پیراهنی ساده ، شلواری گشاد و راسته ، سرداری‌ای بلند ، شال‌کمر و گیوه میباشند . (شکل ۱۲۱) .

کلاه مردان بختیاری

کلاه مردان بختیاری از نمد تهیه میشود . بلندی آن از کلاه نمدی لرها کمتر است ، و کُلگی آن نیم‌گرد میباشد . کلاه نمدی بختیاری‌ها بر حسب امکان ، به رنگهای : سفید ، شتری ، قهوه‌ای روشن و سیاه تهیه میشود (شکل ۱۲۲) .
شکل کلاه بختیاری یادآور کلاه مادها بر حسب نقوش تخت جمشید است .

پیراهن مردان بختیاری

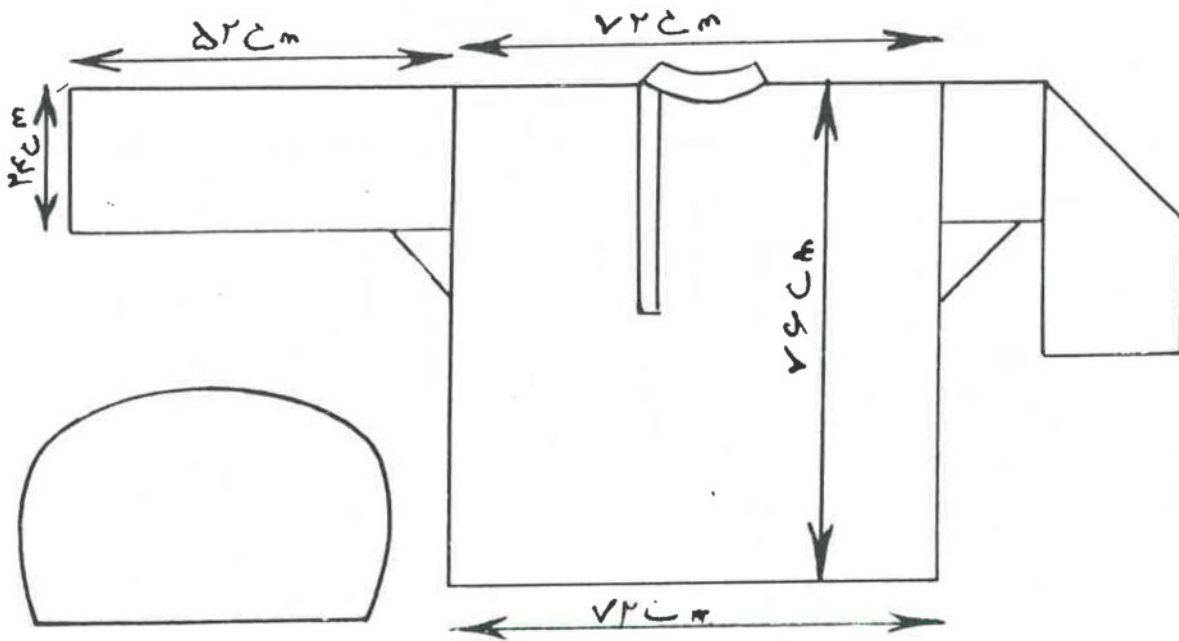
پیراهن مردان بختیاری ، همان پیراهن لری است از جنس کتان و سفید و گاهی رنگی . با آستین راسته و زیر بغلی . قد آن معمولی است و تا به وسط اندام میرسد . یقه‌ی آن گاه از جلو و گاه از پهلوئی گردن باز و بسته میشود . (شکل ۱۲۳) .

شلوار مردان بختیاری

شلوار مردان بختیاری همان شلوار مردان لرهاست ، بَرش ساده دارد . عرض آن از پائین تا به کمر ، یکسره پهن و در حدود نیم متر هر یک ساق است . دو ساق شلوار را میانساقی بهم می‌پیوندند . کمر شلوار لیفه‌دار است (رجوع شود به شکل ۱۱۱) .

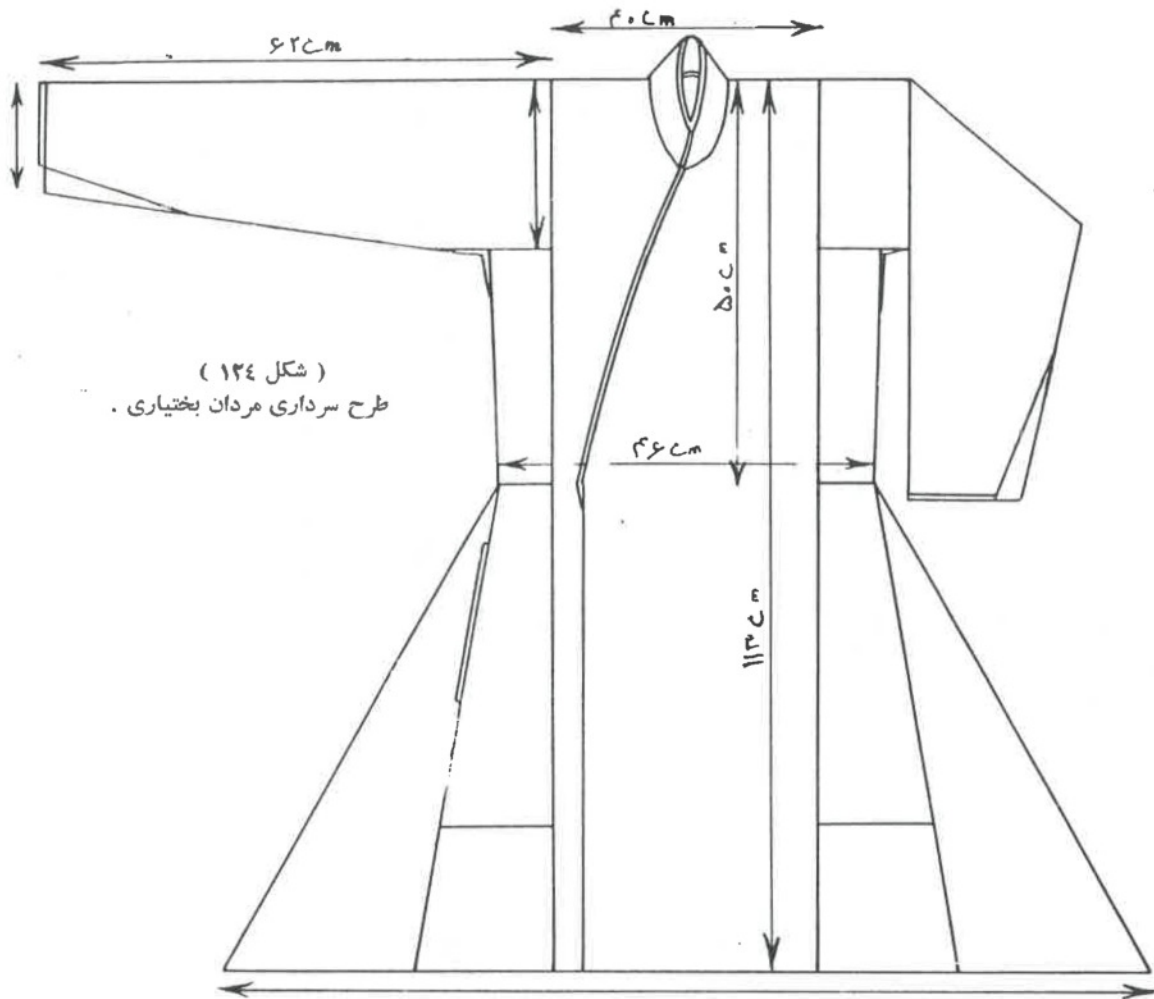
(شکل ۱۴۱) پوشاک عمومی مردان بختیاری .

(شکل ۱۲۳) پیراهن مردان بختیاری . (شکل ۱۲۴) کلاه مردان بختیاری .

سرداری مردان بختیاری

بختیاری‌ها ، بر روی پیراهن خود ، سرداری می‌پوشند و این : پوشاکی همچون ستره‌ی لثری ، قدیمی است و یادآور پوشاک باستانی ما ایرانیان است .
 قد آن ، بلند و تا به وسط ساق پا می‌باشد ، کمرش تنگ است و در پشت ، چین دارد . دامن آن گشاد ، و دارای دو جیب در پهلوها است . آستینش راسته است و سر دست آن شکاف دارد . زیر بغلی ندارد و بجای آن ، در بن آستین و بالاتنه‌ی سرداری در زیر بغل ، شکاف دارد . یقه‌ی سرداری ایستاده و گوشه‌های آن بر روی لبه‌های سرداری مالیده و یکسره است . سرداری را معمولاً از پارچه‌های جنس مرغوب تهیه میکنند (شکل‌های ۱۲۴ و ۱۲۵) .

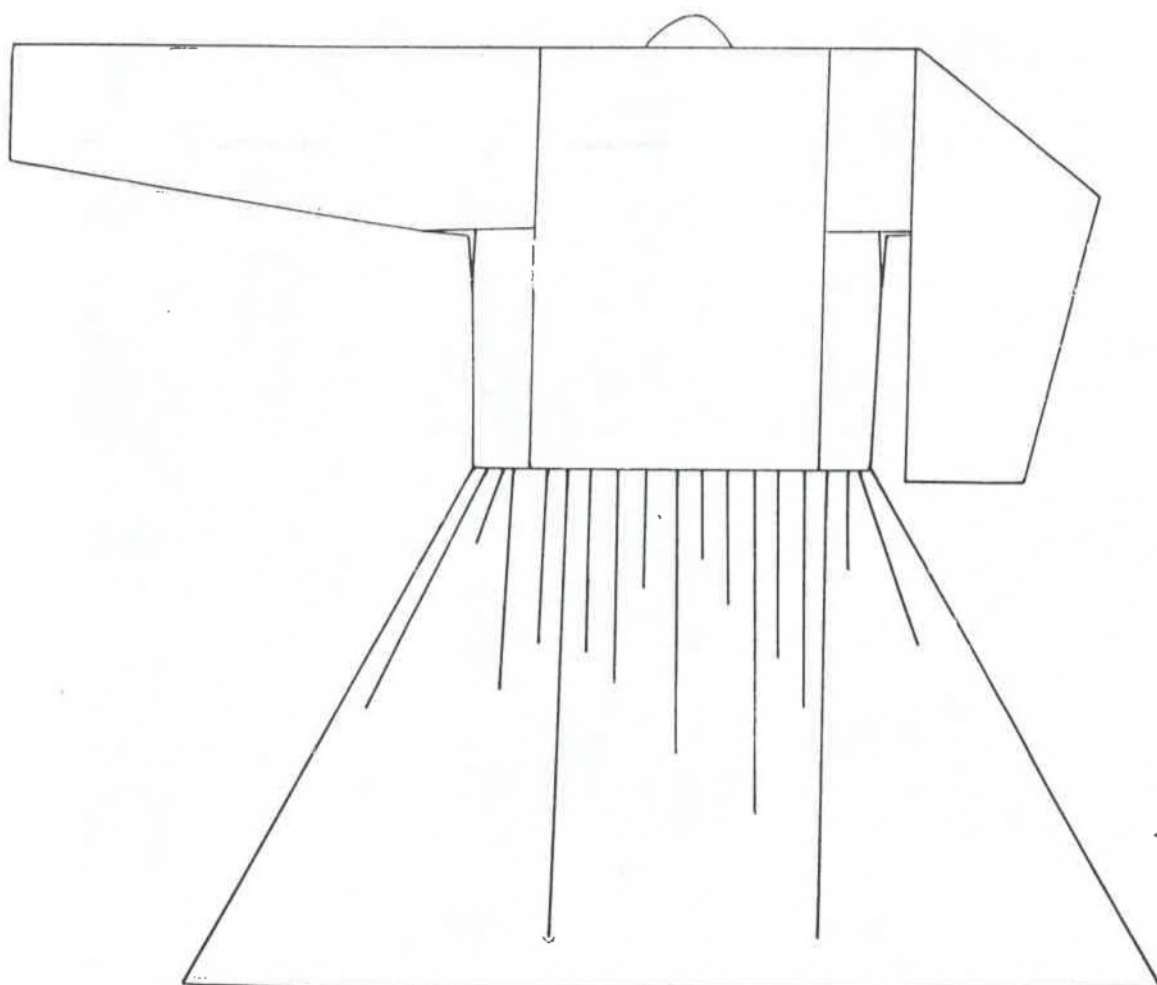
(شکل ۱۴۴)
 طرح سرداری مردان بختیاری .

کفش مردان بختیاری

کفش مردان ، گیوه‌های ساخت محل و نواحی اصفهان و شیراز است که مورد استفاده قرار میگیرد .

شال کمر مردان بختیاری

مردان بختیاری ، چون لثرها و کُردها ، شالی به کمر می‌بندند که هم ساده و سفید مییاشد و هم گلداز .

(شكل ۱۳۵) طرح پشت سرداری مردان بختيارى .

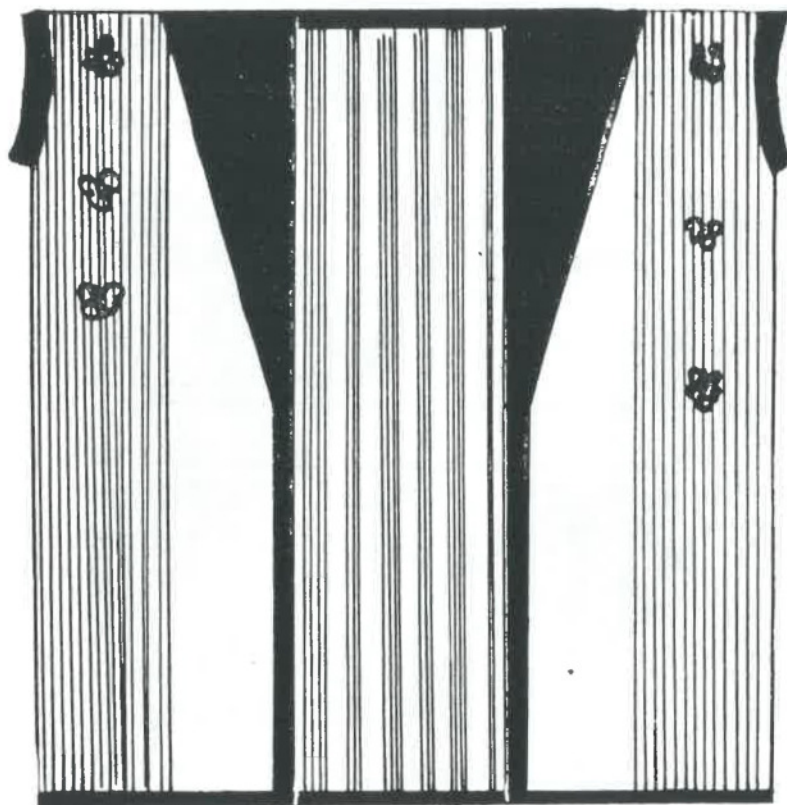
چادر نشینان بختيارى ، علاوه بر پوشاك معمول خود ، شولائى نازك و بدون آستین دارند که از نخ پنبه میبافند ، و آنرا چون عبا بر دوش میافکنند و دو بر آنرا به وسیله شالى (که بکمر بسته میشود) بر رویهم می‌آویزند . قَد برخی از آنها تا بزانو است و برخی دیگر چون جلیتقه تا بکمر است ، و در بالاتنهى هر دو نقوشى رنگین تعبیه میکنند (شکل‌های ۱۲۶ - ۱۲۷ و ۱۲۸) .

(شکل ۱۳۶) شولای نازک و نخپنه‌ای گلهداران بختیاری .

(شکل ۱۴۷) چادرنشینی از لُرهای بختیاری که شولای نازک را دربردارد .

(شكل ۱۲۸) طرح شولای نازك گله‌داران بختیاری .

پوشاك قشقائى‌ها

در سراسر منطقه‌ى فارس (جز حوالى بنادر) پوشاكى كه مشخص باشد و بشود آنرا جدا بحساب آورد ، همان پوشاك قشقائى‌ها است ، و هم‌ه‌ى آنان كه بنام بيلاق - قشلاق دائماً منطقه‌ى فارس و پيرامون آنرا زير پا نهاده درگشت و گذارند ، از آن مى‌پوشند .

پوشاك بانوانشان بسيار موقر و مجلل است و پوشاك مردان ، جز كلاه مخصوصشان (كه وجه تمايز ظاهرشان از ديگران است) بقيه همان و به‌همان شكل است كه هم‌ه‌ى لرها دارند و مى‌پوشند ؛ و در اصل ميتوان دانست كه مردان سراسر اين مناطق (لرنشين و فارس) در واقع با تفاوتى بسيار اندك داراى پوشاك هم‌شكل‌اند .

پوشاک بانوان قشقائی

بانوان قشقائی، دارای ده تا یازده تکه پوشاک‌اند که عبارتند از: کلاهک، روسری و سربند، پیراهن، ارخالق، تنبان (حداقل ۴ تا ۵ عدد) و گیوه. (شکل ۱۲۹).

کلاهک بانوان قشقائی

اساس کلاهک بانوان قشقائی نظیر کلاهک بانوان بختیاری است و از پارچه‌های مختلف، مخمل و زری تهیه میشود.

تزئینات روی آن به اندازه‌ی کلاهک بانوان بختیاری نیست (مگر گاهی) و علتش پوشیده ماندن آن در زیر روسری میباشد. اینست که فقط به نوار دوزی روی آن اکتفا میکنند، و طبق معمول، بندی به گوشه‌های کلاهک تعبیه میکنند که دو سر آن را در زیر چانه بهم گره میزنند و کلاهک را به این وسیله بر سر استوار نگاه میدارند (شکل ۱۳۰).

روسری بانوان قشقائی

روسری بانوان قشقائی، پارچه‌ای سه‌گوش لچکی و بزرگ است. (شکل ۱۳۱). جنس آن از توری الوان (سفید، زرد و کرم) میتواند باشد. بخش جلوی آن (جائیکه در بالای پیشانی قرار میگیرد) به وسعت یک پیشانی بشکل نیمدایره متمایل به سه‌گوش، جلو آمده است (شکل ۱۳۲).

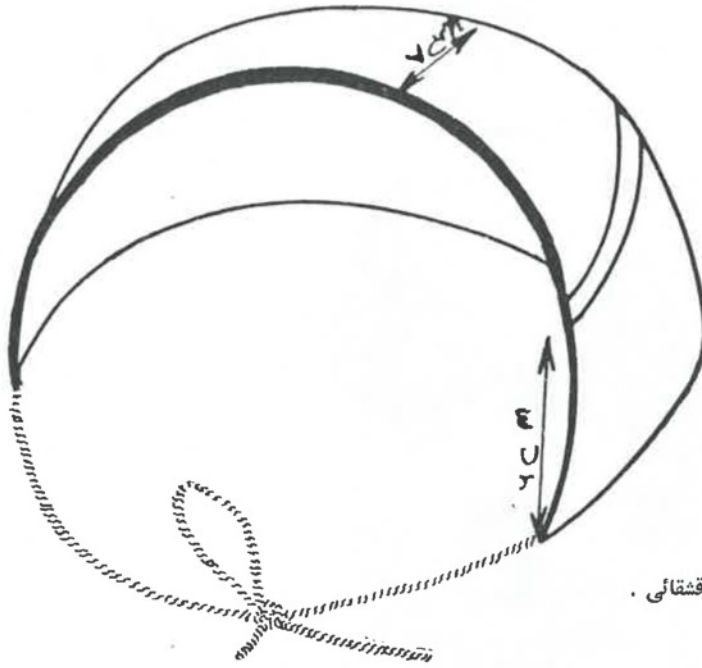
روسری را به وسیله‌ی دستمال کلانگی، در بالای پیشانی به دور سر می‌پیچند و در پشت سر گره میزنند (شکل ۱۳۳).

روسری را از دو طرف به زیر گلو می‌سازند و سپس به وسیله‌ی سنجاق منجوق‌دار آنها را بهم وصل میکنند (شکل ۱۳۴).

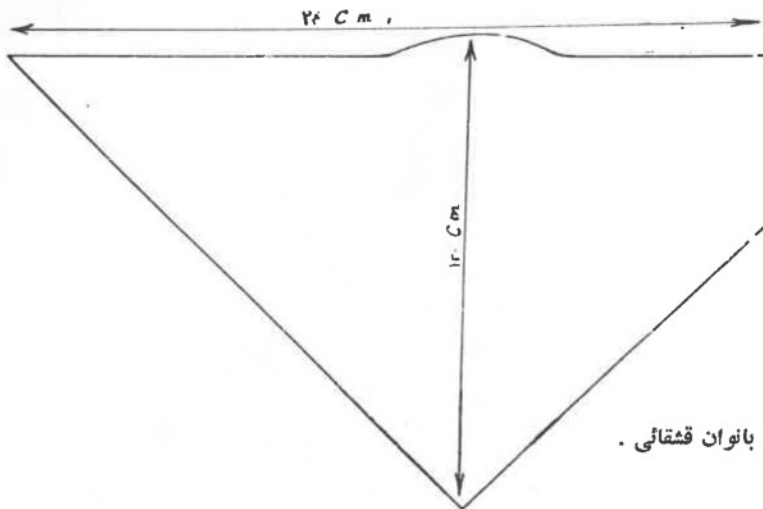
گوشه‌های روسری، در جلوی سینه و پشت، نمایش مطلوبی دارد.

(شکل ۱۳۹) نقاشی پوشاک بانوان قشقایی .

(شكل ۱۳۰) كلاه بانوان قشقائى .

(شكل ۱۳۱) روسرى بانوان قشقائى .

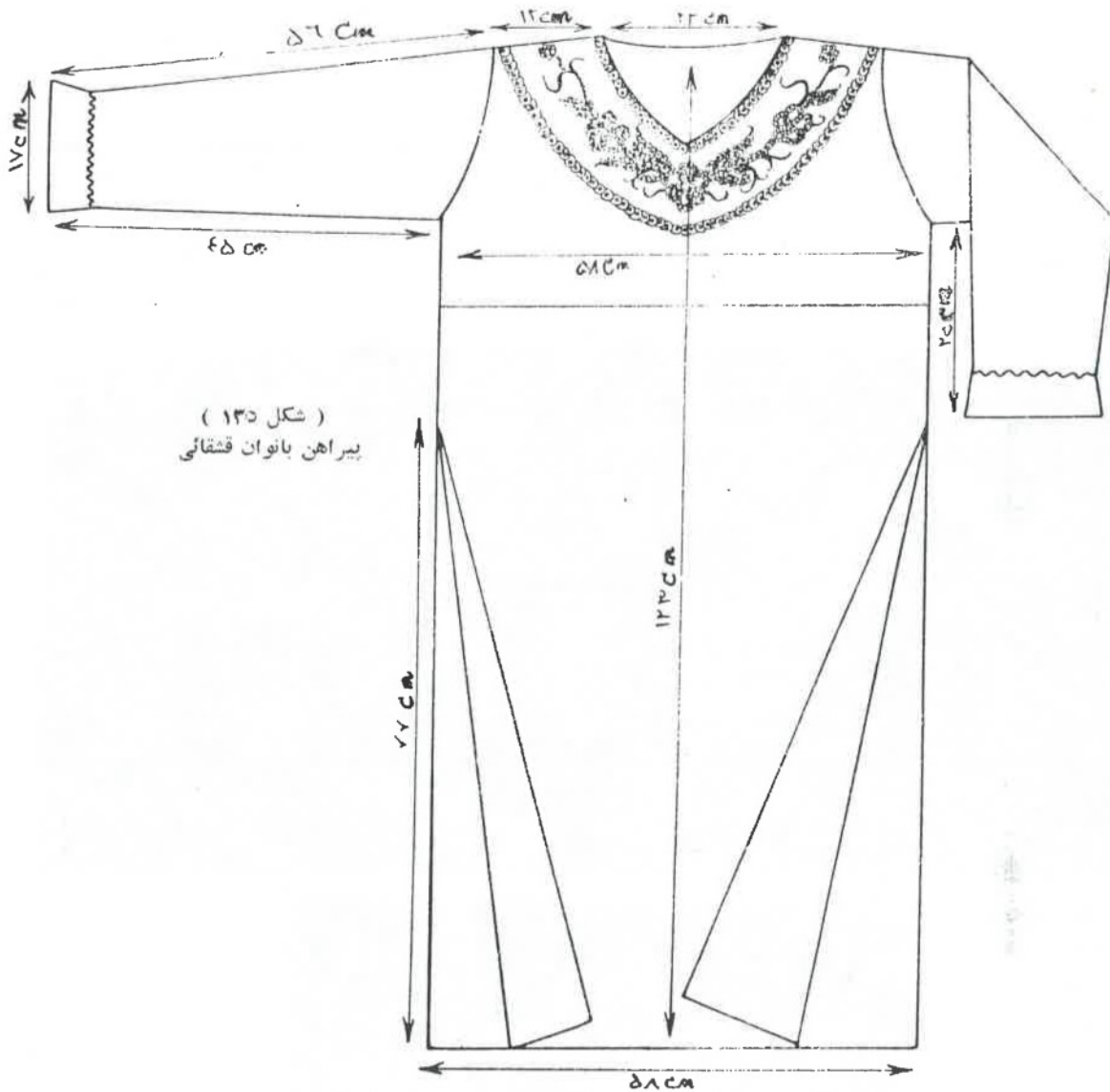
(شکل ۱۳۳) دختری قشقایی با روسری توری موصوف .

(شکل ۱۳۳) دستمال کلاغی و طرز گره زدن آن در پشت سر .

(شکل ۱۳۴) بانوئی قشقای با روسری توری و زیرگلوبندش .

(شکل ۱۳۵)
پیراهن بانوان قشقائی

پیراهن بانوان قشقائی

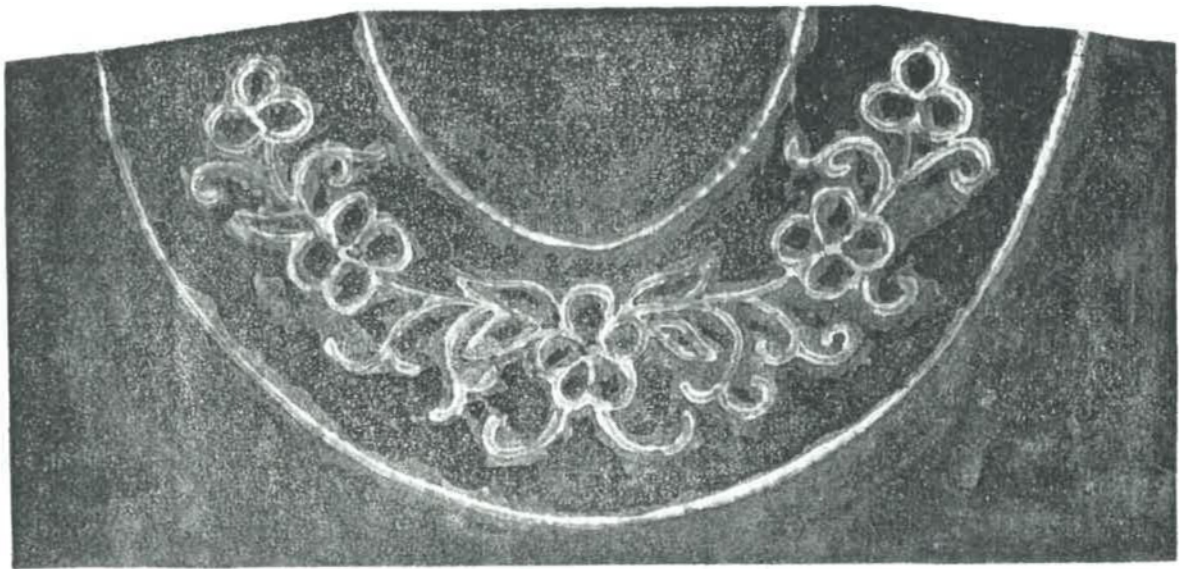
پیراهن بانوان قشقائی، دارای دامنی بلند است، و در دو پهلو تا کمرگاه

چاک دارد.

آستینش ساده و راسته است، و به فاصله‌ی دو انگشت بالاتر از دم آستین را

گاهی به وسیله‌ی بندی جمع میکنند.

پیراهن اگر از جنس پارچه‌های ساده باشد، پیش‌سینه‌ی دامن را پولک‌دوزی و نقش‌بندی میکنند تا آنرا از سادگی محض درآرند (شکل‌های ۱۳۵ - ۱۳۶ - ۱۳۷) و اگر گلداز باشد نیازی به تزئین آن نمی‌بینند. (شکل‌های ۱۳۸ و ۱۳۹).
پیراهن‌های زنان قشقایی، معمولاً مانند پیراهن زنان مناطق دیگر ایران، الوان است.

(شکل ۱۳۶)
نقش پیش‌سینه‌ی پیراهن
بانوان قشقایی .

(شکل ۱۳۷)
نقش گوشه‌ی دامن پیراهن
بانوان قشقایی .

(شکل ۱۳۸) بانوان قشقایی که پوشاک گلدار دربردارند .

(شکل ۱۳۹) دختران قشقایی در پوشاک بومی شان .

ارخالق بانوان قشقائی

ارخالق بانوان قشقائی از جنس پارچه‌های زری و مخمل‌های الوان است . دم آستین ، نوار دوزی شده و برخی مواقع دارای سنبوسه‌ی کوتاه میباشد و تا به انتهای نوک انگشتان میرسد ، و در محل زیر بغلی ، شکاف دارد . یقه‌ی آن گرد ، خوابیده و بدون برگردان است . لبه‌ی ارخالق و دوره‌ی دامن آن ، یکسره نوار دوزی و تزئین میشود .

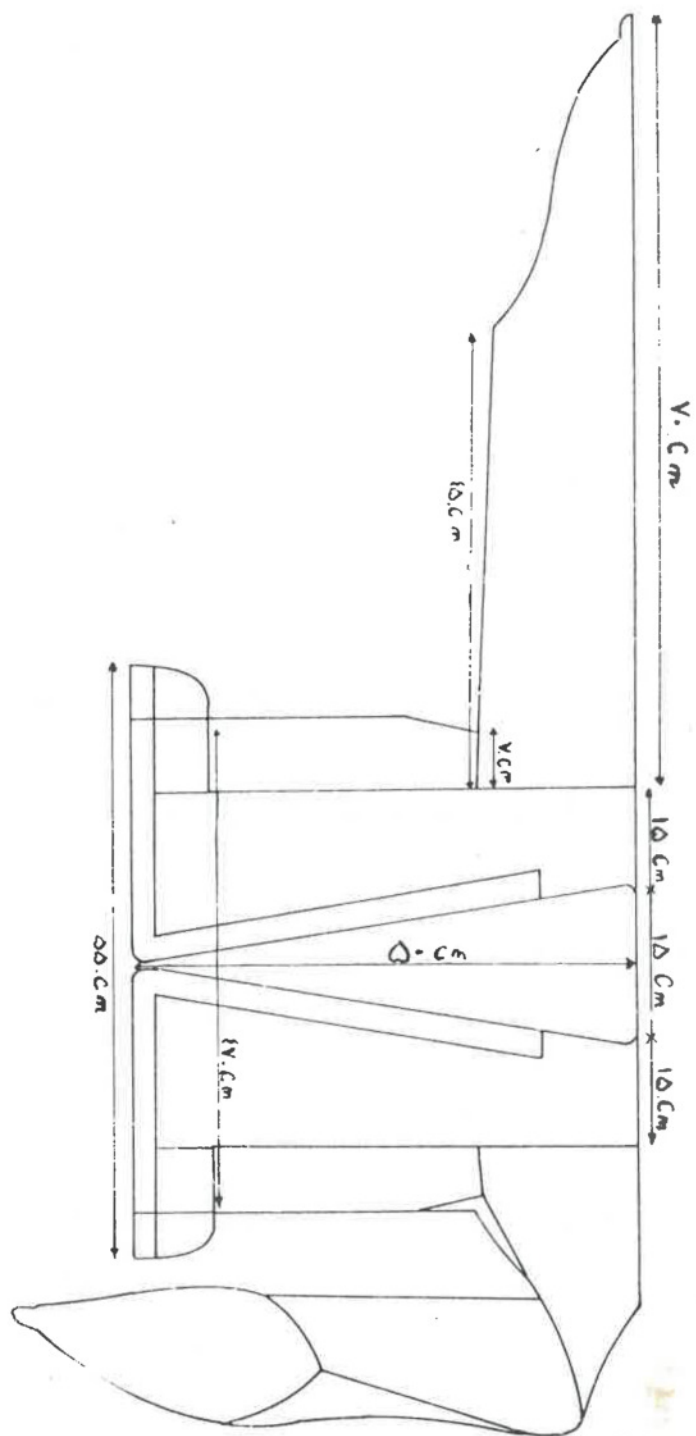
در پائین و پهلو‌ی ارخالق زائده‌ای به رسم قدیم وجود دارد ، که اینک در اغلب ارخالق‌ها از آن صرف‌نظر میشود (شکل‌های ۱۴۰ و ۱۴۱) .

تنبان بانوان قشقائی

زنان قشقائی شلیته‌هایی دارند که به آن تنبان میگویند . تنبانها ، از جنس پارچه‌های گلدار است (جز تنبان روئی که از توری سفید تهیه میشود) . گاه میشود که زنان قشقائی تا شش یا هفت تایی آنها را روبهم می‌پوشند . اندازه‌ی تنبانها با هم فرق دارند . وقتی پوشیده میشوند ، در محل کمر ، لیفه‌ی هر یک بالای دیگری قرار میگیرد و پائین همه‌ی دامنها ، در یک طراز میباشد . مقدار پارچه‌های تنبانها نیز با هم تفاوت دارد :

زیرترین ، حداقل را دارا است و روئین (که همان توری است) تا حدود شانزده متر هم میتواند دارا باشد . تنبان روئی ، نسبت به تنبانهای دومی و سومی زینت بیشتری دارد (تزئینات دامن‌های زیرین بتدریج کم میشود) .

به انتهای تنبان توری ، طبق معمول پارچه‌ی مشکی پرچینی اضافه میدوزند که عرض آن در حدود ۱۰ تا ۱۵ سانتی‌متر و طول آن در حدود ۵۰ متر است . بالای

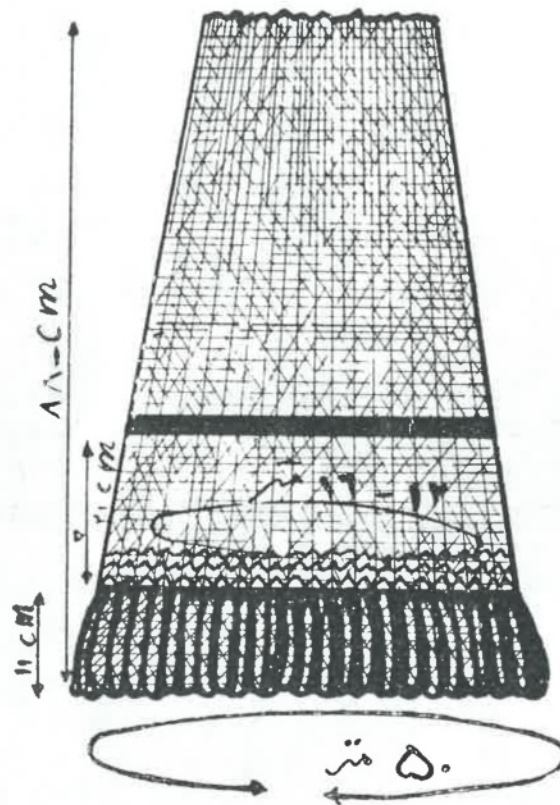

(شکل ۱۴۰) طرح ارخالق بانوان قشائلی

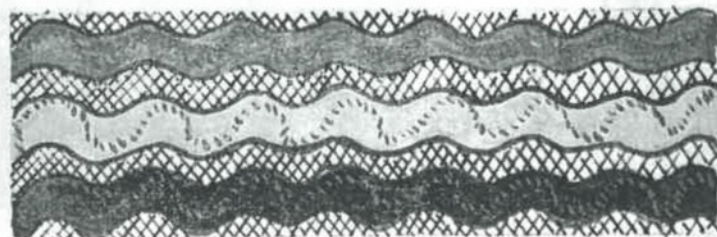

(شکل ۱۴۱) بانوان قشقائی که پوشاک بومی خود و ابرخالق مخملی بدون سنپوسه را دربردارند.

این پارچه را (که انتهای دامن توری است) نوار دوزی میکنند . همچنین در حوالی پائین تر از قد شلیته یا تنبان نیز ، نوار توری (معمولاً مشکی) میدوزند . (شکل های ۱۴۲ و ۱۴۳) .

(شکل ۱۴۲)
طرح دامن روئی
بانوان قشقایی .

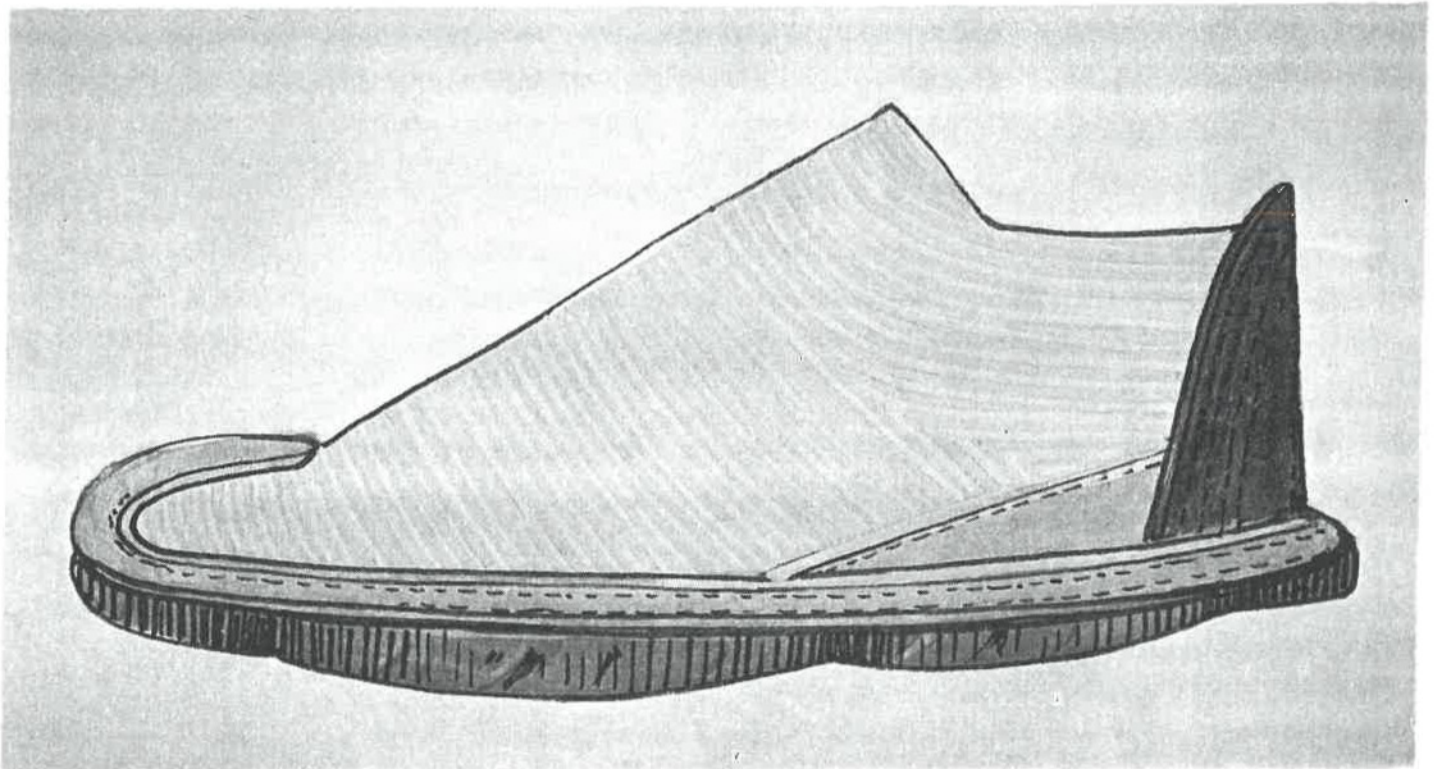

(شکل ۱۴۳)
نقش نوار دوزی بر تنبان بانوان قشقایی .

پاپوش بانوان قشقائي

پاپوش بانوان قشقائي همان گيوه ايست كه مردان مي پوشند و جنس مرغوب آنرا در شيراز و آباءه تهيه ميكنند (شكل ۱۴۴) .

رويهاي گيوه را زنان بومي روي يك قاعده و اندازه ي معين ، با نخ پنبه اي يا ابريشمي مي بافند . تخت گيوه را ، گيوه دوزان از كهنه پاره هاي پارچه فراهم ميكنند ، وبوسيله ي سریش و دوخت ، آنها را بهم واميدارند و بُرش ميزند ، و گاه بجای كهنه پاره ، از چرم استفاده ميكنند و روي چرم را با نخ پرك (چون گلمينخ) دوخت و دوز ميكنند (و در اينحالت آنرا آجيده ميگويند) . در فاصله ي ميان تخت و رويهاي گيوه و همچنين بر بغلهاي سرتاسري گيوه مغزيهائي از چرم خام براي دوام ميدوزند .

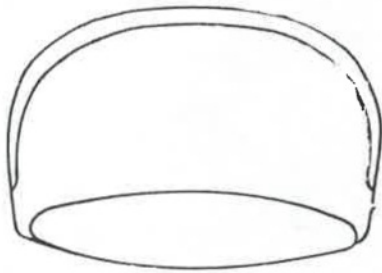
(شكل ۱۴۴) نقش گيوه ي مشهور با ملكي كه مورد استفاده ي بانوان قشقائي است .

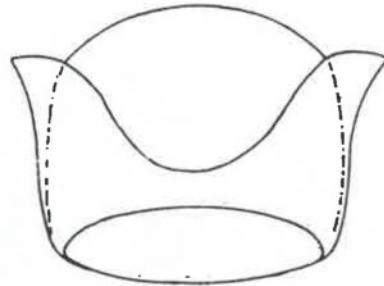
(شکل ۱۴۵) نقاشی پوشاک مردان قشقایی .

پوشاک مردان قشقائی

مردان قشقائی دارای يك كلاه نمى مخصوص بخود ، پیراهن ، شلوار ، لباده ، شال كمر و جفتى گيوه ميباشند (شكل ۱۴۵) .

(شكل ۱۴۷)

(شكل ۱۴۶)

كلاه مردان قشقائى

اين كلاه از نمد تهيه ميشود و متشكل از دو قسمت درونى و بيرونى است :
قسمت درونى ، همان كلاه اصلى است كه سر را مى پوشاند و كنگلى آن
نظير كلاه نمى بختيارى ها برآمده و نيم گرد است .

قسمت بيرونى ، دو زائده ي نيمدائره اى پهن و تقريباً چسبيده به خود كلاه
است كه در بخش پائين و جلو و عقب كلاه ، دو بدو بهم وصلاند ولى در بخش بالا
(جلو و عقب) از هم فاصله دارند و ميان آنها فاصله اى به شكل هفت (۷) وجود
دارد . (شكل هاى ۱۴۶ و ۱۴۷) .

در هنگام آفتاب كلاه را بر سر مى چرخانند و زائده هاى پهلو را بجلو و عقب
سر مى آورند تا بشكل سايه انداز ، مورد استفاده قرارگيرد (شكل ۱۴۸) .

(شکل ۱۴۸) مردی قشقای باکلاه موصوف و طرز استفاده‌ی مخصوص از آن .

پیراهن مردان قشقائی

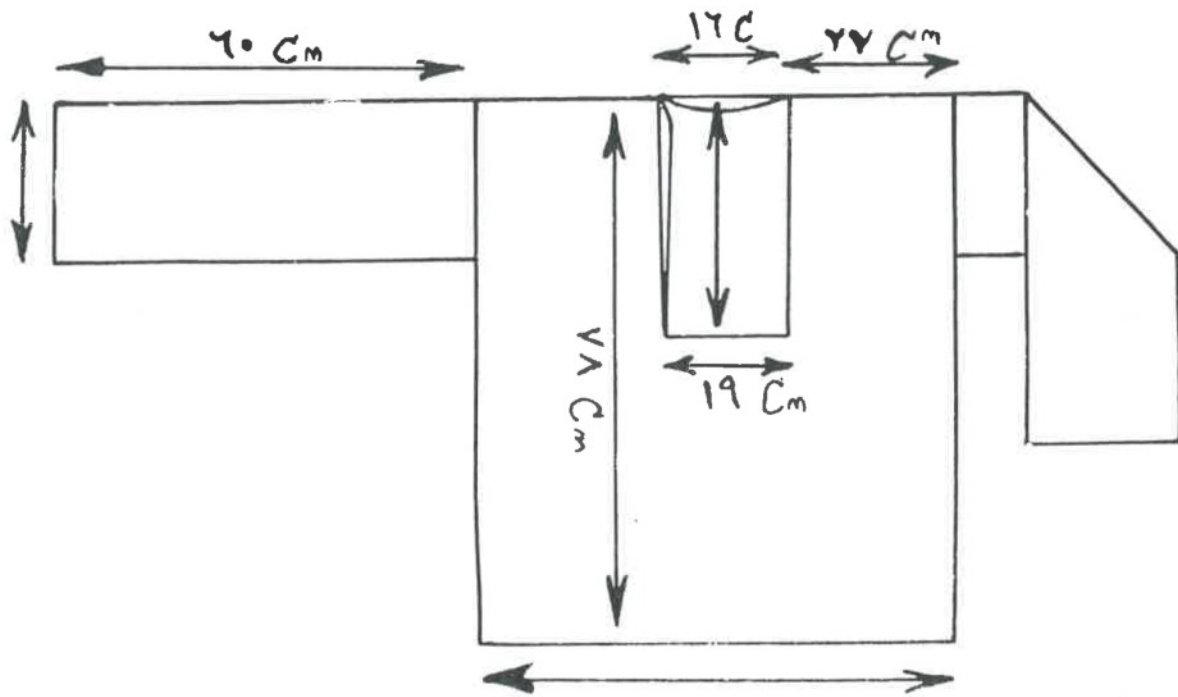
پیراهن مردان قشقائی از لحاظ ساختمان و بُرش ، اختلافی با پیراهن مردان لُر و بختیاری ندارد ، و مانند پیراهن آنان آستینش راسته و یقه‌اش گرد است و گاه ، در جلوی گردن و گاه در پهلوی آن ، با دگمه بسته میشود .
 قدر آن ، معمولی و تا نیمه‌ی اندام است . رنگ آن ، اغلب سیاه و سفید میباشد ولی گاه میشود که رنگ آنرا قرمز نیز انتخاب می‌کنند . (شکل ۱۴۹) .

شلوار مردان قشقائی

اساس شلوار مردان قشقائی ، همان بُرش و ساختمان شلوار مردان بختیاری است (جز اینکه ساق شلوار بختیاریها راسته و یکسره است و دم‌پا و بالای ران آن یک اندازه میباشد ولی دمپای ساق شلوار قشقائیها اندکی گشادتر است . همچنین ، بجای لیفه ، پارچه‌ای پهن و لفاف‌دار « چون کمربندی پهن » بی‌الای ساق شلوار دارد و برای بسته شدن ، دگمه‌هایی در پهلوی کمر شلوار کارگذارده‌اند) .
 شلوار قشقائیها ، میانساق نیز دارد که البته کوچک است . رنگ شلوار مردان قشقائی اغلب مشکی مخصوصاً دبیت مشکی میباشد . (شکل ۱۵۰) .

لباده‌ی مردان قشقائی

لباده‌ی مردان قشقائی (چون سرداری بختیاریها یا ستره‌ی لُرها) دارای یک نوع بُرش و قواره است . اختلاف در انتخاب پارچه و زبری و لطافت یا با نقش و بی‌نقش بودن ، رنگین یا بی‌رنگ بودن آنها است .
 لباده‌ی قشقائیها ، اغلب با رنگهای روشن ساده یا گلدار تهیه میشود (شکل ۱۴۸) .
 یقه‌ی لباده بدون برگردان است و کناره‌های آن تا پائین دامن بدون دگمه

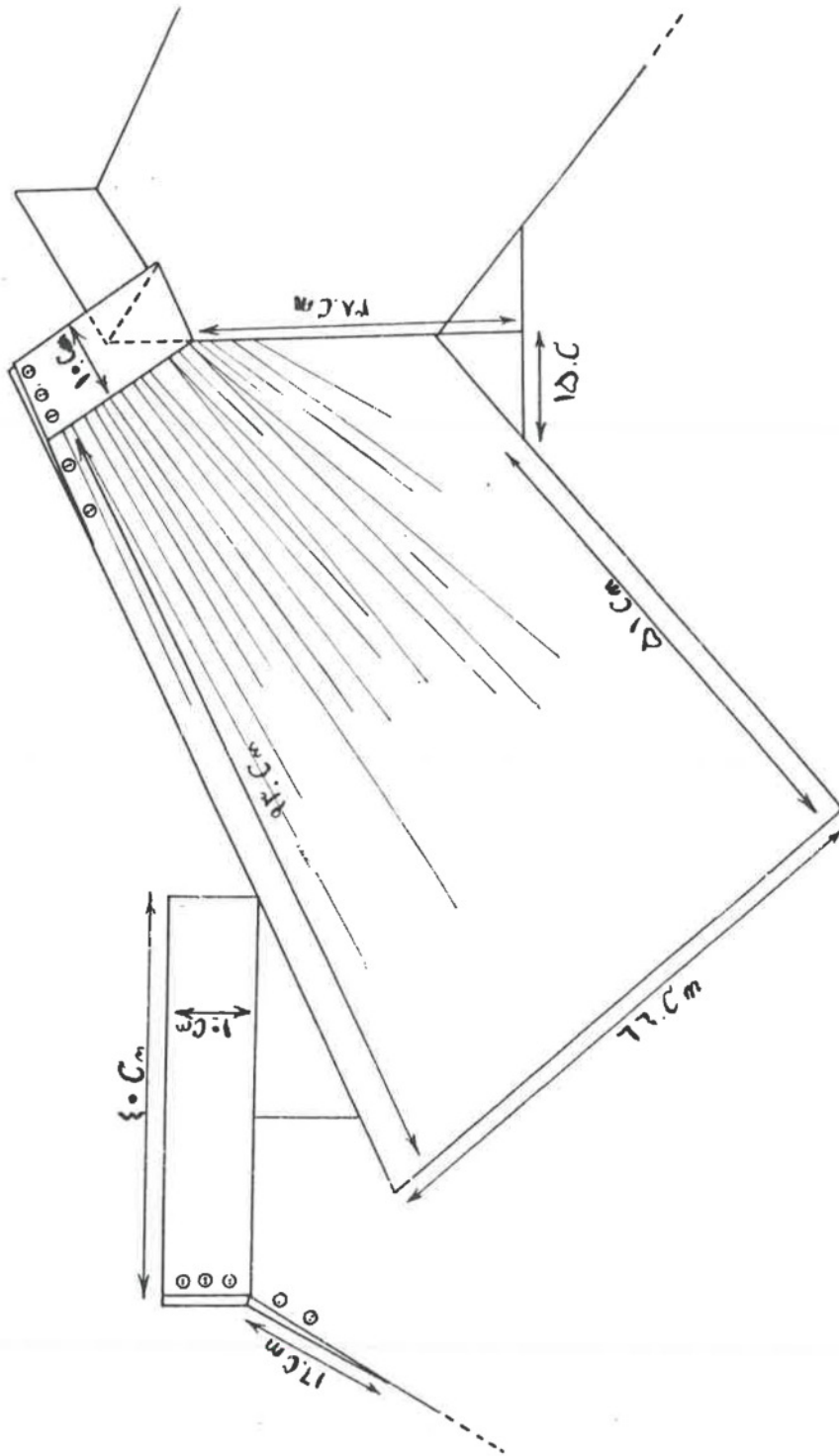

(شکل ۱۴۹) طرح پیراهن مردان قشائیا

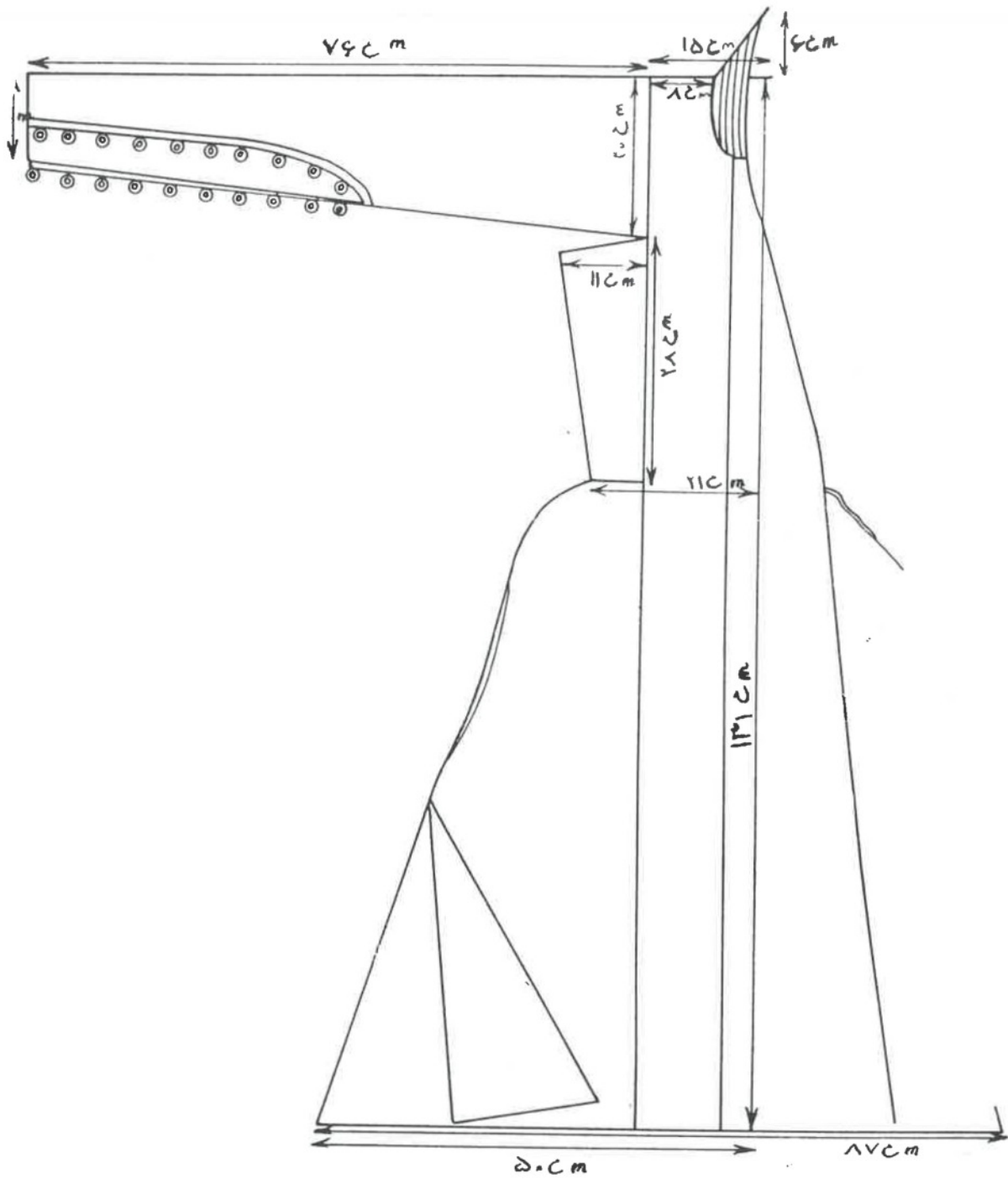
میباشد . دو پهلوی دامن تا بحوالی انگشتان دستی که آویخته است چاک دارد ، و بالای این چاکها ، جیبها را تعبیه کرده اند . (کمرگاه لبّاده را گاهی تنگتر از معمول ، بُرش میزنند) .

دامن لبّاده ، در بخش پائین ، گشاد است و به وسیله‌ی شال کمر ، دامن‌ها بر رویهم استوار میشوند .

آستین لبّاده دارای بُرشی راسته است و دم آستین در بخش رو به کمر ، شکاف دارد (شکل ۱۵۱) .

(شکل ۱۵۰) طرح شوار مردان قشائیا .

(شكل ۱۰۱) طرح تبادى مردان قشقائى .

شال کمر مردان قشقای

شال کمر این مردان، در حدود چهار - پنج متر درازا و حدود یک متر پهنا دارد و آنرا از پارچه‌های ساده یا گلدار انتخاب میکنند و سر و ته شال را در جلوی بدن بهم چندین گره میزنند (شکل ۱۵۲) .

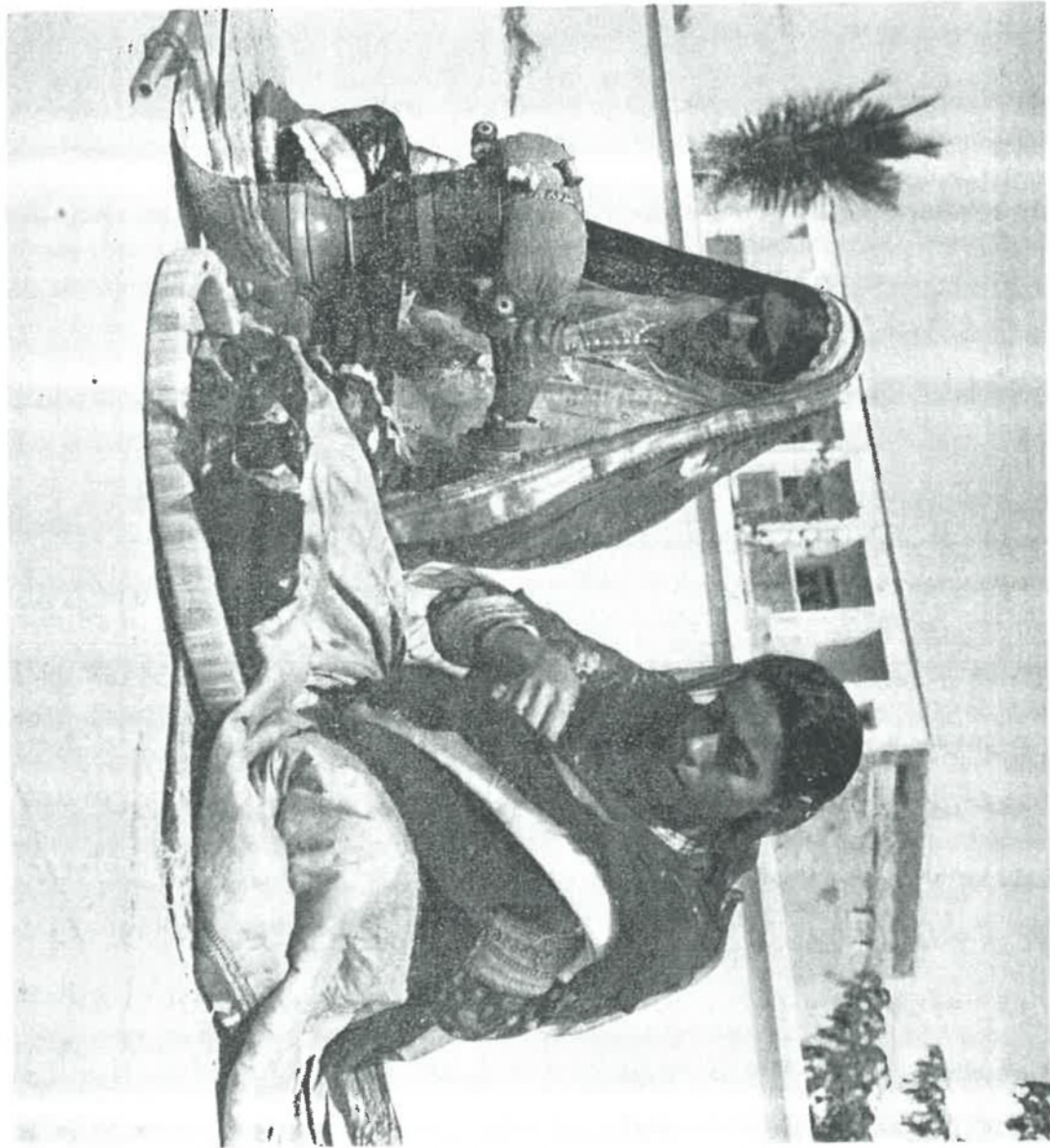

(شکل ۱۵۲) مردی قشقای با کلاه بومی و شال کمر با گره مخصوص .

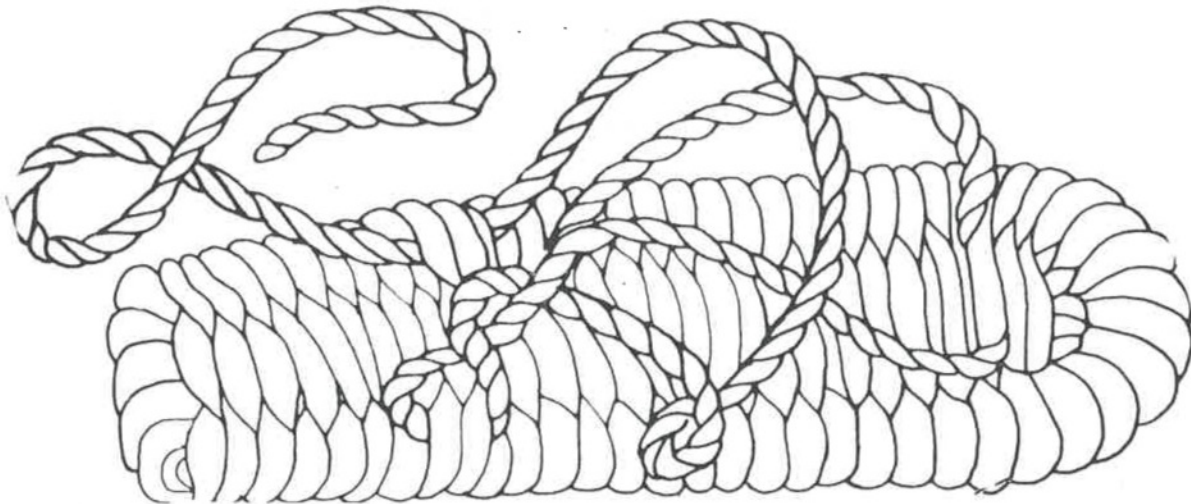
بندریها .

ساحل‌نشینان جنوب کشور ما ، (که به بندری مشهورند) بر اثر آید و روند عمومی (از راه دریا و خشکی) غالباً دستخوش تبادل سلیقه‌ی دائمی ساحلی شده‌اند ، و در طی قرون (با توجه به انتخاب احسن) از دونوع پوشاک عربی و هندی چیزی کم و بیش چاشنی سلیقه‌ی بومی خود کرده‌اند ، و در مقام مقایسه با سلیقه‌ی برخوردار-کنندگان ، وضعی مخصوص (که توأم با ظرافت بومیانه است) برای خود بوجود آورده‌اند ، ولی این وضع مخصوص و مطلوب ، خاص بانوان بندری میباشد ، زیرا مردان بندری پوشاک درخور گفت ندارند : تن‌پوش آنان (اگر شلواری در منظر بلوچی یا قشقائی ، یا نیمه‌بلوچ و نیمه قشقائی نباشد) قطعاً لُنگی است بر میانشان بسته ، و دیگری از آن در موقع لزوم بر دوششان افکنده ، یا پارچه‌ای به شکل عمامه‌ی درهم ، رهاتر بر سرشان پیچیده و پای‌پوشی است بافته از گیاه (که در لای انگشتان پایشان استوار است) (شکل‌های ۱۵۳ و ۱۵۴) .

این وضع همچنان (بسوی شرق تا میدان اثر و نفوذ بلوچها ، و عرضاً تا بحد نفوذ شهرنشینان) کم و بیش بر قرار است .

(شکل ۱۰۳) بانوان بندری ساکن بندرعباس و پیرامون آن در پوشاک بومی خود .

(شکل ۱۵۴) کفش‌بافته از گیاه مردان بندری .

پوشاک بانوان بندری

بانوان بندری دارای هفت تا هشت تکه پوشاک اند که شامل کلاهک ، روسری ، پیراهن ، شلوار ، کفش ، چادر و نقاب میباشد (شکل ۱۵۵) .

کلاهک بانوان بندری

کلاهک بانوان بندری ، پارچه‌ی سه‌گوشه‌ای است آستر دار و به رنگهای مختلف که بر روی روسری می‌نهند . دو گوشه‌ی این لچکی را (که در پشت سر قرار می‌گیرد) به وسیله‌ی قیطان ، بهم می‌پیوندند ، و بر دنباله‌ی کوتاه قیطان زیوری‌گرد و کوچک می‌آویزند . نحاشیه‌ی جلوی کلاهک را زر دوزی و نوار دوزی میکنند و گاه ، سکه‌های تزئینی از آن می‌آویزند (شکل ۱۵۶) .

روسری بانوان بندری

روسری بانوان بندری، پارچه‌ایست توری و مستطیل‌شکل، به رنگهای مشکی و بنفش (ساده، یا دارای گل‌های زرکوب) و در زیر کلاهک روی سر گذارده میشود. کناره‌های آن از حوالی بناگوش به زیر گلو آمده با سنجاق بسته میشود و بدور گردن و شانه می‌پیچد. اندازه‌ی آن در حدود یک متر و نیم و بیشتر، و عرض آن در حدود ۸۰ سانتیمتر است.

کناره‌های دو عرض و یک طول بالای روسری را اغلب حاشیه‌های زرین میدوزند و گاه سکه‌های تزئینی در پیش‌رو به آن می‌آویزند (شکل ۱۵۷).

پیراهن بانوان بندری

پیراهن بانوان بندری، راحت‌ترین انواع پوشش است. قدر آن تا بحوالی زانو است. آستینش راسته و فراخ است (بفراخی ۵۰ تا ۶۰ سانتیمتر چنانکه بال در میان آن به آسودگی جولان دارد و در حالت آویخته، قدر آن تا بحوالی انتهای دامن پیراهن میرسد).

یک زیر بغلی بزرگ (که اضلاع لچکی آن در حدود سی سانتیمتر و گاه میشود که بیشتر باشد) دامن و آستین را بهم می‌پیوندند.

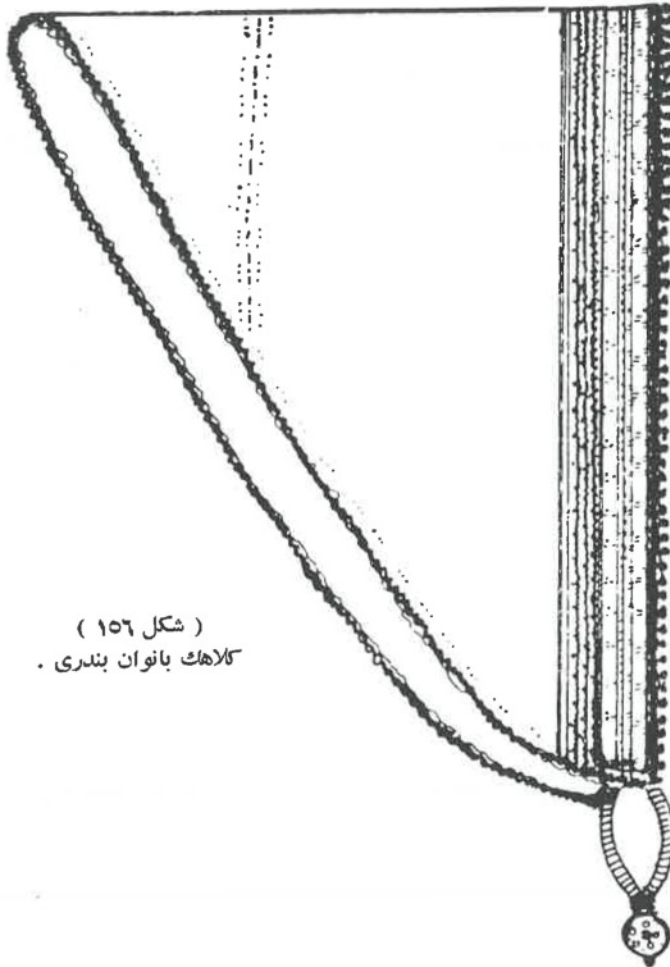
معمولاً این زیر بغلی را نیز از جنس پارچه‌های توری (ضمناً الوان) انتخاب میکنند و به کناره‌های آن نوارهایی به رنگ دیگر میدوزند.

عرض دامن پیراهن در حدود ۸۰ تا ۹۰ سانتیمتر است. یقه‌ی آن گرد، و بدون برگردان است. از پهلوهای یقه بیائین (اواسط جلوی دامن) حاشیه‌ئی پهن و رنگی به آن میدهند (که با نوارهای زری و الوان پُرش میکنند).

بر روی سینه از جلوی یقه بیائین تا حدود پستانها چاک میدهند و لبه‌های این

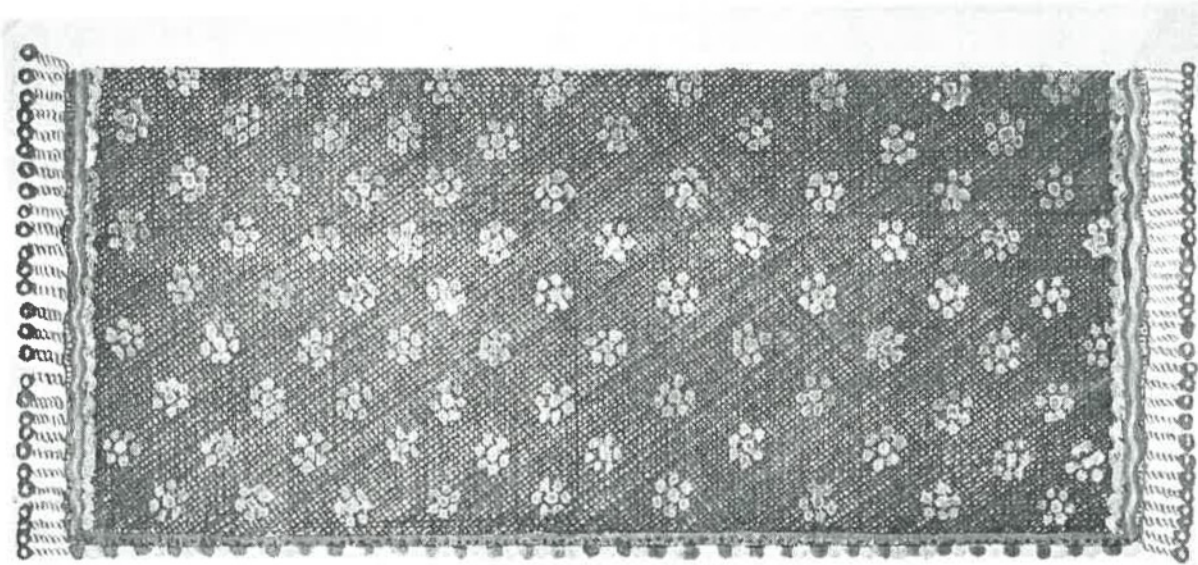
(شکل ۱۰۰) نقاشی پوشاک بانوان بندری .

(شکل ۱۵۶)
کلاهاک بانوان بندری .

چاکها را قیطان دوزی میکنند . در درازا و پهنای پیراهن (طبق رسم و معمول)
نوارهایی رنگین (زنده و تند) با حاشیه‌های طلائی میدوزند ، و به این طریق
پیراهنی مجلل ، با تزئیناتی هندسی به وجود می‌آورند .
پیراهن را نیز (چون روسری) از جنس توری و اغلب مشکی و بنفش تیره
انتخاب می‌کنند تا تزئینات الوان و زرین ، بر روی آن جلوه‌گری داشته باشد .
(شکل ۱۵۸) .

چون به این پیراهن‌ها ، دستبندها و دانه‌های درشت به رشته کشیده‌ی کهرباها
و خلخالها (که در مچ پا دارند) و گردن بندها و سینه‌ریزها و سکه‌های تزئینی را

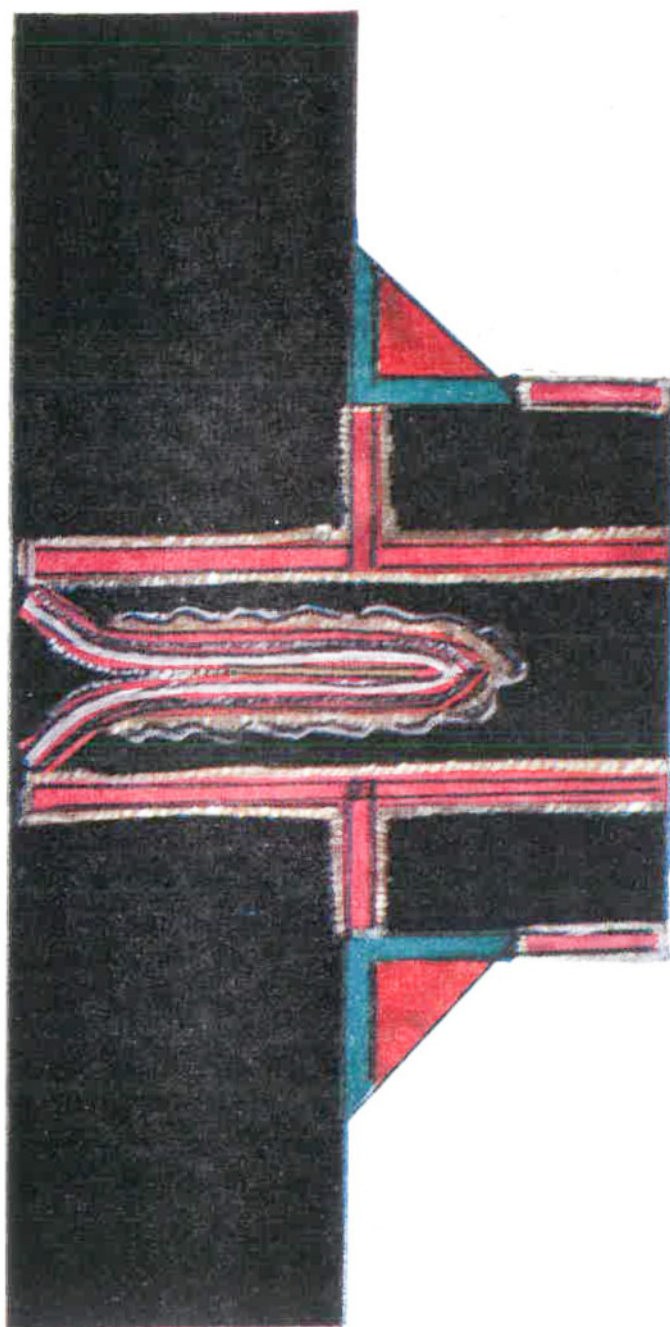
(شکل ۱۵۷) روسری بانوان بندری

(که رویهم به ردیف انباشته و برکناره‌های روسری و کلاهک دوخته است) اضافه کنیم ، بانوان بندری را در هیئت مطبوعتر بومی خود می‌توانیم مجسم کنیم (شکل‌های ۱۵۹ و ۱۶۰) .

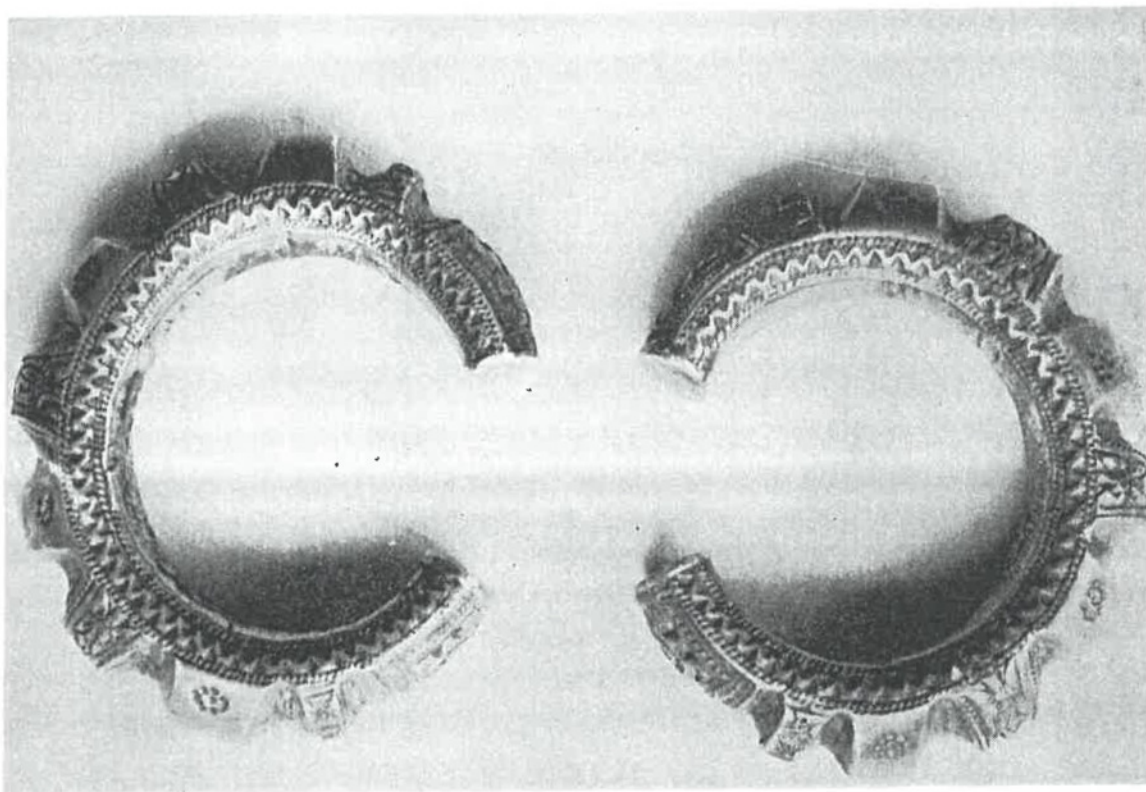
شلوار بانوان بندری

شلوار بانوان بندری (نظیر شلوار بانوان کرد و ترکمان) از دو ساق دمپا تنگ و یک میانساق پهن لوزی شکل (که از قطر درازش تا زده و لچکی میشود) تشکیل شده و مانند شلوار آنان ، نیز از دو رنگ و دو جنس پارچه تهیه میگردد (شکل ۱۶۱) .

معمولاً ، بخش بالائی شلوار از جنس چیت‌های گلدار و بخش پائینی (میانساق و ساق‌ها) از پارچه‌های مرغوب و لطیف اطلسی و ساتن گلدار و رنگین تهیه میشود .

(شکل ۱۵۸) نقاشی پیراهن بانوان بندری .

(شکل ۱۵۹) خلخال (زیوریکه بانوان بندری نیز در مچ پا دارند) .

کمر شلوار ، لیفهایست ، و کمپای آن بطرف داخل دو پا ، چاک دارد ، و بر دوره‌ی آن و چاک‌ها زر دوزی و نوار دوزی میکنند (شکل ۱۶۲) .

کفش بانوان بندری

کفش بانوان بندری ، از نوع صندل است (و کفشی است معمولاً دارای چند تسمه که در لای انگشتان شست قرار میگیرد) . بانوان بندری از کفش‌های بانوان بلوچ نیز استفاده میکنند .

چادر بانوان بندری

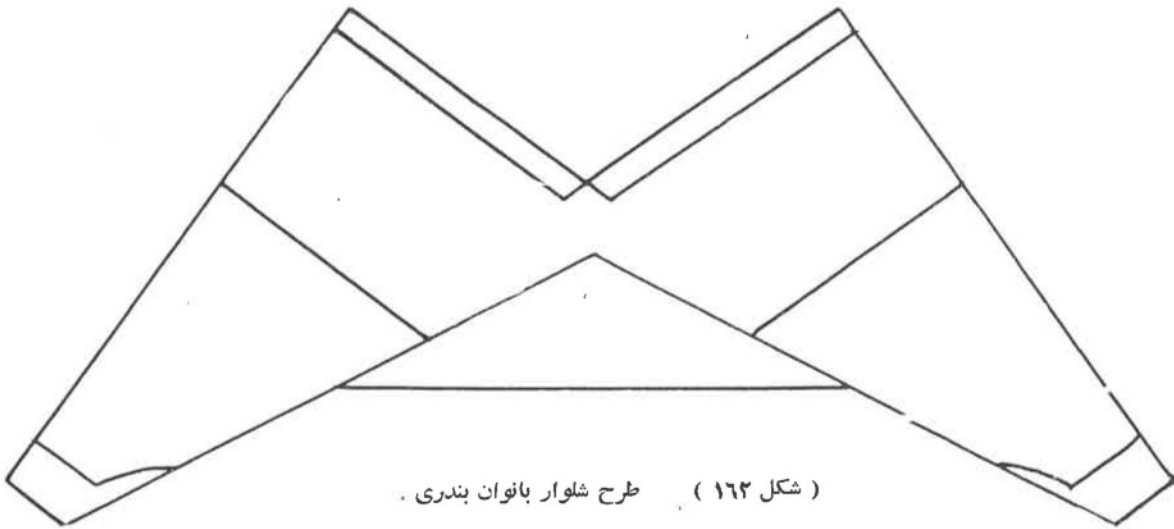
بانوان بندری ، گاه چادری از جنس توری روشن و گلدار یا تیره و زیوردار

(شکل ۱۶۰) دستبند بانوان بندری .

(شکل ۱۶۱) نقاشی شوار بانوان بندری

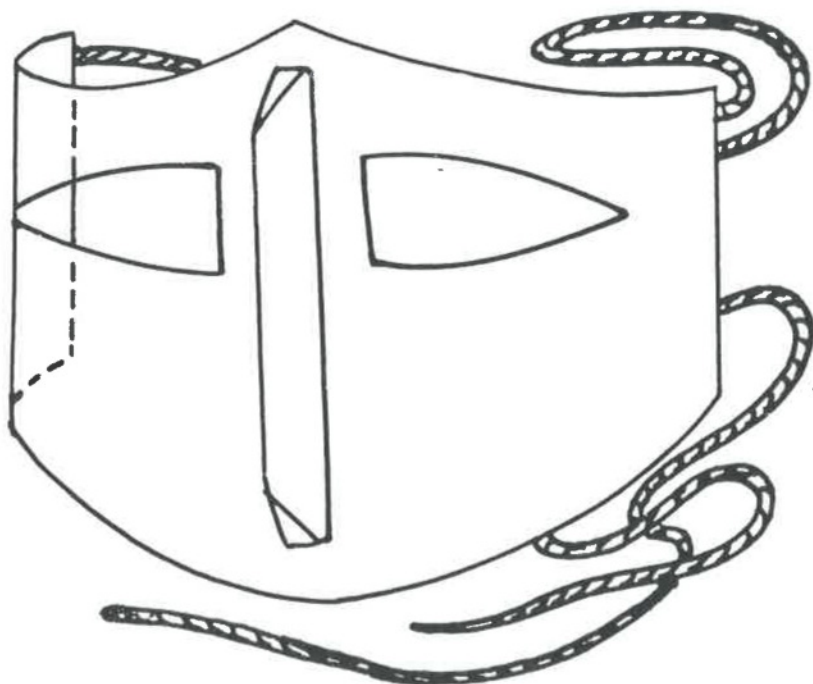
(شکل ۱۶۲) طرح شلوار بانوان بندری .

مستطیل شکل و گاه نیمگرد دارند که درمواقع لزوم از آن استفاده میکنند . یکی از طرق استفاده از چادر (علاوه بر پوشش) اینست : زنان کارگر ، مقداری از يك گوشه‌ی چادر مستعمل خود را گرد هم می‌پیچند و بر سر می‌نهند ، و کوزه های آب و اشیاء سنگین را (که با سرگردن حمل میکنند) بر روی گوشه‌ی گرد کرده‌ی چادر (که بر سر است) میگذارند . (و گاه میشود که پارچه‌ای را گرد کرده بجای چادر بر سر بگذارند) .

نقاب بانوان بندری

بانوان بندری ، برای پوشاندن چهره‌ی خود از بیگانه ، نقابی دارند از جنس پارچه‌ی مشکی (و گاهی چرمی و ظریف) بشکل نیم گرد و به اندازه‌ای که پهنای روی صورت را می‌پوشاند . انحنای این نیم گردی بیابین قرار میگیرد ، و دو گوشه‌ی

این انحنا بخط مستقیم بریده است . جای دو چشم را در این نقاب درآورده‌اند و بر راستای بینی ، جوفی بدرازی ده سانت و پهنای در حدود دو سانت کمتر ، تعبیه کرده‌اند و چوبی بصورت تیغه در آن نهاده‌اند (شکل‌های ۱۶۳ و ۱۶۴) .
در بالا و دو گوشه‌ی طرفین نقاب ، قیطانهایی در دوجای نزدیک بهم دوخته‌اند که با گره زدن آنها در پشت سر ، نقاب را در چهره ، استوار نگاه میدارند .

(شکل ۱۶۳) طرح نقاب بانوان بندری .

(شکل ۱۶۴) بانوان بندری در پوشاک بومی و نقاب مخصوص بخودشان .

پوشاك بلوچها

منطقه‌ی بلوچ نشین ، منطقه‌ایست وسیع که در گذشته‌ی نزدیک ، به دو منطقه‌ی بلوچ ایران و انگلیس (و اکنون ایران و پاکستان) قسمت شده است . مردم این سامان که زمانی به شجاعت و بی‌باکی زبانزد بوده‌اند ، امروزه قسمت اعظم منطقه‌ی جنوب شرقی ایران را زیر سکونت دارند ، و دارای قبیله‌های فراوان (با نامهای فراوانترند) و از نظر اجتماعی و زبان دارای خصایص قابل مطالعه میباشند .

پوشاك آنان به تبعیت از رسم و تأثیر همجواری پوشاکی است که معمول سراسر منطقه‌ی جنوب شرقی و مناطق بلوچ‌نشین ایران (چون سیستان و جنوب خراسان) و در غرب تا بسوی بنادر و مرز کرمان است (و ضمناً ، چون پوشاك نواحی شرقی خراسان یادآور پوشاك باستانی ما در پیش از اسلام است) .

بانوان بلوچ در اینمیان ، در تهیه‌ی پوشاك بسیار جالب و باشکوه (از طریق سوزندوزی بر پارچه‌ها) بی‌نظیرند . قباهائی که تهیه میکنند (گاه برای خاطر سوزندوزی سرتاسری بر آنها) چند سال وقت صرف می‌کنند . ولی اینك ، دیگر آن فرصت و حوصله‌ی درخور چنین کارها (نظیر کار شکل‌های ۱۶۵ و ۱۶۶ برای آنان نیست و فقط به تهیه‌ی قطعاتی کوچکتر (چون سر دست‌ها ، پیش‌سینه‌ها و پیش‌دامنها اکتفا میکنند .

پوشاک بانوان بلوچ

پوشاک اساسی بانوان بلوچ ، عبارتست از : سربند ، پیراهن ، شلوار ، قبا ، چادر و کفش (شکل ۱۶۷) .

سربند بانوان بلوچ

بانوان بلوچ ، سربندی دارند از پارچه یا مخمل ، که کلاهکی شبیه نیمتاج است ، و بر بالای پیشانی روی سر قرار میدهند و دنباله یا دو گوشه‌اش را در پشت سر ، گره میزنند .

بخش جلوی سربند را (که بر پیشانی است) سکه دوزی میکنند ، و نیز زیورهای بر دو پهلو صورت از آن می‌آویزند (شکل ۱۶۸) .
بانوان بلوچ ، گیسوان خود را می‌بافند و مانند بانوان کرد و ترکمان ، آنها را در لای گیسوبندهای نقره‌ای قرار میدهند (شکل‌های ۱۶۹ و ۲۳) .
و در منخرین خود گاهی زینتی بنام پُلگ^۱ نصب میکنند که اغلب دانه‌شان و گوهری است (شکل ۱۶۷) .

پیراهن بانوان بلوچ

پیراهن بانوان بلوچ ، معمولاً از پارچه‌های تیره (مانند مشکی ، مخطط و گاهی هم با زمینه‌ی روشن ساده) انتخاب میشود ، و دارای پهنائی نسبتاً گشاد و قدی بلند است (و گاه ، تا به پشت پا هم میرسد) . بُرش آن راسته میباشد و آستینش در حوالی مچ دست به تنگی می‌گراید ، و جلوی سینه ، چاک دارد . سر دست و بخش سینه و جلوی دامن پیراهن را اغلب سوزندوزی میکنند (شکل‌های ۱۷۰ و ۱۶۷) .

۱- پُلگ Pollaque شاید همان پولک باشد که از پول مشتق است و درگیلکی نیز به دگمه گفته میشود .

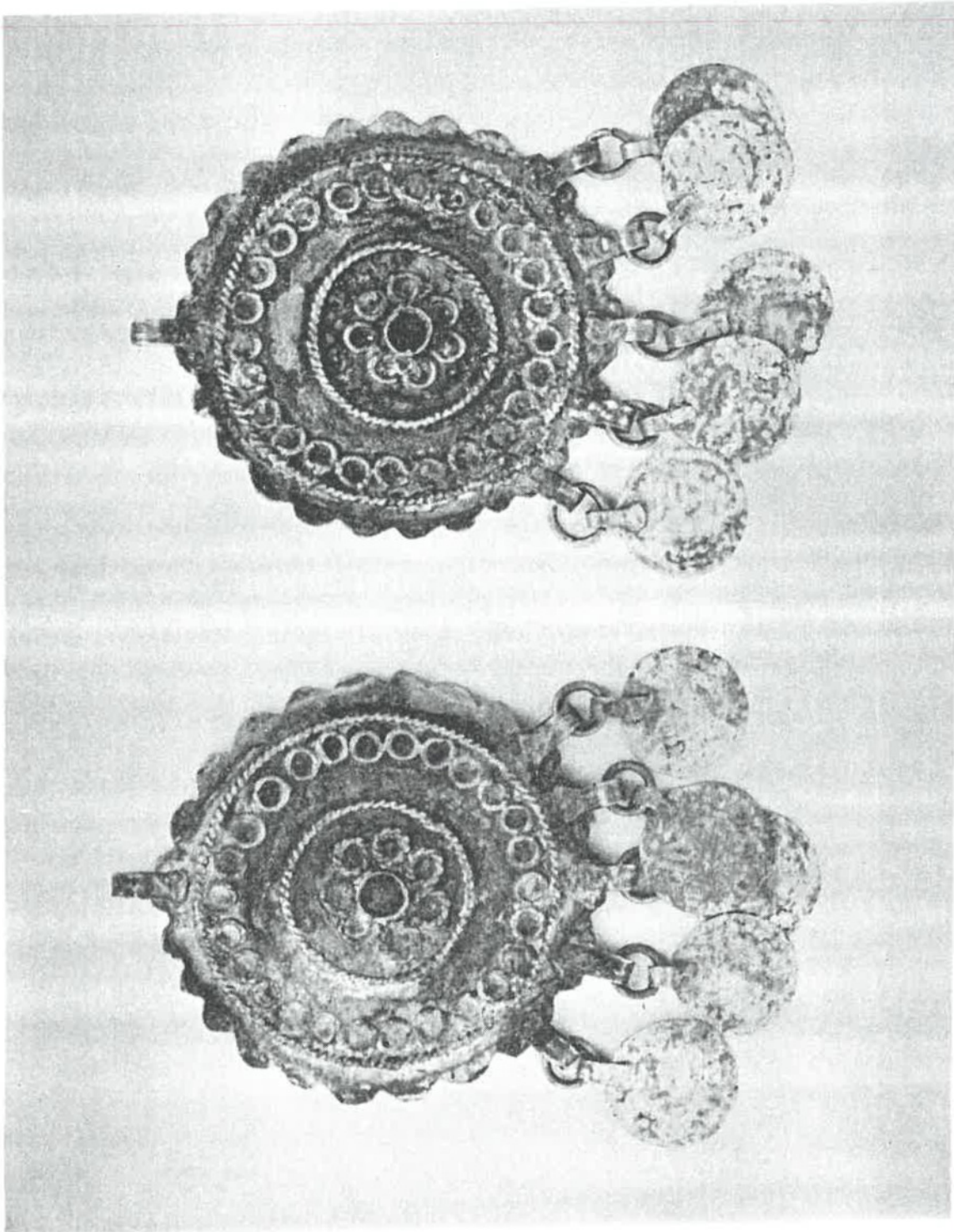
(شکل ۱۶۵) نقاشی سوزندوزی بر قباى بانوان بلوچ . نماى دهانه‌ی جیب در پهلوى قبا .

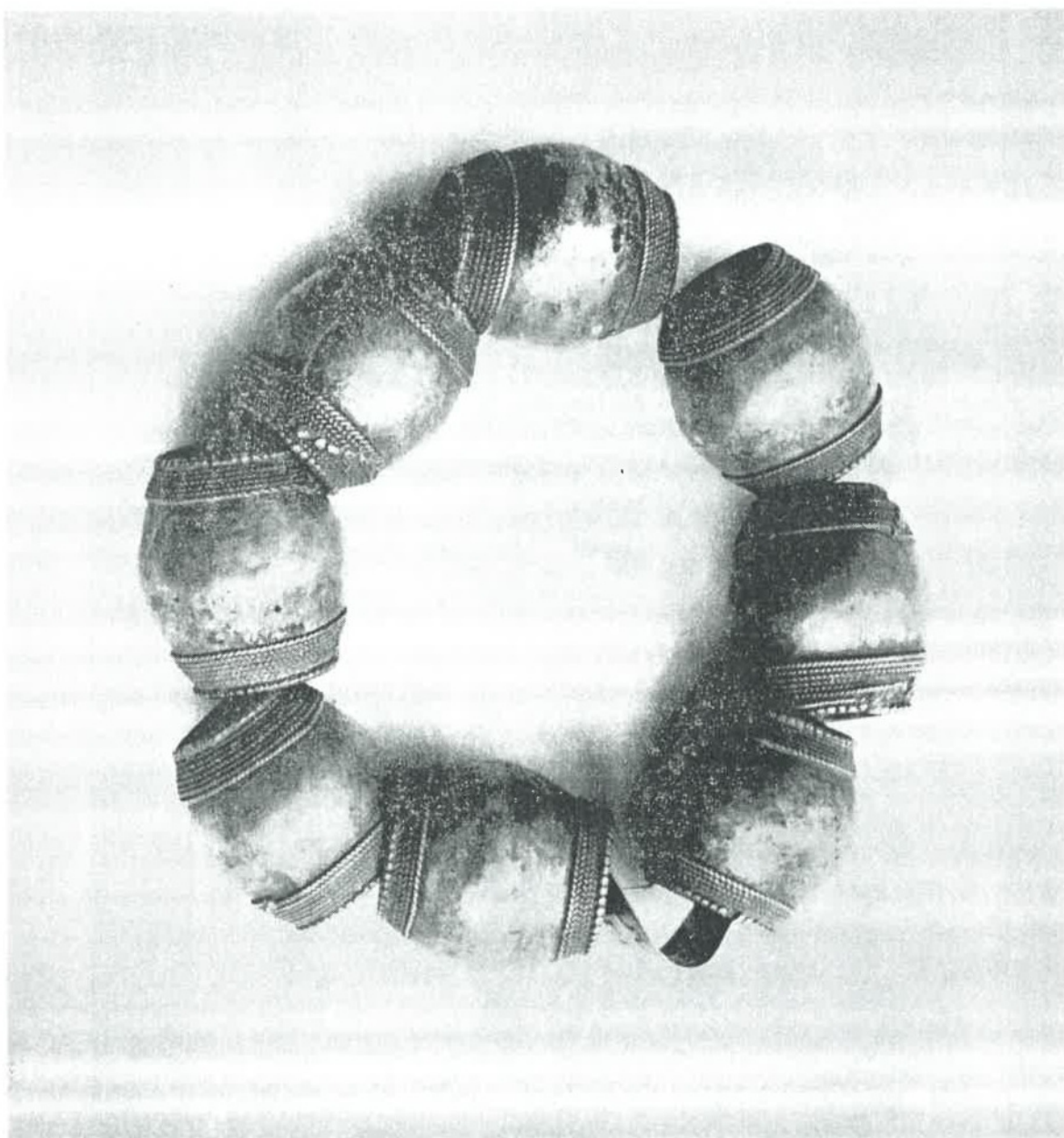
(شکل ۱۶۶) نقاشی سوزندوزی بخشی از قبای بانوان بلوچ .

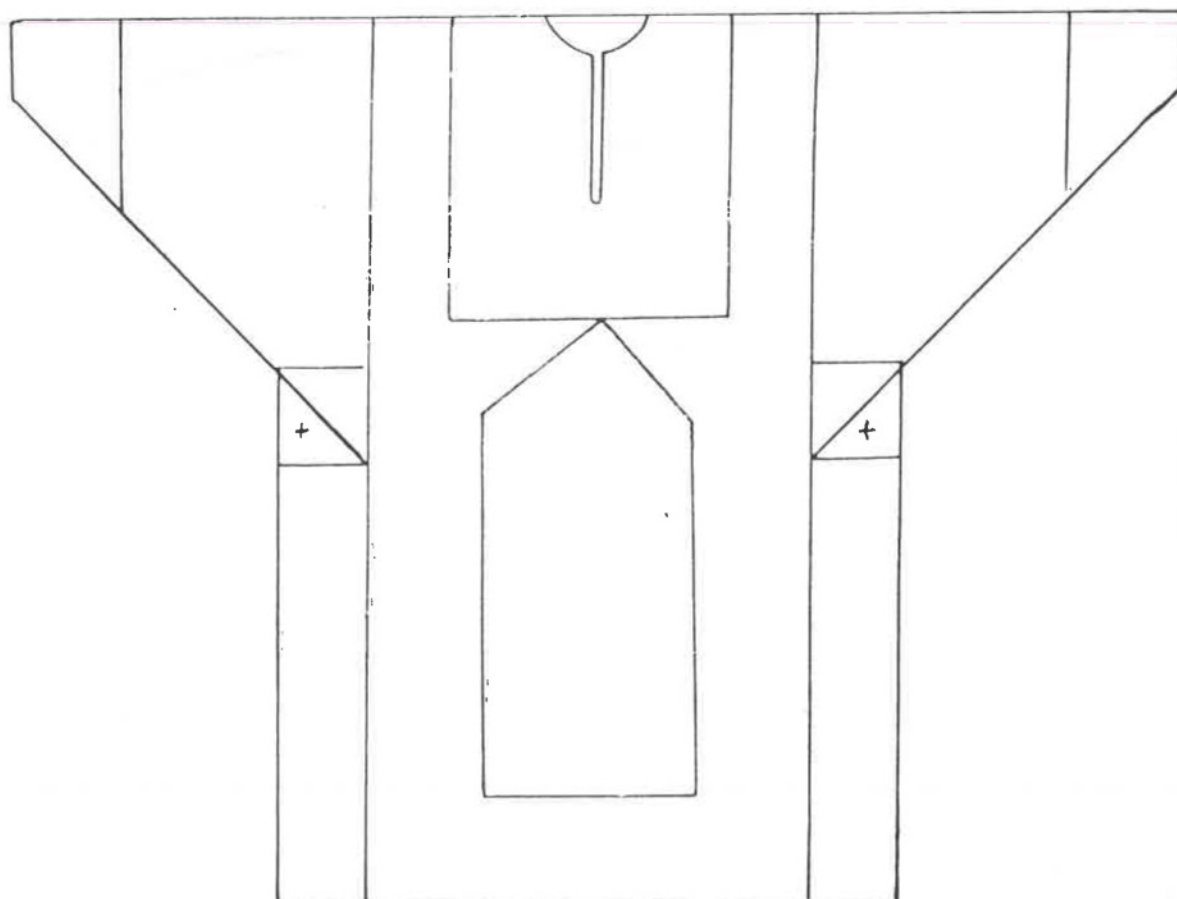
(شکل ۱۶۷) نقاشی پوشاک بانوان بلوچ .

(شکل ۱۶۸) زیور چپ و راسته‌ی بانوان بلوچ .

(شكل ۱۶۹) گيسوندهای بانوان بلوچ .

(شکل ۱۷۰) طرح پیراهن بانوان بلوچ .

سه‌گوشی زیر بغلی پیراهن را گاهی از رنگی دیگر انتخاب میکنند (رجوع شود به شکل ۱۷۰ بعلامت +) .

شلوار بانوان بلوچ

شلوار بانوان بلوچ ، نظیر شلوار بانوان بندری در شکل‌های (۱۶۱ و ۱۶۲) است ، و گاه ، میشود که آنرا فراخ نیز بگیرند (نظیر شلوار مردم شرق خراسان ، که خواهد آمد) ولی در هر حال دمپای شلوارها را تنگ میگیرند ، و بر آن معمولاً سوزندوزی ، نوار دوزی و زری دوزی میکنند .

پارچه‌های شلوار را از جنس مرغوب و لطیف، و برای تزئین کردن به میل خود آنرا ساده و بدون گل و بوته میگیرند.

بانوان بلوچ، در مچ پای خود خلخال دارند، و معمولاً در جوف خالی آن سنگریزه میریزند تا در حین راه رفتن و حرکت (چون النگوی مجوف و سنگدارشان «که بزبان محلی سنگه مینامند») سروصدا و آهنگ ایجاد کند (خلخال و النگوی سنگدار را مخصوصاً مورد استفاده‌ی کودکان «حین حفاظت آنان» قرار میدهند تا در راه رفتن کودکان، صداها را بشنوند و مسیرشان را تشخیص بدهند) (شکل ۱۷۱).

قبای بانوان بلوچ

قبای بانوان بلوچ، شاهکار سلیقه، دقت، حوصله، پشتکار و ذوق و شوق است (شکل‌های ۱۷۳ - ۱۶۷ - ۱۶۶ و ۱۶۵).

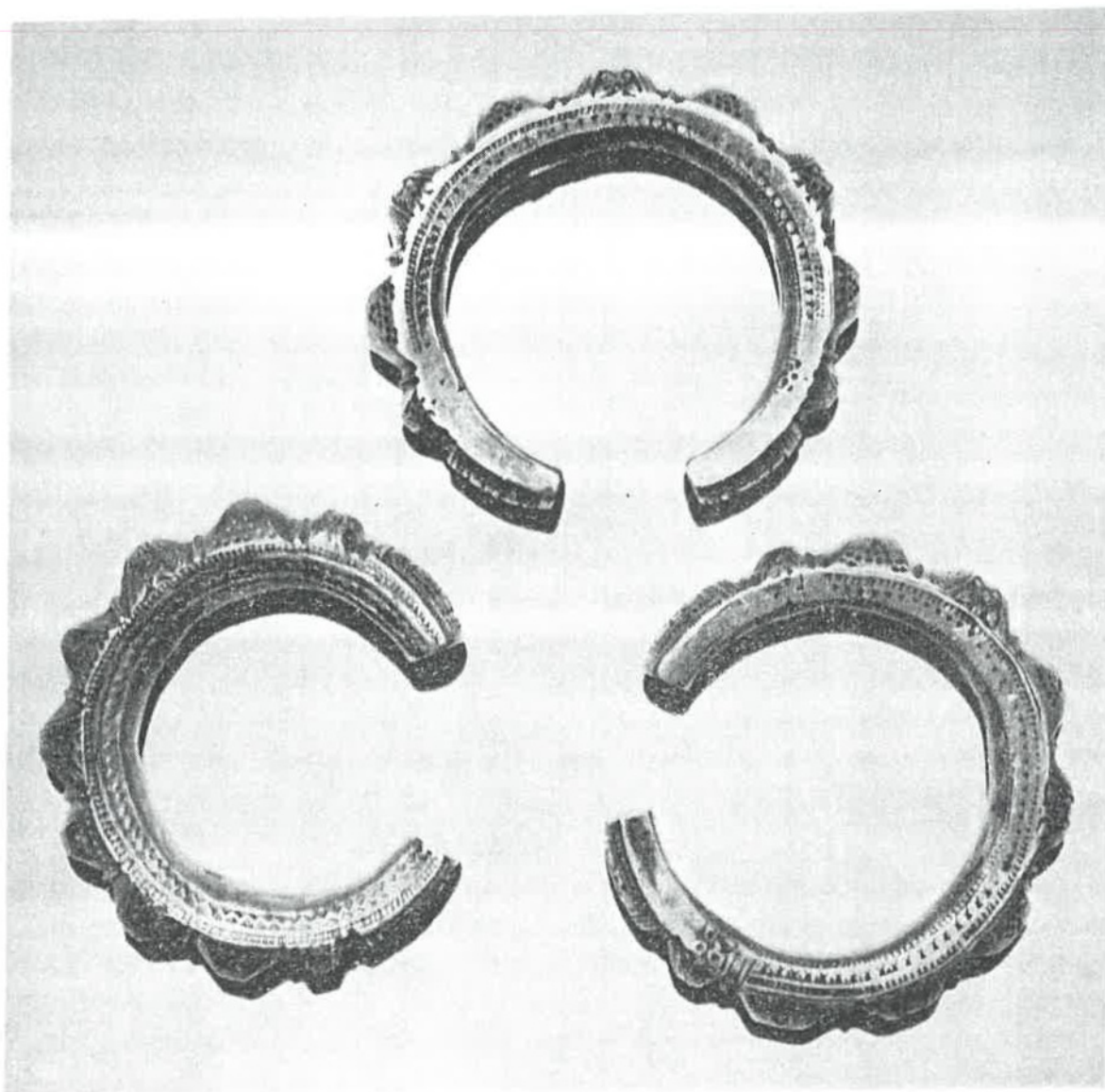
شکل عمومی آن طرحی است راسته و ساده، با آستین‌های بلند و یقه‌ی گرد و بدون برگردان. جلوی قبا، راست پبائین می‌آید و در جلوی گردن و کمر به وسیله‌ی دو دگمه نخی گرد کرده، بسته میشود (شکل ۱۷۲).

پبائین دامن قبا را در دو پهلو به اندازه‌ی ده سانت چاک میدهند (شکل‌های ۱۷۴ و ۱۷۲).

و دو جیب‌نما نیز در حوالی کمرگاه در پهلوها میسازند (شکل ۱۷۲) (جیب‌نما، تنها نمای چاک جیب است و کیسه جیب ندارد).

چادر بانوان بلوچ

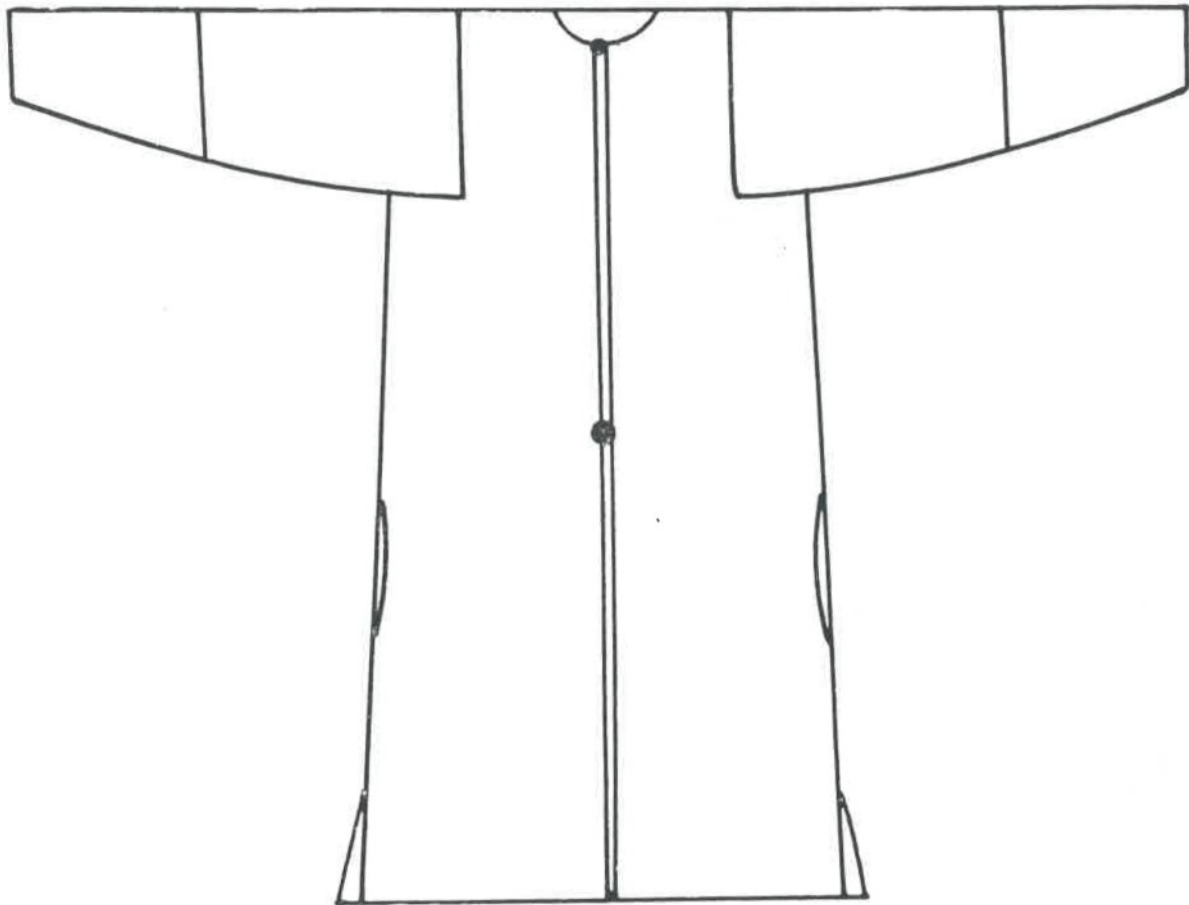
بانوان بلوچ، بر روی همه‌ی پوشاک خود، چادری نیز بکار می‌برند که مستطیل‌شکل است و از جنس پارچه‌های توری و نازک میباشد (شکل ۱۷۵).

(شکل ۱۷۱) خلخال (زینت مچ پای بانوان بلوچ) .

کفش بانوان بلوچ

بانوان بلوچ (علاوه بر کفش بومی خود که از لیف گیاه « خاصه گیاهی صحرائی بنام پورگه » تهیه میکنند) دو نوع دیگر نیز دارند که یکیش از نوع صندل است و چرمی میباشد و معمول بانوان بندری نیز هست (که گفته آمد) ؛

(شکل ۱۷۴) طرح قبای بانوان بلوچ .

ونوع دیگر ، کفشی است با پاشنه‌ی چرمی و رویه‌ی زربفت و گلدوزی شده (که البته تزئینات سابق را اکنون کمتر در آن بکار می‌برند ، و باری زر دوزی شده و نقشین است) و در برخوردهای با همسایگان نیز ، از آن بدست می‌آورند) (شکل ۱۷۳) .

(شکل ۱۷۳) نقاشی سوزندوزی بر آستین قبای بانوان بلوچ .

(شکل ۱۷۴) نقاشی چاک دامن قبا و سوزندوزی بانوان بلوچ بر آن

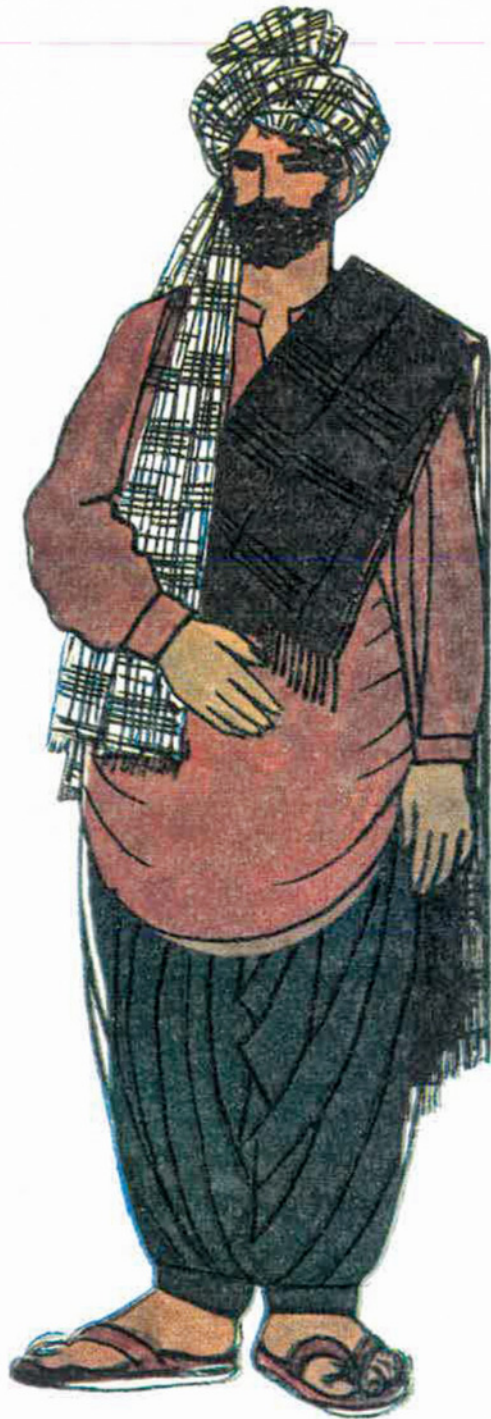
(شکل ۱۷۵) بانوی بلوچ با چادرش .

زيور بانوان بلوچ

زيور دوستي در نزد زنان ، امري نيست كه خاص مردمي محدود باشد . بانوان بلوچ نيز از همه گونه وسايل تزئيني براي جلوه گري استفاده ميكنند و با اشتياق تمام به خود آرائي مي پردازند . گوشواره هاي خوش تركيب ، انگشترها ، خلكالها ، النگوهاي مختلف ، گردن بندها و سينه ريزها ، وسايل تزئيني عادي بانوان بلوچ است . نبودن اين وسايل جلوه گري ، فقر اساسي آنان را بيشتر جلوه گر مي سازد . (شکل های ۱۷۷ و ۱۷۸) .

(شکل ۱۷۶) نقاشی کفش بانوان بلوچ .

(شکل ۱۷۹) نقاشی پوشاک مردان بلوچ .

پوشاک مردان بلوچ

مردان بلوچ دارای سربند، پیراهن، شلوار و کفش میباشند. قیافه‌ی سوخته و خشن آنان در زی این پوشاک ساده، خشن‌تر و محکم‌تر جلوه میکند (شکل ۱۷۹).

سربند مردان بلوچ

سربند مردان بلوچ (که در محل به آن، پاک میگویند) پارچه‌ایست به طول از سه متر بیشتر و معمولاً ساده و نازک میباشد، و آن را چون عمامه به دور سر می‌پیچند. یکسر آن را در پشت سر تا حدود کمر و گاه پائین‌تر می‌آورند، و سر دیگر را (که اندک است) چون تاجی بر بالای عمامه در لای پاک استوار میکنند. (این طریق، معمولاً برای مواقعی است که حوصله‌ای در کار است و مناسبات به آنان امکان خودآرائی را بدهد، و گرنه بهمان دنباله، اکتفا میکنند و سربند را نیز باری بهرجهت بر روی سر و امیدارند).

سربند را، از پارچه‌های به رنگ سفید یا نخودی و گاهی هم از انواع چهارخانه‌ها فراهم میکنند (شکل ۱۸۰).

پیراهن مردان بلوچ

مردان بلوچ از دو نوع پیراهن استفاده میکنند: نوعی از آن، با آستین بلند مچدار و یقه‌ی برگردان است که چاک‌ی نسبتاً بلند در دوپهلوی دارد (شکل ۱۸۰). نوع دیگر، با آستین کوتاه سه ربعی، و یقه‌ی بدون برگردان است (شکل ۱۸۱). بر این پیراهن‌ها، معمولاً جیبی تعبیه میکنند. جنس پارچه‌ی پیراهنی بلوچ از نوع کتان و به رنگهای اغلب سفید و همچنین قهوه‌ای و قرمز است.

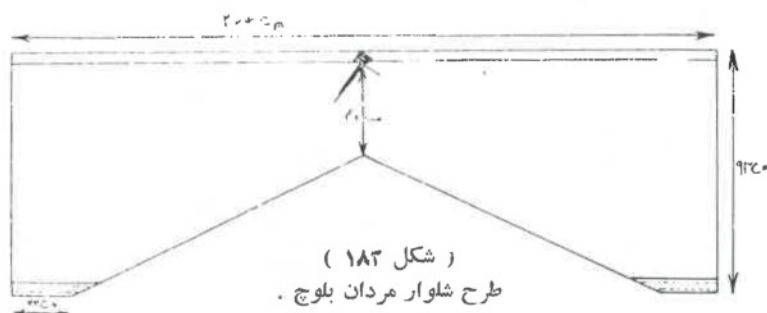
(شکل ۱۸۰) مرد بلوچ (که سر بند چهارخانه بر سر دارد) .

(شکل ۱۸۱) مردان بلوچ با پیراهن‌های آستین کوتاهشان .

شلوار مردان بلوچ

مردان بلوچ ، چون مردان کُرد ، شلواری فراخ با دمپای تنگ دارند . دور کمر شلوارشان نیز چون شلوار کُردها لیفته‌ای است و دور کمر ، در حدود پنج متر و گاه کمتر یا اندک بیشتر است ، و بهر جهت به پای فراخی شلوار مردان شرق خراسان نمی‌رسد . بُرش ساقهای آن از دو سوی بیرونی قائم ، و دو سوی داخلی (از میانساق تا بُمچ پا) مایل است (شکل ۱۸۲) .

کفش مردان بلوچ

کفش مردان بلوچ ، چون کفش بانوانشان سه‌نوع می‌باشد : نوعی از آن ، همان کفش بافته از گیاه است که معمول مردان بندری و بلوچ بی‌بضاعت و بیابان‌گردان است . نوع دوم ، چرمی و از نوع صندل و تسمه‌دار است که گاهی مردم بی‌چیز از چرم پاره‌ای تخت کفش درست کرده و با طناب ، پاگیری بر آن می‌سازند (شکل ۱۸۳) . نوع سوم ، از کفش‌های بسیار مجلل و باشکوه است که با نخهای ابریشمی الوان روی آنرا نقش‌بندی میکنند . (شکل ۱۸۴) .

*

مردان بلوچ ، در سابق از سرداری برای رو لباسی استفاده می‌کردند ، ولی اینک جای آنرا پالتوهای معمولی گرفته است .

(شکل ۱۸۳) نوازندگان بلوچ با کفش از نوع صندل .

پوشاک بانوان شرق خراسان

بانوان شرق خراسان (بی توجه به استثناءها) دارای شش تکه پوشاک اساسی میباشند که عبارتند از : روسری و کلاغی ، پیراهن ، جلپتقه ، شلوار ، چادر و کفش (شکل ۱۸۵) .

روسری بانوان شرق خراسان

روسری بانوان در این سامان ، چارقدی است سفید و بزرگ که آنرا سه گوش و لچکی و گاه درازخانه تا زده بر سر میگذارند . بر لبه‌ی آن مانند قیطان نازک نواری میدوزند و به گوشه‌هایش نیز منگوله‌هایی از نخهای ابریشمی الوان وصل میکنند . این روسری را با دستمالی کلاغی ، روی پیشانی ، بر سر وامیدارند (شکل ۱۸۶) .

پیراهن بانوان شرق خراسان

پیراهن بانوان ، با بالاتنه‌ای کوتاه و دامنی از سینه بپائین ، پرچین و بلند است . آستین آن معمولی است و دارای سر دست میباشد . بر روی سینه‌ی پیراهن : و همچنین دوره‌ی دامن آن ، گاه نقش‌بندی میکنند . یقه‌ای باز تا بحوالی سینه دارد رنگ پارچه را اغلب از نوع قرمز و فقا ئی و بدون گل و بوته انتخاب میکنند (شکل ۱۸۷)

شلوار بانوان شرق خراسان

آنچه از میان پوشاک بانوان این سامان جالب است ، شلوارشان است (که دوز کمر آن شش متر است و همه‌ی این شش متر ، در موقع پوشیدن به وسیله‌ی بندی به دور کمر جمع میشود .

پوشاك خراسانی‌ها

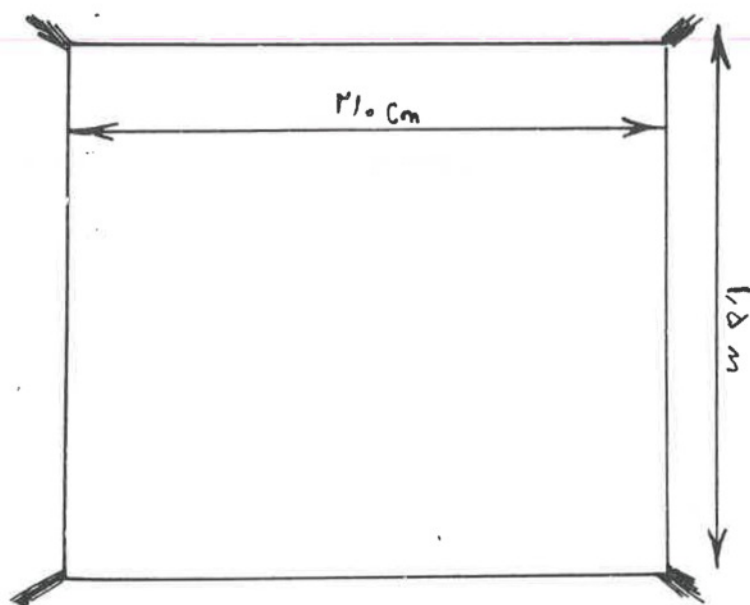
مردم ما ، در سرزمین خراسان (بویژه در نوار وسیع مرزی ، از حوالی سیستان شمالی تا به تربت‌جام) پوشاکی دارند که در نخستین نگاه ، با پوشاك همجوار جنوبی‌شان بلوچ‌ها شباهتی بنظر میرساند ، ولی در واقع از نظر بُرش فرق کلی در میانشان هست . اصیلترین پوشاك خراسانیها را همان مردم شرق خراسان (ازخواف تا تربت‌جام) دارند و بقیه‌ی ساکنان این سرزمین (چون بیشتر مردم سبزوار، نیشابور ، کاشمر ، گناباد و قاینات) از پوشاك مذکور فقط عمامه را برداشته‌اند و با کت و شلوار معمول روز ، پوشاکی میانه و رابط بوجود آورده‌اند و بانوانشان نیز ، یا چارقدی بسر دارند (که بوسیله‌ی دستمالی از نوع یزدی آنرا از پیش روی سر بعقب « چون بانوان سبزواری » بسته دارند) و یا ، کم ویش پیرو مد روزند .

(شکل ۱۸۴) نقاشی کفش نقشدار مردان بلوچ .

(شکل ۱۸۵) نقاشی پوشاک بانوان شرق خراسان

(شکل ۱۸۶) روسری بانوان شرق خراسان .

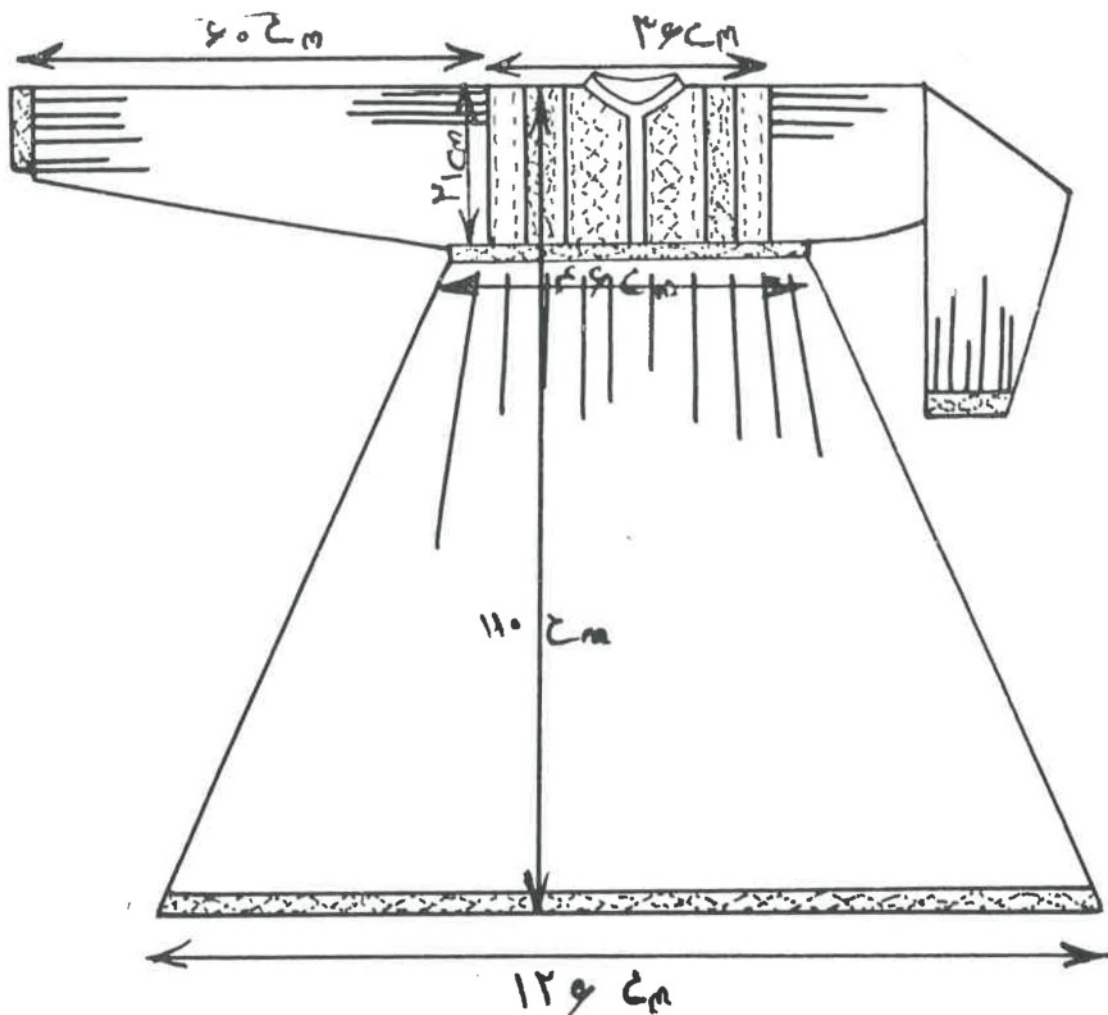
از لحاظ شکل عمومی (مانند شلوار مردان بلوچ است) : بُرش بیرونی ساقهای شلوار قائم است ، و بُرشهای داخلی ، از میانساق ، اوریب به دمپای تنگ ۱۵ سانتی می پیوندد . رنگ شلوار را معمولاً الوان و اغلب قرمز و سفید میگیرند (رجوع شود به شکل ۱۸۲) .

جلینتقهای بانوان شرق خراسان

بانوان شرق خراسان ، جلینتقهای نیز از مخملهای الوان و زربفت دارند که هنگام سرمای احتمالی جای یل ، ارخالق ، یا کت را میگیرد (شکل ۱۸۸) .

کفش بانوان شرق خراسان

کفش بانوان ، از نوع نعلین است ، و پاشنه‌ی آن بجای اینکه در زیر تخت کفش

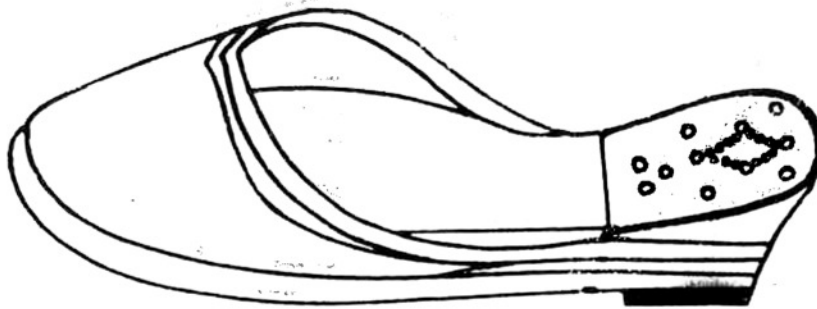

(شکل ۱۸۷) طرح پیراهن بانوان شرق خراسان .

باشد ، بر روی تخت (زیر پاشنه‌ی پا) کار گذارده شده است .
 چرم این کفش‌ها ، الوان است و تزئیناتی از چرم‌های رنگی به آن اضافه
 میکنند . بر رویه‌ی پاشنه‌ی آن بشکل پاشنه ، صفحه‌ای از استخوان شتر میخکوب
 میکنند . زیر پاشنه‌ی کفش را نعل می‌کوبند (شکل ۱۸۹) .
 این نوع کفش را ، بیشتر در بیرجند میدوزند .

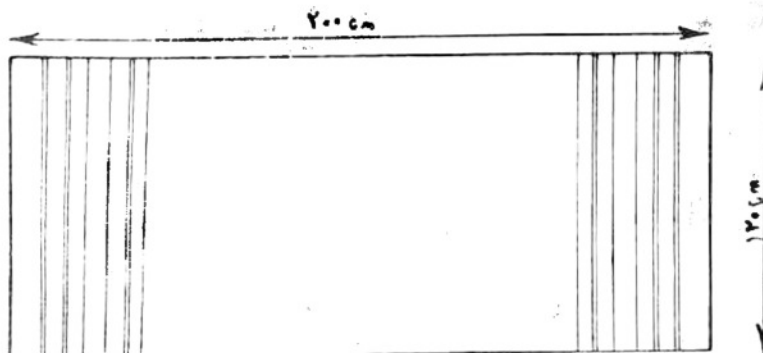
(شکل ۱۸۸) نقاشی جلیتقه‌ی بانوان شرق خراسان .

(شکل ۱۸۹) کفش بانوان شرق خراسان .

چادر بانوان شرق خراسان

بانوان این سامان ، از چادری کوتاه و نخی ، به رنگ روئاسی روشن یا نخودی روشن استفاده میکنند (شکل آن مستطیل است و حاشیه‌ای بر یک یا دو کناره‌ی آن دارد) . موقع بر سر نهادن ، مقداری از آنرا ، تا میزنند و سپس بر سر می‌نهند (شکل ۱۹۰ و رجوع شود بشکل ۱۸۵) .

(شکل ۱۹۰) چادر بانوان شرق خراسان .

پوشاک مردان شرق خراسان

پوشاک مردان این سامان ، عبارت است از : عمامه و کلاه ، پیراهن ، شلوار ، کفش ، و گاه جلیتقه ، و در مواقع سرما لباده‌ای راسته و ساده (که پارچه‌ی آن از پشم شتر تهیه میشود و در شهر کمتر مورد استعمال دارد و اغلب ، شبانان بهمراهی شولای نمدی خود از آن استفاده میکنند) (شکل ۱۹۱) .

کلاه مردان شرق خراسان

مردان این سامان کلاهی استوانه‌ای ، کم ارتفاع و با کتلیگی‌ای اندک برآمده دارند (که با مقوا ساخته میشود) و با مخمل‌های لوان چند رج آنرا زینت میکنند و نخ‌های زری بر آن کار میزنند (شکل‌های ۱۹۲ و ۱۹۳) .
بر دور این کلاه ، پارچه‌ای از جنس توری و لطیف با رنگهای سفید یا نخودی روشن ، به درازای در حدود شش تا ۹ متر می‌پیچند ، و دنباله‌اش را تا بحوالی کمر گاه رها میکنند . در این سامان بر خلاف بلوچ‌ها ، عمامه را مرتب و از زوی حوصله و ، با چین‌های خوش‌نما بر دورسر و کلاه استوار میکنند و ، گاه دنباله‌ی عمامه را بجلو آورده از روی سینه می‌آویزند (شکل ۱۹۴) .

پیراهن مردان شرق خراسان

پیراهن مردان دارای بُرشی مخصوص است ، بلندی آن تا بزانو است ، بالاتنه‌ی آن کم‌پهنا ، و دامن آن پُرچین و ترکدار است : یقه‌ی آن سوراخی است بیضی‌شکل که درازای آن بر راستای دو شانه قرار میگیرد . پیش‌سینه و پشت پیراهن ، صاف و بدون چین است و برای دوام ، دولا انتخاب میشود . از جیب‌ها کمر بی‌آئین ، شاترده ترک دارد

(شکل ۱۹۱) پوشاک مردان شرق خراسان .

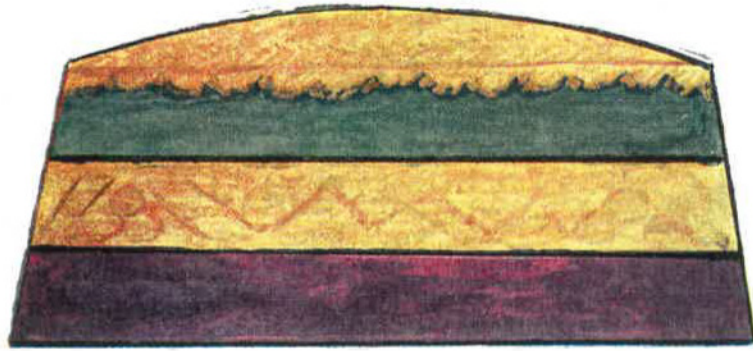
و به این طریق ، دامنی فراخ ، پُرچین و قیفی شکل بدست می‌آید (این پیراهن ، از نوع پیراهن گذشتگان ما ، اشکانیان است) .
 آستین پیراهن ، با داشتن زیر بغلی ، گشاد است و به ملایمت تا مچ دست به تنگی می‌گراید . سردست آستین ، ساده است و روی آن چرخدوزی میکنند (شکل ۱۹۵) .

شلوار مردان شرق خراسان

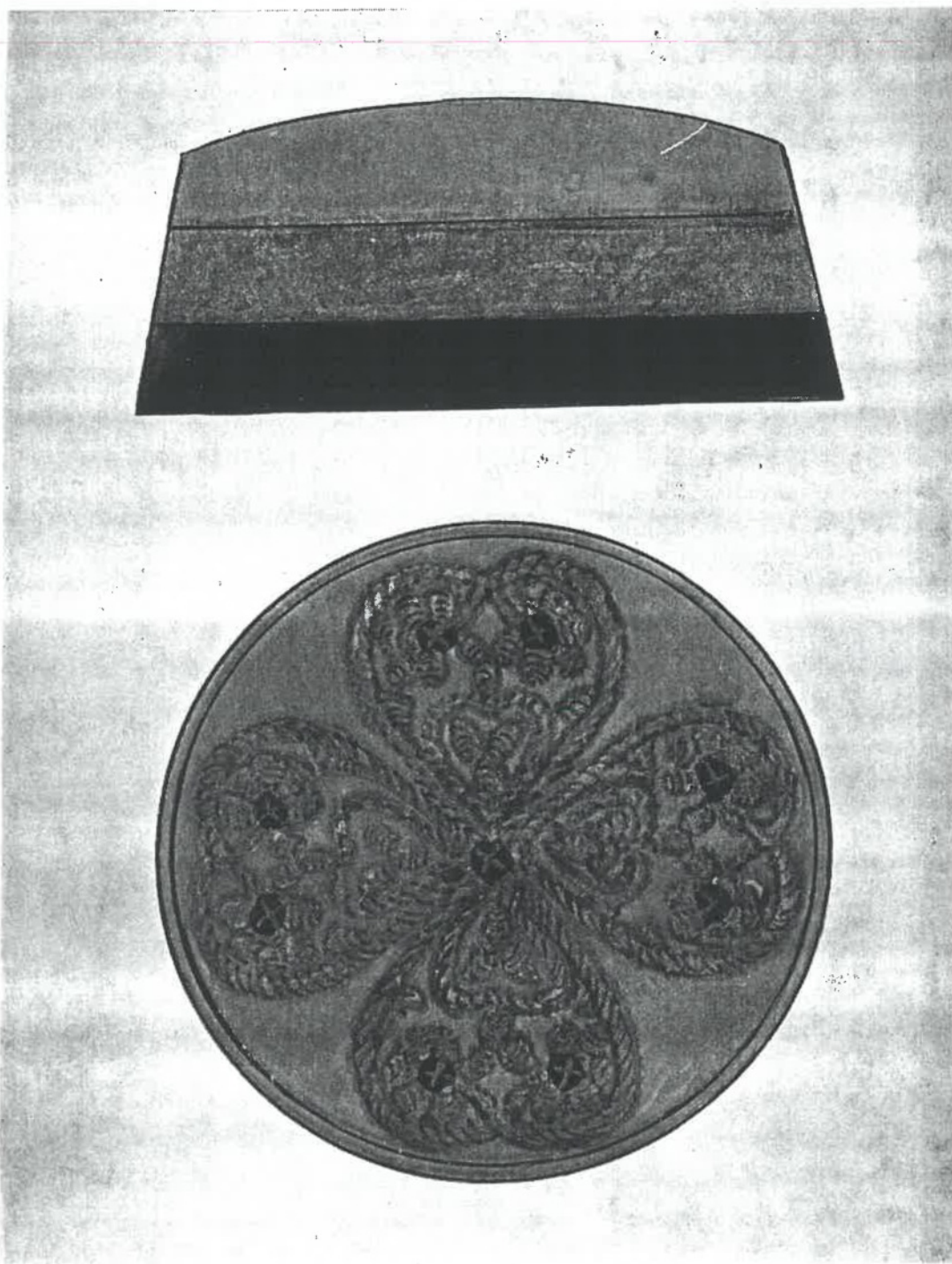
شلوار مردان ، نظیر شلوار بانوانشان ، و همان شلوار مردان بلوچ ، با همان مشخصات و اندازه‌ها است .
 (شلواری است که مورد استفاده‌ی مردم ما در زمان اشکانیان بوده است)
 (شکل ۱۸۲) .

کفش مردان شرق خراسان

کفش مردان این سامان ، از نوع صندل است ، گاه ، دو تسمه‌ای و گاه چند تسمه‌ای و بافته بهم است (شکل ۱۹۶) .
 و بعلاوه‌ی این نوع ، نوعی دیگر دارند که چوپانان و بیابانگردان خراسان (مخصوصاً بربری‌های آن سامان) از آن استفاده میکنند ، ازینرو به کفش بربری موسوم شده است . و آن ، کفشی است ستبر و ضخیم و سنگین ، از چرم خام ، با تختی کلفت و گاه دو تخته ، با ساختی کاملاً بومی و خشن . برای استفاده از این کفش ، لازم است جورابی پشمین و ضخیم بپا کرد ، و نمدی در کف آن نهاد و پا را داخل آن کرد و سپس تسمه‌ای آنرا بهم آورد و بست ، و بندهای آنرا (که جفتی است و بر بالای پشت پاشنه‌ی کفش تعبیه میکنند) به دور مچ و ساق پا پیچید .
 بر دوره‌ی دهانه‌ی این کفش ، تزئیناتی چرمی و نخ‌ی (با دوخت و دوز فراوان) فراهم میکنند . بر جلوی دهانه و سینه‌ی کفش نیز ، چرمی ریشه‌دار میدوزند

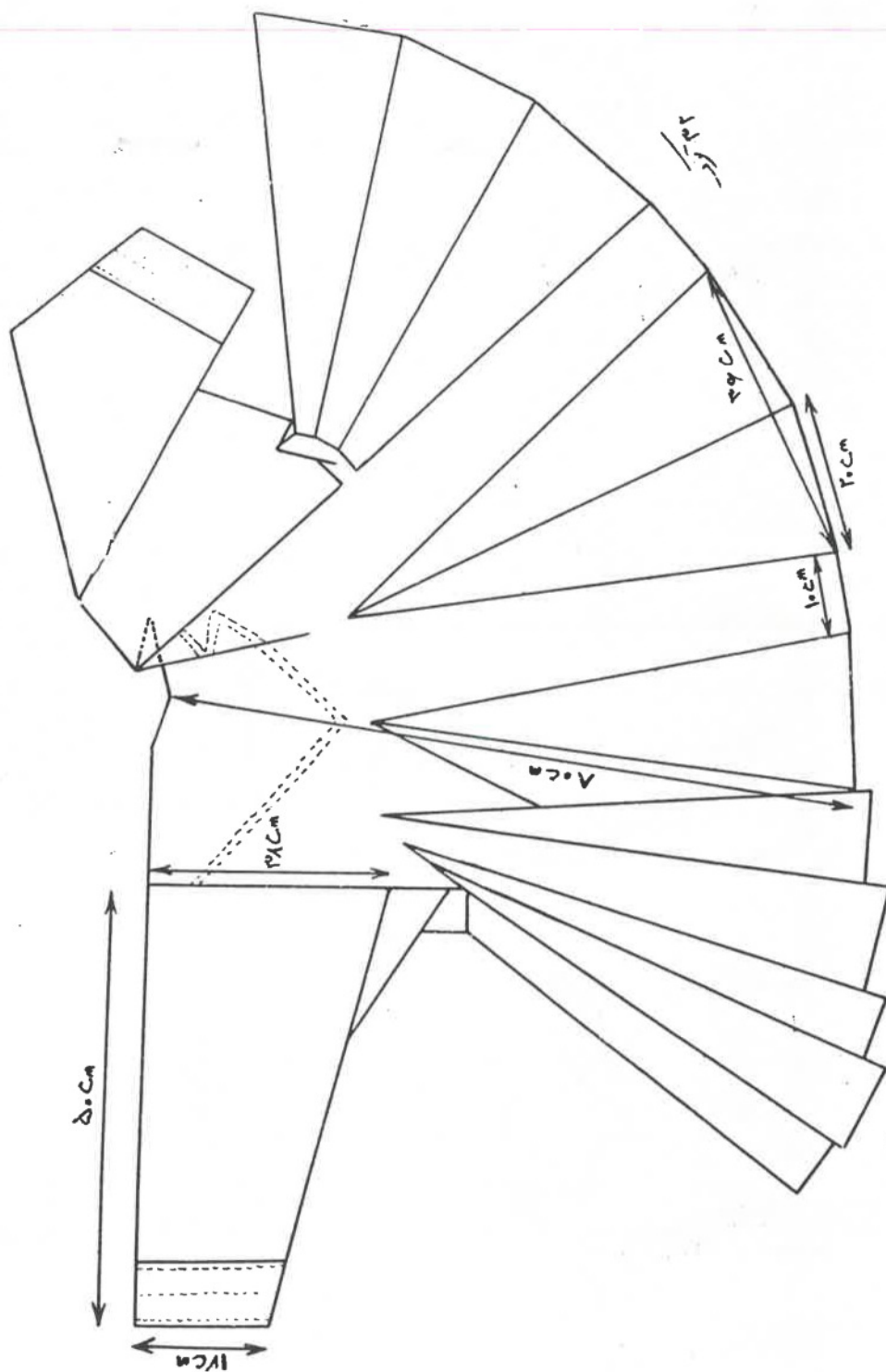
(شکل ۱۹۴) نقاشی نما و کلتگی کلاه مردان شرق خراسان .

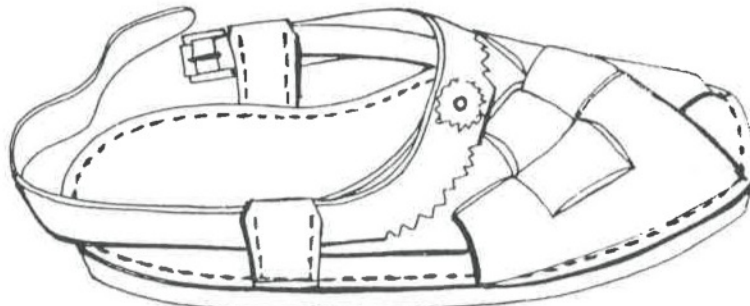
(شکل ۱۹۳) نما و کتگی کلاه مردان شرق خراسان .

(شکل ۱۹۴) نوازنده‌ای چیدست ، از مردم باختر خراسان در پوشاک بومی .

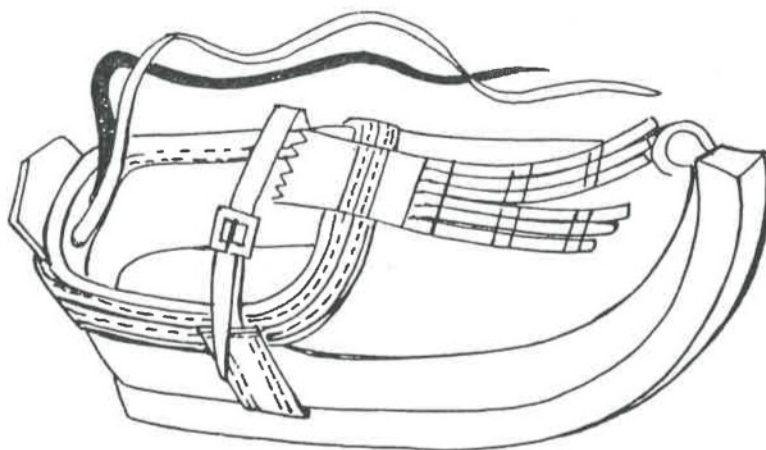
(شکل ۱۹۰) طرح پیراهن مردان شرق خراسان .

(شکل ۱۹۶) کفش از نوع صندل مردان شرق خراسان .

و آنرا بنحوی میگذارند که ریشه‌ها بسوی پنجه و سر دیگرش (که کنگره‌دار است) بر جلوی میچ پا قرار بگیرد (شکل ۱۹۷) .

(و بعلاوه ، چوپانان و دامداران تربت جام و ساکنان مرزی شرق خراسان ، از پوست بز ، پای پوشی شبیه پای پوش (موسوم به چوموش مردم ساکن جنوب دریای مازندران تهیه میکنند که با بندهایی پیا نگاهداشته میشود و شرح آن در جای خود که مناسبتر است خواهد آمد .

(شکل ۱۹۷) طرح کفش بربری .

پوشاك تر كمان‌ها

در بخش شمال‌غربی خراسان، و مشرق‌گراگان (استرآباد سابق) ایل‌هائی از تر كمانان با نامهای گوناگون زندگانی میکنند که پوشاك و تزئینات مخصوص دارند . پوشاكشان از لحاظ بَرش ساده و لی چشم‌گیر ، است و بیش از پوشاك ، تزئینات بانوان تر كمن است که شگفت‌آور میباشد . بانوان تر كمن ، در میان زنان ایران ، از زمره‌ی زنان شایسته (در پیشه‌ی قالی‌بافی) میباشد . پوشاك آنان عبارتست از : كلاهی پرطننه ، پیراهنی با بَرش ساده ، شلوار و قبائی سوزندوزی شده . يك روسری بزرگ . جوراب پشمی و كفش (شکل ۱۹۸).

(شکل ۱۹۸) نقاشی پوشاک بانوان ترکمان

کلاه بانوان ترکمن

کلاه آنان ، شکلی استوانه دارد و بالایش نسبت به پائین اندک فراخ است . بلندی آن ، گاه به دو برابر معمول میرسد . روی این کلاه را با پارچه‌ای ساده ، ابریشمین (اغلب قرمز) با دنباله‌ای چین‌دار و بلند ، می‌پوشانند (شکل ۱۹۹) .

و بر روی آن ، زیورهای نقره‌ای و زری فراوان ، و گاه در مواقع عروسی نیمتاجی مزین بجواهر نصب میکنند (شکل ۲۰۰) .

و گاه از انواع زیورهای آویزه‌دار و آماده (چنانکه سلیح سرپوش کلاه را یکپارچه بپوشاند) بر کلاه میگذارند (شکل ۲۰۱) .

و آویزهای آن پیرامون و بر کلاه را می‌پوشاند و در موقع استفاده ، هیمندای بساحب آن میدهد (شکل ۲۰۲) .

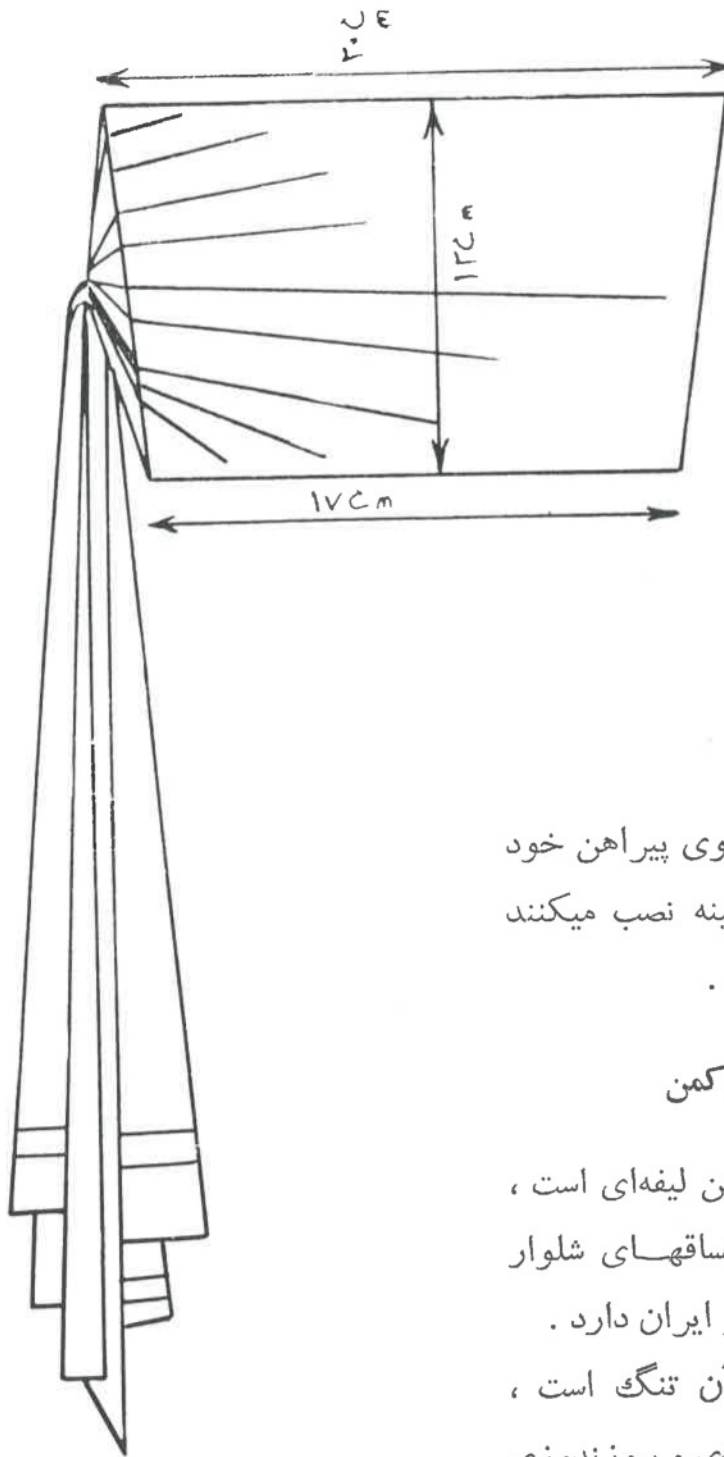
بانوان ترکمن ، گیسوان خود را می‌بافند و گیسوان بافته را ، از لای گیسوبندهای نقره‌ای (چنانکه گفته آمده است) (شکل ۲۳) می‌گذرانند ، و گاه ، شقه‌های بلندی از آنها را از دوسوی گردن در جلوی بدن رها میکنند ، و همچنین زیورهای مجلل و خوش ساخت ، وصل به کلاه ، از دو پهلوئی چهره‌ی خود می‌آویزند . (شکل ۲۰۳) .

پیراهن بانوان ترکمن

پیراهن بانوان ترکمن ، برشی ساده‌دارد ، و آنرا اغلب به رنگ زرشکی و بنفش و قرمز و گاهی گلداز انتخاب میکنند (یا بدون گل که فقط راهها و طرحهای مستقیم داشته باشد) آستینی فراخ با زیر بغلی دارد ، و اوریب بسوی مچ دست تنگ میشود .

یقه‌ی آن گرد و بدون برگردان است و از جلو تا زیر سینه چاک دارد .

دامن پیراهن ، از زیر بغل تا پائین (در پهلو) بتدریج فراختر میشود (شکل ۲۰۴) .

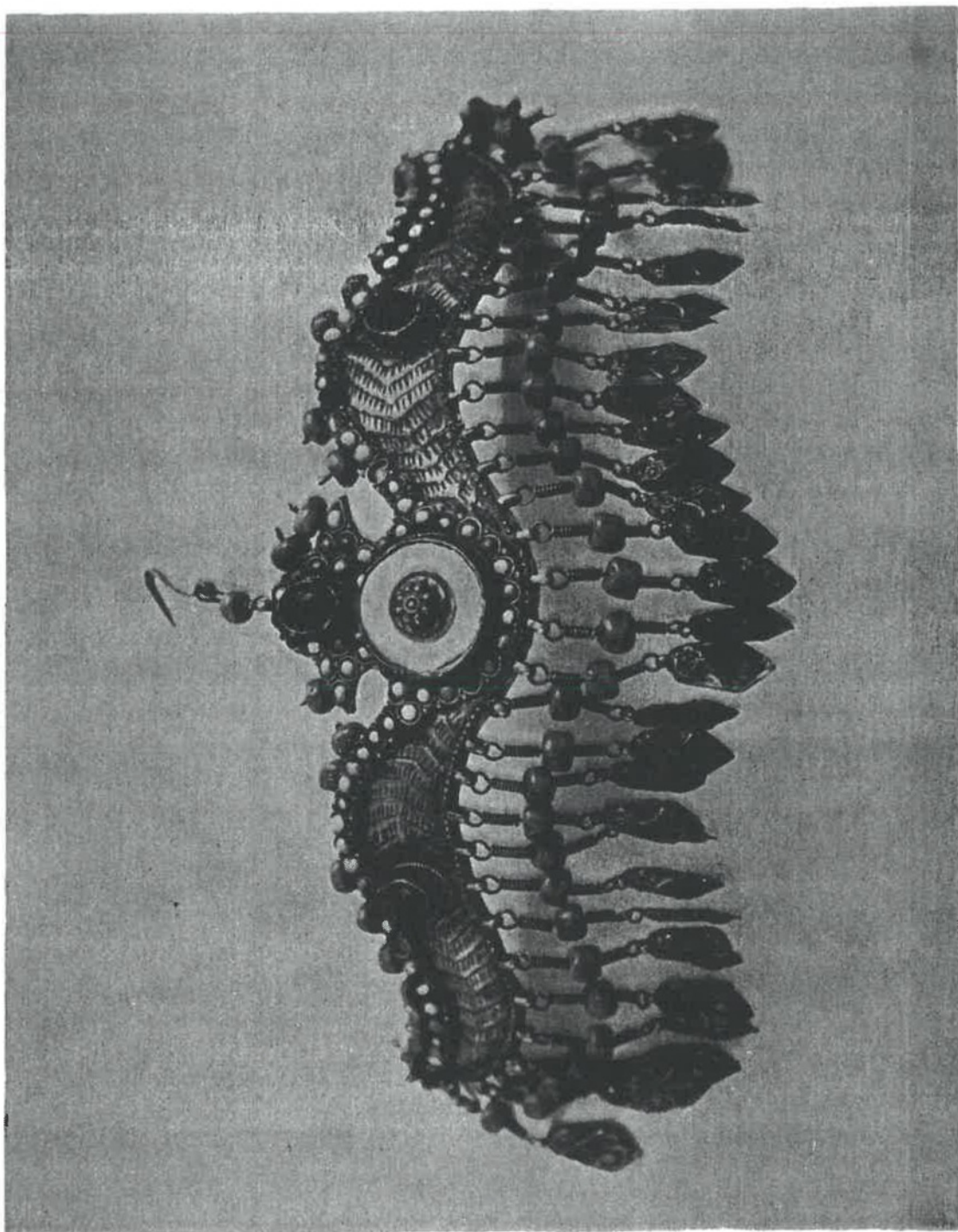

(شکل ۱۹۹)
طرح کلاه بانوان ترکمن .

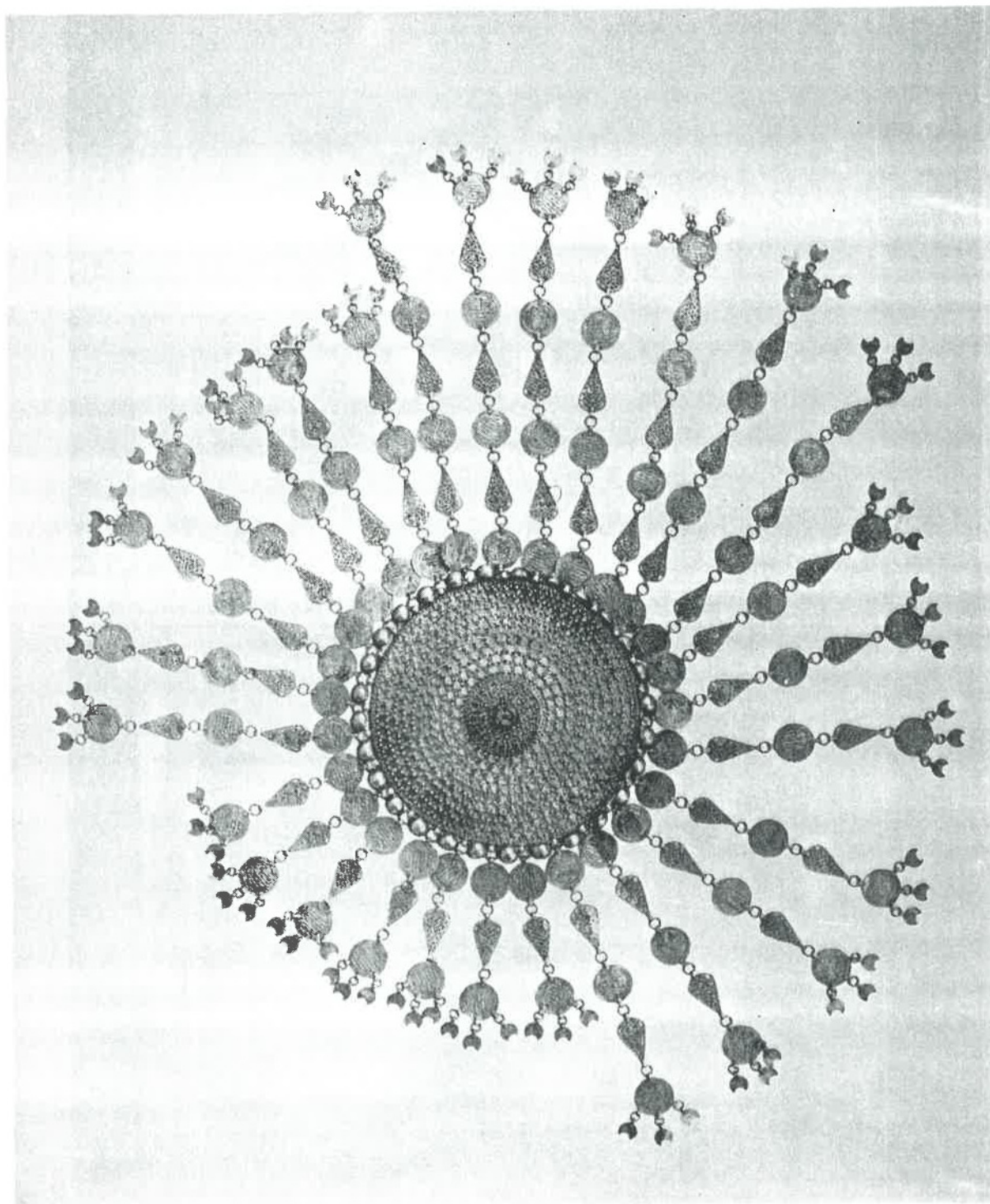
بانوان ترکمن بر روی پیراهن خود
تزئیناتی از قبیل گل سینه نصب میکنند
(شکل های ۲۰۵ و ۲۰۶) .

شلوار بانوان ترکمن

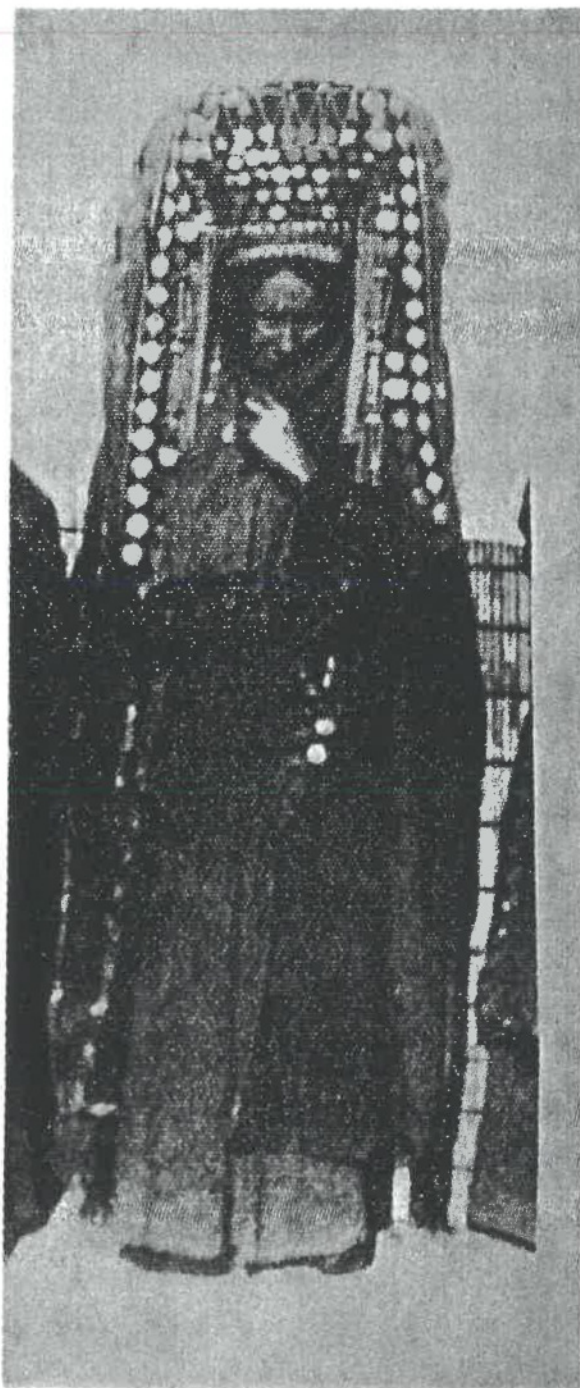
شلوار بانوان ترکمن لیفه ای است ،
و میانساقی فراختر از میانساقهای شلوار
معمول در میان بانوان دیگر ایران دارد .
دمپای دو ساق آن تنگ است ،
و بر این دمپا معمولاً نقشبندی و سوزندوزی
ماهرانه و دقیق میکنند . (شکل ۲۰۷) .

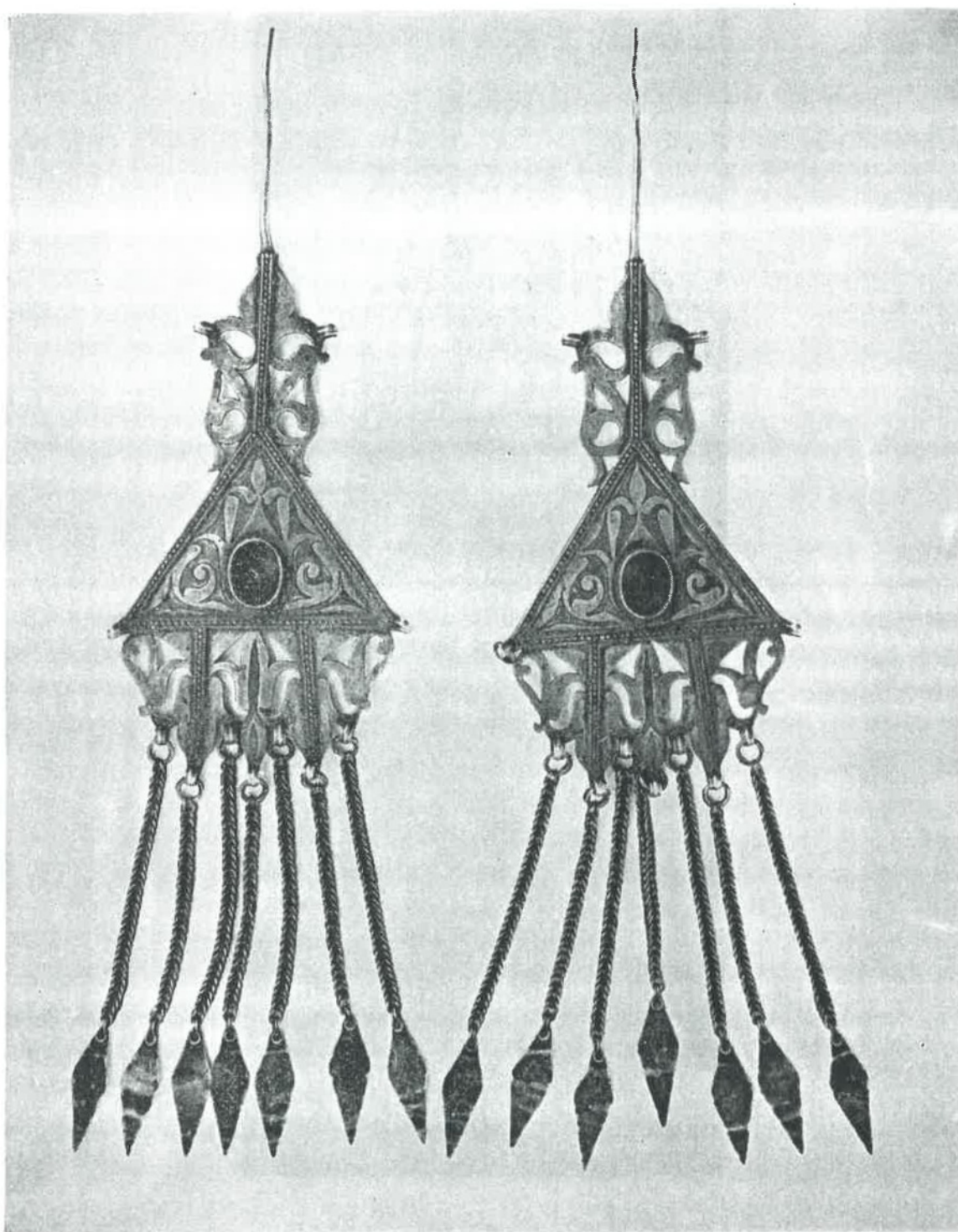
(شکل ۲۰۰) نیمناچی ترکمنی ، مزین به مرجان و گوهرهای دیگر .

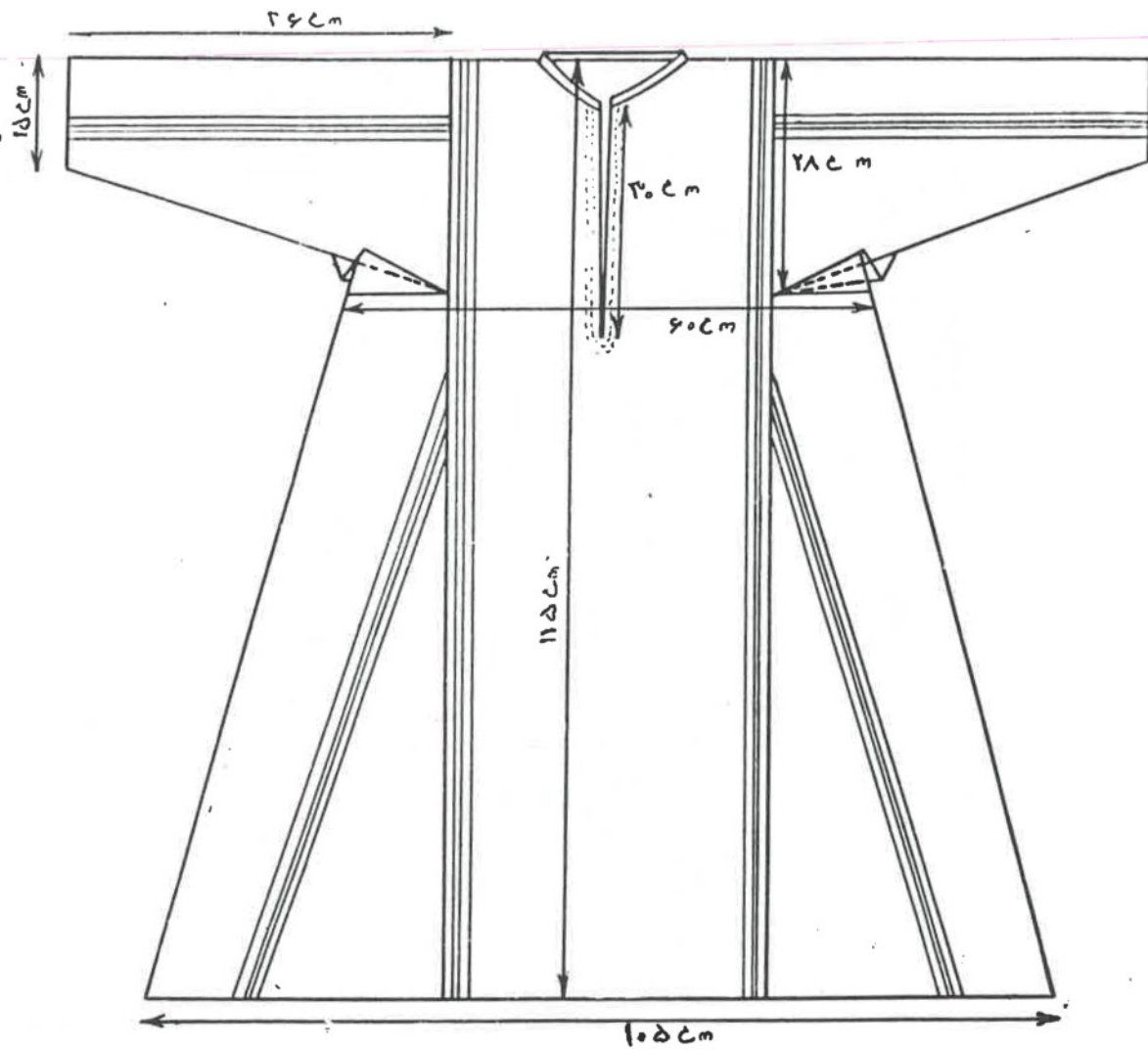
(شکل ۲۰۱) زیوری از زیورهای کلاد بانوان ترکمن .

(شکل ۴۴) بانوئی ترکمنی در پوشاک ایلی خود .

(شکل ۲۰۳) آویزهای نقره‌ای ومطلای بانوان ترکمن .

(شکل ۲۰۴) طرح پیراهن بانوان ترکمن .

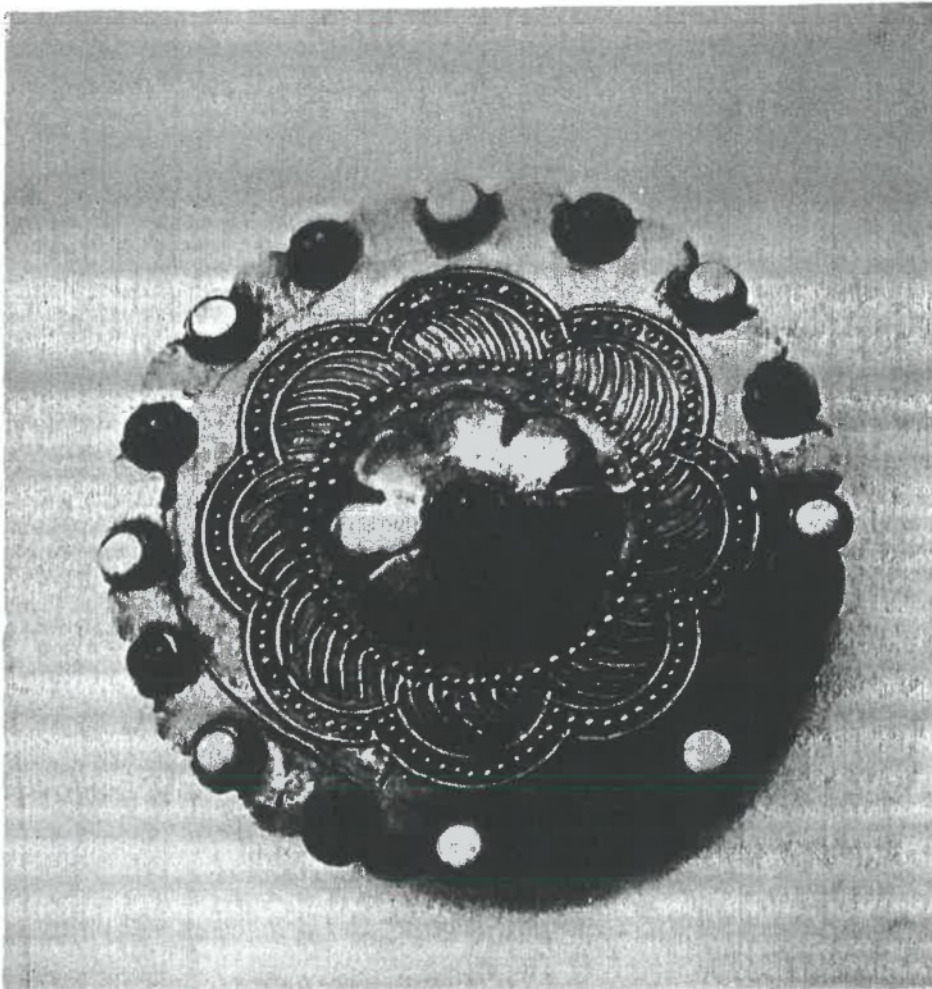
جنس و رنگ پارچه‌ی شلوار را مخصوص میگیرند و بالاتنه‌ی آنرا از جنس کرباسی و مدخال و به رنگ سفید انتخاب میکنند (شکل ۲۰۸) .

(شکل ۴۰۵) دختری ترکمن در پوشاک بومی و باگل سینه‌ی موصوف .

قبای بانوان ترکمن

قبای بانوان ترکمن، از پارچه‌های ابریشمی و گاه مخملی است و آستر دارد. قد آن، بلند و تا بالای ساق پا می‌باشد. دو بَرِ آن، راسته و آزاد است. یقه‌ای ساده و بدون برگردان دارد. فراخی آستینش میانه است (و از زیر

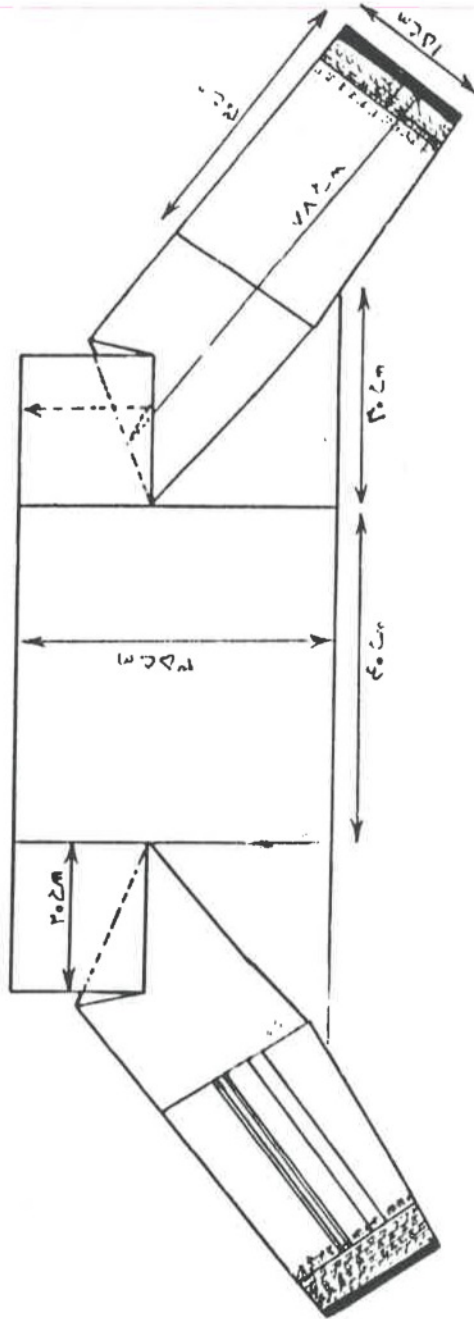

(شکل ۲۰۶) گل سینه‌ی بانوان ترکمن .

بغل تا معج دست به ملایمت باریک میشود) .
در زیر بغل قبا ، زائده‌ای سه گوش (از پارچه‌ای جز جنس پارچه‌ی قبا) به آن
می‌پیوندند (و گاه است که برای قشنگی چنین کاری میکنند) .

(شکل ۴۰۷) کُمپای شلوار بانوان ترکمن .

(شکل ۲۰۸) طرح خلوار باقوان ترکمن .

قبا، از حدود کمر بیائین اندکی بفراخی میگراید. دوپهلوی قبا چاک دارد. برمیچ آستین و پیرامون یقه‌ها و کناره‌های آن (در جلوی سینه) تا منتهای دامنش و پیرامون آن (همچنین بر دوره‌ی چاک پهلوها) نقشبندی مفصل میکنند، ولی اینهمه کارهای مفصل کم کم از حوصله‌ی امروزی بانوان ترکمن (چون خواهران بلوچی آنان) بیرون شده است و بتدریج صورت اختصار بخود گرفته است (شکل‌های ۲۰۹ و ۲۱۰).

روسری بانوان ترکمن

روسری آنان، دستمالی (چون کلاغی‌های بانوان لُر) در زمینه‌ای مشکی با نقش‌های درشت زرد و نارنجی میباشد (و با گوشه‌ی آن، جلوی دهان خود را اغلب می‌پوشانند).

بر روی این روسری از دستمالهای وسیعتری، باندازه‌ی یک چادر بنام چارقد استفاده میکنند که دارای ریشه‌های بلند و مجلل است (شکل‌های ۲۱۱ و ۲۰۵).

جوراب پشمی و کفش بانوان ترکمن

بانوان ترکمن چون اغلب زنان ایران، جورابهایی از پشم‌های الوان و ابریشمی گرانبها برای خود و مردانشان می‌بافند و گاه بیازار نیز عرضه میکنند. کفش این بانوان خشن است و از چرم خام و با تزئینات مختصر بومی تهیه میشود (شکل ۲۱۲).

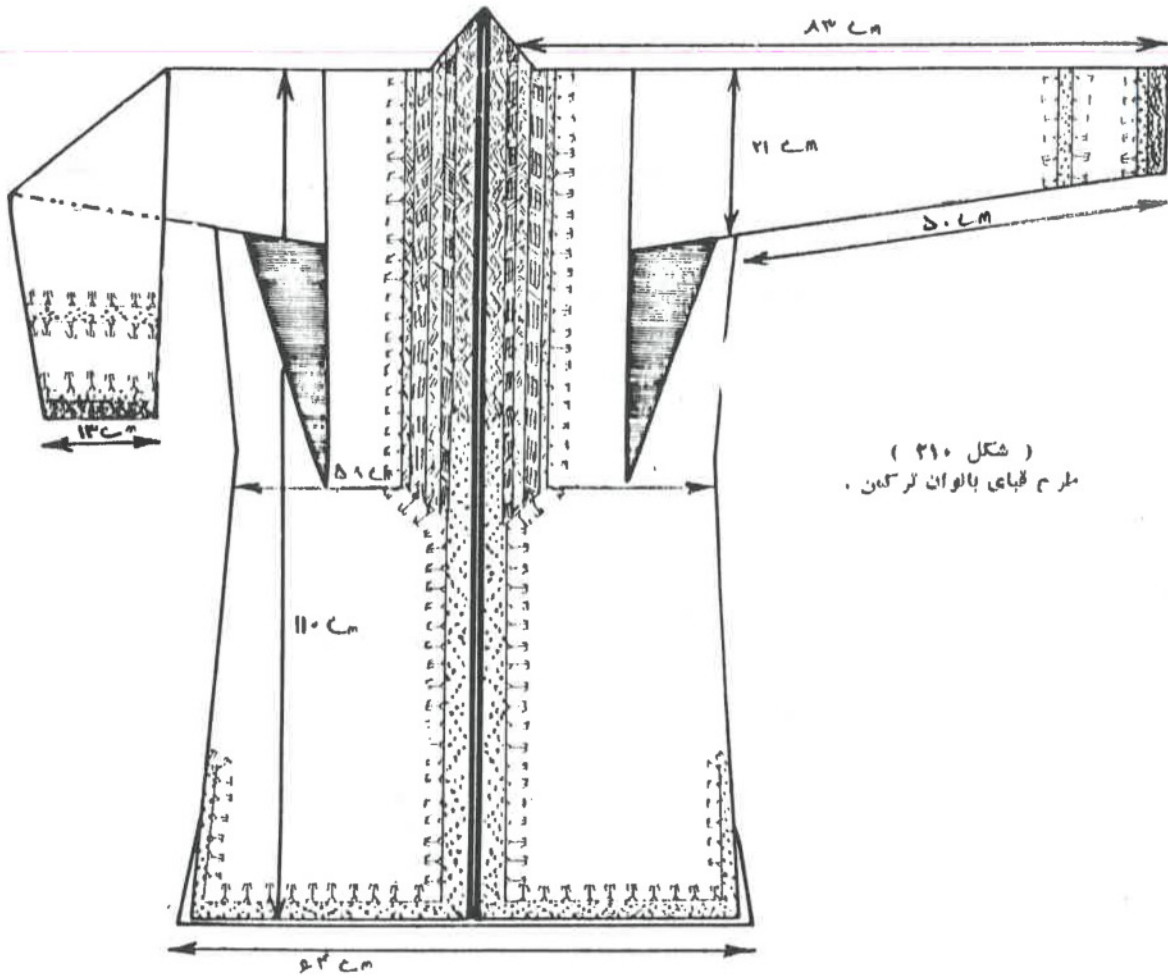

(شکل ۳۰۹) نقاشی سوزندوزی کناره‌ی قبای بانوان ترکمن

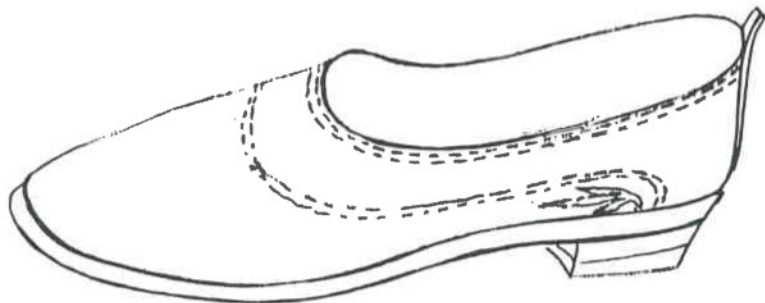

Handwritten signature or mark in blue ink.

(شکل ۲۱۰)
م طرح قبای بالوان ترکمن .

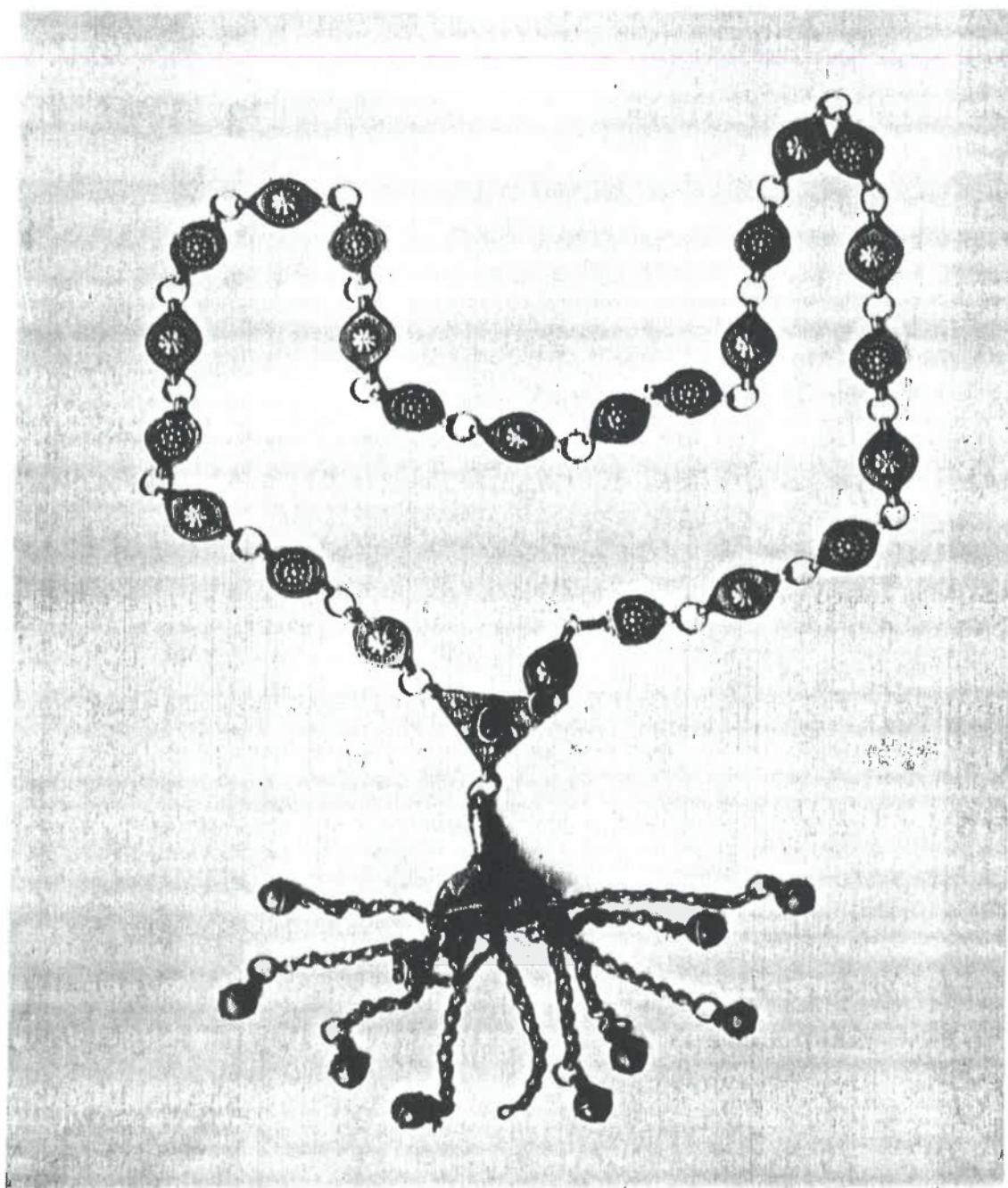
(شکل ۲۱۲)
م طرح کفش بالوان ترکمن .

(شکل ۴۱۱) بانوان ترکمن (که روسریهای موصوف را بر سر نهاده‌اند) .

۵۳۰۱

(شکل ۲۱۳) گردنبندی زنگوله‌دار از بالوان ترکیمن .

پوشاک مردان ترکمن

آنچه در پوشاک مردان ترکمن ، جالب و هیبت‌آور است کلاه پوستی آنانست (که چون گنبدی بر سر دارند) دیگر ، پیراهن و شلواری با بُرش ساده ، کفش و قبا ، و يك پالتوی معمولی بلند است (شکل ۲۱۴) .

کلاه مردان ترکمن

کلاه مردان ترکمن ، دو نوع است و هر دو پوستی میباشد :
نوعی از آن ، نیمگرد است . همه‌ی سرپوش گرد و پیرامون آن از پشم‌های بلند و مشکی و پیچ‌پیچ ، و پُرپشت گوسفند انباشته است (و گاه ، آنرا چنان برسرمیگذارند که ریشه‌های آویخته به اطرافش ، چشم و ابروی مرد ترکمن را می‌پوشاند و او جهان را از لابلای آنها می‌بیند (شکل ۲۱۵) .

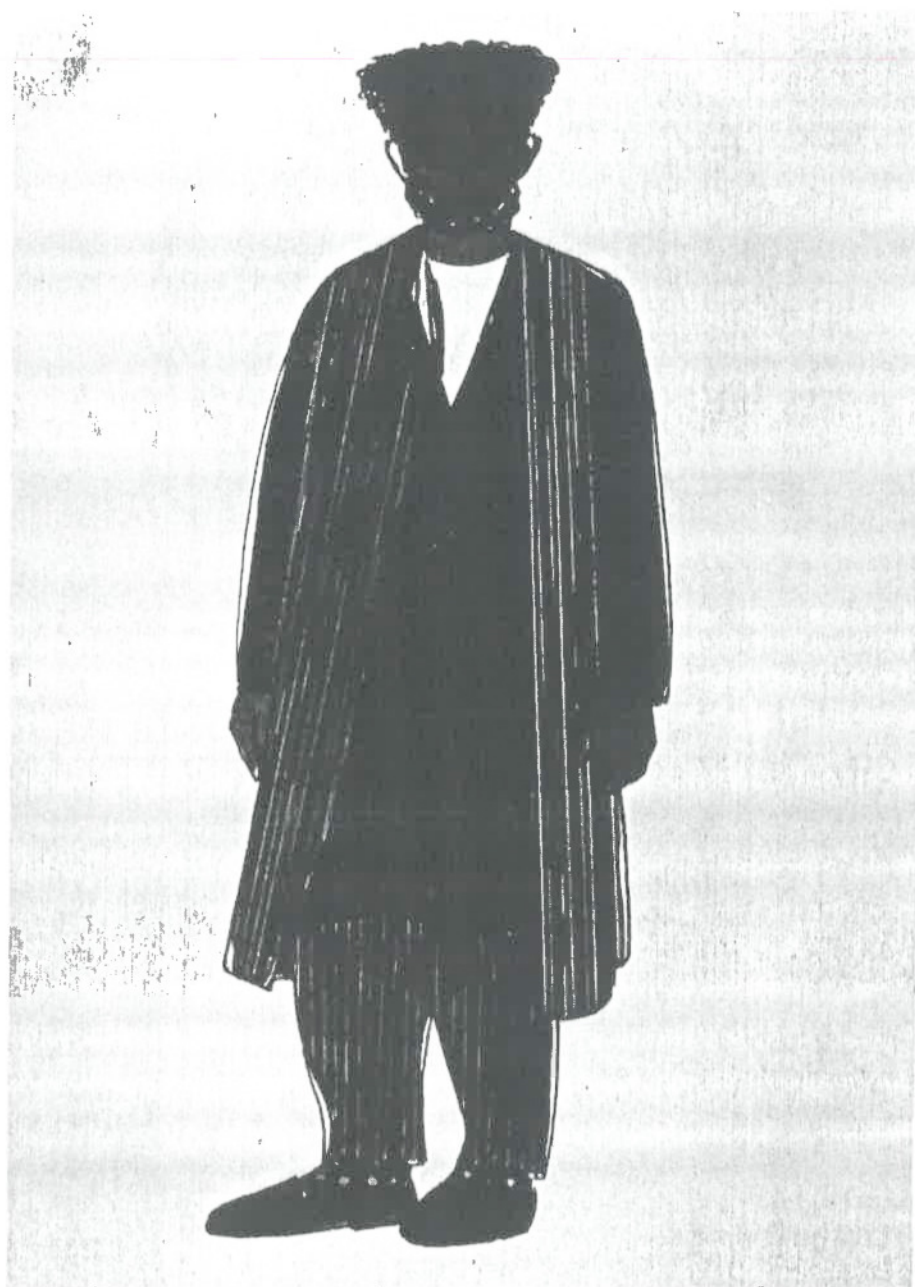
شکل نوع دوم کلاه ، با اولی فرق دارد . این يك ، به مخروطی ناقص مانند است که بخش فراخ آن در بالا قرار گرفته باشد . این کلاه ، سرپوشی مسطح دارد و آنرا اغلب با پارچه‌ی خوشرنگی از قرمز می‌پوشانند و نوارهایی بشکل علامت (+) بعنوان زینت ، روی آن میدوزند (شکل ۲۱۶) .

هر دو کلاه مردان ترکمن ، آسترदार و پنبه‌دوزی شده و لفافدار است .
(در اینمیان ، گاهی مردان ترکمن از دستار مشهور به شیرشکری « که پارچه‌ای سفید با گل‌های نخودی رنگ است ») چون عمامه‌ای استفاده میکنند (شکل ۲۱۷) .

پیراهن مردان ترکمن

پیراهن مردان ترکمن (چون پیراهن کرده‌های قوچانی یا مردان قشقائی

(شکل ۲۱۴) پوشاک مردان ترکمن .

(شکل ۲۱۵) طرح کلاه پوستی نیمگرد مردان ترکمن .

(شکل ۲۱۶) کلاه پوستی از نوع دوم بر سر پسری ترکمن .

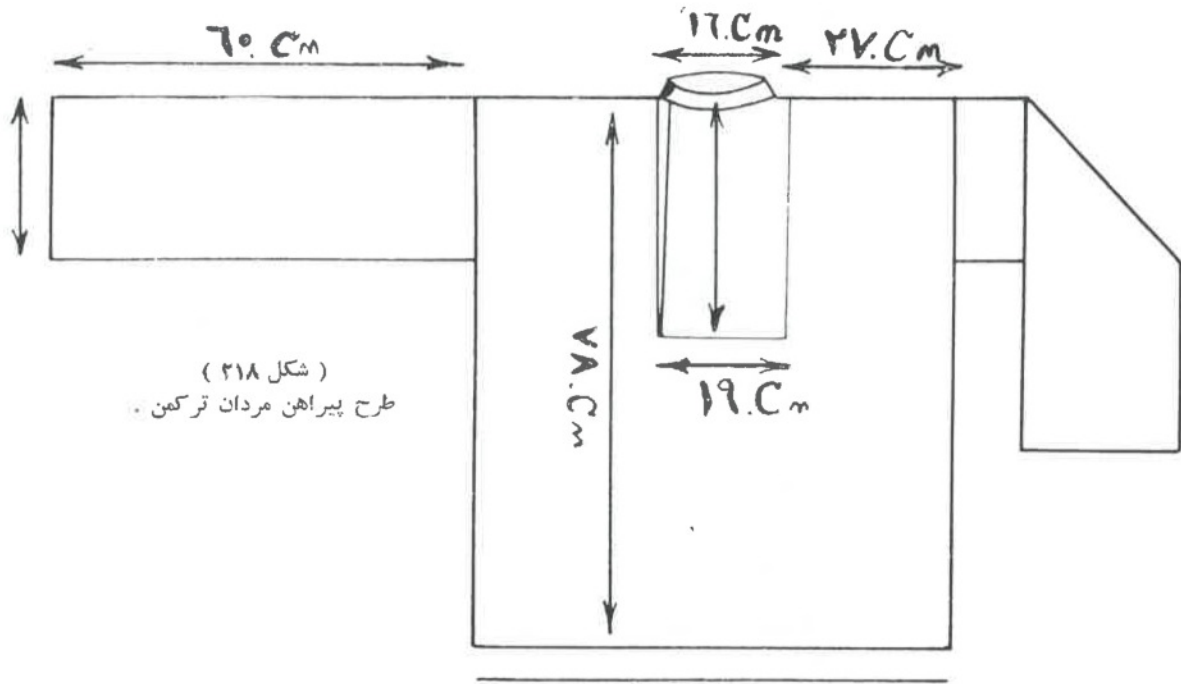

(شکل ۲۱۷) مردان ترکمن با کلاه بوسنی و تسمه‌ای شیرشکری .

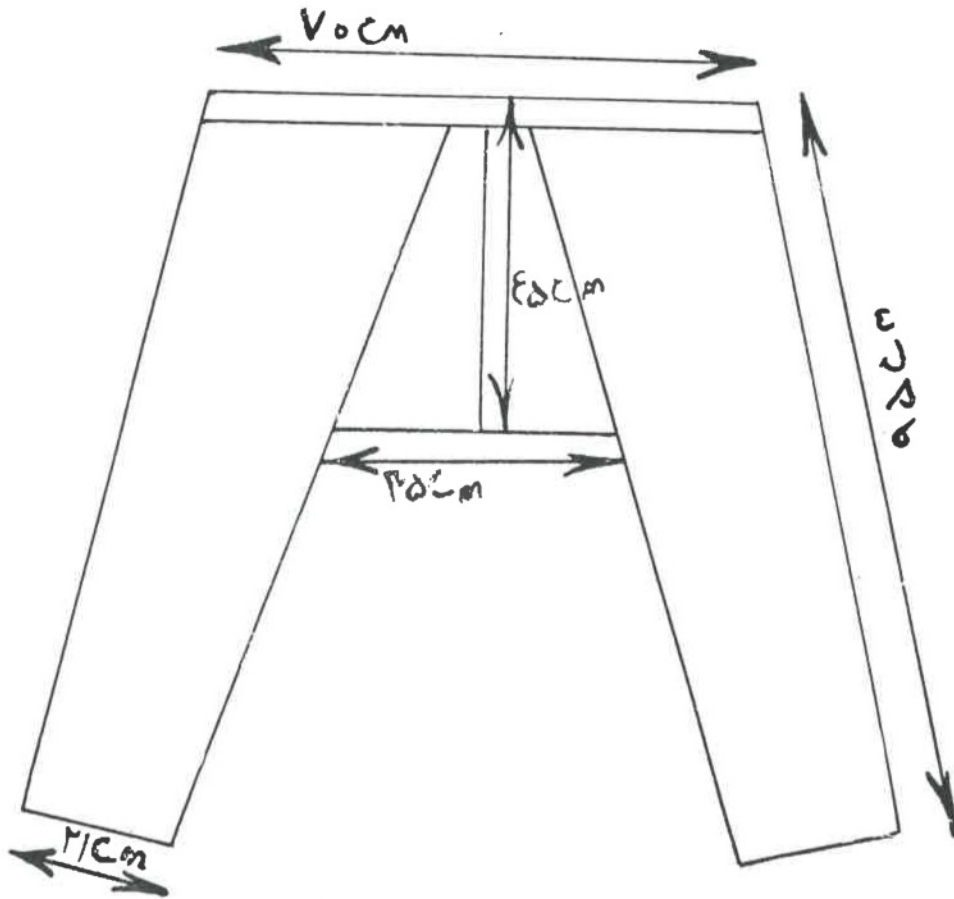
و بختیاری) با آستین ساده و راسته، و قد معمولی و یقه‌ی گرد بدون برکردن است، و در پهلوئی گردن، با دکمه بسته میشود، و چاک پیراهن نیز در پهلوئی راست سینه قرار میگیرد (شکل ۲۱۸) .

شلوار مردان ترکمن

شلوار مردان ترکمن از لحاظ شکل و بُرش معمولی است و چون شلوار مردان کرد قوچان یا گیلان و مازندران دارای لیفه و میانساق است (جز اینکه مردان ترکمن، دمپای شلوار خود را در پتاوه یا جوراب نمی‌پوشانند) جنس شلوار را معمولاً از پارچه‌های وطنی و راه راه انتخاب میکنند (شکل ۲۱۹) .

(شکل ۲۱۸)
طرح پیراهن مردان ترکمن .

(شکل ۲۱۹)
طرح شلوار مردان ترکمن .

قبای مردان ترکمن

لباده یا قباى مردان ترکمن ، براساس قباهاى گذشتهى نزدیک ماست ، و همان است که مردان کنونى ما (قشقائىها ، بختيارىها و لرها و نیز مردان کُرد قوچان) « باکمی اختلاف » از آن استفاده میکنند .

این قبا ، پوشاکى است ساده ، بدون یقدهى برگردان ، با آستین‌هاى راسته (بدون زیر بغلى) که بجای آن ، در انتهای آستین و بالاتنس (محل اتصال آستین و تنه) چاک داده شده است .

دو بَرِ قبا بر رویهم قرار میگیرد و با بستن پیناک و گاه با دهر بندى چرمى و پهن نگاه داشته میشوند .

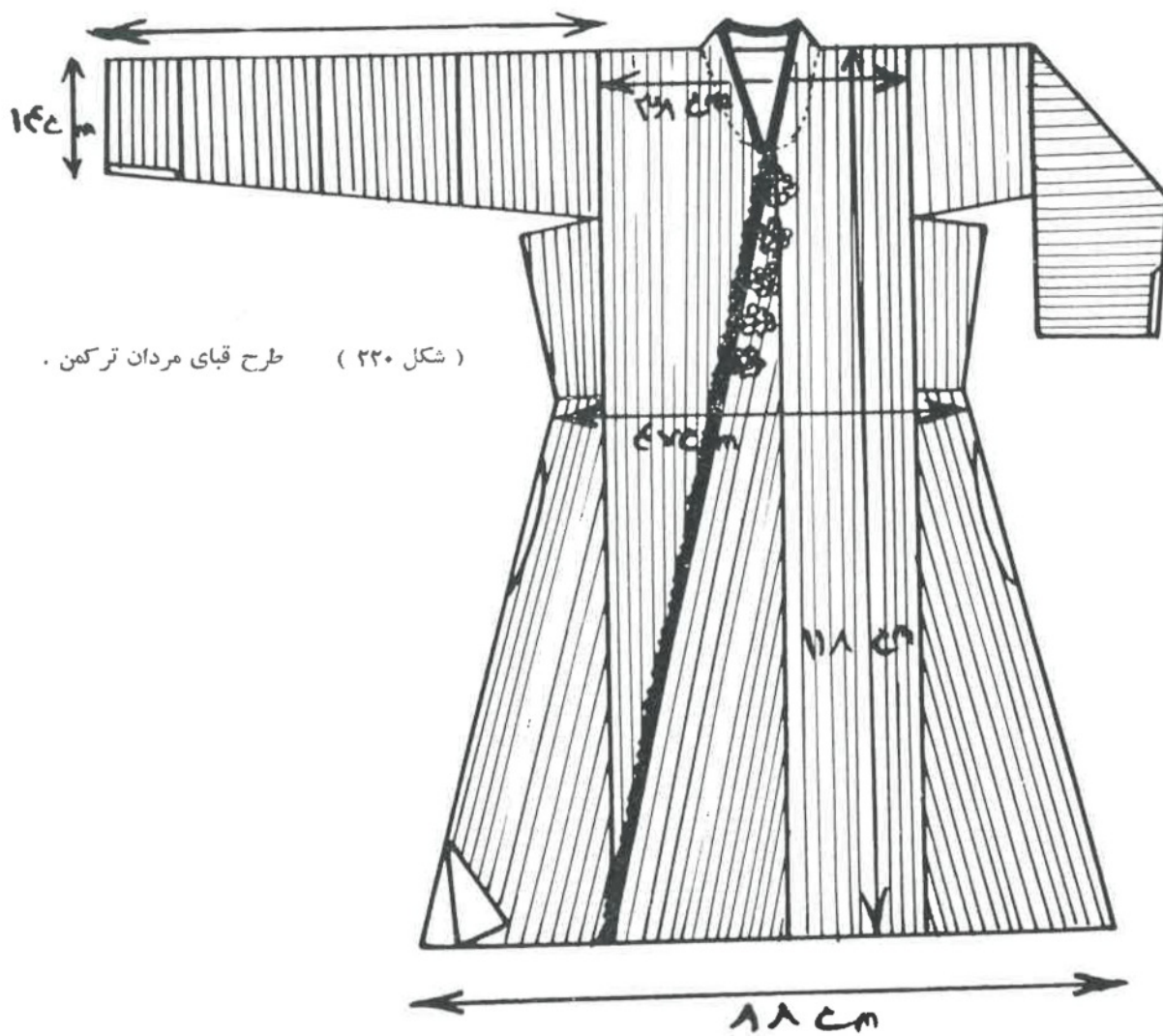
پارچهى قبا را معمولاً مخططا و گاه ساده میگیرند ولى اینک همگى از پالتوهای معمول روز استفاده میکنند (شکل ۲۲۰) .

کفش مردان ترکمن

مردان ترکمن ، کفشى مخصوص ندارند ، در گذشته ، علاقمند به نوعى کفش موسوم به (گبرى) بودند که در شکل ۲۱۴ پىای مرد ترکمن میباشد . امروزه ، مانند همهمى پيروان دیگر از کفش‌هاى معمول ولایات پیشرفته و پایتخت استفاده میکنند .

جوراب مردان ترکمن ، بافت بالوان ترکمن میباشد ، و چنانکه آمد ، گاه ، جورابهای ابریشمى بسیار اعلا (از لحاظ بافت و نقوش دلچسب) فراهم میکنند که بر حسب تصادف بیازار نیز عرضه میگردد .

(شکل ۲۲۰) طرح قبای مردان ترکمن .

پوشاک مردم گیلان و مازندران

مردمی که در کناره‌ی جنوبی دریای مازندران سکونت دارند ، بعلت مرآوده و نقل وانتقال فراوان ، روی همدیگر اثر گذاشته‌اند . با یک نگاه عمومی به اوضاع و احوال آنان (خاصه در پوشاک) معلوم میشود که در برخی از نقاط ساحلی (با اینکه همهی مردمش از لحاظ پوشاک در یک ردیف و شبیه هم‌اند) انواع دیگری از پوشاک وجود دارد که برخی از همان مردم مشترک ، فاقد اند .

از میان پنج منطقه‌ی گرگان و مازندران و تنکابن و گیلان و طالش (که به ترتیب از شرق بغرب در ساحل جنوبی دریای مازندران سکونت دارند) دو منطقه‌ی مازندران و گیلان (که یک در میان واقع شده‌اند) بطرفین خود سلیقه‌ی پوشاک داده‌اند . چون به این دو ، با توجه لازم نگاه کنیم و مقایسه در پیش بگیریم ، مردم گیلان را در اینه‌یان از لحاظ تنوع پوشاک و بروز سلیقه ، شاخص می‌یابیم .

✱

پوشاک عمومی مردم ساحل جنوبی دریای مازندران

در پوشاک عمومی مردم این سامان ، وجوه اشتراکی (بیرون از اختصاصات) هست که آنها را بهم می پیوندند : مانند اینکه پوشاک همگی بانوان ساکن سرتاسری جنوب این دریا ، عبارتست از لچک و روسری ، پیراهن ، جلیتقه ، شاپته ، پناوه (یا ، پاتابه) ، چاروق و چوموش .

و از آن مردان نیز کلاه نمندی یا کلاه پارچه‌ای پشمی ترکدار ، پیراهن ، شلوار ، جوراب پشمی ، چاروق و چوموش .

در این پوشاک همگی ساکنان ساحل (از کرکان تا حوالی طالش) یکسانند ، یعنی همان روسری و لچک ، که بانوی مازندرانی دارد ، همان را بانوان تنکابنی و گیلک دارند . همان پیراهن آستین بلند با میچ ، یا ، بی‌میچ را که بانوی مازندرانی یا کرگانی می‌پوشد ، همان را بانوی گیلک و تنکابنی به تن دارد . همچنین است پوشاک مردان که شبیه هم است . یا ، پوشاک مردم کوهپایه‌ی جنوب دریای مازندران که همه یکسان است ، ازینرو ، نخست از پوشاک مشترک سخن خواهد رفت (شکل ۲۲۱) .

پوشاک بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پوشاک بانوان ، عبارت است از : لچک ، روسری ، پیراهن ، جلیتقه ، شلیته‌ی کوتاه ، شاور ، جوراب پشمی ، کنش و چادر .

لچک بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

لچک ، عبارت است از پارچه‌ای سه‌گوش و معمولاً سفید ، که بخش جلوی آنرا (که بالای پیشانی و جلوی سر قرار می‌گیرد) نواردوزی میکنند (ولی عمومیت

ندارد). این لچک را همه‌ی بانوان ساکن کنار دریا به این طریق می‌بندند: وسط خط جلوی لچک را بر بالای پیشانی قرار میدهند. دو گوشه‌ی آنرا به پشت سر برده از زیر گوشه‌ی سوم، رد میکنند، و دوباره بجلو آورده روی پیشانی گره میزنند (گاه، میشود که گوشه‌ی پشت سری را نیز در لای پهلوی لچک فروکنند و یا، دو گوشه‌ی آنرا پس از رد کردن از زیر گوشه‌ی پشت سری، بر روی همین گوشه آورده گره بزنند).

روسری یا چارقد بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

چارقد، پارچه‌ای است چهارگوش و معمولاً سفید که آنرا دولا و لچکی کرده بر سر می‌نهند (و گاه، بر روی لچک می‌بندند) و دوکناره‌ی آن را در زیر گلو با سنجاقهای ساده یا منجوق‌دار و زیوردار بند میکنند (برخی مواقع زیوری رشته‌دار را از روی چارقد بزیر گلو آورده ضمن زینت‌دادن، محل سنجاق زدن را نیز می‌گیرند و از همین محل دنباله‌ی زیور را می‌آویزند و اینکار، بیشتر معمول بانوان مازندرانی در کوهپایه می‌باشد) (شکل ۲۲۲).

گوشه‌های آویخته‌ی چارقد را بجلو یا در پشت بر روی گرده رها میکنند و گاهی نیز آنرا به دور گردن می‌پیچند (شکل ۲۲۳). بستن روسری میان تمام بانوان ساحلی و کوهپایه معمول است.

پیراهن بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پیراهن بانوان، راسته، با آستین بلند و سردست (یا بدون آن) یقه‌ی جلو باز و گاه سه‌گوش، با دامنی افقی و گاهی اندک قوسدار است که در پهلوها چاک دارد. بلندی آن تا اواسط ران بیشتر نیست و گاهی نیز کمتر است. (شکل ۲۲۴).

(شکل ۳۳) قباچه بوشاک خانوادگی سارنگردی -

(شکل ۴۴۲) دختری مازندرانی با چارقال و لمرز استفاده از آن .

(شکل ۲۲۳) بانوئی مازندرانی در پوشاک موصوف .

(شکل ۲۲۴) دختر مازندانی (در شکل ۲۲۳) و در آهنگ .

جلینته‌ی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پوشیدن جلینته ، بطور کلی معمول تمام بانوان ساحلی میباشد و برای ساکنین کوهپایه (که سرما در آنجا کارگر است) پوششی مطبوع است (خاصه از نظر بانوان که زمینه‌ای برای آرایش زیورها و سکه‌ها است) .

شلوار بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

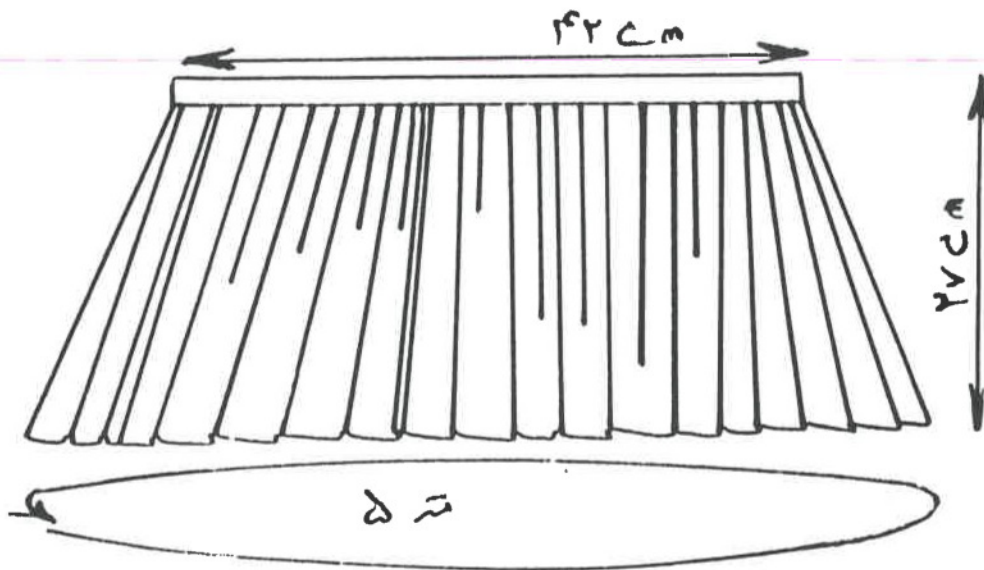
شلینته‌ی بانوان ساحلی ، عبارت است از مقداری پارچه‌های گلدار یا ساده با قدی کوتاه در حدود ۳۰ سانت و کمتر ، که پُرچین است و بر کمر ، پارچه‌ای اضافه دارد که چین‌های شلینته در لای آن (باندازه‌ی کمر هر زنی) جمع است .
پوشیدن شلینته در مازندران و تنکابن و بخش بزرگی از گیلان معمول است (شکل‌های ۲۲۵ و ۲۲۶) .

شلوار بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

بانوانی که شلینته‌ی کوتاه را می‌پوشند ناگزیر شلواری راسته و مشکی بپا میکنند که در نزد برخی‌ها بلند تا به پشت پا است و در نزد برخی دیگر کوتاه و تا میان ساق پا میباشد (معمولاً مازندرانی‌ها از شلوار بلند و گیلانی‌ها از شلوار کوتاه استفاده میکنند) .

جوراب و کفش بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پوشیدن جوراب پشمی ، میان بانوان ساکن کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران بیشتر معمول است . کوتاه آن را بانوان و بلندها را معمولاً مردان استفاده میکنند و جوراب‌های پشمی را بانوان این سامان با سلیقه و نقش‌های متنوع می‌بافند ، و بانوان طالش ، ابریشمی آنرا نیز (چون بانوان ترکمن) با سلیقه‌ی خاصی می‌بافند (شکل ۲۲۷) .

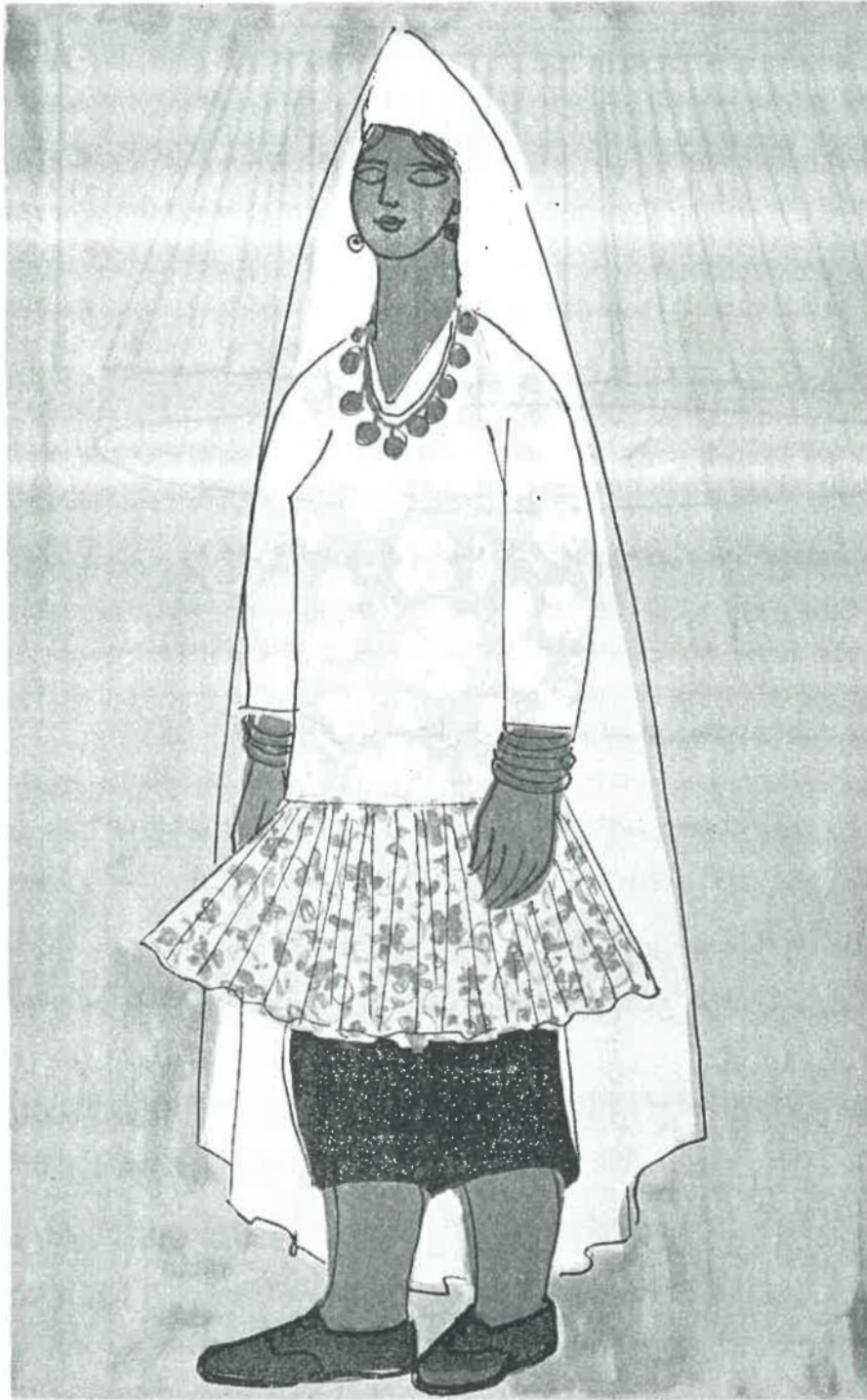

(شکل ۲۲۵) طرح شلیته‌ی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران .

کفش بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

کفش بومی بانوان کناره ، گذشته از کفش‌های معمول روز ، دونوع بنام چاروق و چوموش است . اولی ، تقلید ناشیانه و خالی از سلیقه‌ی کفش‌های معمول روز است ، و دومی ، پاره پوستی است ، با پشم و مو ، که از زیر کف پا به اطراف دیواره‌ی آن بالا آمده در پشت پا و قوزک‌ها و پشت سینه‌ی آن بشکل مناسب بریده میشود و سپس با تعبیه‌ی سوراخهائی در آن بوسیله‌ی بندها به کردن و ساق پا بسته میشود . زنان کوهپایه‌های شمال و همچنین مردان ، از آن استفاده میکنند (شکل ۲۲۸) .

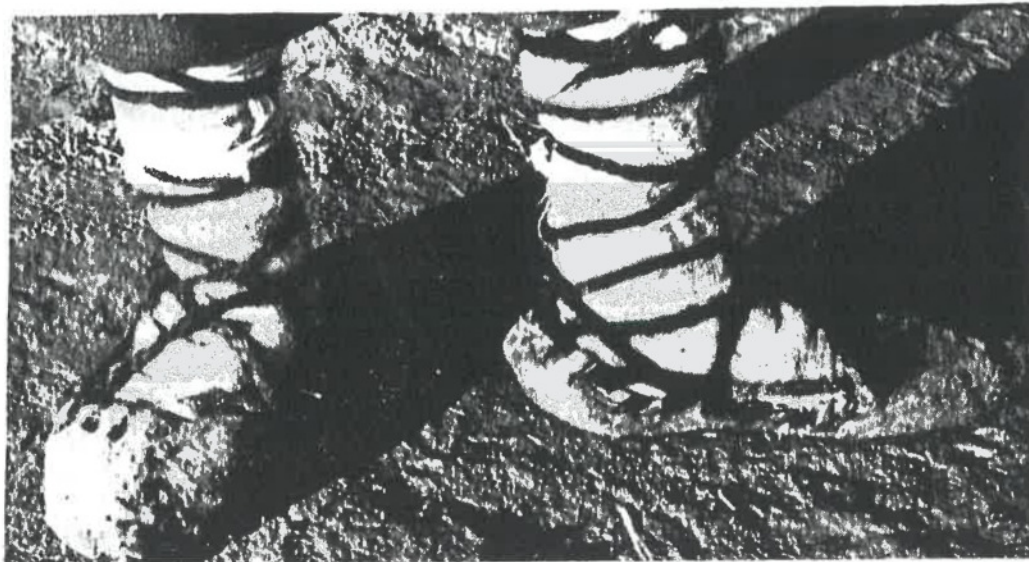
این کفش مخصوص بیلاق است و در مناطق خشک از آن استفاده میشود (چوپانان شمال خراسان بویژه در حوالی تربت جام از این نوع کفش استفاده میکنند) .

(شکل ۲۳۶) نوعی پوشاک بانوان ساحل گیلان با شلیته‌ی کوتاه .

(شکل ۲۲۷) جوراب پشمی ، بافته‌ی بانوان ساکن کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران .

(شکل ۲۲۸) چوموش ، ورد استناده‌ی بانوان و مردان کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران .

چادر بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

بانوان کناره ، از چادری نیز استفاده میکنند که برش آن نیمگرد است و مشهور به چادر نماز میباشد .

این چادر باندازه‌ی قد ، بلند است و وسط قطر نیمگردی چادر را بر بالای پیشانی قرار میدهند و آنرا به انواع مختلف مورد استعمال قرار میدهند (گاه پس از بر سر گذاردن ، دو گوشه‌ی آنرا از پشت از زیر بغل بجلو آورده پس از رد کردن از یکدیگر به پشت برده گره میزنند ، و گاه ، پس از بر سر گذاردن ، بقیه را بر روی دوش و جلوی بدن آورده ، همه جای اندام را با آن می‌پوشانند ، و نیز در موقع کار کردن ، پس از گره زدن گوشه‌های چادر به پشت کمر ، بالاتنه را از سر رها کرده بر پشت اندام می‌افکنند تا راحت‌تر بکار پردازند .

استفاده از چادر نماز ، معمول بانوان ساکن سراسر مناطق ساحلی جنوب دریای مازندران است (رجوع شود به شکل ۲۶۶) .

(بانوان ساحلی ، علاوه بر پیراهن و شلیته‌ی کوتاه ، دارای پیراهن و شلیته‌ی بلند نیز میباشند . از نظر ساختمان ، پیراهن بلند فرقی با کوتاه آن ندارد ، و نیز ، شلیته‌ی بلند (که فقط به آن تنبان اطلاق میشود) همان است که کوتاه آن (شکل‌های ۲۲۹ و ۲۳۰) . ولی در مناطق کوهپایه و قلب کوهستان گیلان پوشاکی خاص بانوان وجود دارد که مناطق دیگر ، آنرا به آن طریق ندارند و در سراسر مناطق کوهستانی از دیلمان و اسبیلی گرفته تا مَرَبُثو ، اومام ، سومام ، شوئیل و اشکَور^۱ بالا و پائین ، از آن می‌پوشند و نمونه‌ی ناچیزی از آن پوشاک ، در جاده‌ی کناره ، مشهور به (قاسم آبادی) بچشم میخورد (شکل ۲۳۱) .

این پوشاک بانوان شامل ده تکه میباشد و عبارتند از : لچک ، چارقد ، پیراهن ، جلیتقه ، یکل و کت ، تنبان یا شلیته ، جوراب ، چاروق ، چادر کمر و عرقچین .

(شکل ۲۲۹) بانوی مازندرانی با پیراهن و شلیتهی بلند .

لچک و چارقد

لچک و چارقد ، همان است که معمول همگی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران است ، مگر لچک این سامان (از نظر رنگ) که سیاه است و تزئیناتی از نوارهای رنگی بجلو دارد . بستن این لچک نیز مطابق معمول جاهای دیگر نیست . در این جا ، گوشدهای لچک را در جلوی پیشانی پس از کمر زدن ساده ، یکدور بهم می‌پیچند و سپس هریک از گوشدها را در لای لچک پهلوئی سر فرو میکنند . (شکل‌های ۲۳۲ و ۲۳۳) .

پیراهن بانوان کوهستان گیلان

پیراهن بانوان جاافتاده و پاباستن در این سامان ، بلند است و لای پیراهن جوانسالان کوتاه میباشد . قد پیراهن‌ها کوتاه تا نیمه‌ی اندام است و یقه‌ای کوتاه بدون برگردان

دارد . در جلوی سینه‌ی پیراهن ، چین‌های موازی عمودی تعبیه میکنند و در زیر آن نیز نوارهایی چند رنگ افقی میدوزند . آستین پیراهن تا مچ دست میرسد و دارای سردست است و با دگمه بسته میشود .

در انتهای قد پیراهن ، پارچه‌ای بقدر ده سانت ، پُر چین ، (برای جلوه‌ی بیشتری به آن دادن) میدوزند (پیراهن بانوان شیرده در جلوی سینه تا زیر پستان‌ها چاک دارد ولی از آن دختران بسته میباشد (شکل ۲۳۴) .

یکل بانوان کوهستان گیلان

یکل معمول در میان بانوان این سامان ، از مخمل الوان تهیه میشود . قد آن کوتاه است و فقط تا حدود زیر پستانها و بالای کمرگاه میرسد . یقه ندارد و یکسر به دو بیریکل ممتد است ، و جلوی یکل از هم باز میماند .

آستین یکل ، بلند است و سنبوسه‌ای کوتاه دارد (شکل ۲۳۵) . ولی یکل در این زمان ، کمتر معمول است و جای آنرا جلیتقه (که عمومیت دارد) گرفته است (البته جلیتقه‌ها ، نظیر جلیتقه‌های کُردی و خوافی زردوزی و یراقدوزی نمیشود ولی هرگز از سکه‌های فراوان خالی نمی‌ماند (شکل ۲۳۶) .

کُت بانوان کوهستان گیلان

بانوان گیلان از کُت نیز استفاده میکنند . کُت را معمولاً از مخمل‌های الوان و ساده تهیه میکنند و چون کُت‌های مردان ، دارای آستین بلند و یقه‌ی برگردان است .

تَنبان یا شلیته‌ی بلند بانوان گیلان

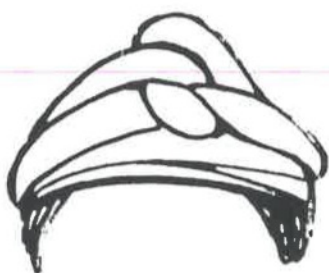
در میان بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان ، شلیته‌ی بلند و پُرچین (چون

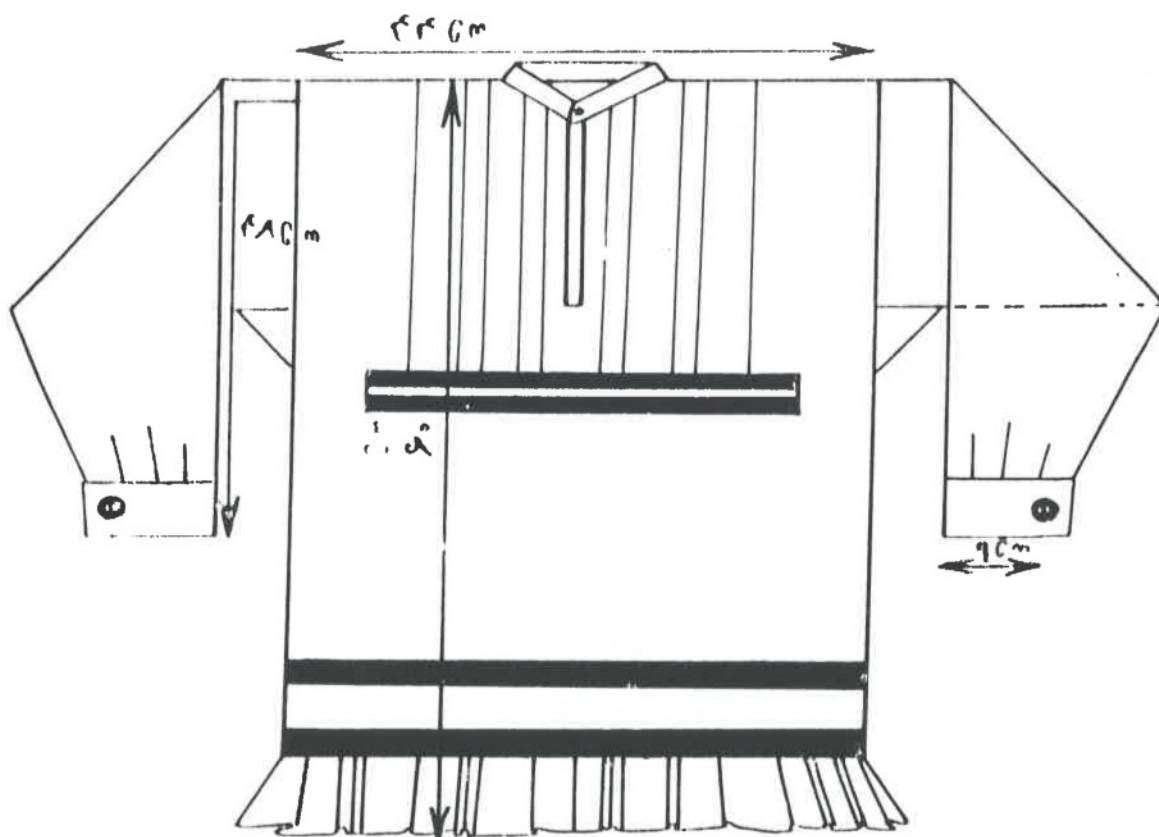
(شکل ۴۳۰) نقاشی پوشاک بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان و مازندران

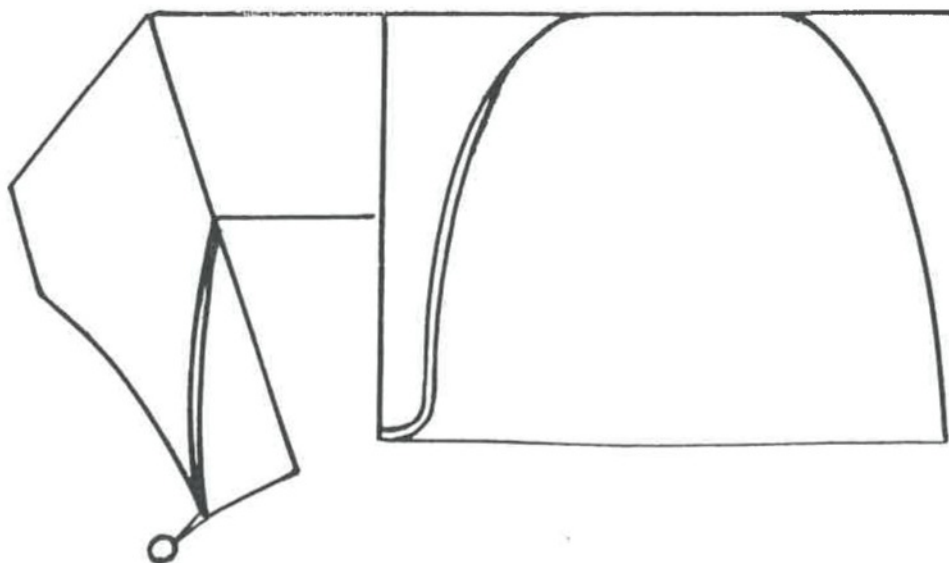
(شکل ۴۳۱) نقاشی پوشاک کوهستانی بانوان گیلان .

(شکل های ۲۲۳ و ۲۲۴) نشان ملرز بیس لجان

(شکل ۲۲۴) طرح پیراهن بانوان کوهستان کیلان

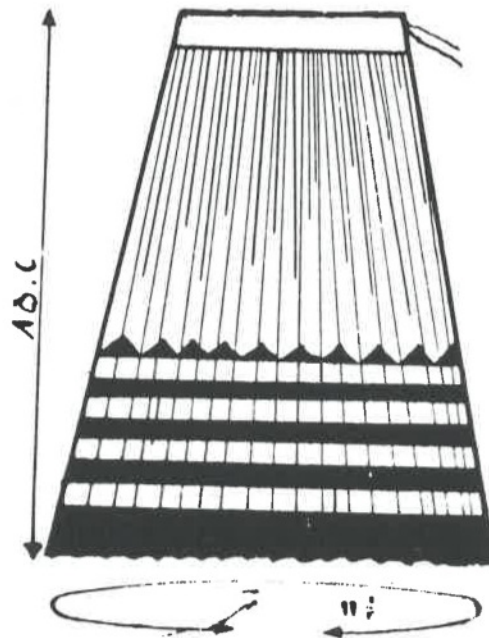

(شکل ۲۳۵) طرح یکل بانوان کوهستان گیلان .

(شکل ۲۳۶) دختران محلهی دتورسر وکلکاموس در اشکُور .

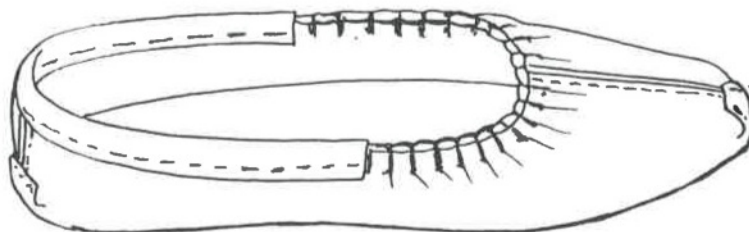
شلیتدهای بانوان قشقایی و بختیاری) معمول است، با این تفاوت ۸۵ سانتی‌متری است. تنبانهای بانوان گیلان، مانند شلیتدهای کوتاهشان (در کمر گاه و جای لیتند) کمری اضافه دارد و از میان آنست که بند میگذرانند، ثانیاً، از پایین دامن بیابا، در فاصلههای کم، نوارهایی رنگین، تا اواسول قد تنبان تعبیه میکنند. (رنگ و نقشه در پیدایشهای ۲۳۳۷ و ۲۳۳۹).

(شکل ۲۳۷) طرح تنبان بانوان اوهانده و اوهستان گیلان.

کفش بانوان گیلان

بانوان گیلان علاوه بر کفش‌های معمول روز، دارای دو نوع کفش بومی هستند که یکی را چاروق مینامند و دیگری را چوموش . چاروق بانوان، کفشی است بنددار و تقلید از کفشهای بنددار معمول مردان، و آنرا در محل از چرمهای الوان میدوزند . چوموش کفشی است که اغلب آنرا از چرم خام و با رنگ‌های قرمز، تهیه میکنند: تکه چرمی را یکپارچه می‌برند و دهانه‌ی آنرا بر میچ پا بوسیله‌ی قیطان چرمی از سوراخهایی (که بر لبه‌ی دهانه‌ی کفش تعبیه کرده‌اند) جمع میکنند. بر این کفش، دو درز هست (یکی بر رویه‌ی آن، و دیگری در پشت آن در محل پشت پا) . برای راحتی پا، بر روی لبه‌ی دهانه‌ی چوموش، از پهلویی تا پهلوی دیگر، یک مغزی می‌خوابانند و میدوزند که تیزی برش لبه‌ی چوموش را خنثی کند. پوشیدن چوموش از نوع پوستی آن با پشم و مو و همچنین از نوع چرمی الوانش، میان بانوان و مردان گیلان کوهپایه و کوهستان رایج و معمول است (شکل ۲۳۸) .

(شکل ۲۳۸) طرح چوموش موصوف .

چادر کمر بانوان کوهپایه گیلان

یکی از پوشاک جالب بانوان کوهستان گیلان چادری است (جز از نوع چادر نماز « که نیز معمولاً بکمر می‌بندند ») این پارچه‌ی چادری را بانوان می‌بافند، و نمونه‌ی آن را در قاسم‌آباد گیلان (که علی‌الرسم در هر خانه‌اش یک کارگاه بافندگی هست) میتوان دید. چادر را با نخ پنبه و همچنین ابریشم می‌بافند و نقش‌هایی بومی با طرح‌هایی جالب در آن کار می‌زنند.

این چادر چهارگوش است، ولی در اصل قطعاتی به پهنای در حدود سی سانت است که پهلوی هم میدوزند و اندازه‌ای در حدود ۲×۲ متر آماده می‌کنند و بکمر می‌بندند. بانوان، آنرا دوتا وسه گوش میکنند و در محل کمر، روی پشت میگذارند و دو گوشه‌ی آنرا بجلو آورده مثل علامت ضرب در (X) از هم رد میکنند و دوباره به پشت می‌برند و روی کمر گاه، گره درشت می‌زنند (شکل‌های ۲۳۹ و ۲۴۰).

کلاهاک یا عرقچین بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان

بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان، چون خواهران کُرد و دیگر بانوان، عرقچین بر سر میگذارند. این عرقچین (که اغلب بافته است و گاهی از پارچه‌های سوزلدوزی شده آماده میشود) وسیله‌ی دیگری، برای جاودگری و زیورآرائی است، و بانوان گیلان در سراسر نواحی کوهستانی (خاصه دیلمان، مُربُو، اساک، اومام و شوئیل از آن استفاده میکنند) (شکل‌های ۲۴۱، ۲۴۲ و ۲۴۳).

اگر بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان، عرقچین بکار نبرند و لیچک بر سر بسته باشند، در جلوی آن رشته‌ها و سکه‌های تزئینی خود را عرضه میکنند (شکل ۲۴۴).

(شکل ۴۳۹) دختران قاسم‌آباد در پوشاک بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان با چادر کمر موصوف .

(شکل ۴۴۰) نقاشی قسمتی از چادر کمر بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان

(شکل ۲۴۳) بانوی از سادات کلات
با چرخه‌های سنگی و زرشک

(شکل ۲۴۶) بانوی از سادات کلات
با چرخه‌های سنگی و زرشک

(شکل ۲۴۳) بانوی از کلات
با چرخه‌های سنگی و زرشک

(شکل ۲۴۴) بانوی دیلمانی با زیور
روی لجام

پوشاک مردان ساکن جنوب دریای مازندران

پوشاک بومی مردان این سامان (که عمومیت دارد) عبارت است از: پیراهن، شلوار، جوراب، پتاه، چاروق و چوموش، کت، شال کمر و کلاه (شکل ۲۴۵).

پیراهن مردان

پیراهن مردان با برش ساده و یقه‌ی بدون برگردان و آستین راسته‌ی با مچ (و یا بدون آن) است. چاک پیراهن، گاهی در پهلو‌ی سینه و گاه در جلو و زیر گردن تعبیه می‌شود. قد آن کوتاه است و همینقدر است که بشود داخل کمر شلوار قرار داد. پارچه‌ی پیراهنی مردان، اغلب سفید (و گاه قرمز یا قهوه‌ای نیز) انتخاب می‌شود (شکل ۲۴۶).

شلوار مردان

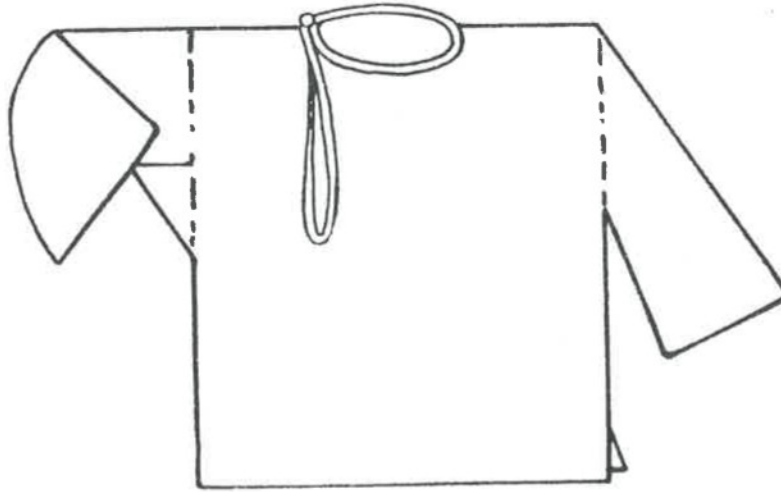
شلوار مردان، نظیر شلوار مردان کرد خراسان، دارای دو ساق بلند و دمپائی تنگ و میانساقی متوسط است، لیفه‌ای، و اغلب با رنگ سیاه است (شکل ۲۴۷).

جنس آن را معمولاً از نوع پارچه‌های بافته‌ی محل (که پشم یا ابریشم «کج» است) انتخاب می‌کنند.

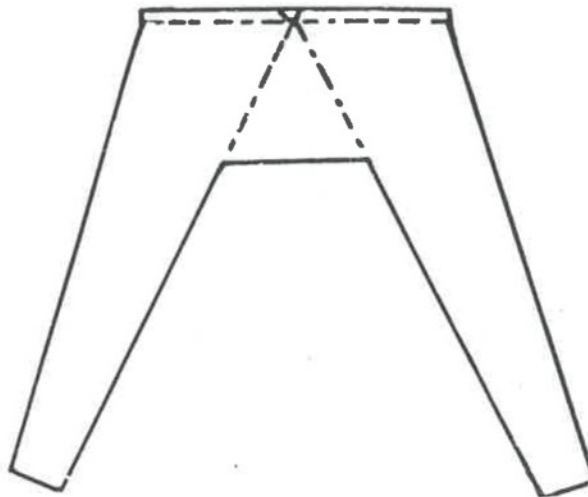
دمپای این شلوار را، همیشه داخل ساق جورابه‌ی پشمی (که کوتاه و گاه بلند تا به زانو است) می‌کنند، یا بر روی آن پتاه می‌بندند (شکل‌های ۲۴۸ و ۲۴۹).

(شکل ۴۴۰) پوشاک مردان ساکن کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران .

(شکل ۴۴۶) طرح پیراهن مردان ساکن جنوب دریای مازندران .

(شکل ۴۴۷) طرح شلوار مردان ساکن جنوب دریای مازندران .

(شکل ۴۴۸) مردی کرگانی با پوشاک گیلانی مازندران (چوموش و شلوار) .

(شکل ۲۴۹) مردی گیلک .

پتاوه و جوراب مردان

پتاوه (یا پاتابه) که بمعنی پا پیچ است ، در اینجا منظور مچ پیچ نظامی سابق است که از مچ پا ، تا بزیر زانو بدور ساق می پیچند . (پارچه ایست نخی ، بدرازای در حدود ۲ متر و پهنای ۱۰ تا ۱۲ سانتیمتر) در محل ، آنرا از پشم نیز میبافند (شکل ۲۵۰) . در گیلان زمین ، بجای پتاوه ، اغلب از جوراب بلند پشمی و همچنین بندهای ابریشمی کلفت استفاده میکنند .

این بندهای ابریشمی را بر روی جوراب ، در امتداد ساق پا ، دوره بر رویهم می چینند و مقداری از انتهای بند را که بمنگوله ای ختم است (پس از محکم کردن در لای بندها) می آویزند . (شکل ۲۵۱) .

(شکل ۲۵۰) مردی دیلمانی بابتاوهی نخی .

(شکل ۲۵۱) نقاشی پوشاک مردان گیلک و پناوه‌ی موصوفشان .

(شکل ۲۵۲) نقاشی چوموش ویژه مردم گیلان .

چاروق و چوموش

چاروق ، کفش تقلیدی و بومی ساخت (از روی کفش‌های معمول روز) است . ولی چوموش ، کفشی کاملاً بومی است که معمول ساکنین سراسر مناطق کوهستانی و حتی ساحلی جنوب دریای مازندران است . مردم این سامان ، در استفاده‌ی نوعی از آن (که پوستی و با پشم و مو است) مشترکند و زنان و مردان تمام کوهپایه‌ها از آن می‌پوشند . (نظیر شکل ۲۲۸ که گذشت) .

ولی دو نوع دیگر هست که خاص ساکنین گیلان زمین است (در استفاده‌ی از این دو نوع ، زنان و مردان هر دو سهم‌اند) از دو نوع گیلانی ، نوعی همان چوموش شکل ۲۳۸ میباشد که در قاسم‌آباد گیلان بیشتر معمول است .

و دیگری چوموشی است نوک برگشته . و در اصل از چرم خام یکپارچه که به وسیله‌ی بندهای ابریشمی و نخ‌ی رنگین آنرا زینت میکنند .

رویه‌ی چوموش را از بندهائی پُر میکنند که از لای سوراخهای تعبیه شده در بخش جلو و پهلوی چوموش رد شده و بر روی پا جمع میشوند و چوموش را به پا می‌چسبانند (شکل ۲۵۲) .

این چوموش در قسمت غربی و جنوبی گیلان بیشتر معمول است و کُردهای آذربایجان غربی نیز از این نوع چوموش با سلیقه و تزئیناتی سبکتر استفاده میکنند . (رجوع شود به شکل ۵۱) .

جلیتقه‌ی مردان

جلیتقه‌ی مردان گیلان ، چون دیگر مناطق از نظر اساس بُرش یکی است (همچنان ، بی‌آستین و با قد کوتاه است ، و در جلو با دگمه بسته میشود . در پشت

« محل کمر » چین‌دار و یا ساده است « که با سگک یا به سیله‌ی دو بند ساده از جنس آستری جلینقه بسته میشود » .
 گوشه‌های این جلینقه در بخش پائین ، معمولاً تیز و بُرش گرفته است .
 پارچه‌ی جلینقه را گاهی از پارچه‌های پشمی دست‌باف فراهم میکنند (شکل ۲۵۳) .

کت مردان

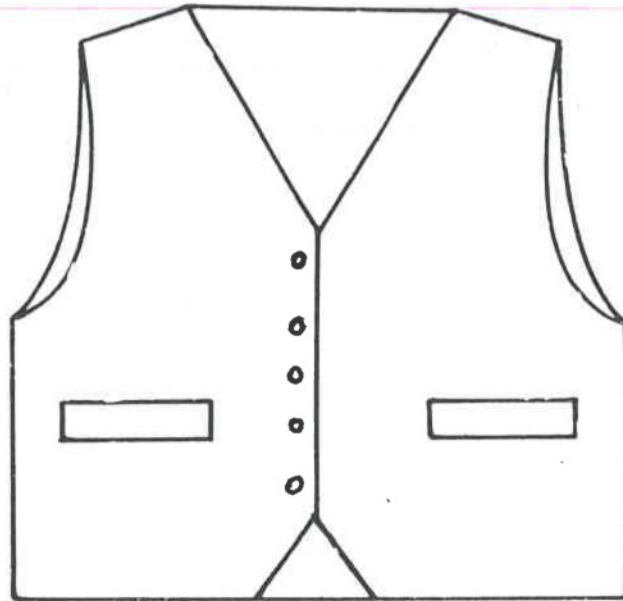
مردان گیلان درمواقع لزوم از کتی بنام چوخوا استفاده میکنند که از پارچه‌ی پشمی دستباف تهیه میشود و شکل آن معمولی است ونظیر کت در شکل (۲۴۸) میباشد .

شال کمر مردان

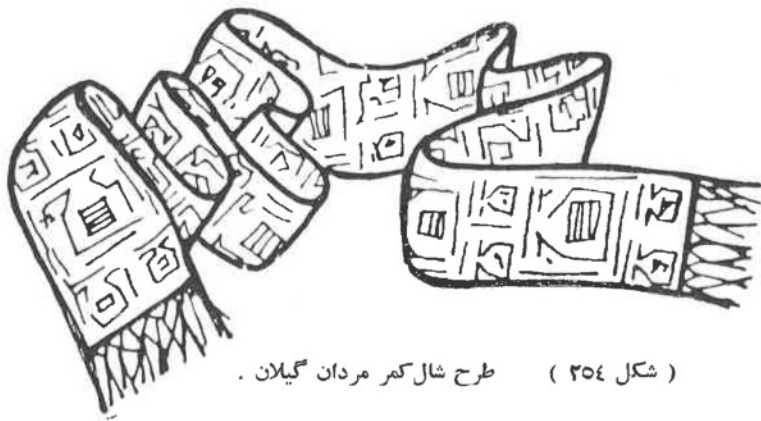
مردان شمال ، بر روی شلوار و کمر خود ، شال می‌بندند . شال کمر ، دارای پهنائی در حدود سی سانت و درازائی در حدود ۳ متر است . جنس آن پشمی است و به رنگهای قهوه‌ای و سفید انتخاب میشود (و گاه ، آنرا چون جوراب می‌بافند) ولی در گیلان ، علاوه بر این نوع شال کمر ، شالهای ابریشمی و گلداری (که دستباف و کار بانوان است) معمول است و اغلب ، جوانان کوهپایه از آن استفاده میکنند (شکل‌های ۲۵۴ و ۲۵۱) .

کلاه مردان

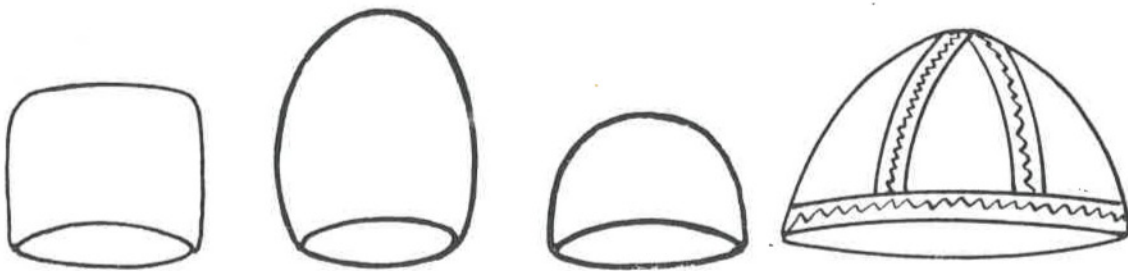
کلاه مردان ، اساساً از نمد است و بشکل‌های مختلف تهیه میشود (نظیر شکل ۲۵۵ و شکل‌های ۲۵۰ و ۲۴۹) .
 ولی نوعی نیز از پارچه‌های بومی و ترک‌دار تهیه میکنند که بیشتر معمول مردان ساکن گیلان و آذربایجان شرقی میباشد (شکل ۲۵۶) .

(شکل ۲۵۳) طرح جلپتقی مردان گیلان .

(شکل ۲۵۴) طرح شال کمر مردان گیلان .

(شکل ۲۵۵) انواع کلاه نملی مردان گیلان .

(شکل ۲۵۶) کلاه ترکدار .

پوشاک در آذربایجان شرقی

پوشاک در این سامان اختلاطی از پوشاک همه‌ی ساکنین ایران است . مردان این منطقه ، پوشاک اختصاصی ندارند . کت و شلوار معمول روز و کلاه معروف به کپی ، یا کلاه ترکداری نظیر کلاه مردان گیلان زمین است که هیئت عمومی مردان این سامان را مینمایاند ، و پوشاک بانوانشان هر یک یادآور گوشه‌ای از پوشش مردم سامان دیگر ایران ما است :

روسی آنان ، چارقدی است نظیر چارقدهای مناطق دیگر که با یک کلاغی بسته میشود . این چارقدها گاهی گلدار انتخاب میشوند (شکل ۲۵۷) .

پیراهن روئی آنان یادآور پیراهن بانوان قشقائی و بختیاری است (شکل ۲۵۸) . پیراهن زیری آنان یادآور پیراهن بانوان کُرد کرمانشاهان و کردستان است (شکل ۲۵۹) .

تنبان یا شلیته‌ای که بپا دارند نظیر تنبانهای بانوان گیلان ، بختیاری و قشقائی میباشد (شکل ۲۶۰) .

و گاه ، شلواری بلند و سیاه بپا میکنند که نظیر شلوار بانوان مازندرانی تا پشت پا میرسد (شکل ۲۶۱) .

جلیتقه‌ی آنان ، همان جلیتقه‌ی مردان ، ولی پر از سکه‌های نقره و طلا است (رجوع شود به شکل ۲۵۷) .

و کفش ، همان کفش‌های بومی ساخت معمول روز میباشد که سراسر منطقه‌ی شرقی و جنوب شرقی آذربایجان از آن استفاده میکنند (از چوموش‌های پوستی نیز که در گیلان زمین معمول است می‌پوشند) .

آنچه در باره‌ی پوشاک این سامان باید افزود پیروی بانوان آذربایجانی از پوشاک از مد روز افتاده‌ایست که متناسب با میل و سلیقه‌ی خود آنها را انتخاب میکنند و مورد استفاده قرار میدهند (شکل ۲۶۲) .

(شکل ۲۵۷) بانوان شاهسون در آذربایجان شرقی .

(شکل ۴۵۸) نقاشی پوشاک بانوان بومی در آذربایجان شرقی .

(شکل ۴۰۹) دو بانوی شاهسون با پیراهن‌های بلند زیری و روئی .

(شکل ۴۶۰) بانوئی شاهسون با تنبان معمول بانوان آذربایجان شرقی

(شکل ۳۶۱) بانوان آذربایجان شرقی با شوار بلند مشکی .

(شکل ۲۶۲) نوعی پوشاک انتخابی بانوان آذربایجان شرقی .

وضعیت پوشاک مردم ما ، در خوزستان

طبق تحقیقات تاریخی و نوشته‌ها ، سرزمین خوزستان از برای موقعیت خاص خود از قدیم معبر اقوام دور و نزدیک و بارانداز طوایف مختلف بوده است . امروز نیز مسکن بازماندگان باستانی ما (چون عیلامیها و ایرانیان دیگر ، خاصه مسکن لرها) است ؛ و بعلت اینکه مردمش از جانب شمال و مشرق با کُردها و لرها ، و از جنوب با قشقاییها و بندریها ، و از مغرب با عربها (چون امروز) تماس داشته‌اند ، مانند همه‌ی مردم مناطق دیگر ایران آمیخته‌ای از مردم مختلف میباشند ، ازینرو ، و تحت این وضعیت ، پوشاک آنان دائماً در حالت تقلید و تبدیل بوده و نیز چه بسا که بعلت فعالیت‌های وسیع نساجی (که در شهرهای مهم این سرزمین وجود داشته) نفوذ سلیقه داشته‌اند .

در کتاب حجة الحق ابوعلی سینا بنقل از ابن حوقل نوشته شده است که :
(در شوشتر دیبا میبافته‌اند و بتمام دنیا حمل میکرده‌اند ، و پوشش خانه‌های کعبه را میبافته‌اند ، و در آنجا طرازی برای پادشاه بوده است) : (که مقصود ، کارگاه بافندگی می باشد) .

در کتاب تاریخ جغرافیائی خوزستان ، بنقل از یاقوت نوشته شده است :
(سمعانی گفته ، دستوا شهری است بخوزستان و جمعی از علماء بدان منسوبند و ثياب دستوائی را بآن نسبت دهند) .

این موضوع میرساند که جامه‌های این ناحیه ازخوزستان ، مشهور بوده است ، و همچنین است در شوش ، رامهرمز و نهرتیری (دشت میشان) که کتابهای مذکور بنقل از مورخین قدیم (چون اصطخری ، ابن حوقل ، یاقوت و ابن بطوطه و دیگران) در اینکه سرزمین خوزستان در تهیه پارچه‌های مرغوب و پوشاک ، اهمیت جهانی داشته است ، نوشته‌هایی دارند .

با این وصف باید توجه داشت که ساکنان سراسر این سامان در شهرهای بزرگ ، امروزه از پوشاک معمول روز استفاده میکنند و از خود ، پوشاک مشخص ندارند و پوشاک روستائیان و چوپانان و ایلها نیز ، مخلوطی از پوشاک کُردها و لُرها (بختیاری و قشقایی) بندریها و عربهای مجاور است ، و در این میان رخنه‌ی پوشاک لُرها بیشتر از آن دیگران است .

بانوان خوزستان نیز ، بعلت گرمای منطقه ، از میان همه‌ی پوشاک معمول مردم خود ، اغلب به يك پیراهن بلند و فراخ ، شلوار و سربند اکتفا میکنند .

پوشاك اقلیت‌های میهن ما

برای فروگذار نکردن از اشاره‌ای لاقلاً بپوشاك برخی از مردم ما ، از پوشاك زردشتیان و ارامنه نیز (که در گذشته‌ی نزدیک دارای پوشاك بالنسبه مشخص بوده‌اند) به اختصار ذکری بمیان می‌آید :

زردشتیان ما (که مسکن اکثریت آنان تهران و یزد و کرمان و پیرامون این نقاط است) چون دیگر شهرنشینان ، امروزه تابع پوشاك معمول روزند (چه آنان که در شهرها سکنی دارند و چه آنان که در روستاها هستند) اینك پوشاك مشخصی ندارند (مگر برخی از بانوان سالخورده‌ی شهری « که چون بانوان ساکن روستاها » تابع پوشاك معموله‌ی خود میباشند) .

این پوشاك که بانوان زردشتی از آن استفاده میکنند شباهتی بسیار نزدیک بپوشاك بانوان دیگر ما دارد (چنانکه روسری آنان از نظر شکل و طرز استفاده ، نظیر روسری بانوان بختیاری و طرز استفاده‌ی آنانست و پیراهن ، شیبه پیراهن بانوان لُر در گذشته‌ی نزدیک است و شلوار ، از لحاظ شکل و برش ، همان شلوار بانوان کُرد آذربایجان غربی است و کلاهك ، همان کلاهك بانوان بندری میباشد) .

با این تذکر ، پوشاکی که بانوان زردشتی با اندکی ساده‌کردن و با گرایش تدریجی بسوی مد روز از آن استفاده میکنند عبارت از : کلاهك ، پیراهن زیر ، پیراهن روئی ، روسری ، شلوار و کفش (که بتقلید از کفشهای شهری تهیه میشود) (شکل ۲۶۳) .

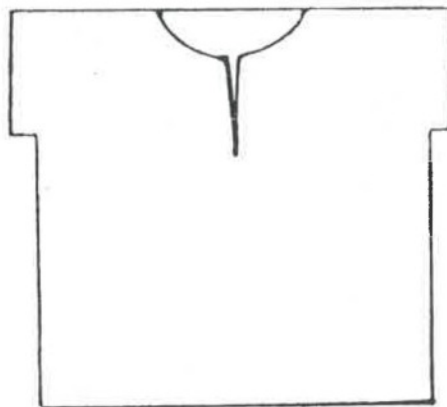
(شکل ۴۶۳) پوشاک عمومی بانوان زردشتی .

کلاھک بانوان زردشتی

کلاھک بانوان زردشتی از پارچه‌های الوان وزری تهیه میشود و از لحاظ ساختمان و ترکیب و تزئین همانست که بانوان بندری ما دارند (رجوع شود به شکل ۱۵۶) .

پیراهن زیر بانوان زردشتی

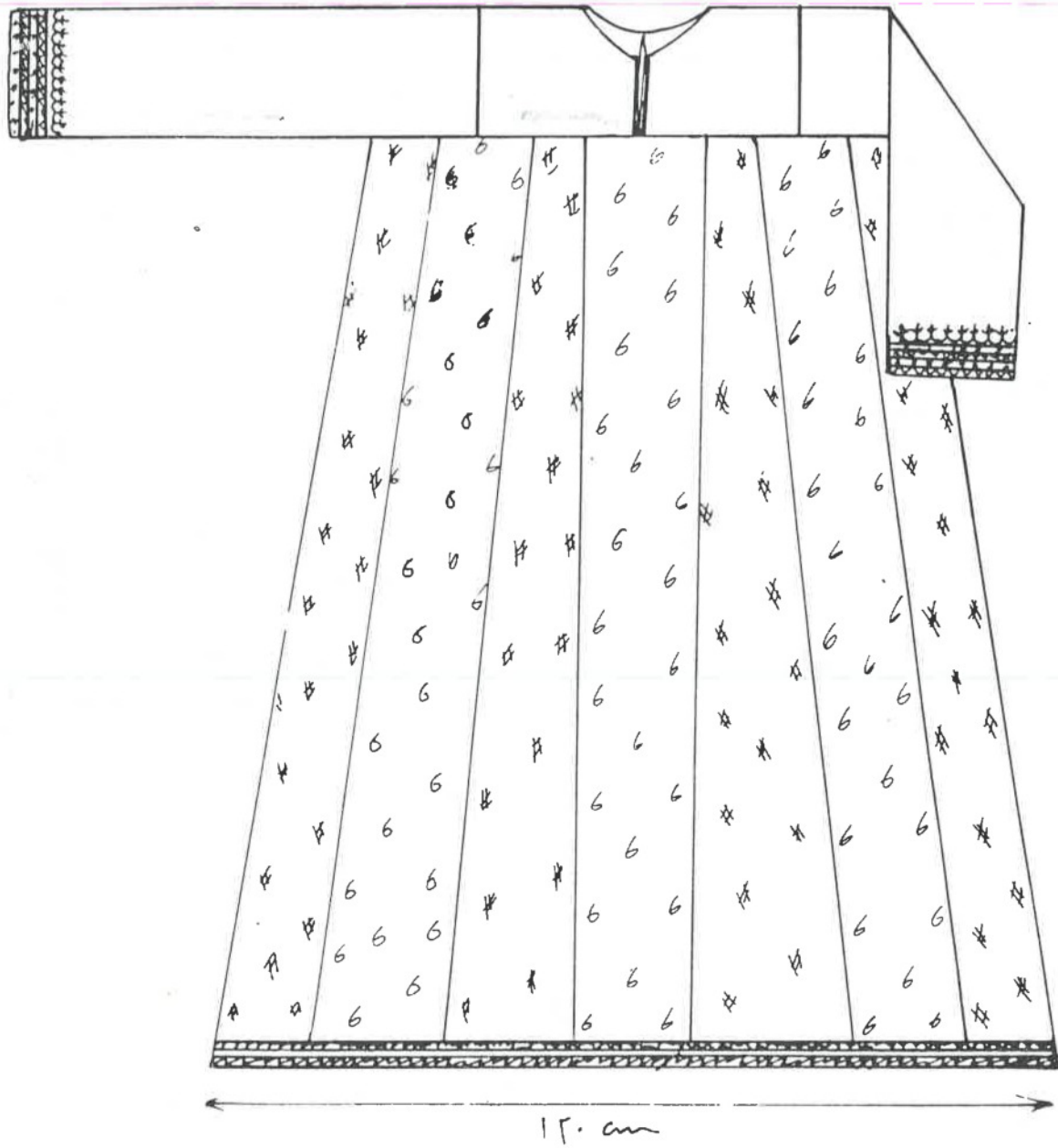
پیراهن زیر ، از پارچه‌ی سفید کتانی و با آستین و قد کوتاه تهیه میشود . یقه‌ی آن در جلو نیمگرد است و چاکنی دارد و به سدره معروف است (شکل ۲۶۴) .

(شکل ۲۶۴ - سدره)

پیراهن روئی بانوان زردشتی

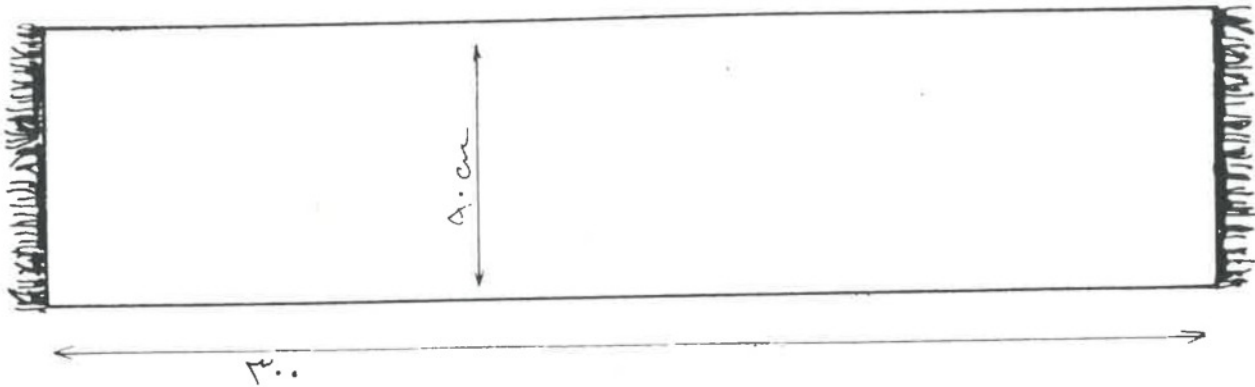
پیراهن روئی ، پیراهنی است فراخ با آستین‌های راسته و با سر آستین حاشیه‌دار و یقه‌ی گرد (که معمولاً چاکنی کوتاه از جلو و عقب دارد . دامن پیراهن ، فراخ است و گاه در پائین و گرداگرد دامن را چون سر آستین حاشیه میدهند ، و قد آن بطور عمودی از زیر سینه تا پائین با تکه‌های مختلف ترکیب میشود (شکل ۲۶۵) .

(شکل ۳۶۰) طرح پیراهن روئی بانوان زردشتی .

روسری بانوان زردشتی

روسری پارچه‌ایست رنگین و با نقش و نگار و بطول در حدود ۳ متر و نیم و عرض یک متر که بطرز بانوان بختیاری روی کلاهک می‌گذارند و برای استوار ماندن بر سر، با دستمالی کلاغی روی آنرا می‌بندند (شکل‌های ۲۶۶ و ۲۶۳ . همچنین رجوع شود به شکل ۲۶۷) .

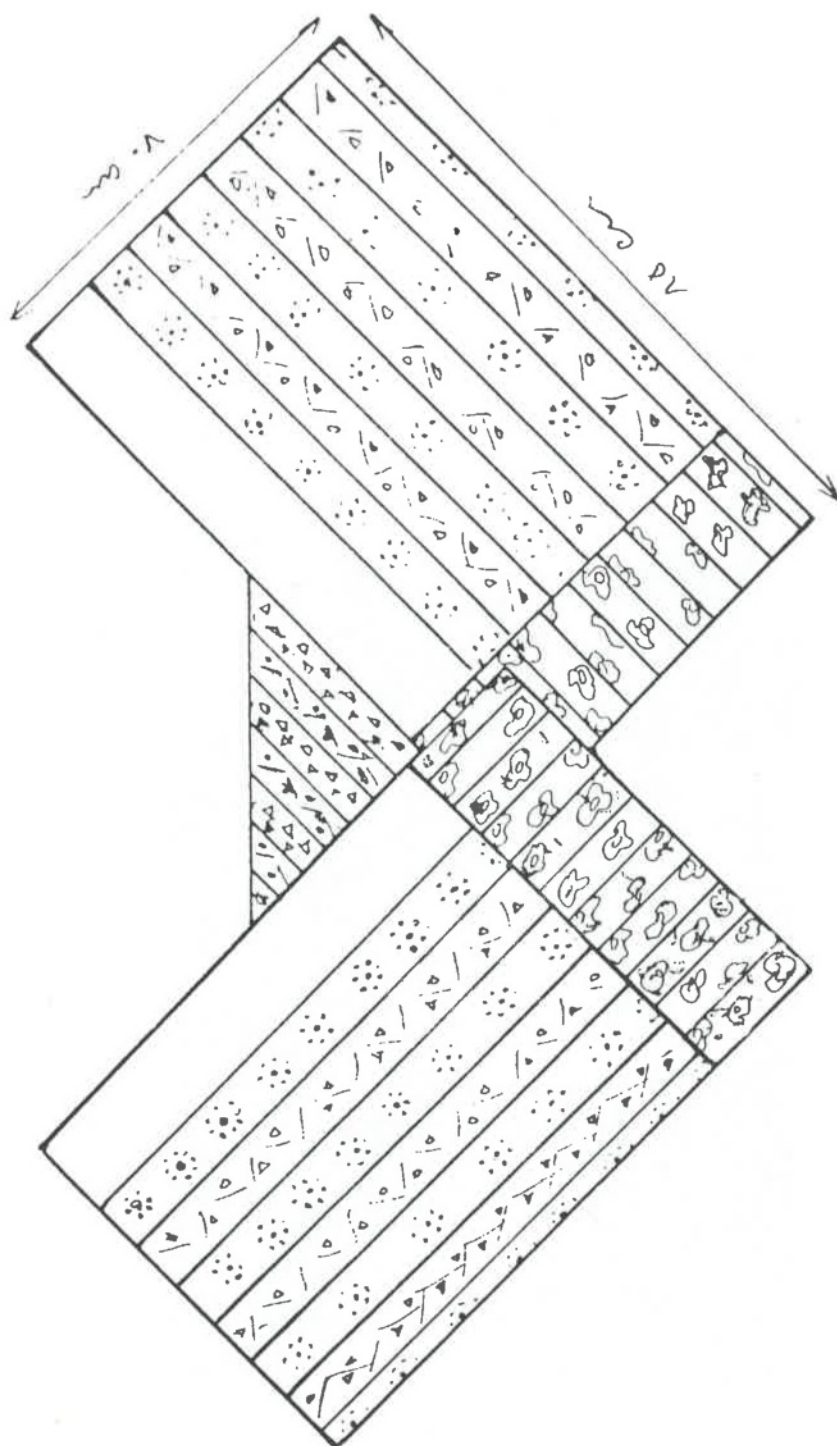
(شکل ۲۶۶) روسری بانوان زردشتی .

شلوار بانوان زردشتی

شلوار بانوان، از لحاظ برش با شلوار بانوان کُرد آذربایجان غربی یکسان است، جز اینکه ساقه‌های شلوار را (بجای یک تکه بودن) از تکه‌های باریک و الوان و نقش و نگاردار ترکیب کرده پهلوی هم میدوزند و سپس بشکل ساقه درمی‌آورند، و به این طریق جلوه‌ی خاص و مشخص بآن میدهند. کمپای شلوار را نیز بوسیله‌ی بند بدور ساق و میچ‌پا جمع میکنند و کمر آن نیز لیفی میباشد (شکل ۲۶۸) .

(شکل ۳۶۷) پوشاک عمومی یک بانوی زردشتی مربوط به گذشته‌ی نزدیک .

(شکل ۲۶۸) طرح شوار بانوان زردشتی .

پوشاك آرامنه

اقلیت آرامنه که امروزه در سراسر مناطق ایران بکوشش و کار مشغولند ،
اکثراً از طریق جلفای ارس به جلفای اصفهان رسیده به اطراف پخش شده‌اند .
اینان اقلیتی فعال و پیشرو میباشند و خود را با زندگانی معمول روز وفق
میدهند ، و همه‌ی آنان که اینک در شهرهای بزرگ و کوچک سکونت دارند ، از لحاظ
پوشاك تابع مڈ روزند ، و آنان که در روستاها بسر میبرند ، از پوشاك ساده شده‌ی
نیم قرن پیش خود استفاده میکنند ، و در جشن‌ها نیز با زیورهای متعلق بگذشته‌ی
نزدیک ، خود را می‌آرایند .

مادام دیولافوآ (که در حدود هشتاد سال پیش به ایران آمده و با ارمنه تماس یافته است) می‌نویسد : (زنان ارمنی لباسهای ابریشمی بر تن دارند که بشکل ردنکت بلندی است ، و دارای کمربندی نقره‌ای میباشند که با هنرمندی زرگری شده و تقریباً بر روی ران آنها افتاده است . این لباس نسبتاً آراسته است و ترکیب خوبی دارد اما یک چیز از آراستگی و قشنگی آنها میکاهد و آن اینست که قسمت زیرین صورت را با پارچه‌ی سفید ضخیمی می‌پوشانند و بواسطه‌ی فشار دائم آن ، صورت بدترکیب میشود . این روبند را زنان ارمنی در موقع بیرون رفتن از خانه به قسمت زیرین صورت می‌بندند و چون شوهر اختیار کردند در خانه نیز باید آنرا دائماً بصورت داشته باشند .

روپوشی هم از ململ یا چلوار سفید بر روی لباس دارند که در موقع رفتن بکوچه و کلیسا می‌پوشند و اگر بخواهند هیکل بلند بالای خود را خوب جلوه دهند چنین‌هایی هم به این روپوش می‌افزایند « سفرنامه دیولافوآ صفحه‌ی ۲۲۱ سطر ۶ » .

در حدود پنجاه سال پیش ، هانری رنه دالمانی به ایران سفر کرد و در باره‌ی پوشاک ارمنه چنین نوشت : (لباس مردان ارمنی بسیار ناجور است و نمیتوان نمونه‌ی کاملی از آن نمایش داد زیرا که اقلان دو نفر دیده نمیشوند که از حیث لباس یکسان باشند « سفرنامه‌ی از خراسان تا بختیاری صفحه‌ی ۹۶۵ ») .

اما درباره‌ی پوشاک بانوان ارمنی می‌نویسد : (. . . هنوز هم لباس چند قرن پیش را که در جلفای نزدیک قفقاز داشته‌اند از خود دور نکرده‌اند . زنان ارمنی چادری سفید بخود پیچیده و در زیر آن لباسهای رنگارنگ زرد و قرمزی دارند و بر عکس زنان شهر اصفهان صورت آنها پوشیده نیست ، معه‌ذا سر خود را با کلاه نازکی پوشیده و بر روی کلاه پارچه‌ای سفید می‌اندازند . لباس

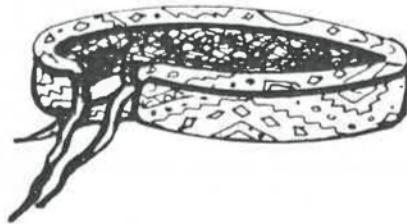
آنها بیشتر برنگ قرمز است ، و ساق پا را با شلوارهای رنگین گشاد پوشانده اند .
 روپوشی از پارچه‌ی پنبه‌ای ، قرمز یا سفید بر تن دارند که دارای چینهای
 زیادی است و دامن آن تا بزانو میرسد ، اما جلوی سینه باز است .
 عموم زنان از غنی و فقیر ، تمام دارای همین لباس هستند ، فقط جنس پارچه‌ی
 گرانبها و جواهراتی که برای زینت بکار برده‌اند موجب تشخیص زنان ثروتمند میشود .
 زنان ارمنی هر قدر هم که فقیر باشند ، کمر بندی نقره‌ای که از حلقه‌های
 بزرگ تشکیل یافته بکمر بسته‌اند و به ندرت دیده میشود که زنی کمر بند نداشته
 باشد . این کمر بند بمنزله‌ی جواهراتی است که نسل اندر نسل به وراثت آنان میرسد
 و معمولاً آنها را طوری می‌بندند که قسمت جلوی آن در زیر شکم واقع میگردد .
 زنان ارمنی کلاه ظریفی از ماهوت یا پارچه‌ی ابریشمی گلدوزی شده بر سر
 دارند و زینت‌های طلا و نقره که بیشتر مسکوکات است بآن آویخته دستمالی از
 ململ سفید بر روی کلاه انداخته‌اند .

در پائین صورت هم پارچه‌ای بسته‌اند که دهان و چانه‌ی آنها را پوشانده است
 « سفرنامه‌ی از خراسان تا بختیاری صفحه‌ی ۸۹۴ » (.

با این تفصیل ، میتوان توجه داشت که پوشاک مردان ارمنه درخورگفت نیست
 ولی از آن بانوان ، دست‌کم چندین تکه‌ی تازه دارد که قابل ذکر است .
 پوشاک بانوان ارمنی برحسب آنچه تحقیق نشان داده و در موزه‌ی مردم‌شناسی
 نیز موجود است شامل : کلاه و عرقچین ، چانه‌پوش ، روسری و روسینه‌ای ، پیراهن
 زیر ، پیراهن رو ، روپوش یا قبا و شلوار است که اینک (چنانکه گفته‌اند) ساده
 شده‌ی این پوشاک در ولایات ، کم و بیش مورد استعمال دارد .

کلاه و عرقچین بانوان ارمنی

کلاه بانوان ارمنی بشکل استوانه از لفافی کلفت یا مقواست که بلندی آن در حدود ۴ تا ۵ سانتیمتر میباشد. روی آنرا با پارچه‌ای گلدار و جنس مخمل یا زری می‌پوشانند. این استوانه دو سر آزاد دارد که بوسیله‌ی بند یا دنباله‌ی پارچه‌های تزئینی متصل بکلاه جمع شده کوچک یا بزرگ میشود و متناسب با سر استعمال‌کننده‌ی آن میگردد. بر لبه‌ی بالائی کلاه، نواری لوله‌شده از پارچه استوار میکنند (شکل ۲۶۹).

(شکل ۲۶۹) طرح کلاه بانوان ارمنی .

و معمولاً رشته‌هایی از زیور را برای نگاهداری کلاه بر سر از زیر چانه رد کرده دو سر آن را به بالای دوطرف کلاه وصل میکنند (شکل ۲۷۰).

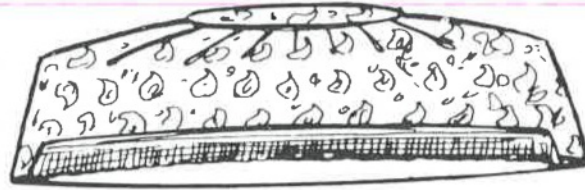
عرقچین بانوان ارمنی (که اغلب دخترها آنرا بکار می‌برند) از پارچه تهیه میشود. پارچه را گرد کرده بشکل استوانه‌ی کوتاهی (چون کلاهشان) درمی‌آورند و بلندی پارچه را بر محل کستگی خوابانده، روی چینهای پدید آمده را با یک پارچه‌ی گِرد بریده می‌پوشانند. پارچه‌ی عرقچین را معمولاً از پارچه‌های زربفت و مخمل انتخاب میکنند و پائین و جلوی عرقچین را نوار دوزی نموده داخل آنرا نیز آستر میدهند (شکل ۲۷۱).

چانه پوش بانوان ارمنی

چانه پوش، پارچه‌ای چهارگوش در حدود نیم‌متر در نیم‌متر از ململ یا چلوار

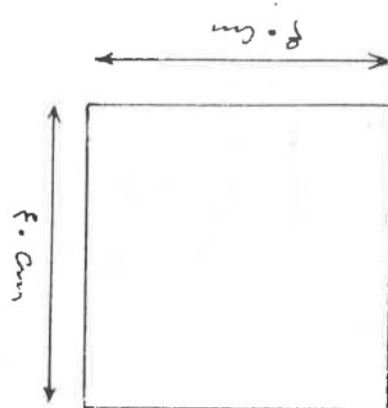

(شکل ۳۷۰) دانه‌هایی تفره‌ای از زیور بانوان ارمنه که کلاهاک را بوسیله‌ی آن بر سر نگاه میدارند .

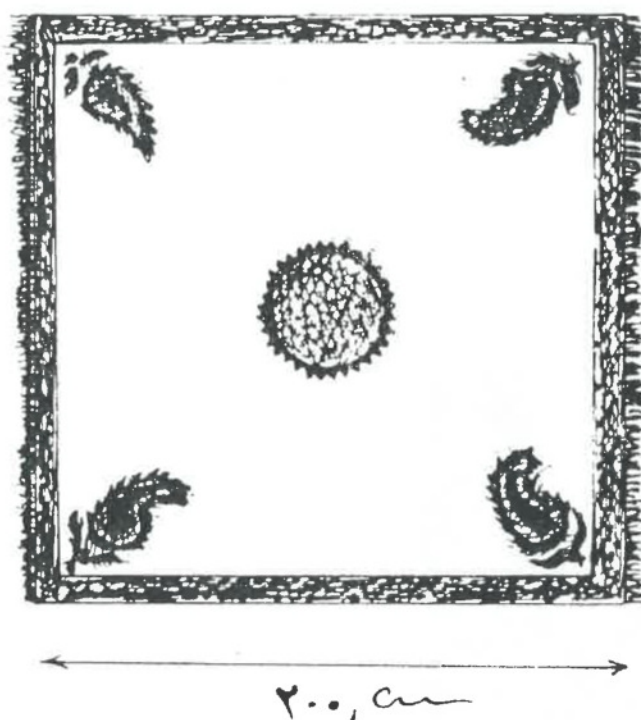
(شکل ۲۷۱) طرح عرقچین دختران ارمنی .

سفید است که آنرا سه گوش چندتا زده بر روی چانه و دهان میکشند و دو گوشه‌ی آنرا از روی کلاه یا عرقچین بی‌الا برده بند میکنند و در مواقع لزوم مقداری از چانه‌بند را از روی چانه بر روی دهان و بینی برده آنها را می‌پوشانند « و همین کار را بانوان آذربایجان شرقی با چارقد خود میکنند » (شکل‌های ۲۷۲ و ۲۷۳).

(شکل ۲۷۳) عده‌ای از بانوان ارمنی
پیرامون شهرستان اصفهان(شکل ۲۷۲)
طرح چانه‌بند بانوان ارمنی .

روسری بانوان ارمنی

روسری بانوان ارمنی ، پارچه‌ای سفید و چهار گوش است که وسعت آن در حدود ۲×۲ متر میباشد و معمولاً روی آنرا با نخهای زری نقشبندی میکنند . در موقع استفاده ، آنرا دوتا و سه گوش کرده بر روی کلاه میگذارند و گوشه‌های آنرا از زیر چانه رد کرده دوباره بیالا می‌برند و در بالای سر گره میزنند (شکل ۲۷۴).

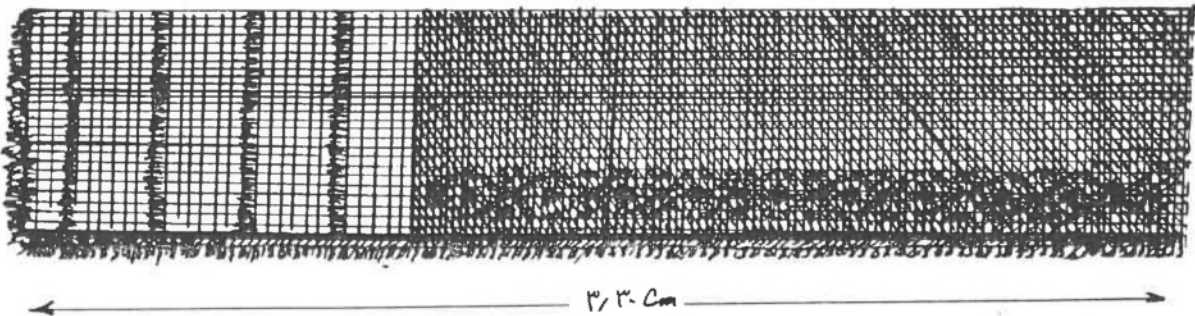

(شکل ۲۷۴) طرح روسری بانوان ارمنی .

روسینه‌ای بانوان ارمنی

روسینه‌ای ، پارچه‌ای از جنس ظریف و رنگین ، حاشیه دوزی شده ، بطول در حدود سه متر و نیم و عرض در حدود ۹۰ سانتیمتر است که دو انتهای آنرا بطول

در حدود ۴ سانتیمتر ریشه درآورده جا بجا با بندهای زری جمع و لوله‌ای میکنند و صورت آویز ریشه‌دار را پیدا میکند. این روسینه‌ای را بر روی سینه افکنده دوطرف آنرا از روی شانه‌ها به پشت برده گره میزنند و می‌آویزند، و گاه آنرا بر روی کلاه و روسری افکنده پس از پیچیدن بدور گردن به پشت می‌برند (شکل‌های ۲۷۵ و ۲۷۳).

(شکل ۲۷۵) طرح روسینه‌ای بانوان ارمنی .

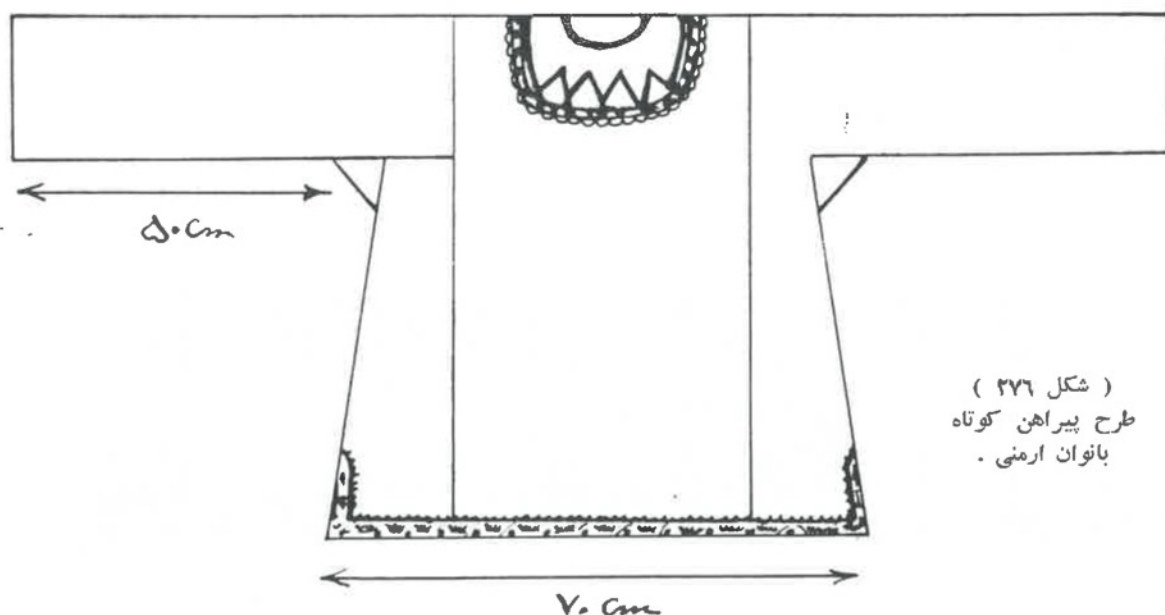
پیراهن زیری و روئی بانوان ارمنی

پیراهن زیر بانوان ارمنی، پارچه‌ای سفید و کتانی است. بُرش آن ساده، آستینش کوتاه و قد آن نیمه بلند است.

پیراهن روئی، اغلب از پارچه‌های رنگین و مجلل انتخاب میشود. یقه‌اش گرد و زیوردار است، و آستینش بُرش راسته دارد. دم آستین و قسمت جلوی دامن پیراهن را نیز نواردوزی و زردوزی میکنند. قد پیراهن معمولاً بلند است ولی گاهی کوتاه هم میگیرند (شکل ۲۷۶).

روپوش یا قبای بانوان ارمنی

قبای بانوان ارمنی از پارچه‌های مختلف انتخاب میشود و بهر جهت، شکل آن مانند سرداری ساده‌ی کمر تنگ بدون چین یا چین‌دار است. جلوی آن سرتاسر

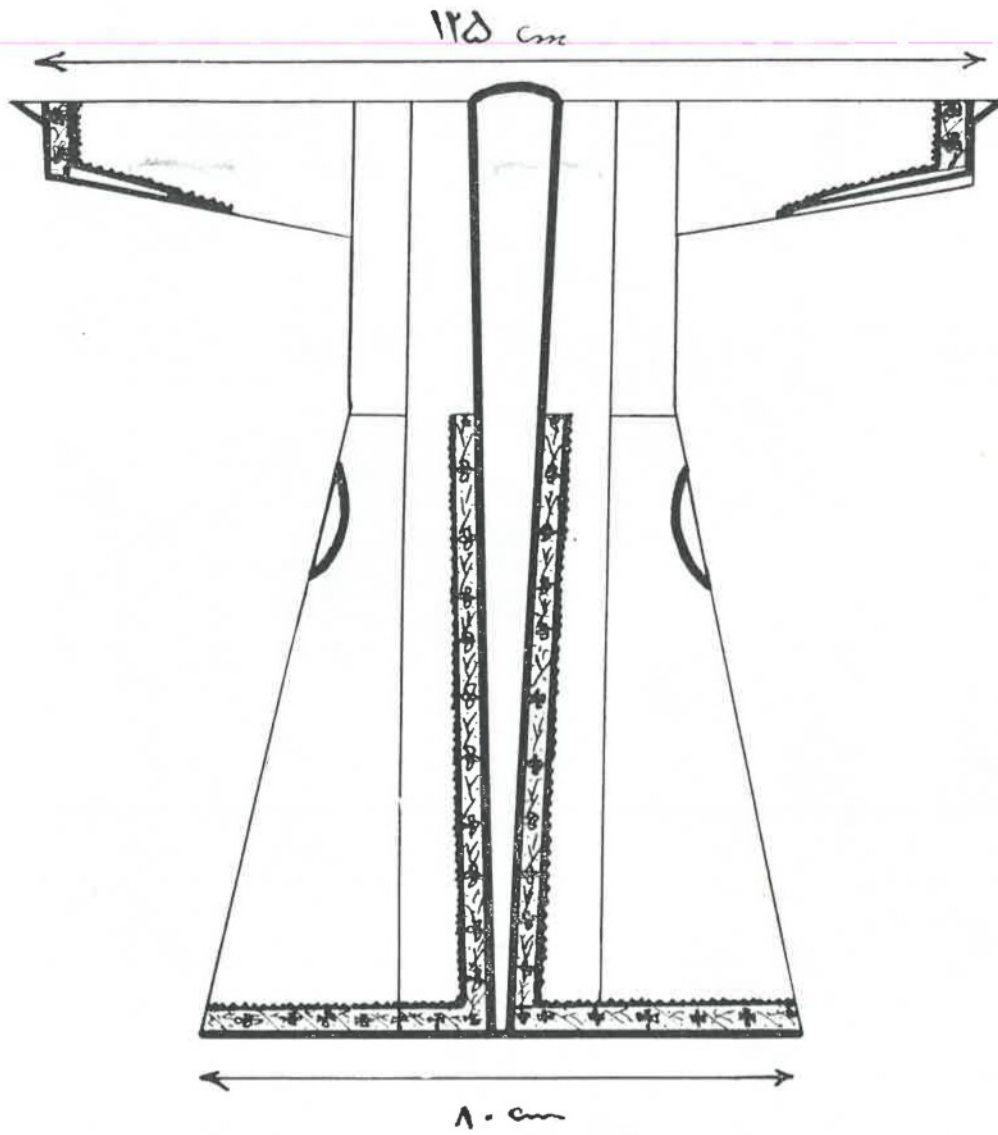
(شکل ۲۷۶)
طرح پیراهن کوتاه
بانوان ارمنی .

باز است و دو جیب بر دو پهلو دارد . بر کناره‌های دو بر قبا و گرداگرد دامن آن ، و دم آستین آن (که سنپوسه‌ی کوچک دارد) و نیز بر دوره‌ی چاک دم آستین نوار دوزی و زر دوزی میکنند (شکل‌های ۲۷۷ و ۲۷۸) .
بانوان ارمنی بر روی قبا کمر بند نقره‌ای می‌بندند (شکل‌های ۲۷۹ و ۲۸۰) .

شلوار بانوان ارمنی

شلوار بانوان ارمنی ، شلواری است در زمینه‌ی شلوار بانوان بندری (شکل ۱۶۲) با کمر لیفه‌ای و دمپای تنگ بدون لیفه ولی نوار دوزی شده . دارای میانساقی وسیع است . پارچه‌ی آن الوان و اغلب مخطط و دوره‌ی کمر از جنس گلدار و محل لیفه‌ی کمر از جنس مدغال ، و همچنین جنس میانساق را از پارچه‌ی گلدار انتخاب میکنند و مانند بانوان دیگر ایرانی در ترکیب‌بندی آن سلیقه بروز میدهند . (شکل‌های ۲۸۱ و ۲۸۲) .

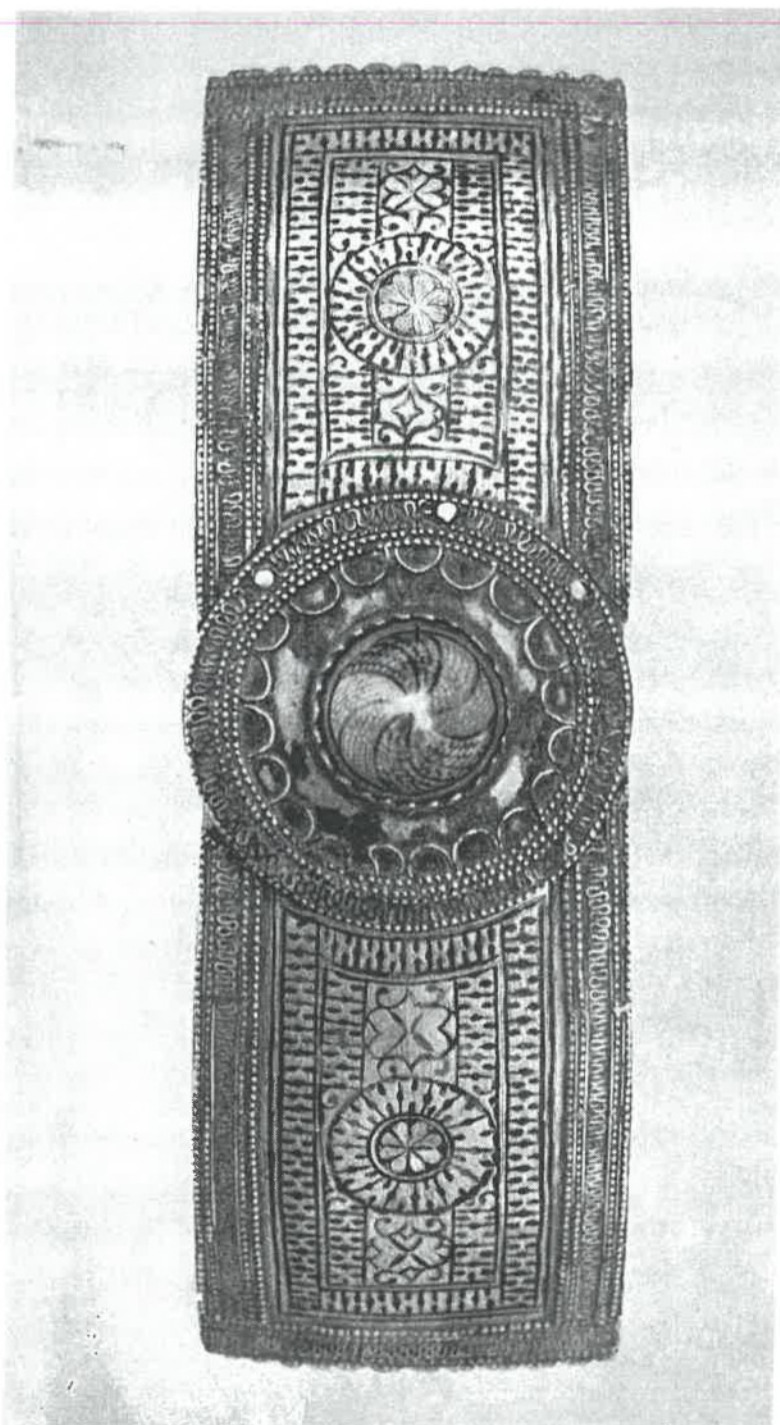
پایان

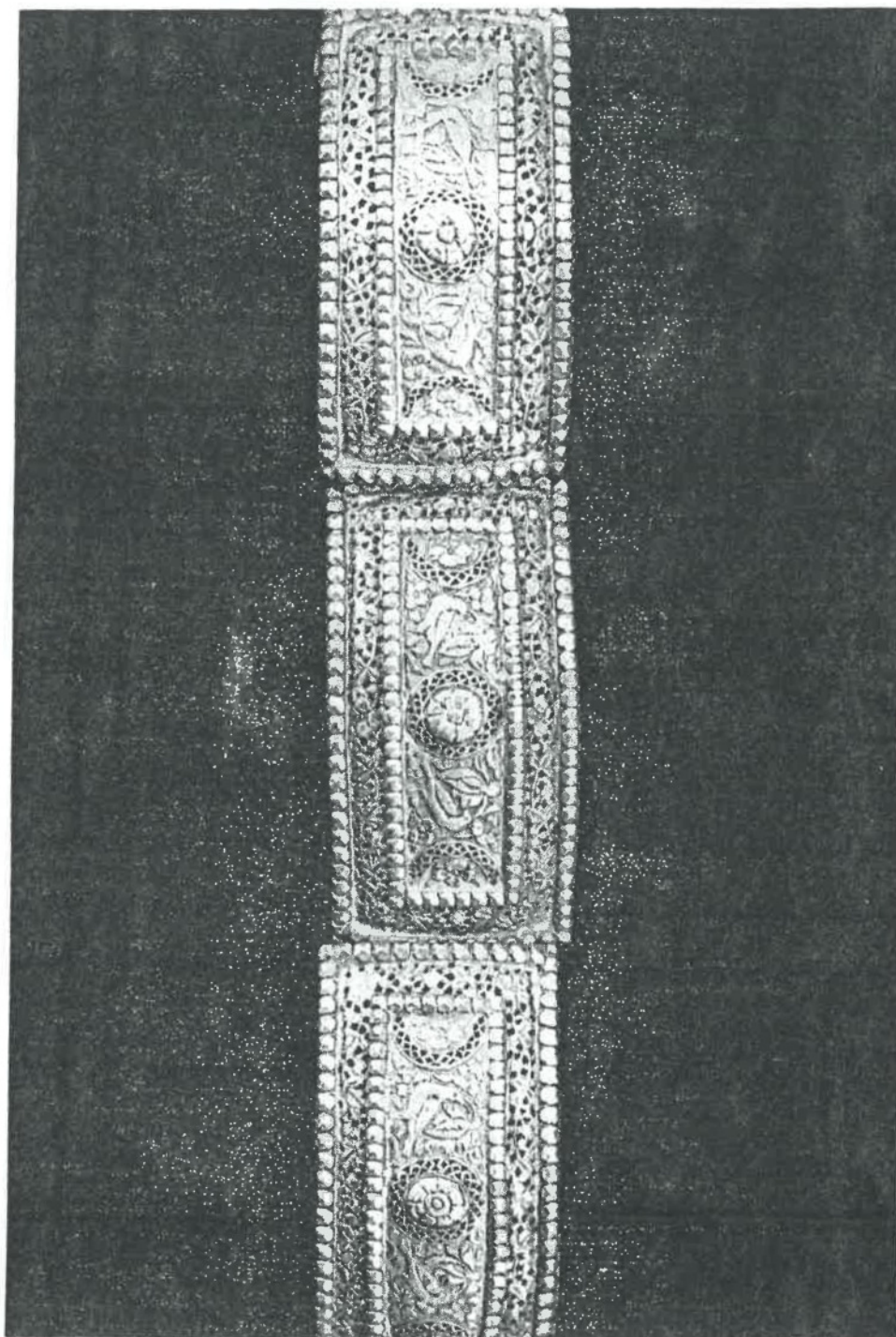
(شکل ۲۷۷) طرح قبای بانوان ارمنی .

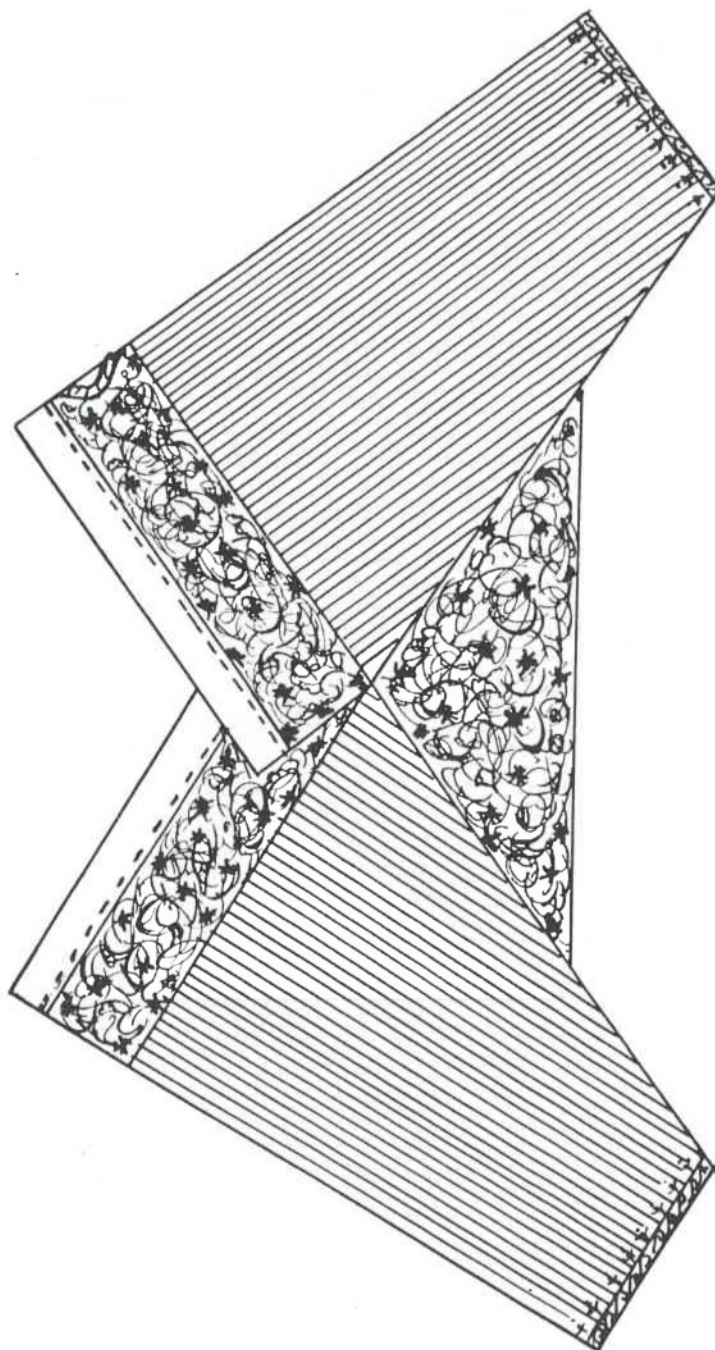
(شکل ۴۷۸) خانواده‌ای ارمنی (و دختری که قبای چین‌دار پوشیده ، و عرقچین بر سر دارد) .

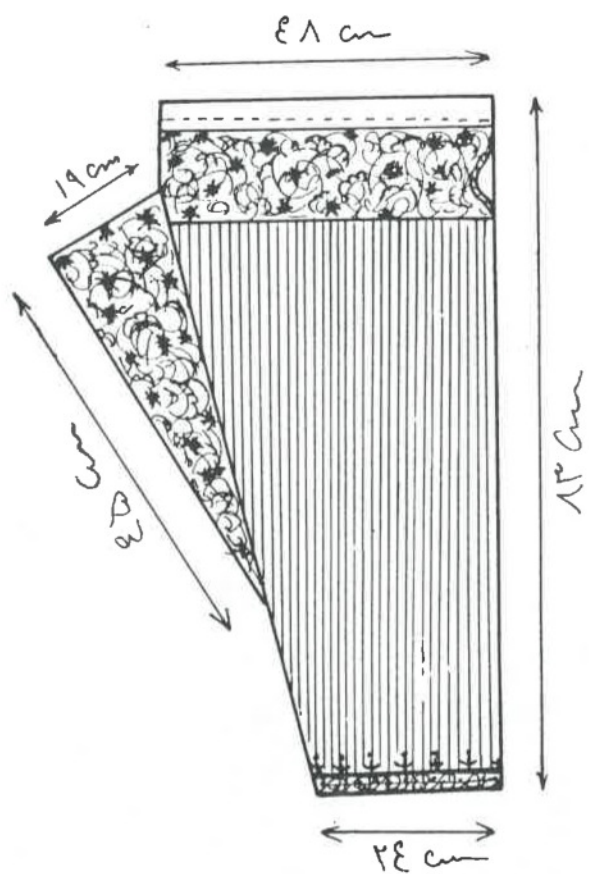
(شکل ۲۷۹) کمربندی از انواع کمربندهای نقره‌ای بانوان ارمنی .

(شکل ۴۸۰) . کمربندی از انواع کمربندهای نقره‌ای بانوان ارمنی .

(شكل ۲۸۱) طرح شلوار بانوان ارمني (از زویرو) .

(شکل ۲۸۲) طرح شلوار بانوان ارمنی (از نیمرخ) .

این کتاب دارای چهل و چهار نقاشی رنگی و دویست و سی وهشت طرح و نقش و عکسهای سیاه-سپید است . عکسها از بایگانی فرهنگ عامه‌ی اداره‌ی کل موزه‌ها (و همچنین از روی اشیاء و لوازم موزه‌ی مردم شناسی) انتخاب و تهیه شده ، و همه‌ی نقشها و طرحها نیز بوسیله‌ی هنرمندان موزه‌ی مردم شناسی با راهنمایی نویسنده‌ی این کتاب فراهم شده است .

پیرس نوشته‌ها

شماره‌ی صفحات	پیرس نوشته‌ها
۲	پیش‌گفتار
۹	چگونگی و چند گونه‌ی پوشاک مردم ما

۱۳	پوشاک کُردها
۱۴	پوشاک بانوان کردستان
۲۷	پوشاک بانوان کرمانشاهان
۴۳	پوشاک بانوان کُرد آذربایجان غربی
۵۷	پوشاک بانوان کُرد شمال خراسان

۶۵	پوشاک مردان کُرد
۹۰	پوشاک مردان کُرد قوچان

۹۷	لُرها و لرستان بزرگ
۹۸	پوشاک بانوان لُر

شماره‌ی صفحات	پی‌رس نوشته‌ها
۱۱۱	پوشاک مردان لُر
۱۱۷	پوشاک بختیاریها
۱۱۸	پوشاک بانوان بختیاری
۱۲۵	پوشاک مردان بختیاری
۱۳۳	پوشاک قشقاییها
۱۳۴	پوشاک بانوان قشقایی
۱۴۹	پوشاک مردان قشقایی
۱۵۷	بندریها
۱۵۹	پوشاک بانوان بندری
۱۶۹	پوشاک بلوچها
۱۷۰	پوشاک بانوان بلوچ
۱۸۱	پوشاک مردان بلوچ
۱۸۷	پوشاک خراسانیها

۱۸۸	پوشاک بانوان شرق خراسان
۱۹۲	پوشاک مردان شرق خراسان
۲۰۰	پوشاک ترکمانها
۲۰۱	پوشاک بانوان ترکمن
۲۱۶	پوشاک مردان ترکمن
۲۲۴	پوشاک مردم گیلان و مازندران
۲۲۵	پوشاک بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران
۲۳۵	پوشاک بانوان کوهستان و کوهپایه‌ی گیلان
۲۴۴	پوشاک مردان ساکن جنوب دریای مازندران
۲۵۳	پوشاک در آذربایجان شرقی
۲۶۰	وضعیت پوشاک مردم ما ، در خوزستان
۲۶۲	پوشاک اقلیت‌های میهن ما (زردشتی‌ها)
۲۷۰	پوشاک آرامنه

ردیف شکلها	شماره‌ی صفحات	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرحها	نقاشان
۱	۱	عکس دختری کُرد ، از حوالی قصر شیرین .	—
۲	۵	عکس بانوئی از کُردهای شادلو .	—
۳	۶	عکس گوشواره‌ی بانوان ساکن جنوب ایران .	—
۴	۷	عکس کمر بند ایلی بچگانه .	—
۵	۸	عکس پیشانی‌بند بانوان کُرد .	—
۶	۱۱	طرح سرزمین ایزان .	عارف اسفندیاری
۷	۱۲	عکس طبیعی ایران زمین .	—
۸	۱۴ - ۱۵	نقاشی پوشاک بانوان کردستان .	عارف اسفندیاری
۹	۱۵	طرح کفش بانوان کردستان .	«
۱۰	۱۷	طرح شلوار بانوان کردستان در حالت پوشیده .	«
۱۱	۱۸	طرح شلوار بانوان کردستان در حالت باز شده .	«
۱۲	۱۹	طرح پیراهن بانوان کردستان .	«
۱۳ ۱۴ ۱۵	۲۰	طرحهای مختلف سنبوسه‌های آستین .	«
۱۶	۲۲ - ۲۳	نقاشی جلیتقه‌ی بانوان کردستان .	«
۱۷	۲۳	طرح قبای بانوان کردستان .	«
۱۸	۲۴	طرح دستمال زینتی .	«
۱۹	۲۴ - ۲۵	نقاشی عمامه‌ی بانوان کردستان .	کلارا آبکار و عارف اسفندیاری
۲۰ و ۲۱	۲۵	طرحهای عمامه‌ی بانوان کردستان .	بهنام سیف‌الهی
۲۲	۲۶	طرح روسری بانوان کردستان .	عارف اسفندیاری

نقاشان	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
—	عکس گیسویند بانوان کُرد و ترکمان .	۲۸	۲۳
		
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک بانوان کُرد کرمانشاهان .	۲۸ - ۲۹	۲۴
بهنام سیف‌الهی	طرح‌های مختلف کلاهک‌های کُردی .	۲۹	۲۵ و ۲۶
—	عکس دو بانوی کُرد کرمانشاهانی .	۳۰	۲۷
—	عکس نمای جلوی سربند یک بانوی کرمانشاهی .	۳۱	۲۸
---	عکس کلاهک منجوق‌دوزی شده از پشت سر .	۳۲	۲۹
---	عکس کلاهک منجوق‌دوزی شده از روبرو .	۳۳	۳۰
عارف اسفندیاری	طرح پیراهن بانوان کُرد کرمانشاهان .	۳۵	۳۱
—	عکس بانوان کُرد کرمانشاهان .	۳۶	۳۲
—	عکس جلیتقه‌ی بانوان کُرد کرمانشاهان .	۳۷	۳۳
—	عکس یک بانوان کُرد کرمانشاهان .	۳۸	۳۴
عارف اسفندیاری	طرح قبای بانوان کُرد کرمانشاهان .	۴۰	۳۵
---	عکس بانوئی کرمانشاهانی با روپوش .	۴۱	۳۶
---	عکس شلوار دو بانوی کُرد سقزی .	۴۲	۳۷
عارف اسفندیاری	نقاشی کفش بانوان کُرد کرمانشاهان .	۴۲ - ۴۳	۳۸
		
	نقاشی پوشاک بانوان ایل زرزا	۴۴ - ۴۵	۳۹
«	در آذربایجان غربی .		
کلارا آبکار	نقاشی کلاه بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۴۴ - ۴۵	۴۰
—	عکس بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۴۵	۴۱

نقاشان	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
کلارا آبکار	نقاشی کلاه بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۴۶	۴۲
عارف اسفندیاری	نقاشی بانوی کُرد آذربایجان غربی .	۴۸	۴۳
	طرح روسری و پیراهن بدون سنبوسه‌ی بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۴۹	۴۴ و ۴۵
«	طرح پیراهن سنبوسه‌دار بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۵۰	۴۶
«	طرح شال کمر بسته‌شده و باز بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۵۱	۴۷ و ۴۸
«	طرح ارخالق بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۵۳	۴۹
«	طرح شلوار بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۵۴	۵۰
کلارا آبکار	نقاشی کفش بانوان کُرد آذربایجان غربی .	۵۵	۵۱
—	عکس قبای ویژه‌ی بانوان و دختران کُرد آذربایجان غربی .	۵۶	۵۲
		
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک بانوان کُرد قوچان .	۵۸ - ۵۹	۵۳
بهنام سیف‌الهی	طرح کفش کوم‌سُخ بانوان کُرد قوچان .	۵۹	۵۴
عارف اسفندیاری	نقاشی جوراب پشمی بانوان کُرد قوچان .	۶۰ - ۶۱	۵۵
بهنام سیف‌الهی	طرح شلیته‌ی بانوان کُرد قوچان .	۶۱	۵۶
«	طرح پیراهن بانوان کُرد قوچان .	۶۲	۵۷
عارف اسفندیاری	نقاشی جلیتقه‌ی بانوان کُرد قوچان .	۶۲ - ۶۳	۵۸
بهنام سیف‌الهی	طرح‌های روسری و چادر بانوان کُرد قوچان .	۶۳	۵۹ و ۶۰

نقاشان	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
—	عکس زیبور رو کلاهی بانوان کُرد .	۶۴	۶۱
		
—	عکس یکی از مردان متشخص کُرد پیرامون مه‌باد .	۶۶	۶۲
کلارا آبکار	نقاشی عرقچین دستباف بانوان کُرد .	۶۸	۶۳
بهنام سیف‌الهی	طرح کلاه مخروطی مردان کُرد .	۶۹	۶۴
—	عکس یکی از مردان متشخص کُرد با سربند .	۷۰	۶۵
عارف اسفندیاری	طرح روسری یا سربند مردان کُرد .	۷۱	۶۶
«	طرح پیراهن سن‌بوسه‌دار مردان کُرد .	۷۲	۶۷
	طرح پیراهن سن‌بوسه‌دار مردان کُرد از نوع دوم .	۷۳	۶۸
«	طرح کُت مردان کُرد (از نوع اول) .	۷۴	۶۹
—	عکس یکی از مردان کُرد کشاورز .	۷۵	۷۰
عارف اسفندیاری	طرح کُت مردان کُرد (از نوع دوم) .	۷۶	۷۱
«	طرح کُت مردان کُرد (از نوع سوم)	۷۷	۷۲
«	نقاشی پوشاک عمومی مردان کُرد .	۷۸ - ۷۹	۷۳
	عکس دو مرد کُرد که یکی از کُتِ پنبه‌دوزی شده دربر دارد .	۷۹	۷۴
—	عکس مردی کُرد که پَسْتَنک دربر دارد .	۸۰	۷۵
عارف اسفندیاری	طرح پَسْتَنک مردان کُرد .	۸۱	۷۶
«	طرح شلوار مردان کُرد .	۸۲	۷۷

تقاشان	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک عمومی مردان کُرد .	۸۳	۷۸
«	نقاشی جوراب مردان کُرد .	۸۴	۷۹
بهنام سیف‌الهی	طرح‌های کفش بومی مردان کُرد .	۸۴	۸۰ و ۸۱
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک تابستانی مردان کُرد ایل هرکی .	۸۵	۸۲
«	طرح‌های شلوار تابستانی مردان کُرد .	۸۷	۸۳ و ۸۴
«	طرح کت تابستانی مردان کُرد ایل هرکی .	۸۸	۸۵
—	عکس مردان کُرد هرکی در پوشاک تابستانی .	۸۹	۸۶
.			
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک مردان کُرد قوچان .	۹۰-۹۱	۸۷
بهنام سیف‌الهی	طرح‌های کلاه مردان کُرد قوچان .	۹۱	۸۸ و ۸۹
عارف اسفندیاری	طرح پیراهن مردان کُرد قوچان .	۹۲	۹۰
«	طرح شلوار مردان کُرد قوچان .	۹۳	۹۱
کلارا آبکار	نقاشی پتاهوی مردان کُرد قوچان .	۹۴-۹۵	۹۲
عارف اسفندیاری	نقاشی چاروق مردان کُرد قوچان .	۹۴-۹۵	۹۳
«	طرح قبای مردان کُرد قوچان .	۹۵	۹۴
.			
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک عمومی بانوان لُر .	۹۸-۹۹	۹۵
کلارا آبکار	نقاشی یکنوع از روسریهای بانوان لُر .	۱۰۰	۹۶

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۹۷	۱۰۰ - ۱۰۱	نقاشی نوعی دیگر از روسیه‌های بانوان لُر .	کلارا آبکار
۹۸	۱۰۱	عکس بانوئی لُر با وضعیت سربند و زیور گیسوه‌های بافته‌اش .	—
۹۹	۱۰۲	عکس دختری لُر با سربندش .	—
۱۰۰	۱۰۳	عکس بانوئی لُر با سربندش .	—
۱۰۱	۱۰۴	عکس دوبانوی لُر با سربندها بشان .	—
۱۰۲	۱۰۵	طرح پیراهن بانوان لُر .	عارف اسفندیاری
۱۰۳	۱۰۶	عکس بانوئی لُر با پیراهن گلدار .	—
۱۰۴	۱۰۶ - ۱۰۷	نقاشی پوشاک عمومی و پیراهن چندرنگی بانوان لُر .	عارف اسفندیاری
۱۰۵	۱۰۸	طرح شلوار بانوان لُر .	«
۱۰۶	۱۰۸ - ۱۰۹	نقاشی کمپای شلوار بانوان لُر .	بهنام سیف‌الهی
۱۰۷	۱۱۰	طرح سرداری بانوان لُر .	عارف اسفندیاری
		
۱۰۸	۱۱۲	نقاشی پوشاک مردان لُر .	«
۱۰۹			
۱۱۰	۱۱۴	طرحهای پیراهن، کلاه و شلوار مردان لُر .	بهنام سیف‌الهی
۱۱۱			
۱۱۲	۱۱۶	عکس شولای چوپانان لُر .	—
		
۱۱۳	۱۱۸ - ۱۱۹	نقاشی پوشاک بانوان بختیاری .	عارف اسفندیاری

ردیف شکلها	شماره‌ی صفحات	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	نقاشان
۱۱۴	۱۱۹	طرح کلاهِک بانوان بختیاری .	بهنام سیفالهی
۱۱۵	۱۱۹	عکس زیور جلوی کلاهِک بانوان بختیاری .	—
۱۱۶ و ۱۱۷	۱۲۱	طرح‌های روسری و پیراهن بانوان بختیاری .	بهنام سیفالهی
۱۱۸	۱۲۲	طرح تنبان بانوان بختیاری .	«
۱۱۹	۱۲۳	طرح یَک بانوان بختیاری .	«
۱۲۰	۱۲۴	طرح چادر بانوان بختیاری .	«
.			
۱۲۱	۱۲۶	نقاشی پوشاک عمومی مردان بختیاری .	عارف اسفندیاری
۱۲۲ و ۱۲۳	۱۲۷	طرح‌های کلاه و پیراهن مردان بختیاری .	بهنام سیفالهی
۱۲۴	۱۲۸	طرح سرداری مردان بختیاری از روبرو .	«
۱۲۵	۱۲۹	طرح سرداری مردان بختیاری از پشت .	«
۱۲۶	۱۳۰	عکس شولای نازک چوپانان بختیاری .	—
۱۲۷	۱۳۱	عکس چادرنشینی از لُرهای بختیاری با شولای نازک .	—
۱۲۸	۱۳۲	طرح شولای نازک چوپانان بختیاری .	عارف اسفندیاری
.			
۱۲۹	۱۳۴ - ۱۳۵	نقاشی پوشاک بانوان قشقایی .	«

نقاشان	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
	طرح‌های کلاهاک و روسری بانوان	۱۳۵	۱۳۰ و ۱۳۱
عارف اسفندیاری	قشقائی .		
—	عکس دختری قشقائی با روسری توری .	۱۳۶	۱۳۲
—	عکس دستمال کلاغی بانوان قشقائی .	۱۳۷	۱۳۳
—	عکس بانوی قشقائی با روسری توری	۱۳۸	۱۳۴
—	از نیمرخ .		
عارف اسفندیاری	طرح پیراهن بانوان قشقائی .	۱۳۹	۱۳۵
	نقاشی پیش‌سینه‌ی پیراهن و نقش	۱۴۰	۱۳۶ و ۱۳۷
بهنام سیفالهی	گوشه‌ی دامن پیراهن بانوان قشقائی .		
—	عکس بانوان قشقائی با پیراهنهای	۱۴۱	۱۳۸
—	گلدار .		
—	عکس دختران قشقائی در پوشاک بومی .	۱۴۲	۱۳۹
عارف اسفندیاری	طرح ارخالق بانوان قشقائی .	۱۴۴	۱۴۰
—	عکس بانوان قشقائی با بچه‌هایشان .	۱۴۵	۱۴۱
	طرح دامن روئی و نقش نوارهای	۱۴۶	۱۴۲ و ۱۴۳
بهنام سیفالهی	تنبان بانوان قشقائی .		
	نقاشی گیوه‌ی مشهور به ملکی بانوان	۱۴۷	۱۴۴
عارف اسفندیاری	قشقائی .		
		
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک مردان قشقائی .	۱۵۰ - ۱۵۱	۱۴۵
بهنام سیفالهی	طرح کلاه قشقائی از پهلوی و روبرو .	۱۴۹	۱۴۶ و ۱۴۷

نقاشان	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
—	عکس مردی قشقائی با کلاه بومی .	۱۵۰	۱۴۸
عارف اسفندیاری	طرح پیراهن مردان قشقائی .	۱۵۲	۱۴۹
«	طرح شلوار مردان قشقائی .	۱۵۳	۱۵۰
«	طرح لباده‌ی مردان قشقائی .	۱۵۴	۱۵۱
—	عکس مردی قشقائی با کلاه بومی .	۱۵۵	۱۵۲
—	عکس بانوان بندری (بندرعباس) .	۱۵۸	۱۵۳
بهنام سیف‌الهی	طرح کفش بافته‌ی از گیاه .	۱۵۹	۱۵۴
.			
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک بانوان بندری .	۱۶۰ - ۱۶۱	۱۵۵
بهنام سیف‌الهی	طرح کلاهک بانوان بندری .	۱۶۱	۱۵۶
«	طرح روسری بانوان بندری .	۱۶۲	۱۵۷
عارف اسفندیاری	نقاشی پیراهن بانوان بندری .	۱۶۲ - ۱۶۳	۱۵۸
—	عکس خلخال (زیور مچ پای بانوان) .	۱۶۳	۱۵۹
—	عکس دستبند بانوان بندری .	۱۶۴	۱۶۰
بهنام سیف‌الهی	نقاشی شلوار بانوان بندری .	۱۶۴ - ۱۶۵	۱۶۱
عارف اسفندیاری	طرح شلوار بانوان بندری .	۱۶۵	۱۶۲
بهنام سیف‌الهی	طرح نقاب بانوان بندری .	۱۶۶	۱۶۳
—	عکس بانوان بندری در پوشاک بومی .	۱۶۷	۱۶۴
.			
کلارا آبکار	نقاشی سوزندوزی بخشی از قبای بانوان بلوچ .	۱۷۰ - ۱۷۱	۱۶۵

نقاشان	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
	نقاشی سوزندوزی بخشی دیگر از قبای بانوان بلوچ .	۱۷۰ - ۱۷۱	۱۶۶
کلارا آبکار			
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک بانوان بلوچ .	۱۷۰ - ۱۷۱	۱۶۷
—	عکس زیور چپ و راسته‌ی بانوان بلوچ .	۱۷۱	۱۶۸
—	عکس گیسوبندهای بانوان بلوچ .	۱۷۲	۱۶۹
بهنام سیفالهی	طرح پیراهن بانوان بلوچ .	۱۷۳	۱۷۰
	عکس خلخال (زیور مچ پای بانوان بلوچ) .	۱۷۵	۱۷۱
—			
بهنام سیفالهی	طرح قبای بانوان بلوچ .	۱۷۶	۱۷۲
کلارا آبکار	نقاشی سوزندوزی آستین قبای بانوان بلوچ .	۱۷۶ - ۱۷۷	۱۷۳
	نقاشی سوزندوزی چاک دامن قبای بانوان بلوچ .	۱۷۶ - ۱۷۷	۱۷۴
«			
—	عکس بانوئی بلوچ در چادر بومی .	۱۷۷	۱۷۵
عارف اسفندیاری	نقاشی کفش بانوان بلوچ .	۱۷۸ - ۱۷۹	۱۷۶
—	عکس النگوی بانوان بلوچ .	۱۷۹	۱۷۷
—	عکس دستبند بانوان بلوچ .	۱۸۰	۱۷۸
		
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک مردان بلوچ .	۱۸۲ - ۱۸۳	۱۷۹
—	عکس مردی بلوچ .	۱۸۲	۱۸۰
	عکس مردان بلوچ با پیراهنهای آستین کوتاه .	۱۸۳	۱۸۱

ردیف شکلها	شماره‌ی صفحات	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	نقاشان
۱۸۲	۱۸۴	طرح شلوار مردان بلوچ .	بهنام سیفالهی
۱۸۳	۱۸۵	عکس مردان بلوچ با کفش‌های چرمی تسمه‌دار .	—
۱۸۴	۱۸۶ - ۱۸۷	نقاشی کفش نقش‌دار مردان بلوچ .	عارف اسفندیاری
۱۸۵	۱۸۸ - ۱۸۹	نقاشی پوشاک بانوان شرق خراسان .	«
۱۸۶	۱۸۹	طرح روسری بانوان شرق خراسان .	بهنام سیفالهی
۱۸۷	۱۹۰	طرح پیراهن بانوان شرق خراسان .	«
۱۸۸	۱۹۰ - ۱۹۱	نقاشی جلیتقه‌ی بانوان شرق خراسان .	عارف اسفندیاری
۱۸۹ و ۱۹۰	۱۹۱	طرح‌های کفش و چادر بانوان شرق خراسان .	بهنام سیفالهی
۱۹۱	۱۹۳	نقاشی پوشاک مردان شرق خراسان .	عارف اسفندیاری
۱۹۲	۱۹۴ - ۱۹۵	نقاشی نما و کلنگی کلاه مردان شرق خراسان .	کلارا آبکار
۱۹۳	۱۹۵	نقاشی نما و کلنگی کلاه دیگری از مردان شرق خراسان .	«
۱۹۴	۱۹۶	عکس نوازنده‌ای با خنجر در پوشاک بومی .	—
۱۹۵	۱۹۷	طرح پیراهن مردان شرق خراسان .	بهنام سیفالهی

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۱۹۶ و ۱۹۷	۱۹۸	طرح کفشهای از نوع صندل و بربری مردان شرق خراسان .	بهنام سیفالهی
۱۹۸	۲۰۰ - ۲۰۱	نقاشی پوشاک بانوان ترکمانی .	عارف اسفندیاری
۱۹۹	۲۰۲	طرح کلاه بانوان ترکمان .	بهنام سیفالهی
۲۰۰	۲۰۳	عکس نیمتاجی متعلق به بانوان ترکمن .	—
۲۰۱	۲۰۴	عکس زیور رو کلاهی بانوان ترکمن .	—
۲۰۲	۲۰۵	عکس بانوئی ترکمن با کلاه پُر زیورش .	—
۲۰۳	۲۰۶	عکس آویزهای نقره‌ای و مطلقای بانوان ترکمن .	—
۲۰۴	۲۰۷	طرح پیراهن بانوان ترکمن .	بهنام سیفالهی
۲۰۵	۲۰۸	عکس دختری ترکمن در پوشاک بومی .	—
۲۰۶	۲۰۹	عکس گل سینه‌ای از بانوان ترکمن .	—
۲۰۷	۲۱۰	نقاشی دمپای شلوار بانوان ترکمن .	کلارا آبکار
۲۰۸	۲۱۱	طرح شلوار بانوان ترکمن .	عارف اسفندیاری
۲۰۹	۲۱۲ - ۲۱۳	نقاشی سوزندوزی کناره‌ی قبای بانوان ترکمن .	کلارا آبکار
۲۱۰	۲۱۳	طرح قبای بانوان ترکمن .	عارف اسفندیاری
۲۱۱	۲۱۴	عکس بانوان ترکمن .	—
۲۱۲	۲۱۳	طرح کفش بانوان ترکمن .	بهنام سیفالهی

نقاشان	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
—	عکس گردن‌بندی زنگوله‌دار از از بانوان ترکمن .	۲۱۵	۲۱۳
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک مردان ترکمن .	۲۱۷	۲۱۴
بهنام سیف‌الهی	طرح کلاه پوستی مردان ترکمن .	۲۱۸	۲۱۵
—	عکس پسری ترکمانی با کلاه پوستی .	۲۱۸	۲۱۶
—	عکس مردان ترکمن .	۲۱۹	۲۱۷
بهنام سیف‌الهی	طرح‌های پیراهن و شلوار مردان ترکمن .	۲۲۰	۲۱۸ و ۲۱۹
عارف اسفندیاری	طرح قبای مردان ترکمن .	۲۲۲	۲۲۰
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک بانوان ساحل جنوبی .	۲۲۶ - ۲۲۷	۲۲۱
—	دریای مازندران .		
—	عکس دختری مازندرانی .	۲۲۷	۲۲۲
—	عکس بانوئی مازندرانی .	۲۲۸	۲۲۳
—	عکس دختر بشماره‌ی ۲۲۲ (تمام قَد) .	۲۲۹	۲۲۴
بهنام سیف‌الهی	طرح شلیته‌ی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران .	۲۳۱	۲۲۵
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک بانوان گیلانی .	۲۳۲	۲۲۶
—	عکس جورابهای پشمی .	۲۳۳	۲۲۷

نقاشان	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
—	عکس چوموش مورد استفاده‌ی مردان و بانوان کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران .	۲۳۳	۲۲۸
—	عکس بانوئی مازندرانی با پیراهن و شلیته‌ی بلند .	۲۳۵	۲۲۹
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان و مازندران .	۲۳۶ - ۲۳۷	۲۳۰
«	نقاشی پوشاک بانوان کوهستان گیلان .	۲۳۶ - ۲۳۷	۲۳۱
	طرح‌های لچک و پیراهن بانوان کوهستان گیلان .	۲۳۷	۲۳۲
«	طرح یکل بانوان کوهستان گیلان .	۲۳۸	۲۳۳
بهنام سیفالهی	عکس دختران دتورسر و کلکاموس .	۲۳۸	۲۳۴
—	طرح تنبان بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان .	۲۳۹	۲۳۵
بهنام سیفالهی	طرح چوموش .	۲۴۰	۲۳۶
«	عکس دخترانی از قاسم‌آباد گیلان .	۲۴۲	۲۳۷
—	نقاشی بخشی از چادرکمر بانوان قاسم‌آباد .	۲۴۲ - ۲۴۳	۲۳۸
کلارا آبکار	عکس دختری از املش .	۲۴۳	۲۳۹
—			۲۴۰
			۲۴۱

نقاشان	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
—	عکس بانوئی از مَرَبَّو .	۲۴۳	۲۴۲
—	عکس بانوئی از کیاسر .	۲۴۳	۲۴۳
—	عکس بانوئی دیلمانی .	۲۴۳	۲۴۴
	نقاشی پوشاک مردان ساکن کوهپایه و کوهستان گیلان .	۲۴۵	۲۴۵
عارف اسفندیاری	طرح‌های پیراهن و شلوار مردان ساکن جنوب دریای مازندران .	۲۴۶	۲۴۶ و ۲۴۷
بهنام سیف‌الهی	عکس مردی گرگانی با چوموش و شلوار بومی .	۲۴۷	۲۴۸
—	عکس مردی گیلک .	۲۴۸	۲۴۹
—	عکس مردی دیلمانی با پَتاوه‌ی نخعی .	۲۴۸	۲۵۰
عارف اسفندیاری	نقاشی پوشاک مردان گیلک .	۲۴۸ - ۲۴۹	۲۵۱
«	نقاشی چوموش ویژه‌ی مردم گیلان .	۲۵۱ - ۲۵۰	۲۵۲
	طرح‌های جلیتنقه ، شال کمر ، کلاه ترکدار و انواع کلاه نمدی مردم گیلان .	۲۵۱	۲۴۵ ۲۵۳ ۲۵۵ ۲۵۶
بهنام سیف‌الهی	عکس بانوئی از شاهسون (آذربایجان شرقی) .	۲۵۴	۲۵۷

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۲۵۸	۲۵۴ - ۲۵۵	نقاشی پوشاك بانوان بومی در آذربایجان شرقی .	عارف اسفندیاری
۲۵۹	۲۵۵	عکس دو بانوی شاهسون .	—
۲۶۰	۲۵۶	عکس بانوی شاهسون (سوار براسب).	—
۲۶۱	۲۵۷	عکس بانوان آذربایجان شرقی .	—
۲۶۲	۲۵۸	نقاشی پوشاك بانوان آذربایجان شرقی.	عارف اسفندیاری
		
۲۶۳	۲۶۳	طرح پوشاك عمومی بانوان زردشتی .	«
۲۶۴	۲۶۴	طرح پیراهن (سَدرَه °) .	«
۲۶۵	۲۶۵	طرح پیراهن روئی بانوان زردشتی .	«
۲۶۶	۲۶۶	طرح روسری بانوان زردشتی .	«
۲۶۷	۲۶۷	عکس بانوئی زردشتی مربوط به گذشتهی نزدیک .	—
۲۶۸	۲۶۸	طرح شلوار بانوان زردشتی .	عارف اسفندیاری
۲۶۹	۲۷۳	طرح کلاه بانوان ارمنی .	«
۲۷۰	۲۷۴	عکس دانه‌های نقره‌ای (زیور بانوان ارامنه) .	—
۲۷۱ و ۲۷۲	۲۷۵	طرحهای عرقچین دختران و چانه‌بند بانوان ارمنی .	عارف اسفندیاری
۲۷۳	۲۷۵	عکس عده‌ای از بانوان ارمنی .	—
۲۷۴	۲۷۶	طرح روسری بانوان ارمنی .	عارف اسفندیاری

نقاشان	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	شماره‌ی صفحات	ردیف شکلها
عارف اسفندیاری	طرح روسینه‌ای بانوان ارمنی .	۲۷۷	۲۷۵
«	طرح پیراهن کوتاه بانوان ارمنی .	۲۷۸	۲۷۶
«	طرح قبای بانوان ارمنی .	۲۷۹	۲۷۷
—	عکس خانواده‌ای ارمنی از گذشته‌ی نزدیک .	۲۸۰	۲۷۸
—	عکس کمربندی از انواع کمربندهای بانوان ارمنی .	۲۸۱	۲۷۹
—	عکس دیگری از کمر بند بانوان ارمنی .	۲۸۲	۲۸۰
عارف اسفندیاری	طرح شلوار بانوان ارمنی از روبرو .	۲۸۳	۲۸۱
«	طرح شلوار بانوان ارمنی از پهلو .	۲۸۴	۲۸۲
—	شرح نقاشی‌ها ومدارك .	۲۸۵	
—	پی‌رس نوشته‌ها .	۲۸۷	
—	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها .	۲۹۱	

*

